

מעשה חרש

עירובין – תחומין

בירורי סוגיות
בעניני תחומין
שבמסכת עירובין

נכתב בסיעתא דשמיא
ע"י רפאל חיים בלאמו"ר משולם שכטר

ועשו את האפד זהב תכלת
וארגמן תולעת שני ושש
משזר מעשה חשב: שתי
כתפת חברת יהיה לו אל
שני קצותיו וחבר: וחשב
אפרתו אשר עליו כמעשהו
ממנו יהיה זהב תכלת
וארגמן ותולעת שני ושש
משזר: ולקחת את שתי
אבני שהם ופתחת עליהם
שמות בני ישראל: ששה
משמתם על האבן האחת
ואת שמות הששה הנותרים
על האבן השנית כתולדתם

מעשה חרש

אבן פתוחי חתם תפתח את
שתי האבנים על שמת בני
ישראל מסבת משבצות
זהב תעשה אתם: ושמת
את שתי האבנים על כתפת
האפד אבני זכרן לבני
ישראל ונשא אהרן את
שמותם לפני ה' על שתי
כתפיו לזכרן:

להארות, הערות

וכל עניני הספר:

רפאל חיים שכטר

מרומי שדה 7 מודיעין עילית

טלפקס: 08-8000053

”ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל”

בשיר וקול תודה, אודה לקב"ה על ששם חלקי מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות, שאנו משכימים והם משכימים, אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אנו עמלים והם עמלים, אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אנו רצים והם רצים, אנו רצים לחיי עוה"ב והם רצים לבאר שחת.

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה להוציא לאור ספר "מעשה חרש" חלק ח', בעניני תחומין שבפרק רביעי דמסכת עירובין.

חיקור זה הוא בירור סוגיות שונות בעניני תחומין, שנלמדו ונתלבנו במהלך קיץ ואלול תשע"ח בדיבוק חברים, בהכוונת מו"ר ראשי הכולל שליט"א בישיבת "עטרת שלמה" מודיעין עילית.

וכאן המקום להודות לנו"ג הגר"פ רזנבאום שליט"א ממנו זכיתי לשמוע ולקבל רבות בבירור וסידור הסוגיות, ולר' יוסף קרביץ עמו זכיתי לפלפל וללבן חלק ניכר מהענינים הכתובים כאן, ורב חלקם בחיבור זה. וכמו"כ אודה לבני החבורה לפניהם מסרתי חלק מהענינים הכתובים כאן ומהם שמעתי והחכמתי רבות, והם ר' שלמה זלמן חשין, ר' אורי פסטרנק, ר' אהרן פרוש ור' יוסף קנובל.

ואחרון אחרון חביב, הכרת הטוב מיוחדת לחברותא היקר הרה"ג חנניה ספיר שליט"א אשר כבר שנים רבות זוכה אני ללמוד ביחד עמו ומעמידני בסברה ישרה בבירור הסוגיות עד תום, וכמו"כ מעודד אותי בהוצאת כתביי לאור. אברכהו שיזכה להמשיך לשקוד בתורה בנחת ובשלווה, וירוה נחת מכל יוצ"ח.

ובהזדמנות זו אכיר טובה לראש הישיבה הגרש"ב סורוצקין שליט"א אשר עומד בראש הכולל בתבונה ובעוז, ומוסר את נפשו למעננו, יה"ר שיזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, ולתמוך באהבה לומדיה ומבקשיה.

וחנה קושי מיוחד יש במלאכת הכתיבה, והוא למצוא את הזמן לשבת ולסכם ולברר את הסוגיות לאחר הלימוד. וב"ה שזיכני הקב"ה ללמוד בימי ששי בכולל רצופות בראשות הרה"ג ישראל לב שליט"א, שם ניתנה לי ההזדמנות לנצל את יום

עש"ק לחזור וללבן את הסוגיות, וחלק ניכר מהחיבור נכתב במסגרת הכולל. יזכהו הקב"ה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה.

ומחובת הכרת הטוב להודות לאבי מורי שליט"א ואמי מורתי שתחי', שגדלוני וחנכוני על ברכיהם במסירות נפש, ולמו"ח הרה"ג יונתן מרדכי ברונשטיין שליט"א וחמותי שתחי' אשר תבונתם וסיועם לנו לעזור רב. יתן ה' שיאריכו ימים ושנים באושר ובשלוה עד ביאת משיח צדקנו בב"א.

וגיוותר תודה לרעייתי נוות ביתי אשר מסירה ממני את עול הבית בצורה יוצאת דופן למען אוכל לשבת וללמוד מתוך רוגע ושלוה, וכמו"כ דואגת לחינוך ילדינו לתורה ויראת שמים בחכמה ובנועם, וכל לימודי וכתיבת ספר זה התאפשרו אך ורק בזכותה. יה"ר שישלם לה הקב"ה כפעלה הטוב, ונזכה ביחד לעשות רצון יוצרנו, ולראות את כל צאצאינו עוסקים בתורה ובמצוות מתוך קדושה וטהרה אכי"ר.

קראתי לספרי "מעשה חרש", כמו שכתב בספר הרוקח (בהקדמה) שנכון לרמוז את שם המחבר בספר, וכאן רמוז ר"ת של שמי רפאל חיים שכטר במילה "חרש", וגם רמוז שם אבי מורי במילה "מעשה" שהוא בגימטריא "משולם" עם הכולל [כמו שמצאנו בספר חסידים בפירוש ברית עולם לחיד"א זצ"ל (סימן א) דאפשר שקרא הספר בשם ספר חסידים שהוא גמטריא "זה יהודה בן שמואל" עם הכולל לרמוז שמו ושם אביו כשם שהיו התנאים רומזים שם].

ואסיים בתפילה לפני בורא עולם, שתזכני להמשיך לשקוד בתורתך הקדושה ולהוציא עוד הרבה ספרים, ושלא תצא תקלה מתחת ידי. ולא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם. אכי"ר.

חודש מרחשון תשע"ט

מודיעין עילית

תוכן ענינים

- סימן א' בשיטת ר"ג ד"הויליכוהו לעיר אחרת מהלך את כולה", אם צריך עיר מוקפת מחיצות, והמסתעף בגדר ההיתר של דיר וסהר..... יט
- סימן ב' דין יצא לדעת ונכנס לתוך דיר וסהר, והמסתעף בדין יצא בהיתר..... לז
- סימן ג' יצא לדעת וחזר לעיר ששבת בה ביה"ש, והמסתעף בדין "שבת באויר מחיצות". מח
- סימן ד' מי שנמצא חוץ לתחום והוצרך לנקביו..... נג
- סימן ה' פירות שיצאו מחוץ לתחום..... סג
- סימן ו' היתר הילוך למי ששבת בבקעה והקיפוהו נכרים..... סט
- סימן ז' היתר טלטול למי ששבת בבקעה והקיפוהו נכרים, והמסתעף בדין פרוץ למקום האסור..... פו
- סימן ח' סוגיא דספינה..... צב
- סימן ט' בביאור דעת רבה בספינה, והמסתעף בדין שבת באויר מחיצות..... צח
- סימן י' בביאור דעת ר' זירא בספינה, והמסתעף ביסוד ההיתר של מהלכת..... קיא
- סימן יא' בענין תחומין למעלה מעשרה..... קכב
- סימן יב' שיטת הרמב"ם בתחומין למעלה מי' בים וביבשה..... קלו
- סימן יג' בענין שביתה באמצע שבת..... קמו
- סימן יד' סוגיא דהבלעת תחומין..... קסא
- סימן טו' פלוגתא דרבה ורב שימי בהבלעת תחומין..... קעא
- סימן טז' בסוגיא דישוב בדרך ועמד וראה והנה הוא סמוך לעיר..... קפו
- סימן יז' דין ישן וחפצי הפקר..... רא
- סימן יח' שביתה כלים כרגלי הממלא וכרגלי כל אדם..... רט
- סימן יט' דין ד' אמות בכלים שלא קנו שביתה..... רכ

תוכן ענינים מורחב

סימן א'

בשיטת ר"ג ד"הוליכוהו לעיר אחרת מהלך את כולה", אם צריך עיר מוקפת מחיצות, והמסתעף בגדר ההיתר של דיר וסוהר

שי' הראשונים דלמרות שלענין שביתה לא צריך מחיצות, בנתנוהו בעיר אחרת צריך היקף לדירה..... יט

גדר היתר דיר וסוהר לשיטת הראשונים הנ"ל..... כ

ביאור ההיתר של עיר מוקפת מחיצות..... כ

עיר המובלעת בתוך תחומו..... כא

סוג ההיקף הנצרך להתיר דיר וסוהר..... כב

אם צריך שיערכו בה ערובי חצירות..... כג

שי' תוס' כט. בהוליכוהו לעיר שאין לה היקף מחיצות..... כג

שי' רבנו אפרים דעיר שאין דינה כרה"י לא נחשבת כד' אמות, והמסתעף לענין שביתה..... כה

ראיות לשיטתו..... כה

אם גם לענין שביתה צריך רה"י..... כו

חילוק בין מי ששובת בעירו לבין מי ששובת בעיר אחרת..... כו

שי' הריטב"א בענין היקף מחיצות למי ששובת בעיר..... כז

שי' רבנו יואל [א'] שכל עיר המוקפת לדירה נחשבת כד"א, אפי' אם יש בה רה"ר..... כז

הוכחות לשיטתו ותשובות לראיות של רבנו אפרים..... כז

שי' רבנו יואל [ב'] דעיר נחשבת כד"א אפילו בלי היקף מחיצות..... כט

גדר ההיתר להלך בכל העיר לשיטת רבנו אפרים ורבנו יואל..... כט

שיטת רבנו אפרים..... ל

שיטת רבנו יואל..... ל

שיטת הרמב"ן בענין היקף מחיצות למי שנתנוהו בעיר אחרת..... ל

ביאור המשנה בר"ה כג:..... לא

גדר ההיתר לפי הרמב"ן..... לב

בטעם הא דנתנוהו בעיבור העיר אין לו אלא ד"א..... לב

דברי הרמב"ן שהצריך ב' מחיצות..... לג
 ביאור מח' רבה ור"ז (מב:) בדין שבת באויר הספינה..... לד

שיטת הרשב"א..... לה
 דין עיר שלא מוקפת מחיצות..... לה
 דין קרפף המוקף פחות מבית סאתים..... לה
 ביאור חילוקי הדינים..... לו

סימן ב'

דין יצא לדעת ונכנס לתוך דיר וסהר, והמסתעף בדין יצא בהיתר

דין יצא לדעת ונכנס לתוך תחומו..... לז
 ביאור החילוק בין יצא לדעת והחזירוהו לבין הוציאוהו וחזר לדעת..... לח

דין יצא לדעת ונכנס לדיר וסהר..... לח
 שיטת הרשב"א ותוס' כט..... לט
 שיטת הרמב"ם והרמב"ן..... לט
 שיטת רש"י..... מ
 ביאור מח' רש"י ותוס'..... מא
 ביאור מח' רש"י ורמב"ן..... מא

דין היוצא בהיתר אם נחשב כיוצא לדעת..... מב
 יצא בהיתר והחזירוהו לתוך תחומו..... מב
 יצא בהיתר ונתנהו בדיר וסהר..... מב
 שי' הג"א..... מב
 שי' הרמב"ן והר"ן..... מג
 מח' ר"י ורשב"ם..... מג
 ביאור דברי השו"ע..... מד
 מעשה שבאו מפלנדרסין..... מה

דין מי שהוציאוהו חוץ לתחום, ונכנס בהיתר לדיר וסהר או לתחומו..... מו
 דין מי שנכנס בהיתר לדיר וסהר..... מו
 דין מי שחזר בהיתר לתוך תחומו..... מו

סימן ג'

יצא לדעת וחזר לעיר ששבת בה ביה"ש, והמסתעף בדין "שבת באויר מחיצות"

שיטת הרא"ש בשם רבנו מאיר.....מח

ביאור ראית הרא"ש מספינה.....מח

מח' הבי"מ והרמ"א אם בעי' עיר מוקפת מחיצות, וביאור גדר דין "שבת באויר מחיצות".....מט

דעת השו"ע אם בעי' היקף מחיצות.....מט

ביאור יסוד מח' הרמ"א והבי"מ.....נ

דברי הראשונים בביאור "שבת באויר מחיצות".....נ

נפ"מ למי ששבת באויר מחיצות למעלה מעשרה.....נא

נפ"מ בדין עיר שלן בה.....נא

ביאור שיטת הרשב"א בהיתר דיר וסהר.....נב

סימן ד'

מי שנמצא חוץ לתחום והוצרך לנקביו

מחלוקת הרא"ש עם הרמב"ם וריו"נ בגדר ההיתר של הוצרך לנקביו, והמסתעף.....נג

שיטת הרא"ש.....נג

שיטת הרמב"ם ור' יהונתן.....נג

בהיתר של "חוזר למקומו".....נד

ביאור שי' הרמב"ם וריו"נ.....נד

ביאור שי' הרא"ש.....נה

קושית האו"ז מדוע לא תיקנו ליוצא להציל שיחזור למקומו.....נו

מי שנמצא בגבול תחומו והוצרך לנקביו.....נו

בדינא דנהרדעי "כיון דעל על".....נז

יצא לדעת שהוצרך לנקביו ונכנס לתוך תחומו.....נז

"אי פקח הוא עייל לתחומא", האם מותר לעשות כן גם כשיש מקום צנוע בצד אחר בקירוב מקום.....נח

מח' רש"י ותוס' אם דין נהרדעי הוא מדין הבלעת תחומין.....נט

ביאור ההיתר דכיון דעל על, לפי הרמב"ן שהיוצא בהיתר נחשב כיצא לדעת.....ס

שיטת הגאונים.....סא

ישוב קו' האו"ז מ"ש מיוצא להציל.....סא

- שיטת האו"ז ..... סא
- שי' האו"ז כפי שהובאה בהג"א ..... סא
- שי' האו"ז כפי שהובאה בפנים ..... סב
- גדר ההיתר של הוצרך לנקביו לפי האו"ז ..... סב

סימן ה'

פירות שיצאו מחוץ לתחום

- בטעם שאין איסור מעשה שבת ..... סג
- שיטת תוס' ..... סד
- שיטת הריטב"א בשם ר' יונה ..... סה
- שיטת הר"ן ..... סה
- שיטת הרמב"ן ..... סה
- ביאור הדמיון בין תחומין לדין אכילה ..... סה
- ביאור הר"ן ..... סו
- ביאור הרמב"ן ..... סו
- גירסת הרמב"ן "וחזרו" ..... סז
- דין נכנסו הפירות לתוך דיר וסוהר ..... סח

סימן ו'

היתר הילוך למי ששבת בבקעה והקיפוהו נכרים

- ביאור החילוק בין בקעה שהקיפוהו נכרים לבין דיר וסוהר ..... סט
- א. ביאור דבקעה שהקיפוהו נכרים לר"ג מהלך את כולה ..... סט
- ביאור תוס' בשם הירושלמי ..... סט
- מח' הג"א וגאון"י בדין כלתה מידתו בחצי העיר לר"ג ..... סט
- ב. ביאור דהיתר דיר וסוהר הוא קולא שהקילו למי שנאנס ויש לו רק ד"א ..... עא
- שיטת רש"י ..... עא
- ביאור רבנו יהנתן ובעה"מ (תירוצ' ב') ..... עב
- ביאור דברי רש"י בע"ב ..... עב
- שי' תוס' כט ..... עג
- ג. ביאור שדיר וסוהר לא יכול להתיר לצאת מחוץ למדידת אלפיים אמה של תחומו ..... עג
- ביאור הדברי יחזקאל ..... עג

- ביאור התורי"ד ..... עד
- ביאור הריטב"א ..... עד
- ביאור המאירי ..... עה
- ד. ביאור דיש כאן חיסרון של כלתה מידתו בחצי מערה ..... עה
- ביאור הרש"ש ..... עה
- ה. ביאור דדיר וסוהר מהני רק למי שלא קנה שביתה ..... עה
- ביאור הראב"ד בהשגות על הבעה"מ ..... עה
- ביאור הריטב"א ..... עו
- ביאור המאירי ..... עו
- ו. ביאור דרק מחיצות שנבנו ביום חול יכולות להתיר הילוך ..... עז
- ביאור הבעה"מ בתירוץ הראשון ..... עז
- ביאור הגאו"י בדעת הרמב"ם ..... עז
- שיטת הלבוש ..... עח
- ז. ביאור דדיר וסוהר הוא דין בד' אמות, ומי שיש לו אלפיים אין לו ד"א ..... עח
- ביאור התורי"ד ..... עח
- ח. ביאור דהקיפואוהו בשבת מהני רק ללכת לכיוון תחומו ..... עט
- שיטת האהל מועד ..... עט
- ביאור הראב"ד בהשגות על הרמב"ם ..... פ

דין מי שהוציא אוהו מחוץ לתחום והקיפואוהו מחיצות פ

- א. מהני ליה מחיצות כדין דיר וסוהר ..... פ
- ב. לא מהני ליה הני מחיצות ..... פא
- ג. מהני ליה הני מחיצות רק לחזור לכיוון התחום ..... פא
- ד. שיטת הרמב"ם דמהני להלך רק אלפיים אמה ..... פא

דין התווספו בורגנין על העיר באמצע שבת פב

מח' האחרונים בענין ..... פב

דין מי ששבת בקעה והקיפואוהו נכרים, והוציא אוהו לקצה ההיקף שמחוץ לאלפיים פג

- שיטת הבעה"מ (בתירוץ א') ..... פג
- שיטת הר"ן ..... פג
- שיטת הרא"ה ..... פג
- כלתה מדתו בחצי מערה והוציא אוהו לחצי השני שמחוץ לתחומו ..... פד
- הוציא אוהו מחוץ לאלפיים ואח"כ הקיפו את כל הבקעה ..... פד

סימן ז'

היתר טלטול למי ששבת בבקעה והקיפוהו נכרים, והמסתעף בדין פרוץ למקום האסור

פז.....מח' רש"י ותוס' בהיתר טלטול כי אורחי' בתוך האלפיים.....

פז.....ביאור המהרש"א בשיטת רש"י.....

פז.....ביאור תורא"ש ותור"פ בשיטת רש"י.....

פט.....בשיטת תוס' שאסר טלטול כי אורחי' לדעת שמואל.....

פט.....שיטת האחרונים.....

פט.....שיטת החזו"א.....

צ.....מח' רמ"א, ט"ז וגר"א.....

צ.....בהיתר טלטול של כליו.....

צ.....בענין אם מותר לטלטל את כליו בכל האלפיים או בכל ההיקף.....

סימן ח'

סוגיא דספינה

צב.....מקור דנחלקו לדינא ולא לחומרא.....

צג.....ביאור דברי המשנה לפי רבה ור"ז.....

צד.....בביאור החיסרון דמחיצות להבריח מים אליבא דרבי זירא.....

צד.....שיטת רש"י והריטב"א.....

צד.....שיטת המהרש"ל.....

צד.....ביאור דברי המהרש"א.....

צה.....שיטת העולת שבת.....

צה.....סברות לחלק בדין מחיצות להבריח מים.....

צו.....בשיטת רבה דבמהלת כו"ע לא פליגי.....

צו.....דברי הרי"ף.....

צו.....מהלך של האבה"ע.....

סימן ט'

בביאור דעת רבה בספינה, והמסתעף בדין שבת באויר מחיצות

- ביסוד ההיתר של רבה דשבת באויר מחיצות..... צח
- שיטת ר' יהונתן..... צח
- שיטת הריטב"א..... צח
- שיטת הג"א בנותן עירובו בספינה..... צט
- בדין נפחתו דופני הספינה באמצע שבת..... ק
- מח' הרמ"א והבי"מ..... ק
- דין הוציא והוא גוים מהספינה ששבת בה ונתנוהו בספינה אחרת..... קא
- שיטת היד אפרים..... קא

- ביאור מח' ר"ג ור' יהושע, והכרעת שמואל אליבא דרבה..... קב
- הקדמה..... קב

- מהלך דפליגי בב' מחלוקות..... קג
- א. ביאור רעק"א בשם תוס' דפליגי במחיצות להכריח מים..... קג
- בטעם שר"ג התיר להלך בספינה..... קד
- ב. ביאור הרשב"א (תירוץ א') והריטב"א דפליגי אם נחשב שבתה..... קה

- מהלך דפליגי במחלוקת אחת..... קו
- א. ביאור החזו"א והגאו"י דפליגי אם יש סברה להקל בדו"ס כזה..... קו
- ב. ביאור הרשב"א (תירוץ ב') דפליגי בדו"ס אם גוזרים הילוך אטו הילוך..... קז

- ביאור דברי התוספות..... קח
- א. ביאור רעק"א בתוס'..... קח
- סתירה בדברי תוס'..... קח
- ישוב דברי תוס'..... קט
- ב. פירוש תוס' עפ"י הריטב"א..... קט

סימן י'

בביאור דעת ר' זירא בספינה, והמסתעף ביסוד ההיתר של מהלכת

- ביאור ההיתר של "הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע"..... קיא
- ביאור הרמב"ן..... קיא
- ביאור א' של רש"י..... קיא

ביאור ההיתר ללכת מחוץ לתחום כל זמן שלא קנה ד"א..... קיב

ביאור דמהלכת הוא קולא שהחשיבו את כל הספינה כד"א..... קיב

ביאור ב' של רש"י..... קיד

ביאור ג' של רש"י..... קיד

ביאור ר' יהונתן..... קיד

ביאור המחלוקת בהיתר של מהלכת..... קטו

ביאור הריטב"א..... קטו

ביאור התוס'..... קטו

ביאור נוסף לפי הפירוש הראשון של רש"י ולפי הרמב"ן..... קטו

ביאור רש"י עפ"י המהרש"א..... קטז

ר"י ור"ע נחלקו עם ר"ג בב' מחלוקות..... קטז

בענין מהלכת שעמדה וחזרה ללכת..... קטז

מח' המהרש"א והמהרש"ל..... קיז

ביאור הא דעמדה הוא סיבה לאסור גם אחרי שחזרה ללכת..... קיז

ביאור לפי המהרש"א..... קיז

ביאור לפי המהרש"ל..... קיח

שיטת המהר"ל..... קיח

ביאור הא דהוכיחו הראשונים מהיתר של קופץ מספינה לספינה לענין דו"ס..... קיח

בענין קנין תחום למהלכת..... קיט

שיטת הרמב"ן..... קיט

שיטת רש"י..... קיט

שיטת המאירי..... קכ

ביאור החילוק דמהלכת קונה שביתה ולא קונה ד"א..... קכ

סימן יא'

בענין תחומין למעלה מעשרה

נפ"מ בספק אם יש תחומין למעלה מי' לענין הילוך ולענין שביתה..... קכב

בביאור הספק אם יש תחומין למעלה מי'..... קכג

ביאור רש"י דספק אם למעלה מי' הוי הילוך..... קכג

ביאור הרמב"ן..... קכד

ביאור לפי הרשב"א דהספק אם רשות האדם עולה למעלה מי'..... קכה
 ביאור הכרעת הרשב"א בספק תחומין למעלה מי'..... קכו
 ביאור המאירי והראב"ן דהספק הוא אם יש תחומין במקום פטור..... קכו

בדין הליכה למעלה מי' במקום דניחא תשמישתי'..... קכז
 הליכה על עמוד, ספינה וקפיצה בשם..... קכז
 רכיבה ע"ג בהמה ונסיעה בקרון..... קכח
 הליכה ע"ג גשר, מים קרושים והר גבוה..... קכח
 בענין אם אמרי' ארעא סמיכתא בדבר דנייד..... קכח
 ביאור "מהלכת ברקק"..... קכט
 רוכב ע"ג בהמה ורגליו למטה מי'..... קל

דין תחומין למעלה מי' למי שקנה שביתה בביה"ש..... קל
 בדין מי שקנה שביתה ביה"ש והלך למעלה מי' מחוץ לתחום, איזה תחום מקבל בירידתו..... קל
 בגדר הילוך למעלה מי'..... קל
 ספק המהרש"ל אם מותר לאליהו לחזור למקומו..... קלא
 מי שיצא מתחומו דרך למעלה מי', אם מותר לו לרדת למטה מי'..... קלא

קנין שביתה למטה מי' למי שנמצא למעלה מי'..... קלב

דין לצאת מהספינה לתוך ד"א..... קלג
 שיטת האו"ז..... קלג
 שיטת הרמב"ן..... קלג
 דין ד"א מחוץ לדיר וסוהר..... קלד

סימן יב'

שיטת הרמב"ם בתחומין למעלה מי' בים וביבשה

דברי הרמב"ם בתשובה..... קלו
 דין תחומין בכרמלית..... קלז
 דין תחומין ברה"י..... קלז

בענין תחומין למעלה מי', אם הוא דאורייתא או דרבנן..... קלח
 קושית הבי"מ דעמודים פחות מד' על ד' הוה כרמלית..... קלח
 קושית המהר"ם שיק דעמודים יותר מד' על ד' הוה רה"י..... קלח
 ביאור בדעת הרמב"ם דתחומין למעלה מי' הוא דרבנן..... קלח

שיטת הרמב"ם להלכה בתחומין למעלה מי' ביבשה..... קלט

ביאור דבנוגע לדרבנן ספק לקולא..... קלט

ביאור דגם בנוגע לדרבנן ספק לחומרא..... קלט

בענין ספק דרבנן שעיקרו דאורייתא..... קמ

ביאור הא דהקיל הרמב"ם למעלה מי' בים יותר מביבשה..... קמא

דין מי שנמצא בים והוא מסופק אם הוא למעלה מי' או למטה מי'..... קמא

ביאור דהגמ' לא הסתפקה בתחומין למעלה מי' בים..... קמב

בענין אם מותר לרדת מהספינה לנמל..... קמג

ביאור דלא קונים שביתה באמצע שבת..... קמג

ביאור הרדב"ז דהגמ' לא הסתפקה לענין קנין שביתה..... קמד

ביאור דקנין שביתה למעלה מי' דאורייתא..... קמד

הוכחת הגר"א דתחום יב' מיל דרבנן..... קמה

סימן יג'

בענין שביתה באמצע שבת

שיטת הראשונים שאם לא קנו שביתה בים, מותרים לירד ולילך אלפיים אמה..... קמו

א. ביאור א' ברמב"ן שלא קונים שביתה באמצע שבת..... קמז

ביאור שנגרר אחרי העיר..... קמז

ביאור דדעתו ליבשה..... קמח

ב. ביאור ב' ברמב"ן שקונים שביתה בביה"ש וחלות הקנין חל בשבת..... קמט

ג. ביאור תוס' שקונים שביתה באמצע שבת..... קנ

ביאור מ"ש מישן שלא קונה שביתה באמצע שבת..... קנ

ביאור הרמב"ן..... קנ

ביאור הריטב"א, הרשב"א והר"ן..... קנא

ביאור הבי"מ..... קנא

ביאור מח' הרמב"ן עם הראשונים..... קנב

ביאור מ"ש מגשמים שלא קונים שביתה באמצע שבת..... קנג

דברי הרמב"ן..... קנג

ביאור הגרא"ז והמהרש"ל..... קנג

ביאור הריטב"א והר"ן ..... קנג
 ביאור הבי"מ ..... קנד
 ביאור האבן העזר ..... קנד
 ביאור דעת הרשב"א ..... קנד

מחלוקת הרשב"א והריטב"א בענין "דעת" בשביתה באמצע שבת, והמסתעף..... קנה
 דין היורד למטה מ' בתוך תחום העיר או שמתכוון בירידתו לקנות שביתה במקום המרוחק..... קנה
 דין ספינה שפגעה בים במקום הנמוך מ', ודין היורד למטה מ' ביבשה ומתכוון שלא לקנות שביתה עד לאחר
 זמן..... קנז
 דין היורד מהספינה למטה מ' כשהוא ישן..... קנח
 דין הישן בספינה בביה"ש וירד למטה מ' כשהוא ער..... קנט

שיטת תור"פ שמי שלא קנה שביתה מותר ללכת בלי הגבלה..... קנט
כדין מי שקנה שביתה ועלה למעלה ושוב ירד מחוץ לאלפים אמה..... קס

סימן יד'

סוגיא דהבלעת תחומין

שמעתא דנהרדעי..... קסא
 שיטת רש"י והראב"ד דדינא דנהרדעי תלוי במח' של הבלעת תחומין..... קסא
 שיטת תוס', הרשב"א והרמב"ן דלא תלוי בהבלעת תחומין משום שכבר עקר ד' אמותיו שמחוץ לתחום..... קסב
 ביאור מח' רש"י ותוס'..... קסב
 ביאור תורי"ד והריטב"א דהבלעת תחומין הוא רק בתחום שיש לו מדה קצובה..... קסג

שמעתא דנחמיה..... קסג
 ביאור הא דבמלו גברי חוזר לתחומו בלי דין של הבלעת תחומין..... קסג
 ביאור תוס' שנכנס לתחומו אחרי שנסתלקה המחיצה..... קסג
 ביאור תורי"ד והריטב"א דהבלעת תחומין הוא רק בתחום שיש לו מדה קצובה..... קסד
 ביאור תור"פ דלא שייך הבלעת תחומין במחיצה..... קסד
 ביאור המהר"ל והגאון דמלו גברי עד העיר..... קסד

ביאור מחלוקת רבנן ור"א, והמסתעף ביצא לדבר מצוה, אונס, שוגג ומזיד..... קסה
 שיטת רש"י..... קסה
 שיטת תוס'..... קסה
 שיטת הרמב"ן והרשב"א..... קסה

שיטת הר"ן והראב"ד..... קסה
 שיטת הריטב"א..... קסו
 שיטת תור"פ וריו"נ..... קסו
 ביאור מח' ר"א ורבנן..... קסו

פסק הלכה במח' ר"א ורבנן, והמסתעף בשיטת הרמב"ם..... קסז
 שיטת רש"י, ר"ן, ראב"ד (השגות) וריטב"א..... קסח
 שיטת הרשב"א..... קסח
 שיטת הרמב"ן..... קסח
 שיטת הבעה"מ..... קסט
 שיטת הרמב"ם..... קסט
 ביאור המ"מ ברמב"ם..... קסט
 ביאור הב"ח והחזו"א ברמב"ם..... קע

סימן טו'

פלוגתא דרבה ורב שימי בהבלעת תחומין

ביאור האיסור לעבור מתחום לתחום למ"ד הבלעת תחומין לאו מילתא היא..... קעב
 בענין אם היוצא בהיתר מפסיד את תחומו הראשון לגמרי..... קעב
 בענין הוציאוהו והחזירוהו, מאיזה דין חוזר וזוכה בתחומו..... קעג
 שיטת תוס'..... קעג
 שיטת רש"י..... קעג
 ביאור האיסור ליכנס לתחום הישן לולא ההיתר של הבלעת תחומין..... קעד
 ביאור האיסור ללכת בגג המערה לולא ההיתר של הבלעת תחומין..... קעד

ביאור הבלעת תחומין לפי הלשון הראשון ברש"י..... קעה
 ביאור רש"י דהוה כחד תחומא..... קעו
 ביאור תורא"ש דמתי שנכנס למקום המובלע, רואים אותו כאילו נמצא שם מדין תחום ביתו..... קעו
 נפ"מ בין הביאורים..... קעו
 ביאור הא דאחרי שנכנס לתחום הישן אינו חוזר לתחום החדש..... קעו

ביאור הבלעת תחומין לפי הלשון השני של רש"י..... קעז
 א. ביאור רש"י דלפי רבה אין לו ב' תחומין אלא רק את תחום ביתו..... קעז
 בענין אם מותר ללכת ממקומו החדש לכיוון הנגדי המתרחק מתחומו..... קעט
 ב. ביאור הר"ן דרבה התיר לעבור מתחום אחד לשני בלי דין של הבלעת תחומין..... קפ
 ראית הגמ' ממערה..... קפ

ביאור קושית רש"י והר"ן על ראית הגמ' מר"א דהבלעת תחומין מילתא היא ..... קפא
 ישוב ראית הגמ' מר"א ..... קפב
 ביאור הא דלפי רבנן אפילו יצא אמה אחת אסור לחזור לתחומו ..... קפג
 ביאור הא דבר"א אסור לחזור לד' אמותיו שמחוץ לתחום אפילו לפי רב שימי ..... קפד

סימן טז'

בסוגיא די'שב בדרך ועמד וראה והנה הוא סמוך לעיר

ביאור שיטת ר"י דיכנס ..... קפו
 ביאור דקונה שביתה בעיר מכח כוונת לבו ..... קפז
 ביאור דהעיר מושכתו לשביתה ..... קפז

בענין אם צריך שיוכל להגיע לעיר לפני ביה"ש ..... קפז

אם צריך שיהיה דעתו לאותה העיר ..... קפח
 שיטת ר"ח והרמב"ם ..... קפח
 שיטת הראשונים ..... קפט
 שיטת האר"ז ..... קפט

בענין אם יכול להחליט בשבת שאינו רוצה בשביתה העיר אלא בשביתה מקומו ..... קצ
 דברי המ"ב ..... קצ

אמר בפה או שחשב להדיא "שביתתי במקומי" ..... קצא
 שיטת רבנו יהונתן ..... קצא
 שיטת הראב"ד ..... קצא
 ביאור הדברי יחזקאל בדעת הראב"ד ..... קצא
 ביאור נוסף בראב"ד ..... קצב
 שיטת הב"ח והפרישה ..... קצב
 שיטת תוס' והרא"ש (מט:) ..... קצג

אופנים דלא אמרינן אנן סהדי לכו"ע ..... קצד

ישב בדרך בתוך ד' אלפים אמה מהעיר ..... קצה
 שיטת ר"ח ..... קצה
 שיטת הראשונים ..... קצו
 ביאור החילוק בין ישב בתוך אלפיים אמה לעיר לבין ישב בתוך ד' אלפים אמה ..... קצו

בביאור שי' ר"מ ..... קצז

ביאור לפי ר"מ מדוע במעשה דר"ג נכנסו לעיר ..... קצז

ביאור הלשון "ישב" בדרך ..... קצח

ביאור גירסת מי ש"ישן" בדרך ..... קצט

ביאור אם זה תלוי במח' ריב"ג ורבנן ..... קצט

סימן יז'

דין ישן וחפצי הפקר

ביאור מח' ריב"ג ורבנן ..... רא

ביאור א' דרבנן סברי שהגברא צריך לכוון לקנות שביתה ..... רא

קושיות על המהלך הזה ..... רא

ביאור ב' דמודו רבנן שקנין שביתה חל ממילא ..... רב

ביאור הסברה דהואיל וניעור קנה ישן נמי קנה ..... רג

דין הישן בעיר או בתחום העיר ..... רד

ישן בעיר ..... רד

ישן בתוך תחום העיר ..... רה

ביאור ריו"ג והמאירי שרבנן קנסו את הישן ..... רו

ביאור הירושלמי דלריב"ג ישן קונה כשניעור ..... רז

אמירה וגילוי דעת לפני השינה ..... רז

שיטת הגאון"י ..... רז

שיטת המאירי ..... רז

ביאור נוסף במאירי ..... רח

סימן יח'

שביתת כלים כרגלי הממלא וכרגלי כל אדם

פתיחה בגדר שביתת כלים ..... רט

שביתת כלים לפי ריב"ג ..... רט

מעשה

תוכן ענינים מורחב

חרש

יז

שביבת כלים לפי רבנן .....
שביבת כלים לרבנן לפי סברת הגמ' דחולקים דוקא בישן .....

שיטת רש"י.....

שיטת רש"י כאן .....
שיטת רש"י בכיצה .....
ביאור דאין שביתה באמצע שבת .....
ביאור דיש שביתה באמצע שבת .....
ביאור הא דיש "ברירה" וקונה כרגלי הממלא .....
מילא אדם שלא נתכוון לזכות בהם .....

שיטת תוס'.....

ביאור דיש שביתה באמצע שבת .....
ביאור שאין שביתה באמצע שבת .....

שיטת הרשב"א.....

מהלך א' .....
מהלך ב' .....

שיטת הר"ן.....

שיטת הראב"ד.....

שיטת הראב"ד ב"כרגלי הממלא" .....
ביאור איך יתכן ששביתה משתנה באמצע שבת .....
שיטת הראב"ד בכרגלי כל אדם .....
ביאור החילוק בין בור של הפקר לבין גשמים ונהרות המושכין .....
ביאור סברת הראב"ד דמי שהיה ראוי לקנות בביה"ש קונה באמצע שבת .....
קושיא על הראב"ד ממעשה שבאו מפלנדרסין .....

סימן יט'

דין ד' אמות בכלים שלא קנו שביתה

ביאור הא דכבור של הפקר לפי רבנן לא חל דין ד' אמות.....
בור של הפקר לפי רבנן דינו כרגלי הממלא.....
שיטת הראשונים שלפני שזכה במים מותר לטלטלם בלי הגבלה.....
הצעה לתלות דין זה במח' ריב"ג ורבנן.....

ביאור דברי הרשב"א בענין גשמים שאין להם דין ד' אמות ..... רכא
 קושית הראשונים מ"ט לא אמרי' בגשמים שלא יזוזו ממקומם, כמו ישן ..... רכא
 תירוץ הר"ן והרשב"א ..... רכא
 ביאור דברי הרשב"א ..... רכב
 ישוב קושיין לפי הרשב"א ..... רכב

שיטת רש"י והראב"ד דגשמים נהרות המושכין אין להם דין ד' אמות ..... רכג
 דברי הרמב"ן ..... רכג
 שיטת רש"י והראב"ד בגשמים ונהרות המושכין שכל אחד יכול להוליכן כרגליו ..... רכג
 ביאור חדש בדין "כרגלי" כל אדם ..... רכד
 ביאור נוסף ברשב"א ..... רכד
 שיטת הפוסקים ..... רכה

סימן א'

בשיטת ר"ג ד"הוליכוהו לעיר אחרת מהלך את כולה", אם צריך עיר מוקפת מחיצות, והמסתעף בגדר ההיתר של דיר וסוהר

אומרים מהלך את כולה רבי יהושע ור"ע אומרים אין לו אלא ד' אמות. ומצאנו בזה כמה שיטות אם צריך מוקף מחיצות, ואיזה דקדוק או בסוהר ר"ג ור' אלעזר בן עזריה היקף נצרך.

משנה דף מא: "מי שהוציאוהו נכרים או רוח רעה אין לו אלא ד' אמות, החזירוהו כאילו לא יצא, הוליכוהו לעיר אחרת נתנוהו בדיר או בסוהר ר"ג ור' אלעזר בן עזריה

שי' הראשונים דלמרות שלענין שביתה לא צריך מחיצות, בנתנוהו בעיר אחרת צריך היקף לדירה

ולכן דוקא בעיר המוקפת לדירה מותר להלך את כולה.

רש"י (ד"ה הוליכוהו) מפרש "עיר אחרת והרי היא מוקפת מחיצות".

וכתבו הר"ן והרמב"ן ואל תתמה דקתני סתם עיר, "דכוותה תניא נמי בגמ' (מב:) היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר מותר לטלטל בכל העיר, וע"כ אית לן לפרושה במוקפת מחיצות".

וכ"כ תוס' ר"ה (כג: ד"ה לא) על המשנה ד"חצר גדולה היתה בירושלים וכו' ולשם כל העדים מתכנסין וכו' בראשונה לא היו זזין משם כל היום", והיינו שלא היו יוצאים מהחצר [דדינה כדיר וסוהר ומהלך את כולה]. ופירשו תוס' דלמרות שדנים את כל העיר כד"א "היינו בעיר המוקפת מחיצות, והכא בירושלים לאחר שפרצו בה יונים פרצות דחשיב' כרשות הרבים".

והנה למרות שהצריכו מחיצות למי שנתנוהו בעיר מחוץ לתחומו, מ"מ מודו לענין שביתה דלא בעי' מחיצות, וכמש"כ תוס' (ר"ה) "ומיהו אשכחן עיר דחשובה כד"א אף בלא מחיצות, כדתנן בפרק כיצד מעברין (נז). נותנין קרפף לעיר, עוד תנן (ס.) הנותן עירובו בתוך עיבורה של עיר לא עשה ולא כלום".

וכ"כ תוס' מז: (ד"ה דכולה, וציין אליו רעק"א בגהש"ס) והרא"ש (סי' י'), והוסיפו שצריך ג"כ שתהיה מוקפת לדירה. והוכיחו כן מהמבואר טו. דהשובת בתל, אפי' הוא פחות מבית סאתים מהלך כולה וחוצה לה אלפיים אמה, אבל אם הוא יותר מבי"ס לא חשיב כל התל כד"א, ומהלך אלפיים ממקומו. וזה שיצא חוץ לתחום לא עדיף משבת בתל,

וכ"כ תוס' (מז:) והרא"ש (סי' י') "אע"ג דגבי נותן עירובו באילן (לעיל לב:) פריך חוץ לעיבורה של עיר נמי כיון דאמר רבא הנותן עירובו יש לו ד' אמות וכו' משמע דתוך

אלפים אמה לכל רוח ונחשב הכל כד' אמות אפילו חוץ למחיצות כיון שהוא בעיבורה של עיר, אבל בבא מחוץ לתחום אינו נחשב כד' אמות בלא היקף מחיצות".

עיבורה של עיר נמי הוי טעמא לפי שנעשית לו כל העיר ועיבורה כארבע אמות, אף על פי שאין שם מחיצה^א. וכתבו שצריך לחלק ד"הני מילי לשובת שם או נותן שם עירובו שיש לו

גדר היתר דיר וסהר לשיטת הראשונים הנ"ל

וא"כ מגיע לו ללכת בכל הדיר מעיקר הדין, דהרי יש לו ד"א. או שזה קולא שהקילו חכמים להחשיב מקום המוקף מחיצות כד"א.

ואכן נחלקו בזה להדיא, דכתב רש"י (מב. ד"ה מהלך בה אלפים) לגבי שבת בבקעה והקיפוח נכרים, דלא מחשיבים את כל ההיקף כד"א אלא מהלך אלפיים אמה ממקום שביתתו, "ואפי" לרבן גמליאל דאמר בהוציא והו נכרים ונתנוהו בדיר או בסהר דאע"ג דלא שבת באויר מחיצות נעשית לו

מבואר בשיטתם דמי ששובת בתוך עיר, כל העיר נחשבת כד"א גם בלי מחיצות, משא"כ יצא חוץ לתחום דלא נחשב לו כד"א בלי היקף מחיצות. והיינו משום שאין לו היתר של "שביתה" מחוץ לתחום. ויל"ד מדוע כשהעיר מוקפת מחיצות, חשיב כולה כד"א.

ביאור ההיתר של עיר מוקפת מחיצות

וי"ל בתרי אנפי, או שכל היקף מחיצות המוקף לדירה הוא באמת נחשב כד"א,

✽ הערות והוספות ✽

^א יל"ע מדוע תוס' כתבו להוכיח את דבריהם מהגמ' לב:, ולא הביאו משנה מפורשת (ס). ד"הנותן את עירובו בעיבורה של עיר לא עשה ולא כלום" או (נז). דנותנים קרפף לעיר. דמבואר דהעיבור או הקרפף חשובים כמו העיר לענין שביתה, למרות שאין לעיבור מחיצות. ויש לפרש לפי מה שכתבנו (להלן) שהראשונים שמחלקים בין שביתה לנתנוהו בעיר דבעי' מוקפת מחיצות, ע"כ ס"ל דאין היתר של דיר וסהר משום "שביתה" אלא משום דמכח המחיצות חשוב כל המקום כד' אמות. ומעתה אילו הביאו מהא דמצאנו דהחשיבו את העיבור והקרפף כחלק מהעיר ליחשב כד"א גם בלי היקף מחיצות, זה היה מובן בפשיטות דשם ההיתר משום שביתה, ואילו כאן ההיתר משום דחשוב הכל כמקום אחד של ד"א, ובזה לא מצאנו שיחשב כד"א בלי היקף מחיצות. לכן הביאו דוקא את הגמ' דף לב: דאיירי לענין מניח עירובו למעלה מ', דהדין בתוך העיר דכמאן דמליא דמי, ועל זה אמר רבא דה"ה בתוך עיבור העיר, דמזה שפיר מוכח דאפילו לענין "כמאן דמליא" לא בעי' היקף מחיצות, דמקום יכול ליחשב כד"א כמאן דמליא גם בלי שום היקף.

אמנם אכתי יש לתמוה דתוס' והרא"ש לא הוכיחו מדין זה של רבא דמניח עירובו באילן, אלא מהא דפריך שם שגם מחוץ לעיבור העיר, כל ארם יש לו ד"א וכמאן דמליא דמי. וצ"ב מדוע לא הוכיחו מדברי רבא. ויתכן לפרש דגם אחרי שאמרו דכל העיבור כמאן דמליא דמי, אכתי היה מקום לחלק שה"כמאן דמליא" הזה הוא דין מיוחד הנובע מהשביתה, דשובת בעיבור הוי כמו שובת בעיר, ולכן כלפיו נחשב כל העיר כמאן דמליא, וזה כולל גם את העיבור. אמנם אכתי לא ידענו דגם מי שהולכי בהו במקום שאינו מוקף מחיצות חשיב כלפיו כמאן דמליא. ועל זה הביאו ראייה מהא דפריך שגם מי שנמצא מחוץ לעיבור יש לו ד"א כמאן דמליא [אפילו שאין זה מקום שביתתו, דשביתתו הוא במקום עירובו על האילן], דמזה שפיר חזי' דהדין "כמאן דמליא" לא צריך היקף מחיצות.

עוד אפשר לפרש, דהנה רש"י פירש (שם ד"ה דמתא) הא דחשיב עיבור העיר כמאן דמליא, "מתוך שהיא מוקפת יישוב מחיצות וכו' חזינא לה כמאן דמליא עפרא". וצ"ע דההיקף מחיצות הוא לעיר, אבל העיבור אין לו מחיצות, ומה מהני מחיצות העיר לעיבור. ופירש הריטב"א דרואים את מחיצות העיר כאילו מתעקמות כעין דופן עקומה, והוי כאילו גם העיבור מוקף מחיצות. וממילא א"א להוכיח מהניח עירובו למעלה מ' בתוך עיבור העיר דלא בעי' מחיצות, דשם אפשר לפרש דנחשב בתוך המחיצות, ולכן כתבו להוכיח מקושת הגמ' דגם מי שעומד מחוץ לעיבור העיר יחשב ד' אמותיו כמאן דמליא, דשם הוא ודאי בלי מחיצות ומ"מ אמרי' כמאן דמליא.

במוקפת מחיצות. אמנם מריהטת הראשונים והפוסקים מבו' שלא צריך היקף מחיצות, ושוב תקשי כנ"ל.

ויש ליישב לפי מה שחקר הדברי יחזקאל (סי' ז' אות ג') "ביסוד איסור תחומין דאל יצא איש ממקומו, אם האיסור הוא מצד עקירה ממקומו, והיינו דהתורה אמרה שאלפים לכל רוח נעשה מקומו וחשיב כאילו דר בכל האלפים, וכשעקר אח"כ מיקרי עוקר ממקומו וכו', או דאפשר דמקומו לא נקרא אלא מקום שביתתו ממש, היינו הד"א או העיר או מקום מחיצות דחשיב כד"א, והלאו דאל יצא אינו משום עקירת מקום כלל, דבלא"ה הוא חוץ ממקומו, אלא דהיא מדין שיעור באיסור תחומין דאם הרחיק עצמו ממקום שביתתו אלפים עובר באיסור".

ואם נימא כמו הצד דשביתת האדם היא בכל האלפיים, שפיר יש ליישב דנחשב ששבת בעיר המובלעת, ולכן נחשבת כד"א גם בלי היקף מחיצות.

אמנם בגוף החילוק דעיר שלא מובלעת כולה בתוך אלפיים לא נחשבת כד"א, למרות שנחשב ששבת שם, [וכן לקשו"ע שמוקפת מחיצות נחשב כד"א], לכאורה מבואר שיש עוד תנאי והוא שעיר זו תתיחס אליו, ועיר כזו שלא יהיה לו היתר בכולה לא מתיחסת אליו וממילא לא ניתרת. וצ"ב בגדר הדברים, וכבר אמר ר' אידי (ס':) "אין אלו אלא דברי נביאות, מה לי כלתה בחצי העיר מה לי כלתה בסוף העיר".

כארבע אמות ומהלך את כולה, התם הוא דמי שהוציא והו נכרים אין לו אלא ארבע אמות הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות, אבל הקונה שביתה שיש לו אלפים אמה לא הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות אלא אם כן שבת באוירן".

מבו' שזו קולא מיוחדת שהקילו למי שהפסיד את תחומו שיוכל להלך בכל הדיר וסהר, ואין הדיר וסהר נחשב ד"א מצד עצמו [וע"ע להלן סי' ו' בבאור דברי רש"י].

משא"כ תוס' (כט. ד"ה והושיבו) כתבו "כיון דחשבינן כל העיר כארבע אמות, אפילו במזיד נמי מהלך את את כולה, דמזיד נמי אית ליה ארבע אמות". מבואר שלמדו שהדיר וסהר נחשב כד"א מעיקר הדין² [ומטעם זה התירו אפילו למזיד וכפי שיתבאר להלן (סי' ב')].

עיר המובלעת בתוך תחומו

לשי' הראשונים דדוקא בעיר ששבת בה לא צריך מחיצות, אבל בעיר שלא שבת בה אין העיר נחשבת כד"א עד שתהיה מוקפת מחיצות. יל"ע בהא דמבואר (ס':) דעיר המובלעת בתוך אלפיים אמה מעירובו, כל העיר חשובה כד"א ואינה בחשבון אלפיים אמה. וצ"ע דהרי לא שבת בעיר זו, ומדוע נחשבת כד"א.

ואכן כתב בקיצור שו"ע (סי' צה' סי"ב) שעיר המובלעת הנחשבת כד"א, היינו דוקא

✽ הערות והוספות ✽

² ומבו' דהוא דין דאורייתא, דהא איירי שם לר"מ דס"ל תחומין דאורייתא.

היקף שעל ידו נחשב המקום רה"י אפילו לענין טלטול, ועיר שעובר בה רה"ר לא הוי רה"י.

אמנם יש לציין דהם עצמם סוברים שאין לחלק בין הילוך לשביתה, וגם בשביתה צריך היקף כזה כדי להחשיב את כל העיר כד"א. והיינו שהם למדו שההיתר הוא לא מדין שהעיר נחשב כד"א, אלא משום דחכמים נתנו לו דין כאילו שבת בעיר, וא"כ אין להוכיח מזה לרש"י ותוס' שלא התירו מדין "שביתה" אלא הצריכו היקף שעל ידו נחשב העיר כד"א.

וכן מבואר בביאור^ל (ד"ה מוקפת) שהביא את שיטות החולקים דלא בעי היקף מחיצות, ומנה שם את הרמב"ן ור' יואל [בסוף דבריו], ומוסיף "ועכ"פ אפילו לפי מה שנקט שם מתחלה להחמיר דבעינן היקף, מ"מ סובר שם שאפילו אם היה ר"ה עובר בתוכה ובודאי אסור לטלטל שם אפ"ה מותר לו להלך בכולה". וממשיך "ומ"מ קשה הדבר להקל כנגד השו"ע, דרוב הפסוקים קיימי בשיטת השו"ע", ומונה שם את רש"י, ר"י בעל התוספות, רבנו אפרים ועוד.

מבו' בדבריו שמנה את ר' יואל שלא הצריך רה"י כשיטה החולקת על רש"י, תוס' ורבנו אפרים^י. והיינו שלמד ברש"י ותוס' דבעי רשות היחיד כמש"כ הר"ן והרמב"ן בשיטתם.

סוג ההיקף הנצרך להתיר דיר וסוהר

והנה ברש"י ותוס' לא התבאר אם בעי היקף מחיצות גמור של רה"י, או כל היקף לדירה מהני לזה אפילו אם אין המקום מוגדר רה"י.

וכתב הר"ן בביאור שי' רש"י "משמע דס"ל ז"ל דלא התירו לו להלך את כולה אלא בזמן שהיא רה"י, ולפי"ז ה"ה דבעי שיהיו דלתותיה נעולות בלילה".

וכן משמע ברמב"ן שכתב בשי' רש"י "שאין ההיתר הזה לעשות העיר כד"א בעיר שהיא מפולשת, אלא במוקפת מחיצות שהיא רשות היחיד".

וכן מבואר סתימת המ"ב (סי' תה' סקכ"ב) דנתנוהו בעיר מוקפת חומה לדירה "דעיי"ז הוי כרה"י והוי כולה כד' אמות", משמע כהר"ן והרמב"ן. וכן ציין על זה בשעה"צ (סקכ"ב) "עיינן בחי' הרמב"ן בפרק מי שהוציא אוהו".

מח' ר' יואל ור' אפרים

ונחלקו בזה רבנו יואל ורבנו אפרים [מובאים להלן], דרבנו יואל [לפי הצד שהצריך מחיצות] סבר דסגי בהיקף לדירה, ואפילו אם רה"ר עוברת בתוך העיר, דלא בעי שיהיה לעיר דין רה"י, ורבנו אפרים חלק דבעי דוקא

✻ הערות והוספות ✻

³ ומש"כ הביאור^ל כשמונה את רבנו אפרים בשיטות המצריכים היקף מחיצות "וע"ש שהחמיר עוד יותר", אין כוונתו שמחמיר שלא יהיה שם רה"ר, דמבו' דסבר כן גם בשאר הראשונים. אלא כוונתו שהחמיר עוד יותר להצריך כן גם למי ששובת בעיר, וזה חומרא גדולה שכל הראשונים חולקים עליו. ויתכן גם שבכוונתו לרמוז דר' אפרים לא מהוה משקל בהכרעת ההלכה כאן, מכיון שהוא לשיטתו שלומד שהיתר דיר וסוהר הוא מדין שביתה וסובר שכל שביתה צריך היקף מחיצות, אמנם לדין שבשביתה לא צריך היקף מחיצות, אין ראייה שלדיר וסוהר יצטרכו היקף מחיצות.

ש' הרא"ם דרך מקום שמותר לטלטל שם בלי עירוב נחשב כד"א

הרא"ם (בתשובה המובאת בספר ראבי"ה סי' שצג) כותב כמו הראשונים הנ"ל לחלק בין שביתה ליצא חוץ לתחום "דלא אמרי' העיר נידונית כד"א אלא בשוכת בה וכו' אבל בהוציא והו חוץ לתחום לא הוי כד"א אלא דיר וסתר דהוי רה"י ומותר לטלטל בכולה אף בלא עירוב".

והיינו שמחמיר דאפילו עיר המוקפת לדירה ואין בה רה"ר, שדינה כרה"י לענין טלטול, עדיין לא מהני, דבעי' דוקא היקף שהוא רה"י ומותר לטלטל בו "אף בלא עירוב", וזה לא שייך בעיר שא"א לטלטל בה בלי עירוב⁷.

וע"כ שהוא למד במשנה כמו רבנו אפרים דהולכי והו לעיר ונתנוהו בדיר וסתר, היינו שנתנוהו בדיר וסתר שבתוך העיר, דמהלכים רק בדיר וסתר ולא בכל העיר.

אמנם רש"י פירש הולכי והו לעיר אחרת והרי היא מוקפת מחיצות "או" נתנוהו בדיר וסתר, מבו' להדיא ששייך היתר דמהלך את כולה גם ב"עיר", למרות שא"א לטלטל בה בלי עירוב.

אם צריך שיערכו בה ערובי חצירות

ואכתי יל"ד לפי מש"כ הר"ן והרמב"ן בשי' רש"י שצריך עיר שהיא רה"י, האם צריך ג"כ שיערכו בני העיר ביחד שיהיה היתר לטלטל בפועל. [וכן יש להסתפק לשי' רבנו אפרים שהצריך היקף מחיצות כזה שהוא רה"י לענין טלטול].

ונראה דודאי לא צריך, ואין זה דומה לשי' הרא"ם שהצריך מקום שמותר לטלטל שם בלי עירוב, כי אחז שזה מאפיין מקום שהוא כד"א, שהוא מקום אחד ממש, משא"כ לרש"י ורבנו אפרים דס"ל שגם עיר יכולה ליחשב כד"א, א"כ עירוב לא מעלה ולא מוריד, דברגע שהעיר מוקפת בצורה שדינה רה"י, א"כ דינה כחצר ונחשב כד"א, ואין שום סברה לומר דע"י העירוב נעשה המקום יותר כמקום אחד, כי זה רק צירוף בין התושבים ולא שנוי בהגדרת המקום.

ושו"ר שכ"כ הגאו"י (לב: ד"ה דמתא) בשי' רבנו אפרים "מיהו היכא דאיתנהו לעיר מחיצות גמורות אלא דלא ערכו אהדדי עירובי חצירות או שתופי מבואות, אע"ג דלטלטולי ככרמלית דמיא, מ"מ מהלך את כולה, הואיל ומחיצותי' מתירות אותה אלא איסור דבר אחר גרם לו".

ש' תוס' כט. בהולכי והו לעיר שאין לה היקף מחיצות

עוד הבאנו שבתוס' כט. ג"כ מבו' דגדר ההיתר הוא דהעיר נחשבת כד"א, מהא דכתב "כיון דחשבינן כל העיר כארבע אמות,

הזכרנו את ש' הראשונים שהיתר דר"ג הוא משום שהעיר נחשבת כד"א [וזה ע"י היקף לדירה].

✻ הערות והוספות ✻

⁷ ורבנו אפרים לא יכל להחמיר כמו הרא"ם, מאחר ולא מחלק בין שביתה ליצא חוץ לתחום, ובשבייתה יש משניות מפורשות שאפשר לשבות בעיר, לכן הצריך רק שיהיה לעיר דין רה"י.

והנה תוס' דף כט. כתבו להדיא שגם מזיד יש לו היתר להלך בדיר וסוהר, ואם נימא דסבירא ליה דלא בעינן עיר מוקפת מחיצות, שוב תיקשי מדוע לא היו זזים משם. אלא ע"כ דמודה דבעי' עיר מוקפת מחיצות דוקא, [ויש איזה סיבה שלא תירצו כמו תור"פ].

וכן מצאנו בתורא"ש שכתב לקמן (מז:): דמי שנתנוהו בעיר אחרת אינו מהלך את כולה אא"כ מוקף לדירה, ומאידך (כט.) תירץ כמו התוס' דאיירי מחוץ לעיר, ולא תירץ דאיירי בעיר שאינה מוקפת מחיצות.

אמנם יש לדחות את ראית החזו"א, דמצאנו עוד ביאור למשנה בר"ה בחידושי הר"ן (כאן) שכתב "וההיא דר"ה דחאה הר"א ז"ל דמשו"ה לא היו רשאים לילך בעיר, כדי שלא יבאו להתחבר עם אנשי העיר ולצאת מן העיר בחברותם שלא לדעת, דאע"ג דבמי שיצא מעצמו לא חשו חכמים לכך, הני מתוך שבאין לדבר מצוה ברשות ב"ד יחשבו שיהא הכל מותר ויצאו לדעת, אבל בנתנוהו בעיר דליכא למטעי אפשר דמהלך את כולה אע"פ שאינה רשות היחיד".

ולפי"ז לעולם י"ל דס"ל לתוס' (כט.) דהיתר של "הולכי"הו לעיר אחרת" הוא אפילו בלי היקף מחיצות ואפילו במזיד, והא דלא היו זזין משם הוא גזירה מיוחדת. עד שחזר ר"ג ותיקן להם שמותרים הם ללכת כל העיר וחוצה לה אלפיים אמה".

אפילו במזיד נמי מהלך את את כולה, דמזיד נמי אית ליה ארבע אמות".

והנה התוס' שם איירי באדם שהגיע מחוץ לתחום בשוגג בשבת והושיבו ר"מ בד"א שלו, ושואלים מדוע אין לו את ההיתר להלך בכל העיר, ומתריצים ד"חוץ לעיר היה". וצ"ע מדוע לא תירצו כמש"כ תור"פ שהיה בעיר שלא מוקפת מחיצות.

ונראה מדויק דס"ל דאפילו עיר שאינה מוקפת מחיצות דינה כד"א מעיקר הדין [דלא כתוס' מז:].

ולכאורה מקור דבריו הוא ממה שהוכיחו (תוס' מז:): מסוגיא דף לב: דגם בעיר שאינה מוקפת מחיצות יש סברה דכמאן דמלי דמי, וכל העיר נחשבת כד"א. ועד כמה דחשיב כד"א מעיקר הדין, שפיר מהלך את כולה אפילו אם נכנס לשם במזיד, דהרי גם מזיד יש לו ד"א.

אמנם החזו"א (קט', ט') מוכיח דודאי תוס' כט. מודו שצריך עיר מוקפת מחיצות, דאיתא במשנה ר"ה דלא היו זזים משם כל אותו היום, ויתכן בזה ב' ביאורים, א. הביאור שכתבו הראשונים דבעי' עיר מוקפת מחיצות, וירושלים לאחר שנפרצו בה פרצות לא הוה מוקפת מחיצות. ב. הביאור שכתב הרמב"ן דאין היתר דיר וסוהר למי שיצא מדעת, "ובראשונה היו עושין העדים כיצאו לדעת, ואע"פ שיצאו לשם מצוה וברשות, לא עשאו כמנוסים".

✻ הערות והוספות ✻

^ה לביאור זה מובן היטב מדוע ראה ר"ג צורך לתקן להם את העיר ואלפיים אמה, ולא סגי במה שיתקן להם שילכו בכל העיר. כי זה היה עיקר הגזירה שגזרו שמה יבאו לצאת עם אנשי העיר מחוץ לעיר.

שי' רבנו אפרים דעיר שאין דינה כרה"י לא נחשבת כד' אמות, והמסתעף לענין שביתה

וסהר. ומתריך "תפתר דהיה לנמל יותר מבית סאתים".

והנה גם ביותר מבי"ס הוי אותו מקום מוקף מחיצות ודינו כרמלית, ומ"מ היה אסור להם לרדת שם משום דאינו רה"י.

ב. עוד ראייה מהמשנה דקתני "הוליכוהו לעיר אחרת ונתנוהו בדיר וסהר", מבואר דדוקא אם נתנוהו בתוך דיר וסהר, "אבל אם הוליכוהו לעיר אחרת ולא נתנוהו בדיר וסהר אינו יכול להלך את כל העיר, הואיל ואינה רשות היחיד".

ג. בגמ' מב: פסק רב הלכה כר"ג "בדיר וסהר", ואילו לא הזכיר הלכה כר"ג "בעיר", אלא ע"כ דבעיר באמת מודה ר"ג דאין לו אלא ד"א, דאינה רה"י.

ד. עוד ראייה (סק"ה) מגמ' טו. "שבת בתל שהוא גבוה עשרה והוא מארבע אמות ועד בית סאתים, וכן בנקע שהוא עמוק עשרה והוא מארבע אמות ועד בית סאתים וכו' מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה". דמבואר "דדוקא עד בית סאתים שהוא רה"י, אבל יותר לא, אע"ג דהוא כרמלית, לא הוה כד' אמות".

ומבואר דאפילו לענין שביתה בעי' רה"י דוקא ולא כרמלית, וק"ו שלענין דיר וסהר בעי' דוקא רה"י.

האו"ז (הלכות ע"ש ס"ק ב' - ו') מביא כמה מכתבים בין רבנו יואל לבין רבנו אפרים ב"ר יצחק בענין זה, [וכן מובא בספר ראבי"ה (סי' שפו')].

רבנו אפרים (סק"ב) טען דלענין דיר וסהר בעי' רה"י גמורה שמותר לטלטל בתוכה¹, ולכן אין היתר של דיר וסהר ל"עייירות שלנו שבזה המלכות, שיש בהם רה"ר ואסור לטלטל בתוכן יותר מד"א, דהוה רה"ר אע"ג דמוקפות חומה, דהא דאין דלתותיהן ננעלות כלילה ובקעי בהו רבים. ואפי' אם היו כרמלית, לא דמו לדיר וסהר וספינה שהן רה"י גמורה ומטלטלין ככולן".

והוסיף בזה החזו"א (קט', טו') "הלכך אם יש בעיר פרצה עשר או פרצת ד' בקרן זוית או רה"ר עוברת בתוכה אינו מהלך בתוכה אלא ד' אמות".

ראיות לשיטתו

וכתב [רבנו אפרים] להוכיח את דבריו בכמה הוכחות:

א. הירושלמי מביא הא ד"מצופות הי' לי' לר"ג והי' משער בעיניו ואמר כבר היינו בתוך התחום עד שלא חשיכה" ושואל אפילו אם לא היו בתוך התחום משחשיכה ובאו לנמל, מותר להם לירד וללכת שם מדין דיר

✽ הערות והוספות ✽

¹ לעיל הבאנו את דברי הגאו"י (לב:): שמ"מ לא צריך שיערבו ערובי חצירות בעיר.

בתוכה, אתה מודה שיכול להלוך את כולה וחוצה לה אלפים".

אמנם נראה להדיא מדברי ר' אפרים שחולק גם בזה על ר' יואל וס"ל דשבת בעיר שהיא כרמלית לא נחשבת כד"א. דר' אפרים הוכיח את שיטתו מהא דשבת בתל ובנקע יותר מבי"ס לא חשיב כד"א, דמבואר דגם לענין שביתה לא סגי בכרמלית ובעי' רה"י.

וכן מבוי' ממה שהשיב לו ר' יואל (סק"ו) "הזהרתי להביא ראיה אל דברי מנא לי שעיר שהוקפה לדירה אע"פ שהיא כרמלית הויא כד' אמות" ומוכיח לו מדף סא: "שבת בעיר אפי' היא גדולה כאנטיוכיא וכו' מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה". חזי' דגם לענין שביתה סבר ר"א דבעי' רה"י דוקא ולא מהני כרמלית.

חילוק בין מי ששובת בעירו לבין מי ששובת בעיר אחרת

ר' יואל (סק"ד) כותב להוכיח דמי ששובת בעיר לא צריך כלל היקף מחיצות, מהא "דאמר רב הונא בכיצד מעברין (נה): דגלי מדבר קאמרת, כיון דכתיב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו כמה דקביעי להו מקום דמי, וחשוב כד' אמות, א"ר חנינא אם יש שם שלש חצירות של שני בתים הוקבעו. והא הכא יושבי צריפין אינן מוקפין ואפ"ה קביעי ע"י אלו ג' חצירות לשוויינהו כד"א כדגלי מדבר". וצ"ע מה יענה ר' אפרים על הראיה הזו.

ושמעתי לישיב בזה, דלעולם גם רבנו אפרים מודה שמי ששובת בעיר שלו, מכיון שהוא בן עיר, חשיב כל העיר כד"א גם בלי מחיצות, משא"כ מי ששובת בעיר אחרת דלא

ה. עוד כתב ד"ירושלים אע"ג שהוקפה לדירה, אלמלא דלתותיה נעולות הויא רה"ר גמורה לכל דבר, דאתו רבים ומבטלי מחיצתה וכאילו אין היקף כלל, וכן כל עיר שהיא רה"ר נתבטלה המחיצה לגמרי, והשובת שם כאילו שבת בבקעה".

ומוכיח את דבריו ד"כל שכן הוא, השתא שובת בבקעה שהיא כרמלית אין לו אלא ממקום רגליו אלפים אמה כ"ש בעיר שהיא רה"ר".

וזה עוד ראיה לדבריו דגם בדין וסוהר בעי' רה"י גמורה, ד"השתא היכי דשבת באויר מחיצה של רה"ר לא הוי כד"א, כ"ש הבא מחוץ לתחום בשבת בעיר שהוא רה"ר דלא הוי כל העיר כולה כד' אמות".

אם גם לענין שביתה צריך רה"י

ויש לציין דהחזו"א (קט', טו') כותב בדעת רבנו אפרים "אע"ג דלענין השובת בעיר אפי' עיר שהיא כרמלית נחשבת כד"א, מ"מ אם נכנס לה בשבת אין דברי ר"ג וראב"ע אלא בעיר שהיא רה"י, והלכך אם יש בעיר פרצה עשר או פרצת ד' בקרן זוית או רה"ר עוברת בתוכה אינו מהלך בתוכה אלא ד' אמות".

מבואר שלמד דלעולם לענין שביתה לא בעי' רה"י, אלא גם כרמלית חשיב כד"א, כגון עיר שיש בה פרצה עשר וכו'. ומש"כ דהשובת בירושלים כשובת בבקעה, היינו דוקא ירושלים שדינה כרה"ר.

ויתכן שדייק כן ממש"כ ר' יואל במכתב לר' אפרים (סק"ד) "הלא היכא דשבת בעיר אע"פ שהיא כרמלית ואינו יכול לטלטל

כמאן דמליא עפרא". והוסיף הריטב"א "ואף ע"פ שעיבורה של עיר אינו מוקף מחיצות, מ"מ כיון דעיבורה של עיר כעיר, הרי הוא כאלו הוא תוך מחיצותיה, וכאלו המחיצות הן דופן עקומה שמתעקמת עד עבורה של עיר".

ומזה הוכיחו דס"ל לריטב"א דגם לענין שביתה בעי' היקף מחיצות. וכן למד הגאון"י (שם), ועוד הוסיף דס"ל כדעת רבנו אפרים דבעי' היקף מחיצות המתיר לענין טלטול נורק בעיבור התחדש דמהני, אפילו ששם אסור לטלטל דאין לו מחיצות אמיתיות אלא רק כעין דופן עקומה].

אמנם נראה שאין שום ראייה, דהסוגיא שם איירי לענין "כמאן דמליא", ולזה בעי' דוקא היקף מחיצות כדי להחשיב את כל האויר כמאן דמליא ולא יהיה הבדל בין למעלה מעשרה או למטה מעשרה. אבל אין שום ראייה דגם מי ששובת בעיר צריך היקף מחיצות להחשיב את כל העיר כד"א.

שי' רבנו יואל [א'] שכל עיר המוקפת לדירה נחשבת כד"א, אפי' אם יש בה רה"ר

וסהר. מתרץ דאין הטעם שם משום שהוא כרמלית ולא רה"י, אלא משום דנמל לא הוקף לדירה, לכן עד ביי"ס דינו כהוקף לדירה והוי כד"א בין לענין הילוך ובין לענין טלטול, ויותר מביי"ס לא הוי היקף ליחשב כד"א בין לענין הילוך ובין לענין טלטול. אבל עיר גם ביותר מביי"ס הוי היקף לדירה, ולכן אם נתנוהו בעיר מהלך את כולה כד"א, ולא אכפ"ל דלא הוי רה"י גמורה לענין טלטול.

ב. ובזה מישב גם את הראיה מדף טו. שבת בתל ובנקע, דדוקא התם שאינו דיוורין,

נהיה בן עיר מכח שביתתו שם, בעי' דוקא היקף מחיצות להחשיב את כל העיר כד"א כלפיו.

ומעתה א"ש דיושבי צריפין הקבועים שם הוו כמו מי ששובת בעירו של"צ היקף מחיצות. וכל דברי רבנו אפרים איירי במי ששובת בעיר אחרת, דומיא דמי שנתנוהו בעיר אחרת, דאינו בעיר שלו.

שי' הריטב"א בענין היקף מחיצות למי ששובת בעיר

יש שכתבו בשי' הריטב"א (לב:): דס"ל דגם מי ששובת בעיר צריך היקף מחיצות. דאיתא בגמ' (שם) במי שהניח עירובו על האילן, אמר רבא ב"אילן העומד בתוך עיבורה של עיר אפילו למעלה מעשרה הרי זה עירוב, דמתא כמאן דמליא דמיא".

ופרש"י "דמתא מתוך שהיא מוקפת יישוב מחיצות ואינה מגולה חזינא לה

רבנו יואל (סק"ד) חולק על רבנו אפרים דלא בעי' רה"י גמורה, אלא העיקר שיהיה מקום המוקף לדירה, ולא אכפ"ל שרה"ר עוברת בתוכה. ולפי"ז דוחה את הראיות הנ"ל ד"אינו דומה עיר שהוקף לדירה, לנמל ותל שלא הוקף לדירה", וכדלהלן.

הוכחות לשיטתו ותשובות לראיות של רבנו אפרים

א. על הראיה שהביא ר' אפרים מהירושלמי דבנמל יותר מבית סאתים אין היתר של דיר

מעשה היקף מחיצות למי שנתנוהו בעיר אחרת (מא): **חרש**

שפסק רב כר"ג ב"דיר וסהר" ולא הזכיר גם "עיר", כי הכל ציור אחד, שנתנו בדיר וסהר. שבתוך העיר.

ה. ומביא להוכיח כדבריו מהגמ' דמברכתא (מז: ד"שרינן להו בכל העיר משום דכד"א דמיא, אע"ג דחפצי הנכרי קונין שביתה מדר' יוחנן". ולא מסתבר שהיה שם היקף מחיצות כרה"י.

[ורבנו אפרים דחה ד"מברכתא הוי כפר שמוקף חומה והויא רה"י גמורה ויכול לטלטל בכולה, דלא בקעי בה רבים". ומוכיח שבאותם הימים היה להם עיירות שהיו מטלטלין בכולן, כדתנן (מב:) כלתה מידתו בחצי העיר "מטלטל בכולה"].

ו. עוד הוסיף להוכיח כדבריו מהא דאמרה הגמ' (מב:) "לא גזרי' הילוך דיר וסהר אטו בקעה", ולא נקט אטו הילוך דעיר, "למימרא דכשנתנוהו בעיר הוי כאילו נתנוהו בדיר וסהר".

ז. ומה שהוכיח רבנו אפרים מהא דאפילו שבת בירושלים שהיא רה"ר הוי כשבת בבקעה, כ"ש שהוליקוהו לעיר שהיא רה"ר דאסור להלך את כולה. דחה רבנו יואל דאדרבה יש גמ' מפורשת (סא:) ד"שבת בעיר אפילו היא גדולה כאנטוכיא, הרי היא כד"א, ואנטוכיא גדולה היא ויש בה רשות הרבים".

והיינו דחולק עליו דבאמת בין לענין שביתה ובין לענין מהלך, לא צריך עיר שדינה רה"י, אלא כל מקום המוקף מחיצות לדירה מהלך את כולה.

ולכן דוקא עד בי"ס חשיב מוקף לדירה. משא"כ עיר דגם ביותר מבי"ס הוי מוקפת לדירה.

ג. הראיה ממשנתנו דחה כפירוש רש"י דכוונת המשנה הוליקוהו לעיר אחרת "או" נתנוהו בדיר וסהר.

והקשה עליו רבנו אפרים (סק"ה) דא"כ לא היה צריך לומר "דיר וסהר", דהרי אפילו בעיר שהיא רה"ר מהלך את כולה, כ"ש בדיר וסהר שהם רה"י, ומשנה שאינה צריכה היא, "ויודע אני כך שאתה בקי בחדרי תורה, ולדרוש ק"ו אין אתה רוצה".

אמנם יש ליישב דהוצרך התנא לכתוב דיר וסהר, לאשמעי' ד"עיר" דומיא דדיר וסהר שיש להם מחיצות.

ד. ולפי"ז יש ליישב גם את הראיה מלשון רב שפסק הלכה כר"ג בדיר וסהר, ולא הזכיר "עיר". היינו משום ד"עיר" אינו דבר ברור, דתלוי אם מוקף מחיצות או לא, לכן הזכיר הלכה כר"ג ב"דיר וסהר" שהוא מוקף מחיצות, וה"ה כל מקום שמוקף מחיצות.

ויש לציין מה שביאר הרמב"ן דכוונת המשנה לרבנותא "לא מבעיא נתנוהו בתוך העיר ממש דעיר כולה נעשית לו כד"א, אלא אפי' לדיר וסהר שהיו מובלעין בתוכה, כיון שמוקפין מחיצות הם ואויר תשמישו לדירה הם, הרי הם כבית ונעשין לו הני והעיר כולה כד' אמות".

ובזה מיושב היטב הגי' "הוליקוהו לעיר אחרת ונתנוהו בדיר וסהר", וכן מה

ש' רבנו יואל [ב'] דעיר נחשבת כד"א אפילו בלי היקף מחיצות

אמנם אכתי צ"ע משבת בתל דמבואר דבעי' היקף לדירה, וכן מה שהוכיח מהירושלמי שאם הנמל יותר מבי"ס אסור לצאת מהספינה לתוך הנמל, דמבואר שצריך היקף לדירה.

ולכאורה צריך ליישב כמבואר ברמב"ן דנהי דלא בעי' עיר "מוקפת" לדירה, מ"מ כן בעי' אויר שתשמישו לדירה, דהדירין מחבר את המקום להיות אחד, ולכן דוקא בעיר מהני שביתה גם בלי היקף, משום שאויר העיר הוא אויר שתשמישו לדירה, משא"כ שבת בתל שאינו מקום דירין, לולא דהוא מוקף פחות מבי"ס [דהוי היקף לדירה] לא היה נחשב כל התל כד"א, דאינו מוגדר כד"א, וכן בנמל שאינו מקום דירין, לכן לולא דהוא מוקף לדירה לא שייך להחשיבו כד"א.

עוד כתב רבנו יואל (סק"ד) דלולא דמסתפינא הייתי אומר שבכלל לא צריך מחיצות.

ומוכיח את דבריו "דאמר רב הונא בכיצד מעברין (נה:): דגלי מדבר קאמרת, כיון דכתיב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו כמה דקביעי להו מקום דמי, וחשוב כד' אמות, א"ר חנינא אם יש שם שלש חצירות של שני בתים הוקבעו. והא הכא יושבי צריפין אינן מוקפין ואפ"ה קביעי ע"י אלו ג' חצירות לשוויינהו כד"א כדגלי מדבר".¹

והיינו שעד עכשיו סבר שגם לענין שביתה בעי' שיהיה מוקף לדירה [וכמו שהביא משבת בתל], וכאן התחדש לו דגם לענין שביתה לא בעי' מחיצות, וממילא ה"ה דמהלך את כולה גם בלי מחיצות.

גדר ההיתר להלך בכל העיר לשיטת רבנו אפרים ורבנו יואל

לחלק בין שביתה למהלך², ולכן הביאו ראיות למהלך מדין שביתה.

ונראה שהם למדו בגדר ההיתר של דיר וסהר שנתנו לו חכמים דין שביתה, שהתירו לו להלך את כולה כאילו הוא שבת שם, ולכן הדינים מקבילים.

הזכרנו לעיל שיטת הראשונים שלמדו בגדר ההיתר של מי שהולכוהו לעיר אחרת דמהלך את כולה, משום שהדיר וסהר, והעיר המוקפת מוגדרים כד"א [או מצד עצמם או שכך הקילו חכ' להחשיבם כד"א].

אמנם במכתבים של רבנו אפרים ורבנו יואל מבו' דשניהם אחזו כדבר ברור שאין

❦ הערות והוספות ❦

¹ ולעיל כתבנו לישב את ש' רבנו אפרים דלא תיקשי מהאי גמ'.

² לעיל הזכרנו את החזו"א שלמד ברבנו אפרים שכן חילק בין שבת בעיר להכניסוהו לעיר אחרת, ולדבריו יתכן שרבנו אפרים למד שגדר שביתה שונה מגדר ההיתר של דיר וסהר. אמנם כבר הזכרנו לעיל דנראה מבואר להדיא ברבנו אפרים דלא כחזו"א.

שיטת רבנו אפרים

והסברה הפשוטה היא לכאורה כמו רבנו אפרים שצריך מחיצה גמורה לענין טלטול, דמחיצה גמורה ברמה זו ודאי מגדירה את כל העיר כחצר אחת, ומסתבר לדון מי ששבת שם כמי ששבת בכל העיר ונחשב כד"א, וכן לענין נתנוהו בעיר מהלך את כולה כאילו כולה ד"א. אבל עיר שרה"ר עוברת בתוכה, הרי אתו רבים ומבטלי מחיצות ואין כאן היקף.

שיטת רבנו יואל

ורבנו יואל אחז שאין ללמוד הילוך מטלטול, "מה ענין טלטול אצל הילוך, הלא היכא דשבת בעיר אע"פ שהיא כרמלית ואינו יכול לטלטל בתוכה, אתה מודה שיכול להלוך את כולה וחוצה לה אלפים, אלמא לא ילפי הילוך מטלטול". [ורבנו אפרים חלק בזה גופא דגם לענין שביטה לא מהני שבת בעיר שהיא כרמלית, כפי שהוכיח משבת בתל דבעי' רה"י דוקא].

ובריש דבריו סבר רבנו יואל להוכיח משבת בתל ומהירושלמי דמ"מ צריך שביטה במקום שמוקף לדירה דוקא, וה"ה לענין נתנוהו בעיר אחרת שנתנו לו חכמים היתר כאילו הוא שבת שם, ובעי' היקף לדירה.

ואל תתמה מה התועלת בהיקף אחרי שהרבים הבוקעים מבטלים את המחיצות והמקום אינו מוגדר רה"י. דכן מצאנו בתוס' ב"מ (נג: ד"ה דנפול מחיצות) דירושלים אחרי שפרצו בה פרצות ונפלו מקצת המחיצות "אע"ג דאסור לטלטל בשבת, מ"מ מקרי מחיצה לענין אכילת מעשר וקדשים קלים". מבואר דגם מחיצות שלא עושים דין רה"י, מ"מ יש להם חשיבות לגדור את המקום.

ובהמשך דבריו כתב ר' יואל דלולא דמסתפינא הייתי אומר דלא בעי' היקף מחיצות כלל. וה"ה לענין נתנוהו בעיר אחרת שנתנו לו חכמים היתר כאילו הוא שבת שם, דלא בעי' בכלל מחיצות.

שיטת הרמב"ן בענין היקף מחיצות למי שנתנוהו בעיר אחרת

ומה שהוכיחו תוס' (מז:): מהגמ' דף טו. דהשובת בתל יותר מבית סאתים אינו מהלך את כולו כד"א, דמזה הוכיחו שצריך היקף לדירה, דוחה הרמב"ן "עיר אפילו שווקים שלה עשאוהו אויר שתשמישו לדירה, דבתיים לדירה עשוין וכולה מתא כמאן דמליא, ועבורה נמי בתרה גריר וכאויר העשוי לדירתן של בני העיר היא", וכותב לפי"ז דכל שבא בתוך העיר בשבת, מהלך את כולה כד"א.

הרמב"ן מקשה על השיטות שהצריכו עיר מוקפת לדירה, וכותב "כל עיר שבעולם אפי' אינה מוקפת מחיצות ורה"ר גמורה עוברת בתוכה, הרי הוא כד"א, בין לשובת שם בין למניח עירוב בין נתנוהו א"י או רוח רעה בתוכה, ואפי' הניחוהו בתוך רה"ר שלה, ואפי' בעיר חרבה כך דינו, ולא עוד אלא אפילו עבורה של עיר עם העיר כד"א, ואם נתנוהו בתוך העיר מהלך כל העיר ועבורה".

וצ"ע לשי' הרמב"ן שלא הצריך היקף מחיצות, מדוע לא היו זזין משם.

וכתב לישב ד"בראשונה היו עושין העדים כיוצאין לדעת ואין להם אלא ד"א, ואע"פ שיצאו לשם מצוה וברשות, לא עשאו כאנוסים, עד שבא ר"ג והתקין להם נמי אלפים אמה לכל רוח כאנשי העיר".

ולדבריו מתפרש דלא היו זזים משם, היינו מד"א שלהם, ולא הלכו בכל החצר [דלא כתוס' שלמדו שהלכו בכל החצר שהיתה מוקפת מחיצות, ורק העיר שנפרצו בה פרצות לא חשיבא כד"א].

ומוכיח כשיטתו ד"לשון לא היו זזין משם ודאי משמע שלא היו זזין משם ד"א, שאלו היה להם החצר כולה הוה ליה למיתני לא היו יוצאין משם כל היום. וכ"ש שלדברי הרב ז"ל היה להם כל החצר וכל חצר ומבוי המוקפין לה מחיצות, ואפ' כל העיר בשעת הקיפ', ולא הוה למיתני לא היו זזין, והרי נסתייעו דברינו מכאן ונסתלקה ראייתו של הרב"ט.

וכ"כ הריא"ז (מובא בשל"ט ג) "אע"פ שהעיר אינה מעורבת או שאינה מוקפת מחיצות שהיא ככרמלית ואין מטלטלין בה אלא בארבע, הואיל ויש בה ישוב בתים שהן לדירה הרי היא כולה כד"א, וכן עבורה של עיר שהן בתים שהן חוץ לעיר, כל אותו הישוב כד"א הוא ויכול להלך בכולו".

והיינו דלעולם גם לענין שביתה לא צריך היקף לדירה, אלא דמ"מ צריך שיהיה "אזיר שתשמישו לדירה", ולכן תל יותר מבי"ס דאינו אזיר שתשמישו לדירה לא חשיב כד"א, משא"כ עיר אפילו רה"ר שבתוך העיר נגרר אחרי העיר ונחשב אזיר שתשמישו לדירה, ומותר להלך את כולה.

ביאור המשנה בר"ה כג:

תוס' (ר"ה כג): על המשנה "חצר גדולה היתה בירושלים וכו' ולשם כל העדים מתכנסין וכו' בראשונה לא היו זזין משם כל היום" הקשו מדוע לא היו מהלכים בכל העיר, והוכיחו מזה דהיתר דיר וסהר נאמר רק במוקף מחיצות, והתם אחרי שפרצו פרצות בחומת ירושלים.

✽ הערות והוספות ✽

^ט הרמב"ן שם כותב שיתכן לפרש שכן היו מהלכים בכל החצר, "שלא היו רוצים חכמים להחמיר עליהם כ"כ ולענן אותם שלא יהיו זזין מד"א שלהם, כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא", ועוד שב"ד היו בודקים אותם שם וודאי שהיו זזין ממקומם. וזה מה שהגמ' שואלת שם "בית יעזק" היתה נקראת מלשון חשיבות, או "בית יזק" היתה נקראת כמו והוא אסור בזיקים, כלו' שעשו חצר דחוקה כדי שלא יהיו זזין ממקומם "ואע"פ שלא אסרו עליהם הליכת כל החצר מפני שא"א, עילה מצאו להעמידן במקומן כל שאפשר".

הרמב"ן מוסיף ומביא ירושלמי (שם לפי גירסתו) "בראשונה לא היו זזין משם כל היום, עשו אותן ככלי שבא מחוץ לתחום משחשיכה שמותר לטלטלו בתוך ד"א. חזרו ועשו אותם ככלים ששבתו בחצר שמותר לטלטלן בחצר. עד שבא ר"ג והתקין שיהא מהלכין אלפים אמה לכל רוח". [ומבאר "למדנו שמתחילה אסרו עליהם הליכת כל החצר ולא היו זזין מד"א שלהם ככלי שבא מחוץ לתחום במזיד, ואף אלו לדעת יצא, חזרו ועשו אותם ככלים ששבתו בחצר והתירו להם החצר כולה. ולא למימרא דדינא הוא, שאין הנידון דומה לראיה כלל, מה ענין זה לשביתה דכלים בחצר, אלא לומר מצינו בתקנת חכמים שמותר בחצר ואסור לצאת ממנה, אף כאן נתיר להם החצר הזו כולה מפני הדוחק ולא שאר העיר"]. ומבו' ג"כ דמעיקרא אסרו להם לזוז מתוך ד"א, ורק אח"כ תיקנו להם שיכולים להלך בכל החצר, וזה א"ש לשי' הרמב"ן.

גדר ההיתר לפי הרמב"ן

והנה הרמב"ן בתו"ד מוכיח דלא בעי' היקף לדירה, מהא דמודה שמואל (מב:): בספינה דמהלך את כולה משום ששבת במחיצותיה ואפילו אם היא גדולה יותר מע' על ע', והרי שי' שמואל (צ.) המחיצות העשויות להבריח מים לא חשיבי היקף לדירה. ומוכיח מזה ד"לענין מהלך לא בעי' היקף לדירה כלל". ויל"ע דהרי שם ההיתר הוא מדין "שביתה" ולכן לא צריך היקף לדירה, ומה הראיה מזה למי שנתנוהו בעיר אחרת דמהלך את כולה אפילו אם אינה מוקפת מחיצות.

ונראה מבואר בדבריו שלמד שההיתר של דיר הוא מדין שביתה, דחכמים נתנו לו דין כאילו שבת בדיר, ולכן דין דיר שוה לדין שביתה. וכן משמע מהא דדימה דין שביתה לדין דיר וסוהר ד"כל עיר שבעולם אפי' אינה מוקפת מחיצות ורשות הרבים גמורה עוברת בתוכה, הרי הוא כד' אמות, בין לשובת שם בין למניח עירוב בין נתנוהו אינו יהודי או רוח רעה בתוכה", דנראה מדבריו שדיניהם שוים".

בטעם הא דנתנוהו בעיבור העיר אין לו אלא ד"א

אמנם יל"ע דלמרות שהרמב"ן דימה דין דיר לדין שביתה, וכפי שביארנו שלמד

בגדר ההיתר של דיר וסוהר שנתנו לו חכמים דין שביתה. מ"מ מבואר חילוק ביניהם, דכתב ד"אם נתנוהו בתוך העיר מהלך כל העיר ועבורה, אבל נתנוהו בעבורה של עיר אין לו אלא ד' אמות" [דהעיבור נגרר אחרי העיר, ואין העיר נגגרת אחרי העיבור]. ואילו לענין שביתה מבואר במשנה (ס.) דנתן עירובו בעיבורה של עיר הוי כמי שנתנו בתוך העיר.

ונראה לפרש דלמרות שגם דיר היתרו מדין שביתה, מ"מ חלוקים הם, דבשביתה ביה"ש הרי יש גם את דעת הגברא לשבות, ואילו בהיתר של דיר וסוהר שלא היתה באמת שביתה, הרי זה רק דין שחכמים נתנו לו דין כאילו הגברא שבת שם, אמנם חסר את דעת השביתה.

ומעתה י"ל דהדין שנתן עירובו בעיבור הוי כמי שנתנו בעיר, למרות שאין העיר נגרת אחרי העיבור, היינו משום דמפרשים דדעתו לשבות בעיר [וכמי שאומר שביתתי במקום פ'], ושפיר הוי כל העיר ועיבורה מקום שביתתו ודינה כד"א, אבל מי שהוליקוהו בע"כ, אם הוליקוהו לתוך העיר, הרי חכמים נתנו לו דין כאילו שבת בעיר והעיבור נגרר אחרי העיר, אבל אם נתנוהו בעיבור העיר, הרי לא היה כאן "דעת" לשבות בעיר, וחשיב ששבת בעיבור העיר בעלמא שאינו חלק מהעיר, ואין לו אלא ד"א.

✽ הערות והוספות ✽

¹ עי' להלן סי' ג' דנחלקו בזה אם היתר של "שבת באויר מחיצות" הוא מדין "שביתה" או מדין שהיה בתוך "מחיצות". ולפי הצד השני אין ראייה מכאן שגדר היתר דו"ס מדין שביתה. אמנם כן משמעות דברי הרמב"ן וכפי שיתבאר עוד להלן.

² עוד יתבאר להלן (סי' ב') דנראה שנחלקו רש"י והרמב"ן בדין יצא לדעת והכניסוהו לדיר וסוהר, והוא לשיטתם דלרמב"ן שגדר ההיתר הוא שהקילו להחשיב את ה"גברא" כאילו שבת שם, לא תיקנו כן למי שיצא לדעת [ואפי' אם יצא בהיתר], משא"כ לרש"י שגדר ההיתר הוא דהחשיבו את ה"מקום" כד"א, ההיתר חל גם על מי שיצא לדעת [בתנאי שלא נכנס לשם באיסור].

והיינו דלמרות שהיתר דיר וסוהר הוא ג"כ מדין שביתה, מ"מ כבר הקדמנו דחלוקים הם, דהשוכת ברה"ר שבעיר או בעיבור שלה, למרות שאינם חלק מ"דיורי" העיר, מתפרש דעתו לשבות בעיר. משא"כ מי שנתנוהו שם באמצע שבת, מכיון שחסר את "דעת" השביתה, ממילא לא יכול להתפרש כאילו שבת בעיר, אלא שבת ברה"ר ובעיבור העיר שאינם חלק מדיורי העיר.

ועל זה כתב הרמב"ן דאם "ב' מחיצות הבתים מבליעין את מקום שהוא שוכת, דזה מקרי תוך העיר".

וכ"כ עוד (שם) על דברי הביאווה"ל שכתב דלדעת הרמב"ן לא מהני נתנוהו בעיבורה של עיר, "ונראה דהיינו בחוץ לבתים או שבית אחד בולט ובשביל בית זה מתעבר השטח עם העיר, אבל אם ב' בתים זה כנגד זה וביניהם שטח, זהו תוך העיר, וכן עיר עשויה כקשת והיתר מעבר עמה את השטח, השטח הזה בכלל העיר".

ומדויק לשון הרמב"ן "כל שבא בתוך העיר, אפילו הניחוהו א"י ברה"ר שבה, ב' מחיצות של עיר עושין אותם אצלו כד' אמות", והיינו דדין ב' מחיצות נצרך למתי שהניחוהו ברה"ר שבה.

מהלך נוסף בדברי הרמב"ן

ובענין אחר יש לבאר דלעולם הרמב"ן מצריך ב' מחיצות גם בנתנוהו בעיר, דלמרות שכתב דאפילו עיר שאינה מוקפת דינה כד"א, מ"מ זה רק מכח ב' מחיצות [ועפ"י רוב תמיד יש ב' מחיצות ע"י הבתים]. אמנם לא צריך שהוקפו לדירה, אלא מחיצות בעלמא.

ובשי' הריא"ז (הובא לעיל) כתב המ"א (תה' סק"ו) דס"ל דאפילו אם הכניסוהו לעיבור העיר, מהלך את כל העיר ועיבורה.

אמנם הביאווה"ל (תה' ס"ו ד"ה מוקפת) מביא את דברי המ"א וכותב "מסתברא לי דגם הריא"ז לא הקיל אלא בהכניסוהו לעיר שאז מותר גם בעיבורו, אבל לא בהכניסוהו לעיבורו, וכדעת הרמב"ן".

דברי הרמב"ן שהצריך ב' מחיצות

הרמב"ן בסו"ד כותב "כל שבא בתוך העיר, אפילו הניחוהו א"י ברה"ר שבה, ב' מחיצות של עיר עושין אותם אצלו כד' אמות". וצ"ע דהרי הרמב"ן הקדים ד"כל עיר שבעולם אפי' אינה מוקפת מחיצות ורה"ר גמורה עוברת בתוכה, הרי הוא כד"א", ומ"מ כתב כאן שצריך ב' מחיצות. וזה דבר תימה, בפרט שלא מצאנו לענין שביתה שצריך ב' מחיצות [והרמב"ן לא חילק בין שביתה לנתנוהו בעיר אחרת].

ביאור החזו"א

החזו"א (סי' קט' סקט"ו) מפרש דלעולם אין כוונת הרמב"ן שהעיר עצמה צריכה ב' מחיצות, וכמש"כ הרמב"ן דאפילו אינה מוקפת כלל ורה"ר עוברת בתוכה, הרי היא כד"א.

אלא כוונת הרמב"ן למי שנתנוהו בתוך רה"ר שבעיר או בעיבור העיר, שאינם חלק מהעיר [מכיון שמה שמגדיר את העיר כד"א הוא האויר שתשמישו לדירה], דנהי דלענין שביתה חשוב כשבת בעיר, "הני מילי לענין שוכת, אבל הכא בעינן שיהא בתוך העיר".

ביאור מח' רבה ור"ז (מב): בדין שבת באור הספינה

הזכרנו את דברי הרמב"ן שהביא ראייה דלא בעי' היקף לדירה מהא דמודה שמואל (מב:) בספינה דמהלך את כולה משום ששבת במחיצותיה ואפילו אם היא גדולה יותר מע' על ע', ומאידך שי' שמואל (צ.) דמחיצות העשויות להבריח מים לא חשיבי היקף לדירה.

והוכיח מזה ד"לענין מהלך לא בעי' היקף לדירה כלל אלא מחיצות בעלמא בעינן, ומבו' בדבריו ד"מחיצות בעלמא" כן בעינן, ומפרש דבזה נחלקו רבה ור"ז (מב:), דרבה סבר דמחיצות דספינה מחיצות הן, ור"ז סובר דלא חשיבי מחיצות הואיל ולהבריח מים עשויות.

והקשה הגרא"ז מדוע ספינה לא צריכה "היקף לדירה", כמו מי ששבת בתל דלא מהני היקף יותר מבי"ס. הרי הרמב"ן ביאר ד"עיר" לא צריכה מחיצות משום ד"בתים לדירה עשוין וכולה מתא כמאן דמליא", אבל ספינה לכאורה כן תבעי היקף לדירה.

והיה נראה לומר דספינה ג"כ נחשבת "אוויר שתשישו לדירה", ולכן דינה כמו עיר שלא צריכה היקף לדירה.

ומעתה צ"ע לאידך גיסא, במה נחלקו רבה ור"ז אם מחיצות הספינה חשיבי כמחיצות, הרי אין הספינה צריכה מחיצות כלל, וכמו עיר².

ומה שהקשינו דלא מצאנו בשביתה דנבעי ב' מחיצות, יש שפירשו דלעולם גם לענין שביתה צריך ב' מחיצות. [ובזה יישבו את לשון הרמב"ן בריש דבריו שכתב [על שי' רש"י] "ואע"ג דגבי שובת בעיר וכו' נותנין לו העיר כולה וחוצה לה אלפים אמה אע"פ שאינה מוקפת מחיצות, שאני לן בין שבת באוויר מחיצות מבעוד יום", דכותב דנותנים לו כל העיר אע"פ שאינה מוקפת מחיצות, ומסיים משום דשבת באוויר "מחיצות". דלעולם גם בשביתה שלא צריך שתהיה "מוקפת", מ"מ צריך ב' "מחיצות"].

ואם נאמר דלעולם לענין שביתה לא צריך שום מחיצות, יש לבאר כנ"ל דהרי שונה שביתה זו משביתה בביה"ש, דבשבת בביה"ש יש את "דעת" השובת לשבות בעיר, ומכח זה נחשבת כל העיר כד"א אפילו בלי מחיצות כלל. משא"כ בהכניסוהו לעיר אחרת, שחכ' תיקנו לו דין שביתה, הרי זו שביתה כאילו הגברא שבת שם, אבל אין את "דעת" השובת לשבות בעיר, ולכן לולא שהעיר מוקפת ע"י ב' מחיצות, שביתתו לא מתפרשת כשביתה בכל העיר, ורק מכח זה שיש ב' מחיצות המגדירות את המקום כעיר אחת, מהני אפילו למי שלא שבת שם בביה"ש.

ואל תתמה מה התועלת בב' מחיצות, דכן מצאנו בגמ' כב. דאפילו לדין דפליגי על ר"י [שאמר ב' מחיצות דאורייתא], מ"מ ס"ל מתי שיש ב' מחיצות דלא אמרי' אתו רבים ומבטלי מחיצות.

✽ הערות והוספות ✽

² ואם נימא כמו הצד (להלן סי' ג') דבספינה אין הנושא מצד "שביתה" אלא מדין "מחיצות" דשהה באוויר מחיצות מבעו"י נעשין לו כד"א, או א"ש דלזה צריך דוקא מחיצות. אמנם רהיטת דברי הרמב"ן לא משמע כן, דנראה בדבריו שהיתר דו"ס מדין שביתה,

אבל לפי המהלך של החזו"א דהמחיצות נצרכות רק להטפיל מקום שאין תשמיש אורו לדירה, יל"ע מ"ט ספינה צריכה מחיצות, וצ"ע".

ובשלמא לפי המהלך האחרון שהזכרנו דלעולם צריך ב' מחיצות, א"ש הא דבספינה צריך מחיצות למרות דחשיב אור שתשמישו לדירה.

שיטת הרשב"א

דין קרפף המוקף פחות מבית סאתים

מאיך מצאנו שחמור "מערב" מ"נתנוהו", דהרשב"א (סא: ד"ה לא תימא) מביא את הירושלמי "קל הוא הקונה שביתה בקרפף מן הנותן את עירובו בקרפף, הקונה שביתה בקרפף מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה, והנותן את עירובו בקרפף אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה".

וכך לומד הרשב"א בסוגיא (שם) "כל שאינו ראוי לדירה והניח שם עירובו, אין לו אלא אלפים אמה ממקום עירובו, ומינה שמעי' למניחו בתל גבוה י' או בנקע עמוק י' אע"פ שאינם יתירים על בית סאתים, א"נ בקרפף שאינו יתר על ב"ס שלא הוקף לדירה, שאין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה". [וכ"כ בעבוה"ק (ש"ה סי' טו' אות פ')].

בשיטת הרשב"א מבואר ג' חילוקי דינים: א. שובת, ב. מערב, ג. נתנוהו בדיר וסהר.

דין עיר שלא מוקפת מחיצות

בענין שביתה ב"עיר", ס"ל לרשב"א דבין השובת בעיר ובין המערב בעיר, מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה, אפילו אם לא מוקפת מחיצות, משום דעיר היא מקום דיורין ושבתתו מתיחסת לכל העיר.

אבל מי שהוציא אוהו נכרים ונתנוהו בעיר אחרת, ס"ל לרשב"א (ר"ה כג:): דבעי' דוקא עיר מוקפת מחיצות".

נמצא שחמור "נתנוהו" מ"שובת" ו"מערב", שהם לא צריכים היקף מחיצות.

✽ הערות והוספות ✽

ומוכיח על זה מספינה דגם שם ההיתר משום שביתה.

²¹ ואולי י"ל דספינה למרות דחשיב אוריה לדיורין ולכן לא צריכה היקף לדירה, מ"מ לא הוי כל אוריה דיורין גמורים, אלא חלק מהספינה לא הוי דיורין ממש, ולכן צריך ב' מחיצות כדי להטפיל אותו לספינה, ומה"ט צריך מחיצות. ויל"ע בזה.

עוד שמעתי לפרש בענין אחר, דלעולם ספינה לא נחשבת כ"דיורין", ולכן אין לה את ההיתר של "עיר" שלא זקוקה למחיצות. אמנם מ"מ אין הספינה צריכה היקף "לדירה" כמו תל, משום דשאני שבת בתל דאיירי לענין למדוד אלפיים מחוץ לתל, בזה בעי' דוקא היקף לדירה, משא"כ ספינה דאיירי רק לענין להחשיב את אותו מקום כד"א, בזה סגי במחיצות בעלמא. וצ"ב בזה.

²² וכן הוא בחשבון, מכיון דס"ל לרשב"א (מובא להלן סי' ב') שגם למזיד יש היתר דיר וסהר, א"כ לא יכול לתרץ כמו הרמב"ן דבראשונה עשו אותם כיוצא לדעת. וא"כ חוזרת השאלה מ"ט לא היו זזין משם כל אותו היום. וע"כ צ"ל כמו תוס' משום שנפרצו פרצות בחומה, ואנן בעי' היקף מחיצות. (אמנם עי' לעיל מש"כ [בדעת תוס' כט.]. דאין זה הוכחה, דיש לתרץ כמש"כ הר"ן בשם הר"א).

הדיורין, מבו' שלמד דההיתר אינו מדין "שביתה", אלא מכח המצאותו ב"אוויר מחיצות", דהחשיבוהו כאילו שבת באוויר מחיצות בביה"ש [וכפי שיתבאר להלן סי' ג' בגדר ההיתר של שבת באוויר מחיצות, דהוא נובע מהמצאות הגברא בתוך המחיצות, ודלא כהבי"מ]¹⁰. ולכן כל מקום שמוקף מחיצות מהני ליה ליחשב כד"א, אפילו אם לא הוקף לדירה.

"שובת" יש לו את ב' הדינים, דמלבד המעלה של שביתה התלויה בדיורין, יש לו גם את המעלה של "שבת באוויר מחיצות" דעצם המצאות הגברא בתוך המחיצות בביה"ש, הרי זה מיחס את המקום כלפיו כד"א.

ולכן השובת בעיר לא צריך מחיצות, דמהני ליה מצד "שביתה", ואם שבת בקרפף המוקף שלא לדירה פחות מבי"ס, ג"כ מהני ליה, אמנם לא מדין שביתה אלא מדין "אוויר המחיצות".

ומאיך ס"ל לרשב"א דמי שנתנוהו בתל ונקע או בקרפף פחות מבי"ס שלא הוקף לדירה, מהלך את כולה נכמו שהביא (מג:): מהירושלמי "דכל שאינו מוקף לדירה, כגון קרפף והוא יותר מבי"ס, כיון שאין מטלטלין בו אלא בד"א, הרי הוא כבקעה, ואף הוא אין מהלך בו אלא בד"א בלבד כבקעה אם נתנוהו שם", דמבו' דבפחות מבי"ס כן מהלך את כולה].

ביאור חילוקי הדינים

בביאור חילוק הדינים, מבו' ד"מערב" מהני מצד קנין שביתה, ו"שביתה" תלויה בדיורי המקום. ולכן שבת בעיר מקום דיורין, לא בעי היקף מחיצות. ומאיך עירב בתל ונקע או קרפף המוקף שלא לדירה [אפ' פחות מבי"ס], לא חשיב כד"א, משום דאין שם דיורין, ומחיצות לחוד לא מהני מידי לשביתה. ו"נתנוהו" בעיר אחרת שהצריך הרשב"א היקף מחיצות, ולא מהני ליה עצם

✽ הערות והוספות ✽

¹⁰ אמנם אין לפרש בסתם שכל מקום המוקף מחיצות נחשב כד"א [דכמאן דמליא דמי וכדו'], דזה אמור להועיל גם ל"מערב". אלא הביאור שזה מהני מצד המצאות ה"גברא" באוויר מחיצות, ולא סתם דין בהיקף מחיצות. אמנם צ"ע לפי"ז מדוע ס"ל לרשב"א שגם במזיד יש היתר של דיר וסוהר, בשלמא אם הגדר הוא שמקום המוקף מחיצות נחשב כד"א, א"ש שהוא היתר גם למזיד, אבל לפי מה שפירשנו שזה היתר מיוחד של מי ששוהה באוויר המחיצות, א"כ מסתבר שתיקנו להחשיב דיר וסוהר כאילו שהה שם ביה"ש דוקא למי שנאנס, ולא למי שיצא לדעת. ואכתי צ"ב.

סימן ב'

דין יצא לדעת ונכנס לתוך דיר וסהר, והמסתעף בדין יצא בהיתר

יהושע ור"ע אומרים אין לו אלא ד' אמות. מעשה שבאו מפלנדרסין והפליגה ספינתם בים, ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה ר' יהושע ור"ע לא זזו מד"א, שרצו להחמיר על עצמן".

משנה דף מא: "מי שהוציאוהו נכרים או רוח רעה אין לו אלא ד' אמות, החזירוהו כאילו לא יצא, הוליכוהו לעיר אחרת נתנוהו בדיר או בסהר רבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה אומרים מהלך את כולה רבי

דין יצא לדעת ונכנס לתוך תחומו

והיינו שהגמ' אומרת דאילו הוציאוהו וחזר לדעת, תנינא דדוקא "החזירוהו" כאילו לא יצא, אבל חזר לדעת אין לו אלא ד"א. אמנם אילו יצא לדעת והחזירוהו, היה מקום לומר דהמשנה לצדדין קתני, ד"החזירוהו הרי הוא כאילו לא יצא" קאי גם על יצא לדעת, קמ"ל ר"נ אמר שמואל דגם בכה"ג אין לו אלא ד"א.

ופירש רש"י (ד"ה מהו דתימא) "מהו דתימא מתני' לצדדין קתני והחזירוהו דסיפא מילתא באפי נפשה היא ולא אהוציאוהו נכרים קאי, והכי קאמר מי שהוציאוהו נכרים בין כשהוא עומד בחוץ בין שחזר לדעת אין לו אלא ד' אמות, ומי שהיה חוץ לתחום והחזירוהו נכרים בין שהיתה יציאתו ראשונה לדעת בין שלא לדעת אלא באונס הוי כאילו לא יצא".

והיינו דדוקא במקרה שיצא לדעת והחזירוהו יכולה המשנה להתפרש דהרי הוא כאילו לא יצא, אמנם בהוציאוהו וחזר לדעת,

התבאר במשנה דמי שהוציאוהו נכרים בע"כ מחוץ לתחום, אין לו אלא ד"א, ומבואר עוד דין דאם החזירוהו לתוך תחומו הרי הוא כאילו לא יצא. אמנם לא מבואר מה הדין אם הוציאוהו וחזר לדעת, וכן ביצא לדעת והחזירוהו.

ואומרת הגמ' "אמר רב נחמן אמר שמואל יצא לדעת אין לו אלא ארבע אמות. פשיטא וכו' אלא אימא חזר לדעת אין לו אלא ד"א, הא נמי תנינא החזירוהו נכרים כאילו לא יצא החזירוהו הוא דכאילו לא יצא אבל הוציאוהו נכרים וחזר לדעת אין לו אלא ד"א. אלא אימא יצא לדעת והחזירוהו נכרים אין לו אלא ד"א, הא נמי תנינא הוציאוהו והחזירוהו כאילו לא יצא הוציאוהו והחזירוהו הוא דכאילו לא יצא אבל יצא לדעת לא. מהו דתימא לצדדין קתני מי שהוציאוהו נכרים וחזר לדעת אין לו אלא ד' אמות אבל יצא לדעת והחזירוהו נכרים כאילו לא יצא קמ"ל".

אבל יצא לדעת והחזירוהו, שלא נכנס באיסור ולא שייך סברה שלא יהא חוטא נשכר, יל"ד מ"ט מאבד את תחומו. האם הוא מעיקר הדין, דביציאתו לדעת עקר את שביתתו [ובאונס שלא התכוון לעקור את שביתתו לא איבד את תחומו], או"ד גם יצא לדעת לא מאבד את תחומו מעיקר הדין אלא שחכ' קנסו אותו שיאבד את תחומו שיצא ממנו מכיון שיצא במזיד.

ונראה להוכיח מדברי תורא"ש ותור"פ שזה קנס, דאילו יצא לדעת מאבד את תחומו מדינא, א"כ גם אילו אשמעי' דהוציאואהו וחזר לדעת מהלך את כולה, אכתי לא ידענו שיצא לדעת מהלך את כולה, די"ל שיצא לדעת גרע שאיבד את תחומו ביציאתו. אלא ע"כ שיצא לדעת לא מאבד את תחומו מדינא, אלא הוא קנס שקנסו אותו חכ', ועל זה שפיר קאמר דאם בחזר לדעת שסופו באיסור מ"מ לא קנסוהו, ק"ו שלא קנסו למי שיצא לדעת שיאבד את תחומו.

אמנם לפי רש"י שלא פי' כן, י"ל דיצא לדעת מאבד את תחומו מדינא, דביציאתו לדעת שהתכוון לצאת ולעקור את שביתתו הראשונה, הרי הוא מאבד את תחומו הראשון.

בזה ודאי תנינא דאין לו אלא ד"א, דמתפרש "מי שהוציאואהו נכרים בין כשהוא עומד בחוץ בין שחזר לדעת" אין לו אלא ד"א.

מאיך תורא"ש ותור"פ שואלים דגם בהוציאואהו וחזר לדעת יכלה הגמ' לתרץ דלצדדין קתני, דמתפרש מי שהוציאואהו נכרים ועדיין עומד בחוץ, אבל אילו חזר לדעת הרי הוא כאילו לא יצא. ומה שהמשנה אמרה דין זה ב"החזירוהו" היינו בכה"ג שיצא לדעת, אבל אם הוציאואהו הרי הוא מותר אפילו אם חזר לדעת.

ומתריצים דחזר לדעת יותר חמור מיצא לדעת והחזירוהו, משום דסופו באיסור. ולכן אילו היה הדין דהוציאואהו וחזר לדעת הרי הוא כאילו לא יצא, תו לא היה התנא צריך לאשמעי' דיצא והחזירוהו מותר, דזה ק"ו. לכן הגמ' אמרה דודאי תנינא דבחזר לדעת אין לו אלא ד"א.

ביאור החילוק בין יצא לדעת והחזירוהו לבין הוציאואהו וחזר לדעת

נמצא מבואר בתורא"ש ותור"פ דיש סברה מיוחדת לאסור "חזר לדעת", דאפילו אם נימא דהוציאואהו לא איבד את תחומו, מ"מ כשחזר לדעת אין לו אלא ד"א, משום דנכנס באיסור, ולא יהא חוטא נשכר.

דין יצא לדעת ונכנס לדיר וסהר

ויל"ד בג' אופנים: א. יצא לדעת ונכנס לדיר וסהר. ב. יצא לדעת והכניסוהו לתוך דיר וסהר. ג. הוציאואהו ונכנס לדעת לדיר וסהר.

הגמ' ביארה את הדין של חזר לתחומו ביצא לדעת וחזר לדעת. אמנם לא התבאר מה הדין בזה לענין היתר דיר וסהר.

שיטת הרשב"א ותוס' כט.

תוס' כט. (ד"ה והושיבו) איירי במעשה באדם שבא מחוץ לתחום בשוגג [שחשב שעירב כדין], והושיבו ר"מ בד' אמותיו. ותמהו תוס' מדוע לא היה מהלך בכל העיר דדינה כדיר וסהר, "ואין לומר משום דרבי מאיר קניס שוגג אטו מזיד, דהא בדאורייתא לא קניס ואית ליה בפירקין (לה:): דתחומין דאורייתא, ועוד כיון דחשבינן כל העיר כארבע אמות, אפילו במזיד נמי מהלך את כולה, דמזיד נמי אית ליה ארבע אמות".

מבו' בדבריו דגם אם היה הדין דקנסינן שוגג אטו מזיד, ומחשיבים את אותו אדם שבא מחוץ לתחום כיצא לדעת ונכנס לדעת לתוך העיר, מ"מ היה מותר לו להלך בכל העיר.

ביאור סברתם

והנה מה שיצא לדעת אינו סיבה לאסור עליו את ההילוך בכל הדיר, נראה פשוט בסברה, דלא מבעיא לפי הצד שהזכרנו דהיוצא לדעת מאבד את תחומו מעיקר הדין, א"כ אין זה נוגע כלל להיתר דיר וסהר המגיע לו מדין ד' אמותיו. אלא גם לפי הצד שהוא קנס שקנסו את היוצא לדעת שיאבד את תחומו, מ"מ זה קנס רק ביחס לתחומו הראשון שיצא ממנו במזיד, אבל אין זה סיבה לקנוס אותו הלאה ולא להיתר לו דיר וסהר מחמת מה שעבר על איסור בעבר.

אמנם אכתי יש לשאול מצד "נכנס לדעת" לדיר וסהר, דלפי תוס' נמצא חוטא נשכר.

ולכאורה הביאור הוא מש"כ תוס' די ש למזיד ד"א מדינא, ומעתה "כיון דחשבינן כל העיר כד' אמות", הרי הוא מהלך את כולה מדין ד"א, ואין זה נקרא "חוטא נשכר", דזה ד' אמותיו. ולא דמי לחזר לתוך תחומו דרוצה לבטל את הדין ד"א ולקבל תחום אלפיים, בזה אמרי' שלא יהא חוטא נשכר ונשאר בדין ד"א.

וביותר מדויק דסברו שדין דיר כד"א הוא דין דאורייתא, דהרי איירי לשי' ר"מ דתחומין דאורייתא. ועד כמה שהוא דין דאורייתא, ברור שאין בזה משום חוטא "נשכר".

וכשי' תוס' מצאנו גם ברשב"א (עבוה"ק ש"ה סי"ג אות עא') שכתב בדין דיר וסהר "ויראה לי שכן הדין במי שיצא מדעת או מי שחזר מדעת, אם נכנס לתוך אחד מאלו הרי הן לו כד' אמות". והביא שיש חולקים "ואינו מחזור בעיני אלא שראוי לחוש לדבריהם"¹⁰.

שיטת הרמב"ם והרמב"ן

הרמב"ן כותב "לא עשו חכמים עיר כולה כד"א אלא במי שהוליקוהו א"י ונתנהו בעיר אחרת דאניס, אבל יצא לדעת ונכנס לעיר אחרת אין לו אלא ד' אמות".

✽ הערות והוספות ✽

¹⁰ ועי' מש"כ (לעיל סוף סי' א') בביאור דעת הרשב"א שדיר וסהר הוא היתר שהחשיבו אותו כשבת באויר מחיצות ביה"ש, וכתבנו שם (בהערות) לתמוה מ"ט הוא מתיר דיר וסהר גם למזיד. ואכתי צ"ב.

חזר לתחום, מ"מ ילפי' מזה גם לענין נתנוהו בדיר וסהר, דקאי ארישא דדוקא בהוציאואהו ונתנוהו מהלך את כולה.

ביאור סברתם

והנה בשלמא הא דנכנס לדעת אין לו אלא ד"א, י"ל כסברה הנ"ל שלא יהא חוטא נשכר, אבל מדוע מי שיצא לדעת והכניסוהו בע"כ לדיר וסהר אין לו אלא ד"א, הרי ביארנו לעיל שיצא לדעת הוא סברה לאבד את תחומו הראשון, ואין זה שייך לכאן.

אלא הביאור בזה הוא כפי שהתבאר לעיל (סי' א') בשיטת הרמב"ן שהיתר דיר וסהר אינו מעיקר הדין, אלא זה היתר מיוחד שהקילו למי שנמצא מחוץ לתחום שיהיה דינו כאילו שבת בדיר וכולו כד"א. ומעתה א"ש דקולא זו הקילו רק למי שנמצא מחוץ לתחום באונס, ולא למי שיצא לדעת.

שיטת רש"י

רש"י (ד"ה הלכו את כולה) מבאר במשנה מה שהיו מהלכים בכל הספינה "דאע"פ שהספינה הולכת בשבת ויצאו חוץ לתחום, הווי כמי שיצא חוץ לתחום וניתן בדיר או בסהר". ומשמעות דבריו דלמרות שלענין היציאה מחוץ לתחום חשיבי כמי ש"יצאו לדעת", מ"מ מכיון שלא נכנסו לספינה אחרי שיצאו מהתחום, אלא כבר היו בפנים והספינה יצאה, חשיבי כ"נתנוהו" בדיר וסהר, ולכן יש להם את ההיתר של מהלך את כולה".

ומקורו "דודאי כי היכי דדייקי בגמ' הוציאואהו א"י והחזירוהו א"י דדוקא קתני משום דאניס, הא יצא לדעת או שחזר לדעת לא, הכי נמי דדייקי' בסופה הוליכוהו לעיר אחרת ונתנוהו בדיר וסהר [הוא דמהלך את כולה, אבל יצא לדעת] אין לו אלא ד' אמות".

וכן מבואר ברמב"ם (פכ"ז הי"ג) "יצא חוץ לתחום לדעת אף על פי שחזר שלא לדעת כגון שהחזירוהו נכרים או רוח רעה אין לו אלא ארבע אמות, וכן אם יצא חוץ לתחום לדעת אף על פי שהוא בתוך רשות היחיד כגון דיר וסהר אין לו אלא ארבע אמות".

ונהי דלא כתב מה הדין "הוציאואהו" ונכנס לדעת בדיר וסהר, מ"מ משמעות דבריו כהרמב"ן שלומד דין דיר מדין חזר לתחום, ונמצא שדיניהם שוים דאין לו אלא ד"א. [ובנוסף יש את הסברה של תורא"ש ותור"פ דהוא ק"ו, שלא יהא חוטא נשכר].

וכ"כ האור זרוע (אות קמא') דדין דיר וסהר שוה לדין החזירוהו לתוך תחומו, דבעי' דוקא שהוציאואהו ונתנוהו בתוך דיר וסהר, אבל אם יצא לדעת ונתנוהו בע"כ או שהוציאואהו ונכנס לדעת, אין לו אלא ד"א.

ויש לציין דכ"כ המ"ב (תה' סק"כ וסקכ"ה) דלהיתר דיר וסהר בעי' גם "הוציאואהו" וגם "נתנוהו", וציין בשעה"צ (סקי"ח) "כ"מ בגמ' דאלו יצא לדעת אפילו אם אח"כ הוליכוהו בע"כ שם אין לו אלא ד' אמות", והיינו כהרמב"ן הנ"ל דנהי דהגמ' דיברה בדין

✽ הערות והוספות ✽

¹ יש שכתבו לדייק לא כן מדברי רש"י (מב:): שכתב (ד"ה אטו הילוך דבקעה) "ובדיר וסהר אע"ג דלא שבת באויר מחיצותיהן מבעוד יום, כארבע אמות דמיין ליה הואיל ובאונס יצא מתחומו", ועוד כתב (ד"ה לא גזרינן) "דהא דשרו ליה הכא משום דנאנס

לו אלא ארבע אמות הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות". והיינו דס"ל דאין הדיר וסתר נחשבים כד"א מעיקר הדין, אלא זו קולא מיוחדת [וקולא זו הקילו רק למי שאין לו תחום אלפיים]. וא"ש דהיתר זה לא שייך למי שנכנס במזיד, דא"כ נמצא חוטא "נשכר" דמקבל יותר מדינו.

ביאור מח' רש"י ורמב"ן

אמנם אכתי יל"ד במה נחלקו רש"י והרמב"ן^ה, הרי שניהם סוברים שהיתר דיר וסתר הוא קולא שהקילו חכ', ומ"מ נחלקו דהרמב"ן סובר שלא הקילו למי שיצא לדעת, ומאידך רש"י סבר שמתעלמים מיציאתו ומסתכלים רק על המצב העכשוי, וכיון שנתנהו בע"כ הרי הוא מהלך את כולה.

ונראה לפרש עפ"י מה שהתבאר לעיל (סי' א') בגדר ההיתר של דיר וסתר, דרש"י למד שהוא היתר מדין ד"א [שהקילו להחשיב את הדיר כד"א, ומה"ט הצריך היקף מחיצות]. ואילו הרמב"ן למד שזה היתר מדין שביתה

וכן נראה מסברה וכמש"כ לעיל ד"יצא לדעת" הוא סיבה שאיבד את תחומו הראשון [מדינא או ע"י קנס], וזה לא שייך לענין דיר וסתר. ורק אם נכנס לדעת בדיר וסתר אין לו אלא ד"א [אפי' אם הוציאוהו], שלא יהא חוטא נשכר, ולכן בספינה שנכנסו לתוכה כשהיו בתוך התחום, לא שייך בזה סברה של חוטא נשכר.

ביאור מח' רש"י ותוס'

ומ"מ לא סבר כמו הרשב"א ותוס' כט. דאפילו אם יצא לדעת ונכנס לדעת מהלך את כולה. והחילוק הוא דהם סברו דדין דיר וסתר המוגדר כד"א, אין זה קולא מיוחדת אלא כן הוא עיקר הדין דדיר חשיב כד"א [וכפי שדייקנו לעיל דהוא דין דאורייתא], ולכן אין סיבה שמזיד לא יהיה לו היתר דיר וסתר מאחר ויש לו דין ד"א, ולא חשיב בזה חוטא "נשכר", דכן הוא דינו שמהלך ד"א.

אבל רש"י לא ס"ל כן, דכתב (מב. ד"ה מהלך בה אלפים) "דמי שהוציאוהו נכרים אין

❦ הערות והוספות ❦

הוא" [ועי' בריטב"א (מב. בסוגיא של הקיפיהו נכרים) דל"ג לדברי רש"י אלו], דלכאורה מב' שאם יצא מתחומו לדעת אין לו היתר של דיר וסתר. אמנם נראה לדחות דאין כוונת רש"י (שם) לחלק בין "אונס" ל"מזיד", דהנה יל"ע מה הביאור בדברי רש"י, הרי רש"י בא לחלק במה שונה דיר וסתר דתיקנו להחשיב את כולו כד"א ואילו בהקיפיהו נכרים לא התירו כן, ועל זה כתב דשאני התם "משום דנאנס הוא", ואינו מובן מה התירוץ של "אונס", הרי הקיפיהו נכרים ג"כ לאו מזיד הוא. אלא ודאי עיקר כוונתו כמש"כ בע"א (ד"ה מהלך בה אלפים) "התם הוא דמי שהוציאוהו נכרים אין לו אלא ארבע אמות הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות, אבל הקונה שביתה שיש לו אלפים אמה לא הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות אלא אם כן שבת באוירן". ומש"כ כאן "משום דנאנס הוא" היינו דעיקר התקנה נתקנה עבור האנוסים שהוצאו בע"כ מחוץ לתחום ונתקעו בתוך ד"א [דברור שלא היו מתקנים לכתחילה כזה דין עבור מי שיצא לדעת מתחומו שאין לו אלא ד"א, וזו גם כוונתו במש"כ "הואיל ובאונס יצא מתחומו" דזה היה הסיבה לעיקר התקנה]. אבל עדיין אין זה אומר שמי שיצא לדעת אינו בכלל ההיתר, דאחרי שחכ' תיקנו כן לצורך האנוסים שיצאו מחוץ לתחומן ויש להם רק ד"א, דהקילו להחשיב את כל הדיר וסתר כד"א, ה"ה שקולא זו קיימת ממילא גם לכל מי שיצא מחוץ לתחום לדעת, דגם היוצא לדעת יש לו דין ד"א, ועד כמה שהכניסה לדיר לא היתה באיסור, שפיר י"ל דיחול גם עליו ההיתר דדיר וסתר נחשב ד"א. [ודוקא הקיפיהו נכרים גם אחרי התקנה אינם בכלל היתר, משום דזה נתקן למי שאין לו אלא ד"א]. אמנם נראה שהדברים מחודשים, ואכתי צ"ב.

^ה עיקר מחלוקתם היא האם לומדים דין נכנס דיר וסתר מדין חזר לתחום, דכמו ששם קאי ארישא דבעי' הוציאוהו והתירוהו ה"ה בדיר וסתר, או שלא לומדים אחד מהשני. אמנם יש להוסיף לבאר מה המח' בסברה.

משא"כ לפי רש"י שחידשו דין על ה"מקום" דחשיב כד"א, שפיר י"ל דתקנה זו מועילה גם למי שיצא לדעת, מכיון שעכשיו במצב שלו יש לו ד"א מן הדין, הועילה לו התקנה דמקום זה נחשב כד"א. [נורק למי שנכנס במזיד לא הועילה התקנה, שלא יהא חוטא נשכר].

[דהקילו להחשיב כאילו שבת בדיר, ומה"ט לא הצריך היקף מחיצות].

ומעתה א"ש שיש כאן חילוק יסודי, דלפי הרמב"ן צריכים לחדש על ה"גברא" דין כאילו הוא שבת בדיר, וברור שלא יתקנו כזאת תקנה על גברא שיצא מחוץ לתחום לדעת.

דין היוצא בהיתר אם נחשב כיוצא לדעת

אמנם עיי"ש שכתבנו להוכיח בדברי רש"י דודאי לא איכד את תחומו הראשון, וכן מדויק ברש"י (נב: ד"ה מי שיצא חוץ לתחום) שביאר שיצא "במזיד ומדעת, שלא לשם מצוה", ושם איירי לענין חזרה לתחומו, ומבואר דיציאה לשם מצוה נחשב כיצא שלא לדעת בשוגג.

יל"ע מה ההגדרה של מי שיוצא בהיתר, האם נחשב כמי שיצא לדעת או כמי שהוציאוהו.

יצא בהיתר והחזירוהו לתוך תחומו

והנה לענין הדין של יצא לדעת והחזירוהו לתחומו, הרי זה תלוי בב' הצדדים שהזכרנו לעיל, דאם הא דיצא לדעת מאבד את תחומו הוא מעיקר הדין, משום שהיתה כוונתו לעקור את עצמו משביתתו, א"כ ה"ה יוצא בהיתר שהיתה כוונתו לצאת ולעקור את עצמו משביתתו דאיבד את תחומו.

יצא בהיתר ונתנוהו בדיר וסהר

אמנם לענין הדין של הוציאוהו ונתנוהו בדיר וסהר, דאין זה קשור לתחומו הראשון, כזה יל"ד לשי' הרמב"ן והרמב"ם דיצא לדעת אין לו היתר של דיר וסהר, אם גם יוצא בהיתר בכלל. [אבל לתוס' כט. והרשב"א אין כזה נידון, דגם יוצא לדעת יש לו היתר של דיר וסהר, וכן ס"ל לרש"י (לפי מה שביארנו לעיל בדבריו) בתנאי שהכניסה לדיר וסהר לא היתה במזיד].

אבל לפי הצד שכתבנו שהוא קנס שקנסו את היוצא לדעת שיאבד את תחומו, פשיטא שלא שייך לקנוס מי שיצא בהיתר, ואם החזירוהו נכרים הרי הוא כאילו לא יצא.

שי' הג"א

ההג"א (סי' ג' בשם מהרי"ח) כותב "אם עבר ונכנס לספינה בשבת והפליגה, אומר ר"ת דלא שרינן בדיר וסהר להלך את כולה אלא כשהכניסוהו נכרים, אבל זה שבאיסור

וע"ע להלן סי' טו' שהבאנו דהגאו"י (מד:): הזכיר כזה צד שמאבד את תחומו הראשון, שכתב "דכי יצא מדעת ואפי' לדבר מצוה, עקר דעתו ברצונו מתחום ביתו למיפק חוץ מתחומי' ותו לית ליה תחומיה". וזה מתאים לצד שיוצא לדעת מאבד את תחומו מעיקר הדין.

באור מחיצות מבעו"י, ואע"ג דק"ל דהלכה כר"ג דמהלך את כולה אפילו בדיר וסוהר אע"ג דלא שבת באור מחיצות, ה"מ בנתנוהו נכרים בדיר וסוהר דאניס, הא לדעת לא עשאום כד' אמות".

מפורש בדבריו דגם מי שהפליג בהיתר, מ"מ לא יהיה לו היתר להלך בכל הספינה מדין דיר וסוהר.

מח' ר"י ורשב"ם

תוס' (מג. ד"ה הלכה) מביאים שי' רשב"ם "שאפילו בשבת שרי ליכנס (לספינה) כיון דלאו מידי קא עביד, אך אין לו אלא ד' אמות כיון דלא שבת באור מחיצות מבעוד יום". והיה נראה מדבריו דלמרות שהפליג בהיתר, מ"מ לא יהיה לו היתר להלך את כולה מדין דיר וסוהר.

אמנם ר"י חולק על רשב"ם דק"ל כרב שפוסק את ההיתר של דיר וסוהר. משמע דלמד בטעמו של רשב"ם שאין לו אלא ד"א משום דפסק כשמואל דאין היתר של דיר וסוהר, ולא משום דיוצא בהיתר הוי כיוצא לדעת.

ומ"מ היה נראה לדייק שיטת ר"י דיוצא בהיתר אינו כיוצא לדעת, ולכן עד כמה דק"ל כרב מותר לו להלך את כולה.

אמנם הגר"א (סקי"ב) כותב שאין ראיה, דשאני ספינה דממילא אזלא, ולעולם יתכן דס"ל לר"י דיצא בהיתר דינו כיצא לדעת.

נכנס ע"מ להפליג נראה דאין לו אלא ד' אמות". ודייק המ"א (תה' סק"ז) "ומשמע מדברי הג"א דאם נכנס בהיתר וכו' הוה ליה כיצא שלא לדעת".

שי' הרמב"ן והר"ן

מאידך, הרמב"ן מפרש את המשנה בר"ה כג: דבתחילה העדים שבאו מחוץ לתחום להעיד על קידוש החודש, לא היו זזים ממקומם^ט כל השבת, וצ"ע מדוע לא הלכו בכל ירושלים [שדינה כמו דיר וסוהר]. ופירש ד"בראשונה היו עושים העדים כיוצאין לדעת ואין להם אלא ד"א, ואע"פ שיצאו לשם מצוה וברשות לא עשאום כאנוסים, עד שבא ר"ג והתקין להם נמי אלפים אמה לכל רוח כאנשי העיר".

ומבואר בדבריו דהיוצא בהיתר מוגדר כיצא לדעת, ואין לו אלא ד"א [ורק ביצא לדבר מצוה תיקון ר"ג שדינו כבני העיר, אבל ביצא בהיתר שלא לצורך מצוה, חשיב יצא לדעת].

וכ"כ הר"ן (שבת ז: מדפה"ר) שהביא שי' הרמב"ן שהתיר להפליג בשבת בספינה שרובה נכרים וישראלים מועטים נכנסים בה, וכתב "ולפיכך נוהגין עכשיו שמתכנסין לתוך הספינה מע"ש ומסדרים שם שולחן ומדליקין את הנרות לקנות שם שביתה, ואח"כ חוזרין ונכנסין לה בשבת, ועושין כך מפני שהספינה עתידה לצאת בשבת חוץ לתחום ויהא אסור לזוז בתוכה מד' אמות שלו, לפי שלא שבת

✧ הערות והוספות ✧

^ט וברמב"ן כתב להסתפק אם בכל זאת התירו להם את כל החצר שהיו עומדים בו או רק בד"א. אמנם לא התירו להם את כל ירושלים, למרות ששיטת הרמב"ן דכל עיר [אפילו שאינה מוקפת כרה"י] דינה כדיר וסוהר.

ביאור מחלוקתם

ויש לפרש בביאור מחלוקתם עפ"י הנ"ל, דהג"א סבר ע"ד רש"י דהיתר דיר וסוהר הוא קולא שהקילו להחשיב את ה"מקום" כד"א, וממילא מקום זה מוגדר כד"א לכל מי שנמצא מחוץ לתחום ויש לו רק ד"א. והא דיצא לדעת אין לו אלא ד"א, י"ל דהוא קנס למי שיצא במזיד, אבל מי שיצא בהיתר ברור שהוא בכלל ההיתר.

משא"כ הרמב"ן לשיטתו דהיתר של דיר וסוהר הוא קולא שהקילו להחשיב את ה"גברא" כאילו שבת שם, אפשר להבין שקולא זו תיקנו רק למי שנאנס ונתקע בע"כ מחוץ לתחום בד"א [וה"ה שתיקן ר"ג כן למי שיצא לדבר מצוה], אבל מי שיצא לדעת [אפי"ה בהיתר] לא תיקנו לו ליחשב כאילו שבת שם ביה"ש.²

ביאור דברי השו"ע

השו"ע (תה' ס"ז) כותב "מי שהפליגה ספינתו בים מהלך את כולה הואיל ושבת באויר מחיצות", וצ"ע מדוע הוצרך להיתר של "שבת באויר מחיצות", הרי הדין הוא שמי ששבת בספינה מבעו"י מותר לו להפליג בשבת, ועד כמה שיצא בהיתר תיפו"ל דמהלך את כולה מדין דיר וסוהר.³

ובשלמא לשיטת דיוצא בהיתר הוי כיוצא לדעת, א"ש דאפילו אם יצא בהיתר, מ"מ חשיב כמי שיצא לדעת ואין לו היתר של דיר וסוהר, ולכן צריך את ההיתר של שבת באויר מחיצות [וכמש"כ הר"ן], וכ"כ הבי"מ. **אמנם** לשיטת החולקים דיצא בהיתר הוי כיצא שלא לדעת, צ"ע בכוונת דברי השו"ע.⁴

ומפרש המ"א (סק"ז עפ"י ההג"א) דאיירי שהפליג באיסור, "דכיון דנכנס בשבת לתוך הספינה הוה ליה כיצא לדעת". ומוסיף "דאם נכנס בהיתר, כגון שקנה שביתה אתמול, הוה ליה כיצא שלא לדעת".

ומבאר הביאווה"ל (ד"ה הואיל) בכוונת המ"א דנהי דהשו"ע איירי במי ששבת בספינה בביה"ש, מ"מ הפליג באיסור ע"י שיצא מהספינה ושוב חזר אליה ביום השבת, וזה שו"ע לשיטתו (רמח"ס ס"ג) דס"ל דאם יצא מהספינה הפסיד את ההיתר להפליג [למרות שלענין ההיתר להלך את כולה מדין שבת באויר מחיצות, לא הפסיד ביציאתו].

ומוסיף דלשי"ה הרמ"א (שם) דגם אם יצא מהספינה לא הפסיד את ההיתר להפליג, לא משכח"ל דינו של השו"ע, דבכל

✽ הערות והוספות ✽

² ומילתא דמסתברא הוא, דמי שיצא לדעת לקח בחשבון שלא יוכל לצאת מד' אמותיו, ועל דעת כן יצא, ואין סיבה לתקן לו תקנה. ורק למי שנאנס או שיצא לדבר מצוה יש סיבה לדאוג לו ולתקן לו אפשרות שיוכל להלך יותר מד"א.

³ וכתב המ"ב (סקכ"ח) נפ"מ בזה אם אח"כ נתנוהו בעיר המוקפת מחיצות או העבירוהו לספינה אחרת [בע"כ], דלטעם של שבת באויר מחיצות הוא אסור, ולטעם של דיר וסוהר הוא מותר גם בספינה השניה.

⁴ ועי' במ"ב (סקכ"ו) שהעמיד את דברי השו"ע בכה"ג שנכנס לספינה בע"ש ולא היה דעתו להפליג, ובא רוח והפליג את הספינה חוץ לתחום, דהוה ממש כמו שהוציאוהו נכרים ונתנוהו בדיר וסוהר. ומש"כ "הואיל ושבת באויר מחיצות" הוא ל"ד, דמהלך את כולה מדין דיר וסוהר, ועיקר הכוונה "הואיל והוא באויר מחיצות, לאפוקי כשנפחת וכדמסיים".

ב. כמו"כ גם לשי' דיצא בהיתר הוי כיצא לדעת, מ"מ א"ש לשי' תוס' כט. והרשב"א דגם למזיד יש היתר של דיר וסהר.

וכן מדויק ברש"י שביאר "דאע"פ שהספינה הולכת בשבת ויצאו חוץ לתחום, הווי כמי שיצא חוץ לתחום וניתן בדיר או בסהר", משמע דהיציאה נחשבת יציאה לדעת [למרות שודאי איירי שיצאו בהיתר] ומ"מ מותרים להלך משום דכל יוצא לדעת יש לו היתר של דיר וסהר [בתנאי שהכניסה לדיר לא היתה באיסור, ולכן הכניסה לספינה שהיתה לפני שיצאו חוץ לתחום חשיב כמי ש"ניתן" בדיר וסהר].

אמנם לשי' הרמב"ן והר"ן שיצא בהיתר דינו כיצא לדעת, ויוצא לדעת אין לו היתר של דיר וסהר, צ"ע מ"ט הלכו את כולה.

ג. ר' יהונתן מפרש ד"היו עומדין בע"ש בנמל מקום שהספינה גוששת, והיה בדעתן לצאת מן הספינה וליכנס בעיר, נמצא שקנו שביתה ביבשה, ובא רוח גדול וחזק ודחה את הספינה והפליגה באמצעות הים, נמצא שהיו חוץ לתחום". ולפי"ז א"ש הא דהלכו את כולה, דהוי ממש כמי שהוציא והווי ונתנוהו בדיר וסהר²².

מקרה ששבת באויר הספינה מותר להלך את כולה מדין דיר וסהר.

וע"ע ביד אפרים שכתב בביאור דברי הרמ"א דבאמת מדובר שקנה שביתה ביבשה ונכנס לספינה באמצע שבת, ומ"מ יש כאן היתר של הואיל ושבת "שכשכנס לספינה ועמד באויר המחיצות, עדיין לא יצא חוץ לתחום והיה מותר בעת ההוא להלך את כולה, והלכך אע"פ שהפליג אח"כ חוץ לתחום ג"כ מותר להלך את כולה, וכה"ג שבת באויר מחיצות קרי ליה כיון שקלטוהו מחיצות אלו בתוך התחום והיה מותר מחמתם להלך את כולה", [וע"ע בזה להלן סי' ט'].²³

מעשה שבאו מפלנדרסין

איתא במשנה "מעשה שבאו מפלנדרסין והפליגה ספינתם בים, ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה". ופירש רש"י "כשהיא מתרחק' משפת הים ונכנסת לאמצעי קרי ליה הפלגה". מבואר שהפליגו בשבת, וברור שאם הפליגו בשבת, היינו בצורה המותרת.

א. בשלמא לפי ההג"א שיציאה בהיתר הוי כמי שיצא שלא לדעת, א"ש דהיה להם היתר דיר וסהר.

✽ הערות והוספות ✽

²² מדברי ריו"נ שנדחק לפרש את הפלגתם באופן של אונס, ולא פירש שהיתה הפלגה באופן המותר, נראה דסבר כמו הרמב"ן דיציאה בהיתר נחשבת כיציאה לדעת, ויצא לדעת אין לו אלא ד"א אע"פ שנתנוהו בדיר וסהר. אמנם לגוף הענין, צ"ע מדוע ריו"נ הוצרך לפרש "היה בדעתן לצאת מן הספינה וליכנס בעיר, נמצא שקנו שביתה ביבשה", למאי נפ"מ. ועי' בס"ט' מש"כ לפרש דאילו קנו שביתה בספינה לא היו ר"י ור"ע חולקים.

דין מי שהוציא אוהו חוץ לתחום, ונכנס בהיתר לדיר וסהר או לתחומו

דין מי שנכנס בהיתר לדיר וסהר

יל"ע לפי השיטות [רמב"ן ור"ן] דיצא בהיתר מוגדר כיצא לדעת גם לענין דיר וסהר, מה הדין בהוציא אוהו ונכנס לדיר וסהר בהיתר¹², האם גם בזה יאמרו שהוא מוגדר כנכנס לדעת ואין לו היתר של דיר וסהר.

והנה ביארנו לעיל **דהרמב"ן** שהחשיב יצא בהיתר כיצא לדעת הוא לשיטתו דדיר וסהר הוא קולא מיוחדת שתיקנו להחשיב את הגברא כאילו שבת בדיר וסהר, וקולא זו תיקנו רק למי שנאנס [או יצא לדבר מצוה מתקנת ר"ג] ולא למי שיצא לדעת¹³.

ונראה דכל זה לענין ה"יציאה" מחוץ לתחום, דגברא שיצא מדעתו מחוץ לתחום [וידע שביציאתו יגרום לו שלא יוכל לצאת מד"א] לא תיקנו להחשיבו כאילו שבת שם. אבל מי שהוציא אוהו בע"כ מחוץ לתחום, עליו שפיר היתה תקנה להקל עליו להחשיבו כאילו שבת בדיר וסהר, אלא דאם נכנס לדיר וסהר במזיד, אין לו אלא ד"א כדי שלא יהא חוטא נשכר, אבל עד כמה שהכניסה לדיר וסהר היתה בהיתר, אין שום סיבה שלא להתיר לו להלך את כולה.

דין מי שחזר בהיתר לתוך תחומו

וכך יש לפרש ג"כ את דברי הגמ' להלן "הוצרך לנקבו וכו' גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה, אמרי נהרדעי אי פיקח הוא עייל לתחומא וכיון דעל על"ל". מבואר דמי שחזר לתחומו מכח ההיתר של כבוד הבריות, הרי הוא חוזר להיתרו הראשון.

וצ"ע לפי הרמב"ן ודעימי' דיצא בהיתר דינו כיצא לדעת, הרי מפורש בגמ' דהיתר של חזר לתחום הוא רק בהוציא אוהו ו"החזירוהו", אבל חזר לדעת אין לו אלא ד"א. וא"כ ה"ה דהוא שחזר מכח היתר של כבוד הבריות לא יהיה לו היתר לחזור להיות כבני עירו¹⁴.

אמנם לפי הנ"ל א"ש, דביארנו הא דיצא בהיתר דינו כיצא לדעת הוא סברה בהיתר של דיר וסהר, שלא תיקנו להחשיב את הגברא כאילו שבת שם אם יציאתו היתה מדעת. אבל כשבאים לדון על ההיתר לחזור להיות כבני עירו, עד כמה שיציאתו היתה באונס [דעי"ז לא איבד את תחומו הראשון¹⁵], אין זו קולא שחוזר להיות כבני עירו אלא כן

✽ הערות והוספות ✽

¹² כגון שנכנס לצורך נקביו. אמנם זה תלוי בגדר ההיתר ללכת לצורך נקביו, וכפי שיתבאר להלן (סי' ד').

¹³ ולמרות שיצא בהיתר, לא ראו חכ' צורך לתקן לו היתר זה, דמי שיוצא לדעת הרי הוא לוקח בחשבון שלא יוכל לצאת מד' אמותיו ועל דעת כן יצא, ורק למי שנאנס או יצא לדבר מצוה תיקנו לו שיוכל להלך בכולו.

¹⁴ וע"ע מש"כ בזה להלן (סי' ד') דזה תלוי בגדר ההיתר של הוצרך לנקביו.

¹⁵ ואם יצא בהיתר, כבר הקדמנו שזה תלוי בב' הצדדים, אם יצא לדעת מאבד את תחומו מעיקר הדין או ה"ה יצא בהיתר. ואם יצא לדעת מאבד את תחומו משום קנס, אז יצא בהיתר לא מאבד את תחומו.

מעשה

סימן ב'

חרש

מז

מי שנכנס בהיתר פשוט שלא שייך בו סברה של חוטא נשכר, ולכן גם מי שחזר מכת כבוד הבריות חוזר להיות כבני עירו.

הוא מעיקר הדין^כ, ונהי דאם חזר במזיד אין לו אלא ד"א, זו סברה של קנס שלא יהא חוטא נשכר [כפי שהתבאר בתורא"ש ותור"פ], אבל

❖ הערות והוספות ❖

^כ וע"ע להלן סי' יד' שהבאנו דמדויק כן בדברי הרמב"ן (מלחמות נב:).

סימן ג'

יצא לדעת וחזר לעיר ששבת בה ביה"ש, והמסתעף בדין "שבת באויר מחיצות"

אמות. פשיטא וכו' אלא אימא חזר לדעת אין לו אלא ד"א, הא נמי תנינא וכו', אלא אימא יצא לדעת והחזירוהו נכרים אין לו אלא ד' אמות".

משנה דף מא: "מי שהוציאוהו נכרים או רוח רעה אין לו אלא ד' אמות, החזירוהו כאילו לא יצא". ובגמ' שם "אמר רב נחמן אמר שמואל יצא לדעת אין לו אלא ארבע

שיטת הרא"ש בשם רבנו מאיר

ושבת במחיצותיה, ואעפ"כ אין לו חוצה לה אלפים אמה לכל רוח, וא"כ הכא נמי אי לא דאשמועינן שמואל ה"א הכי ביצא לדעת וחזר לדעת". אלא ע"כ דבחזר לעירו מהלך את כולה.

הרא"ש (סי' א') מביא בשם המהר"ם דמה שאמר ר"נ דמי שיצא לדעת והחזירוהו נכרים, או שהוציאוהו וחזר לדעת, אין לו אלא ד"א, היינו דוקא בחזר לתוך "תחומו", אבל אם חזר לתוך עירו, "כל העיר היא לו כד"א ומהלך את כולה, כיון ששבת בה בין השמשות".

ביאור ראית הרא"ש מספינה

ויל"ע מה הראיה מספינה, הרי הסיבה שאין לו שם אלפיים אמה, אין זה משום שהפסיד את שביתתו, אלא משום שהתרחק ממקום שביתתו יותר מאלפיים אמה, ומה הראיה משם לענינו שבאמת הפסיד את שביתתו ואין לו אלפיים אמה.

ומוכיח את דבריו דאילו הדין הוא שגם בתוך עירו יש לו רק ד"א, הגמ' יכלה לפרש כך את דברי ר"נ אמר שמואל [שאמר דיצא לדעת אין לו אלא ד"א, והגמ' תמהה מה החידוש בזה] שבא לחדש דיצא לדעת וחזר לתוך עירו אין לו אלא ד"א.

אלא כוונתו להוכיח מספינה ששביתת האדם מתפצלת לב', דיש את השביתה לענין מדידת אלפיים אמה ויש את השביתה לענין שהמקום בו הוא שבת נחשב לו כד"א. כמו שרואים בספינה ששביתתו לענין אלפיים אמה היא ב"קרקעית הים", ולכן אחרי שיצא חוץ לאלפיים אמה הרי הוא

וא"ת שאין זה נחשב חידוש, משום דכבר תנינא במשנה דיצא לדעת או חזר לדעת הפסיד את תחומו [כפי שמדייקת הגמ'] "וכיון דהפסיד תחומו חשבינן ליה כאילו לא שבת בכאן, א"כ גם העיר לא תהא לו כד' אמות".

"זה אינו, שהרי בספינה מודה שמואל שהלכה כר"ג דמהלך את כולה הואיל

וממילא גם לעניננו נהי דהפסיד את שביתתו לענין תחום אלפיים, עדיין אין זה מהוה ראייה שהפסיד את שביתתו גם לענין שלא תחשב לו העיר כד"א, מאחר והן ב' שביתות נפרדות, אין אחת משפיעה על השניה^{כט}.

מחוץ לתחומו, דאין מדידת האלפיים מה"ספינה" אלא מה"קרקע" שמתחת הספינה. ואילו לענין שהמקום נחשב לו כד"א שביתתו היא ב"ספינה", ולמרות שהספינה הלכה למקום אחר, היא עדיין נחשבת לו כד"א.

מח' הבי"מ והרמ"א אם בעי' עיר מוקפת מחיצות, וביאור גדר דין "שבת באויר מחיצות"

דעת השו"ע אם בעי' היקף מחיצות

ויל"ע אם השו"ע חולק על הרמ"א וס"ל כמו הבי"מ, או שסתם משום שהעתיק את לשון המהר"ם, אבל גם הוא מודה שצריך היקף מחיצות.

והנה הביאור^ל (תה' ס"ו ד"ה אבל) הוכיח מהמהר"ם המובא ברא"ש דס"ל דמי שיצא לדעת ונכנס לתוך דיר וסהר, אין לו היתר להלך את כולה. והיינו לפי הבנתו כהרמ"א דהתיר דוקא במוקף מחיצות, וא"כ מה צריך לחדש היתר מדין ששבת במחיצותיה, וע"כ דס"ל דבמזיד אין לו את ההיתר של דיר וסהר.

אמנם הבי" (שם) כתב לדון מהי דעת הרא"ש במזיד לענין היתר של דיר וסהר, ומביא לדייק מדבריו (סי' ג') שאפילו במזיד מהלך את כולה. ולכאורה מוכח שלמד כמו הבי"מ דהמהר"ם התיר גם בלי היקף מחיצות,

והנה הרא"ש סתם ולא פירש אם איירי בעיר המוקפת מחיצות דוקא או לא.

השו"ע (תה' ס"ח) פוסק את הרא"ש להלכה "אם החזירוהו לעירו כולה כד"א ואפי' יצא לדעת וחזר לדעת". והוסיף הרמ"א החזירוהו לעירו "המוקפת מחיצות לדריה". והיינו דדין זה נאמר דוקא בעיר המוקפת מחיצות.

ותמה הבי"מ "זיל בתר טעמא, שהרי השובת בעיר יש לו אלפים אמה לכל רוח והעיר כולה כד"א אפילו אינה מוקפת מחיצות כלל וכו' ובדין דהכא בהחזירוהו לעירו הא יהיב הטעם ריש הפרק בשם מהר"ם דכל העיר הוא לו כד"א ומהלך את כולה כיון ששבת בה ביה"ש, וא"כ דזה ההיתר הואיל ששבת בה, מה לי אם היא מוקפת או פרוזי". ומסיק דגם בעיר שאינה מוקפת מחיצות מהלך את כולה.

✽ הערות והוספות ✽

^{כט} ונהי דודאי חלוק מספינה, ששם לא יצא בכלל מהספינה, משא"כ כאן שיצא מהעיר, ומנ"ל דגם אחרי שעזב את שביתתו לא הפסיד. מ"מ מכיון שאין זה דבר פשוט שמי שמפסיד את תחומו יפסיד גם את עירו, ממילא שפיר יכלנו לפרש דזה מה שר"נ בא לאשמועינן. ומדלא פירשו כך, מבו' דהחזירו לעירו מהלך בכולה. ונראה דזו כוונת הרא"ש שמיסיים "ונהי דיש לחלק בין ספינה ובין יצא לדעת וחזר לדעת, מ"מ לא ה"ל לאקשווי מאי קמ"ל, דהא מדוקיא דמתני' לא שמעי' לה".

והרמ"א חלק בזה גופא וס"ל דההיתר של "שבת במחיצותיה" אינו מדין "שביתה", אלא זה דין ב"מחיצות", שאדם הנמצא בתוך מחיצות בביה"ש, אותו מקום נקבע כלפיו כד"א^ל.

ושמעתי לתלות את מחלוקתם בחקירת הדברי יחזקאל, עיין בהערה^{לב}.

דברי הראשונים בביאור "שבת באויר מחיצות"

רבה (מב:) מפרש דלכו"ע מותר להלך בספינה שיצאה מחוץ לתחום "הואיל ושבבת באויר מחיצות מבעוד יום".

ולהלן (סי' ט') הבאנו דברי הראשונים בענין, דהריטב"א כתב להדיא שהוא היתר מדין "קנין שביתה".

וממילא י"ל דאפילו אם ס"ל שגם למזיד יש היתר של דיר וסוהר, מ"מ כאן לולא זה ששבת בעיר היה אסור להלך את כולה, משום שאינה מוקפת מחיצות.

וכן נראה להוכיח עוד מדברי השו"ע (תח' ס"א) בדין עיר שלן בה, וכפי שיתבאר להלן.

ביאור יסוד מח' הרמ"א והבי"מ

ונראה דנחלקו ביסוד ההיתר של "שבת במחיצותיה", אם הוא היתר מכח ה"שבבת" או מכח ה"במחיצותיה", וכדלהלן.

הבי"מ ביאר דגם ההיתר של העיר הנחשבת לו כד"א הוא מדין שביתה, כדין שביתה לענין תחום אלפים, ולכן שוים הם שלא צריכים היקף מחיצות^ל.

✽ הערות והוספות ✽

^ל וע"ע להלן (סי' ט') שהבאנו בזה ב"מ (תה' ס"ז) לשיטתו בדין הוציא והו גוים מהספינה ששבת בה ונתנוהו בספינה אחרת, דאפילו אם נכנס לספינה הראשונה באיסור שאין לו היתר דר"ס, מ"מ מותר להלך בשניה מדין דר"ס, ומפרש "כיון שמחמת אונס הוכרח לצאת מהספינה ששבת בה שהיא לו ד"א דתחומו, הוי כהוציא והו גוים ונתנוהו בדר"ס דכולה לו כד' אמות". וזה מתאים לשיטתו הנ"ל דשבת באויר מחיצות הוא היתר של "שביתה", דמובן שאפשר להתייחס לספינה כד"א של תחומו, כאילו עדיין לא יצא מהתחום ועכשיו הוא שהוציא והו ונתנוהו בדר"ס.

^{לא} הזכרנו לעיל שהביארה"ל הוכיח מהמהר"ם לפי הבנת הרמ"א דאין היתר דיר וסוהר למזיד. ולפי מש"כ בביאור שי' הרמ"א זה לשיטתו, דהרי הצד להתיר דיר וסוהר למזיד, היינו כמש"כ תוס' כט. "כיון דחשבינן כל העיר כארבע אמות, אפילו במזיד נמי מהלך את כולה, דמזיד נמי אית ליה ארבע אמות", דהיינו שכל מקום מוקף נחשב לד"א מצד עצמו. אמנם למה שביארנו בדעת הרמ"א, הרי ס"ל דאין כזה דין שמקום המוקף מחיצות דינו כד"א מצד עצמו, דזה דין מיוחד רק למי ששוהה במחיצות בביה"ש, ולכן למי שבא מחוץ לתחום במזיד לא שייך להתיר לו ללכת בדיר וסוהר, דלא נחשבים כד"א מצד עצמם. [אמנם עי' מש"כ לעיל (סי' א') בש"י הרשב"א דס"ל דההיתר של דיר וסוהר משום דחשיב כאילו שבת באויר מחיצות מבעו"י ומ"מ היתר אפילו למזיד. וצ"ב].

^{לב} הדברי יחזקאל (סי' ז' אות ג') חוקר "ביסוד איסור תחומין דאל יצא איש ממקומו, אם האיסור הוא מצד עקירה ממקומו, והיינו דהתורה אמרה שאלפים לכל רוח נעשה מקומו וחשיב כאילו דר בכל האלפים, וכשעקר א"כ מיקרי עוקר ממקומו וכו', או דאפשר דמקומו לא נקרא אלא מקום שביתתו ממש, היינו הד"א או העיר או מקום מחיצות דחשיב כד"א, והלאו דאל יצא אינו משום עקירת מקום כלל, דבלא"ה הוא חוץ ממקומו, אלא דהיא מדין שיעור באיסור תחומין דאם הרחיק עצמו ממקום שביתתו אלפים עובר באיסור". דהרמ"א למד דשביתת האדם היא בכל האלפיים אמה, וממילא לא שייך לדון היתר של "שבת במחיצותיה" להחשיב את עירו כד"א מדין שביתה, דהרי שביתתו אינה בעיר הזאת אלא בכל האלפיים אמה. משא"כ הבי"מ ע"כ למד שביתת האדם היא בד"א שלו, וכששבת בעיר נחשבת כל העיר כמקום שביתתו ומודדים לו את האלפיים מסוף העיר, ולכן שפיר יכול לסבור דב' הדינים נובעים מדין "שביתה", דגם הדין שבת במחיצותיה הוא מדין שביתה. ולמרות ששניהם הם דין של "שביתה", מ"מ התחדש בספינה שהשביתה יכולה להתפצל לב', ולמרות שלענין האלפים הפסיד את שביתתו, מ"מ לענין כל העיר כד"א לא הפסיד את שביתתו.

ש"שבת במחיצותיה מערב שבת" אלא ההיתר הוא משום שלא נכנס לספינה בשבת ולא הוי "שט". וממילא ברור שההיתר הוא גם בכה"ג שהספינה עומדת למעלה מי'.

משא"כ לפי הרמ"א שמותר לצאת, ע"כ ההיתר הוא מכח שקנה שביתה בספינה מבעו"י, וממילא כשעומדת למעלה מי' לא מהני, דאין שביתה למעלה מי'.

ומביא בשם הרמ"א בדעת הרמ"א דמהני גם למעלה מי'.

ולכאורה מחלוקתם תלויה בנ"ל, דהבי"מ לשיטתו שדין "שבת במחיצותיה" הוא דין ב"שביתה", לכן לא מהני למעלה מי', אבל לפי מה שביארנו ברמ"א דההיתר הוא מכח ה"מחיצות", א"כ מבו' כמש"כ הרמ"א דגם למעלה מי' מהני, דאין זה דין שביתה אלא דין שהיה בין המחיצות, וגם למעלה מי' שהה באויר מחיצות מבעו"י.

נפ"מ בדין עיר שלן בה

ולכאורה עוד מצאנו שנחלקו בענין זה, דפסק הרמ"א (תח' ס"א) דמי שהניח את עירובו במרחק אלפיים אמה מעירו ולן בתוך העיר, למרות שזה כלתה מידתו באמצע העיר, מותר להלך בכולה, דהואיל ולן בה נעשית כולה כד"א. והשו"ע חולק עליו.

וכתב הבי"מ דלא יתכן לומר כמו הרמ"א שיש כאן היתר של המהר"ם [של עיר ששבת בה] "דאם כן השו"ע סותר עצמו, דלעיל פסק כהמהר"ם והכא פסק כהרמב"ם, אלא ודאי דבאמת אין להם שייכות דשם הטעם הואיל ושבת בה, והכא לא נקטו בלשונם אלא הואיל ולן שם, משום דבאמת

מאיךך, ר' יהונתן פירש את המעשה שבאו מפרנדסין "היו עומדין בע"ש בנמל מקום שהספינה גוששת והיה בדעתן לצאת מן הספינה וליכנס בעיר, נמצא שקנו שביתה ביבשה, ובא רוח גדול וחזק ודחה את הספינה והפליגה באמצעות הים". מבואר דיש היתר של שבת באויר מחיצות גם בלי שקנה שם שביתה.

ובהג"א (סי' ג') מביא בשם המהר"ם "נראה אין שייך בה קניית שביתה אפילו להלך את כולה במה שהניח סעודתו לשם, כיון שנסעה משם".

מבואר בדבריו שיש חיסרון בקנין שביתה בספינה (והטעם יתפרש להלן סי' ט'), ומ"מ אם הגברא שהה בתוך הספינה יש היתר של שבת באויר מחיצות. חזי' שהיתר זה לא תלוי בקנין שביתה, כהרמ"א.

ולפי"ז היה נראה להוכיח כהבנת הרמ"א במהר"ם, מאחר ודברי הג"א אלו הם בשם המהר"ם. אמנם אין הכרח שזה אותו מהר"ם.

נפ"מ למי ששבת באויר מחיצות למעלה מעשרה

ומצאנו בזה בי"מ לשיטתו, דהנה מבואר בשו"ע (רמח' ס"ב) שמי ששהה בספינה ביה"ש מותר לו להפליג בשבת, אמנם ס"ל לשו"ע דהיתר זה הוא דוקא אם לא יצא מהספינה במהלך השבת, ואילו הרמ"א חולק וס"ל שגם אם יצא מהספינה יכול לחזור אליה בשבת ולהפליג.

וכתב הבי"מ דלפי השו"ע שלא יוצא מהספינה, אין טעם ההיתר משום

ומאידך לענין מניח עירובו ב"עיר" לא צריך היקף מחיצות, ונתנוהו בעיר אחרת צריך היקף מחיצות.

וכתבנו לפרש את החילוק, ד"מערב" מהני מדין "שביתה" ולכן הוא תלוי ב"דיוורין", וכל שהניח עירובו ב"עיר" לא צריך היקף מחיצות, אבל אם הניח עירובו בתל ונקע שאינו מקום דיוורין, גם מחיצות לא יעזרו ליחשב כשוכת בכולו [דמחיצות לא חשיבי ד"א מצד עצמם].

ו"נתנוהו" בדיר וסוהר מהני משום דעשאוהו כ"שבת באויר מחיצות" מבעו"י, ולכן עיקרו תלוי ב"מחיצות".

וביאור זה הוא כהרמ"א דדין שבת באויר מחיצות מבעו"י אינו מדין "שביתה" אלא מדין המצאות הגברא בתוך המחיצות. דאילו לפי הבי"מ, לא שייך לחלק בין "שביתה" לבין "שבת באויר מחיצות".

לא שבת בה שהרי שוכת במקום עירוב תחומו".

והיינו כנ"ל שהבי"מ למד שזה דין של קנין שביתה, משא"כ הרמ"א למד שזו מעלה של שהיה בין המחיצות.

וזה קצת ראייה לדברינו הנ"ל דהשו"ע חולק על הרמ"א ולא מצריך עיר מוקפת מחיצות להיתר של המהר"ם, וכמו הבי"מ²⁷.

ביאור שיטת הרשב"א בהיתר דיר וסוהר

התבאר לעיל (סוף סי' א') דדעת הרשב"א דה"מערב" בתל או נקע [שלא הוקפו לדירה] אפ' פחות מבית סאתים, יש לו אלפים ממקום עירובו ולא מהלך את כולה כד"א. אבל מי שהוציא אוהו נכרים ו"נתנוהו" בתל או נקע פחות מבי"ס, הרי הוא מהלך את כולו כד"א.

✽ הערות והוספות ✽

²⁷ אמנם יש להעיר לדברי השע"צ (סקי"א) דהעיקר תלוי בלינה ולא בשהיה ביה"ש, והיינו סוג אחר של היתר מההיתר של שבת באויר מחיצות [וכן כתבנו להוכיח להלן (ריש סי' ו' בהערות) בדעת רש"י], אבל ביסודו נראה שהוא יסוד אחד. ומ"מ ודאי מבוואר כאן בי"מ לשיטתו לא יכל לקבל שיש כאן ההיתר של המהר"ם משום דתלוי בקנין שביתה.

סימן ד'

מי שנמצא חוץ לתחום והוצרך לנקביו

שדוחה את לא תעשה שבתורה. אמרי נהרדעי
אי פיקח הוא עייל לתחומא וכיון דעל על".

גמ' דף מא: "בעו מיניה מרבה הוצרך לנקביו
מהו, אמר להם גדול כבוד הבריות

מחלוקת הרא"ש עם הרמב"ם וריו"נ בגדר ההיתר של הוצרך לנקביו, והמסתעף

עוד כתב "ואחר שיעשה צרכיו יש לו רשות
להתרחק משם עד שיכלה הריח וכו'
ובאותו מקום שכלה הריח קנה ד"א חדשות",
והיינו שודאי דאין לו היתר לחזור למקומו,
אלא יש היתר חדש של כבוד הבריות להתרחק
עד מקום שיכלה הריח.

וכן נראה הסברה הפשוטה, דמדוע שנתיר לו
לילך להתפנות במקום אחר ושוב ללכת
למקום שכלה הריח, הרי ההליכה הראשונה
היא הליכה שלא לצורך.

שיטת הרמב"ם ור' יהונתן

רבנו יהונתן מפרש את האיבעיא של הגמ'
"מהו לצאת חוץ לד' אמותיו ולחזור
למקום הד' אמות, שאם יפנה במקום ד"א שלו,
לא יוכל להתפלל שם ולברך המוציא וג'
ברכות וכו' ויוצא ונפנה עד מקום שהריח יכלה
ממנו וחזור למקומו".

מבואר להדיא שיש לו היתר מצד כבוד עצמו,
שלא יטנף את מקום הד"א שלו, ולכן

שיטת הרא"ש

הרא"ש (סי' א') מביא בשם הר"ח דהיתר
הוצרך לנקביו הוא "השתנת מים
והוצאת רעי". וה"ר יהודה ברצלוני מביא לדון
דאין להתיר להשתנת מים, דאין בזה משום
כבוד הבריות [דמשתינים מים בפני רבים],
וא"ת מצד כבוד עצמו שאין יכול לעסוק
בתורה כל זמן שרישמו ניכר, על זה מביא
תשובה מרוב **האי גאון** "ומתחזי לן מינה דהאי
כבוד הבריות מפני בני אדם שרואין אותו הוא
ולא משום כבוד עצמו הוא, כי כתוב בתשובתו
מיהו אם הוצרך לנקביו ויש שם בנ"א שהוא
מתבייש לפניהם יש לו לצאת מאותן ד"א עד
מקום שהוא יושב בסתר או יחידי ועושה
צרכיו". וכן מכריע הרא"ש "דהוצרך לנקביו
הוי דוקא לגדולים".

והנה מבו' ברא"ש דאילו אין ענין של כבוד
הבריות, כגון שיושב יחידי מחוץ
לתחום והוא מקום צנוע, אין לו שום היתר
לצאת מד' אמותיו לעשיית צרכיו, אלא מתפנה
במקומו.

עד שיהא במקום צנוע, ואח"כ יש לו רשות לחזור למקומו". וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק (ש"ה סי' יג' אות סט') "נצרך לנקביו יוצא ואפילו למקום רחוק עד מקום שיכול ליפנות שם ולא יתבייש מבני אדם, וחוזר לתוך ד' אמותיו".

והיינו שההיתר לחזור למקומו הוא היתר מיוחד לחזור אפילו יותר ממקום שכלה הריח.

והענין השני הוא, שמבואר בדבריו דהא ד"חוזר למקומו" אינו חובה, אלא אם רוצה יכול להרחיק גם לצד אחר עד מקום שכלה הריח. [כשי' הרא"ש שכתב דאחרי שהתפנה ומתרחק למקום שכלה הריח, הרי הוא יכול להתרחק גם לכיוון השני, ואינו צריך לחזור לצד ד' אמותיו].

ולדבריו צ"ע מעיקרא מדוע התירו לו להרחיק עד מקום שיכלה הריח [אפילו כשאין טעם של כבוד הבריות שמתבייש מבני אדם], ההליכה הראשונה היא שלא לצורך, שיכול להתפנות במקומו ואח"כ להרחיק עד מקום שכלה הריח.

אלא נראה ברור דכוונת הרמב"ם להגביל שחוזר דוקא למקומו ואינו יכול להתרחק לצד אחר, וכמש"כ ריו"נ "חוזר למקומו אך לא ירחיק יותר". ולפי"ז יתבאר היטב מה שהתירו לו מעיקרא ללכת גם כשאינו מתבייש מבני אדם, וכפי שיתבאר להלן.

ביאור שי' הרמב"ם וריו"נ

התבאר בדברי הרמב"ם וריו"נ דאפילו אם אין ענין של כבוד הבריות ויכול להתפנות במקומו, מ"מ התירו לו לצאת מד'

מתרחק עד מקום שכלה הריח ואח"כ חוזר למקומו.

הרמב"ם (פכ"ז הט"ו) פוסק "כל מי שאין לו לזוז ממקומו אלא בתוך ד"א, אם נצרך לנקביו הרי הרי זה יוצא ומרחיק ונפנה וחוזר למקומו".

ויש לדייק דלא חילק אם יש שם בנ"א שמתבייש מהם או לא, ונראה ג"כ שלא הקפיד על כבוד הבריות דוקא.

בהיתר של "חוזר למקומו"

המרכבת המשנה (פי"ב הט"ו) מפרש מש"כ הרמב"ם דחוזר למקומו "דכיון שמתירין לו להרחיק מפני כבוד הבריות עד מקום שיכלה הריח, א"כ אחרי שנפנה צריך להרחיק נמי עד מקום כלות הרוח לאיזה צד שיהיה, ואמאי לא נתיר לו שישוב למקומו, כיון דבל"ז צריך להרחיק ואינו מרבה בהילוך". ומבואר בדבריו ב' ענינים:

הראשון הוא דנראה מדבריו כפשטות דברי ריו"נ "יוצא ונפנה עד מקום שהריח יכלה ממנו וחוזר למקומו", שההיתר הוא רק למקום שיכלה הריח, ואין היתר להרחיק יותר מזה.

וזה מחודש מאד, דנראה ברור שאם יש ענין של כבוד הבריות שהוא מתבייש להתפנות שם, דהתירו לו ללכת עד שימצא מקום צנוע, והרמב"ם לא חילק בזה והתיר לחזור בכל ענין, למרות שהוא יותר מהמקום שכלה הריח [וכן נראה לומר גם בריו"נ].

וכן מפורש במאירי (חידושים) "אם אין מקום צנוע מצד בני אדם שיש שם, ירחיק עצמו

אמותיו. וצ"ע דהליכה זו הוה הליכה שלא לצורך.

וכמו"כ צ"ע מ"ט התיירו לו לחזור למקומו, אפילו שהוא רחוק יותר ממקום שכלה הריח.

אלא מבואר בדבריהם יסוד, והוא שיש ענין לשמור על הד' אמות הראשונות שלו, שיוכל להמשיך להשתמש בהם לכל השבת.

וההבנה בזה הוא שחכמים תיקנו למי שיצא מחוץ לתחום שיש לו ד"א^ל שיששה שם עד צאת השבת, וכלול בזה היתר לצאת להתפנות מחוץ לד"א, דאל"כ א"א להתקיים בד"א אלו. וכמו"כ טמון בזה היתר לחזור למקומו, דאל"כ לא יוכל להתשמש בד' אמותיו.

ונראה שגדר ההיתר שנתנו לו חכמים הוא "הרחבה" של הד"א, דד"א הוא מקומו של אדם, והרחיבו לו את הד"א כמה שהוא זקוק בשביל להתקיים במקומו, דגם זה כלול בד"א שלו.

אמנם יל"ע בגוף הענין, מדוע חכ' ראו כזה צורך שאדם יששה בתוך ד' אמותיו עד צאת השבת, מה אכפ"ל שיתפנה במקומו ושוב

יתרחק למקום שכלה הריח, ושם יששה עד צאת השבת^ל.

ושמעתי לפרש"י דעיקר איסור תחומין שאסרה התורה, ענינו הוא שיהיה לאדם מקום שביתה אחד לכל השבת, ולא יהיה כהולכי דרכים המהלכים ממקום למקום [כלשון הרמב"ם בסה"מ (מצוה שכא') "שלא להלך חוץ לתחום מדינה כהולכי דרכים בשבת, שנאמר אל יצא איש ממקומו"].

ולכן מי שיצא חוץ לתחום ונתנו לו חכ' שביתה חדשה עם ד"א חדשות במקומו, דאגו שמקום זה ישמש אותו לכל השבת, ולא יצטרך לצאת עוד למקום אחר כדי להתפנות ולעוד מקום עד שיכלה הריח, דנמצא מרבה שביתות כהולכי דרכים. לכן תיקנו לו ד"א עם הרחבה עבור מה שנצרך לקיומו בד' אמותיו.

ביאור שי' הרא"ש

הרא"ש חלק דיוצא מד' אמותיו רק אם יש סיבת של כבוד הבריות. ואחרי שיצא לא חוזר למקומו אלא מתרחק למקום שכלה הריח. ולדבריו יש בזה גם קולא, דיכול להתרחק עוד לצד תחומו, ואם נכנס אז לתוך תחומו, הרי הוא כאילו לא יצא.

✽ הערות והוספות ✽

^ל יש לציין דיש כאן יסוד שחוזר על עצמו הרבה בסוגיא הזאת, והוא שהד"א שיש למי שיצא חוץ לתחום, אין זה סתם מקומו של אדם דבכל מקום שהולך הרי יש לו ד"א, אלא ד"א אלו הם ד"א שחכמים מקנים לו כמו שביתה חדשה ותחום חדש. ומבואר כן להדיא בתוס' (מד: ד"ה ומר) "שצריך ליתן לו ד"א חדשות", ובריטב"א (שם) "כמי שיצא מחוץ לתחום שנתנו לו חכמים ד"א לתחומו", וכן ברשב"א (שם) "לעקור אותו תחום ולקנות תחום אחר", כפי שיובא להלן. ועי' בירושלמי (ריש פרקין) שחוקר בשאלה הזאת "ר' יודה בן פזי בעי ארבע אמות שאמרו תחום הן או אינן תחום".

^ל ויתכן שיש מקום לפרש דיש בעיה לקנות שביתה בשבת, וכפי שנחלקו הראשונים במי שביתה ביה"ש למעלה מ', אם מותר לו לרדת למטה מ' בשבת ולקנות שביתה. אמנם לעיקר נקטי' שמותר לרדת.

^ל עיקר היסוד כתוב בדברי מרדכי סי' ט'.

וחכמים נתנו לו ד' אמות שישה שם עד צאת השבת, ובכלל זה הרחיבו לו את הד' אמות כדי צורך קיומו בד' אמותיו. ולכן מותר לו לצאת להתפנות ולחזור למקומו, שהכל כלול בד' אמותיו. משא"כ מי שיצא להציל, הרי הוא יצא מתחומו הראשון וקונה שביתה במקום חדש, ולא שייך להתיר לו לחזור למקומו מאחר וכבר יצא ממקומו הראשון.

מי שנמצא בגבול תחומו והוצרך לנקבו

יל"ד מה הדין באדם שהלך בגבול תחומו והוצרך לנקבו, ומחמת דחיפות הענין וכבוד הבריות שבאזור אין לו אפשרות להתפנות בתוך התחום אלא לצאת מחוץ לתחום.

ולכאורה היה נראה דודאי יש כאן את ההיתר לצאת מחוץ לתחום, דכבוד הבריות דוחה ל"ת שבתורה. ולפ"ר היה נראה דלשיטת שחזור למקומו, ה"ה כאן שמותר לו לחזור למקומו.

אמנם לפי מה שפירשנו שההיתר לחזור למקומו, הוא דגדר ההיתר שהתירו לו לצאת לנקבו הוא הרחבה של ד' אמותיו כדי צורך קיומו, א"כ כאן לא יהיה את ההיתר הזה, דאדם שנמצא בתוך תחומו אינו זקוק להרחבה למען קיומו בתוך שביתתו, וכשנוקק לצאת מחוץ לתחום משום כבוד הבריות, הרי זה נחשב שיצא חוץ לתחומו, ולא עדיף ממי שיצא להציל שנחשב שיצא ממקומו ואין לו היתר לחזור למקומו.

וההבנה בזה היא שמיד שיצא מד' אמותיו, הרי הוא הפסיד את שביתתו הקודמת וקונה ד"א במקום החדש [וכלשונו "ואחר שיעשה צרכיו יש לו רשות להתרחק משם עד שיכלה הריח וכו' ובאותו מקום שכלה הריח קנה ד"א חדשות"].

וי"ל דלעולם גם הרא"ש מודה לעיקר היסוד שרצון התורה שאדם ישבות בשביתה אחת כל השבת ולא יהיה כהולכי דרכים העוברים ממקום למקום. אלא שבזה שיצא מהתחום והוצרך לנקבו אין ברירה אחרת, דתיכף שיצא מד' אמותיו הרי הוא מפסיד את שביתתו וממילא צריך לקנות ד' אמות חדשות, דסבר שאין כזה פתרון "להרחיב" לו את הד"א, ולכן אין סיבה להתיר כהרמב"ם וריו"נ שיצא מהד"א בשביל לשמור על המקום נקי, כי ברגע שעוזב את ד' אמותיו, הרי הוא מפסיד אותם ומתבטלות.

קושית האו"ז מדוע לא תיקנו ליוצא להציל שיחזור למקומו

האו"ז (הלכות ערובין אות קמ"א) כותב להוכיח דאין היתר לחזור למקומו, מהא דהיוצא להציל נתנו לו אלפיים אמה [ונחלקו מתי שתחומו מובלע בתוך אלפיים, אם אמרי' הבלעת תחומין]. וצ"ע מדוע לא תיקנו לו שיחזור למקומו, כמו שתיקנו למי שהוצרך לנקבו. אלא ע"כ שגם הוצרך לנקבו אינו חוזר למקומו.

ולפי הנ"ל לק"מ, דכל מה שהתירו לחזור למקומו, היינו במי שיצא חוץ לתחום

בדינא דנהרדעי "כיון דעל על"

וכתב רש"י ועוד ראשונים דה"ה בדינא דנהרדעי, שכל ההיתר של כיון דעל על הוא דוקא בהוציאוהו מחוץ לתחום, אבל יצא לדעת וחזר לתחום משום שהוצרך לנקביו, אין לו אלא ד"א.

וכ"כ הרמב"ם "ואם נכנס למקצת תחום שיצא ממנו בעת שיתרחק להפנות, הואיל ונכנס יכנס וכאילו לא יצא, והוא שלא יצא בתחלה לדעת, אבל אם יצא לדעת אע"פ שנכנס אין לו אלא ארבע אמות".

ויל"ע מ"ט כתב הרמב"ם ד"אין לו אלא ארבע אמות", הרי שי' הרמב"ם שמי שהתרחק לצורך נקביו "חוזר למקומו", ומסתימת דבריו נראה ברור שהיתר זה שייך גם למי שיצא לדעת והוצרך לנקביו¹⁷, וא"כ מדוע כשנכנס לתחום "אין לו ארבע אמות", הרי יכול לחזור למקומו.

אלא נראה הביאור עפ"י הנ"ל, דכל מה שחכמים תיקנו לו שיכול להתרחק ולחזור למקומו, היינו כדי למנוע שביתתו חדשות, אמנם כאן שנכנס לשביתתו הראשונה, אין שום חיסרון של שביתה חדשה, ושוב אין סיבה להתיר לו לחזור למקומו, ולכן דינו שצריך לישאר בתחומו הראשון בתוך ד"א.

נהרדעי אמרו דאם בדרכו נכנס לתוך תחומו הראשון, חזר להיות כאילו לא יצא.

ובשלמא לפי הרא"ש שאחרי שיצא מד' אמותיו הרי הוא הפסיד את הד"א שלו והולך לקנות שביתה במקום חדש, לכן אם נכנס לתחומו הרי הוא קונה שביתה בתחומו וחזר להיות כאילו לא יצא.

אמנם לפי הרמב"ם וריו"נ שגדר ההיתר הוא שחכ' הרחיבו לו את הד"א שלו כדי צורך קיומו בד"א שלו, למען יוכל לשהות בד' אמותיו עד צאת השבת, מדוע כשנכנס לתחום דינו כאילו לא יצא, הרי כל מה שהתירו לו לצאת מד' אמותיו מעיקרא היה למען שיוכל לחזור למקומו ולא ללכת למקום חדש.

ולפי הנ"ל התשובה ברורה, דעיקר מה שתיקנו לו את ההרחבה של הד"א הוא כדי שלא ירבה בשביתות ויחזור לד' אמותיו. אמנם כאן שהמקום החדש שהגיע אליו אינה שביתה חדשה אלא שביתתו הראשונה והעיקרית, אז אין שום חיסרון שיחזור להיות כבני עירו.

יצא לדעת שהוצרך לנקביו ונכנס לתוך תחומו

מבואר בסוגיין שמי שיצא לדעת והחזירוהו נכרים לתוך תחומו, אין לו אלא ד"א.

❦ הערות והוספות ❦

¹⁷ וכן מפורש בריו"נ דגם מי שיצא לדעת יש לו את ההיתר של הוצרך לנקביו שיוצא וחוזר למקומו. נוגם רש"י שכתב "הוצרך לנקביו זה שהוציאוהו נכרים", נראה דמודה שגם יצא לדעת יש לו היתר להרחיק משום כבוד הבריות, והא דנקט כן משום דברי נהרדעי "כיון דעל על" דהוא דוקא למי שהוציאוהו, משא"כ מי שיצא לדעת וחזר ונכנס לתחומו אין לו אלא ד"א נוכמש"כ הרמב"ם, ודלא כהארו"ז המובא להלן.

תחמו, כי עי"ז שיכנס לתוך תחמו ירויה את עיקר הדין תחומין שלא להרבות בשביתות חדשות, כי חוזר לשביתתו הראשונה והעיקרית, ועדיף למעט שביתות מאשר למעט בהילוך^ל.

ויש לציין דמשמעות הביאור^ל שמסתפק בכה"ג שידע שאם ילך לצד תחמו לא ימצא מקום צנוע לפני תחמו וודאי יכנס לתחמו. ויש להסתפק מה הדין כשאינו יודע שאין מקום צנוע לפני תחמו, ויתכן שירבה בהליכה לצד תחמו בלי תועלת.

והנה הביאור^ל כתב שמשלשן הרא"ש משמע דמותר, ונראה כוונתו לרא"ש כאן שכתב "אם פקח הוא כשהוא יוצא חוץ לד' אמותיו לבקש לו מקום צנוע לעשות צרכיו, ילך לו לצד תחמו ולא לשאר רוחות, ואם לא מצא מקום צנוע עד שנכנס לתחום חוזר לדין תחמו הראשון וכו' אבל מצא מקום צנוע קודם שנכנס לתחמו אין לו רשות לילך יותר^ל".

ולפי"ז הרא"ש איירי להדיא בספק שאינו יודע אם יצליח ליכנס לתוך תחמו, ומ"מ מותר לו ללכת למקום רחוק יותר, כדי שאולי ירויה ולא יצטרך לשבות שביתה חדשה^ב.

"אי פקח הוא עייל לתחומא", האם מותר לעשות כן גם כשיש מקום צנוע בצד אחר בקירוב מקום

הביאור^ל (סי' תו' ד"ה שאם) כותב "צ"ע אם בשאר רוחות יכול למצוא מקום צנוע בקירוב מקום, ולצד תחמו צריך להתרחק יותר, אם מותר לו לברור לצד תחמו כדי שיהא מותר לכנס בתוך תחמו".

וכותב על זה "משלשן הרא"ש משמע קצת דמותר".

ויל"ע מה הצד להתיר לו ללכת לצד תחמו אפילו שהוא רחוק יותר, הרי יש לנו למעט בהילוכו וילך למקום הקרוב.

ושמעתי לבאר בזה עפ"י הנ"ל שביארנו שגם הרא"ש מודה שעיקר איסור תחומין הוא שאדם ישבות במקום אחד לכל השבת ולא ירבה בשביתות כהולכי דרכים, אלא דסבר שמיד שאדם יוצא מד' אמותיו הרי הוא מפסיד אותם וממילא חייב לשבות במקום חדש.

ומעתה יש לבאר דאם אדם זה שהוצרך לנקבו יכול ללכת למקום צנוע הקרוב לד' אמותיו או ללכת למקום רחוק וליכנס לתחמו, יש מקום להעדיף שילך לצד

❦ הערות והוספות ❦

^ל יש לציין לדברי החזו"א (סו"ס פ' על המ"ב ס' תד') שכותב "אם כבר יצא חוץ ליי"ב מיל נראה דאין איסור דאורייתא לילך חוץ לד"א, דהא דיצא חוץ לתחום אין לו אלא ד"א הוא מדרבנן אף למ"ד תחומין דאורייתא, וכן הוא בהדיא בתוס' ישנים יומא ס"ז א', וכתבו יותר מזה דאפי' הולך חוץ לתחום כיון דלא שבת במקום הזה הוא מדרבנן וכו', מיהו י"ל דע"כ לא כתבו התו' אלא לחזור בדרך שיצא אבל להתרחק מתחמו יותר י"ל דבכל ד"א שמתרחק חשיב יוצא חוץ לתחום ואסור מה"ת, וצ"ע". מבו' דבריו ובדברי התו"י ביומא דאין איסור הליכה מחוץ לתחום [לפחות כשהחזר לכיוון תחמו], ולפי"ז א"ש טפי הא דיש להעדיף מיעוט שביתות על פני רבוי הליכה, דבעצם ההליכה אין איסור.

^ב וצ"ב מה הדיוק, ואולי הבין בלשונו שכתב ילך לו לצד תחמו "ולא לשאר רוחות", דאפילו אם יודע שיש מקום קרוב בשאר רוחות, מ"מ ילך לצד תחמו ולא לשאר רוחות. וצ"ב.

^ב לפי דברינו שיש להעדיף מניעת שביתה חדשה מאשר רבוי הליכה, יש מקום לשאול מדוע אם מצא מקום צנוע לפני תחמו צריך

אמנם יש לציין דכל זה רא"ש לשיטתו, אבל לש"י הרמב"ם וריו"נ שלמדו בהיתר של הוצרך לנקביו שחכ' תיקנו לו ד"א מורחבות כדי שלא יצטרך לעזוב את ד' אמותיו ובכך לא ירבה בשביתות, נמצא שביציאתו אין בעיה של שביתות נוספות, ומעתה אין ענין להתיר לו ללכת לצד תחומו כדי לחסוך בשביתות, אלא אדרבה חכ' תיקנו לו ד"א מורחבות לכל צורך קיומו בד' אמותיו, ועד כמה שיש מקום קרוב שיכול להתפנות שם, אז מקום "צורך קיומו" הוא רק עד אותו מקום, דאינו זקוק ליותר לצורך קיומו.

מח' רש"י ותוס' אם דין נהרדעי הוא מדין הבלעת תחומין

ונראה דנחלקו במח' הרא"ש עם הרמב"ם וריו"נ, דתוס' דקדקו בלשונם דדין נהרדעי לא תלוי בהבלעת תחומין משום "שיצא מד' אמותיו" ו"צריך ליתן לו ד"א חדשות". והיינו כהרא"ש שמת' שיוצא ממקומו להתפנות, הרי הוא מפסיד את ד' אמותיו וקונה ד"א חדשות במקומו השני [כלשון הרא"ש "ובאותו מקום שכלה הריח קנה ד"א חדשות"].

הגמ' מד': מביאה מח' רבה ורב שימי אם הבלעת תחומין מילתא היא. נפ"מ למי שיצא מחוץ לתחום להציל, דתקנו לו אלפיים לכל רוח, ואם אלפיים אלו נכנסים לתוך תחומו, סבר רב שימי הבלעת תחומין מילתא היא, והרי הוא כאילו לא יצא, ורבה סובר הבלעת תחומין לאו מילתא, ומהלך רק עד סוף האלפיים שנתנו לו.

ולכן סברו תוס' דעד כמה שנכנס לתוך תחומו ובא לקנות שם ד"א חדשות, הרי זה ממש כמו מי שהוציאוהו והחזירוהו, דבכל מקום שהנכרים מוליכים אותו הרי הוא קונה ד"א חדשות, ומתי שמזדמן לו לקנות ד"א אלו בתוך תחומו הראשון, הרי הוא חוזר להיות כאילו לא יצא.

וכתב רש"י (שם ד"ה רב שימי) "ורבה לית ליה הא דתנו נהרדעי לעיל ואי פיקח הוא עייל לתחומו וכיון דעל על". והיינו שרש"י למד שההיתר של נהרדעי הוא מדין הבלעת תחומין.

והבלעת תחומין לרבה דלאו מילתא היא, היינו במי שיצא להציל ותקנו לו במקומו החדש אלפיים אמה לכל רוח, ועי"ז הוא מצליח ליכנס לתוך תחומו הראשון, אמנם קנין שביתתו נשאר מחוץ לתחום, ולא בא

✽ הערות והוספות ✽

לעצור ולהתפנות שם, הרי עי"ז יגרום לשביתה נוספת, ועדיף שימשיך ללכת עוד ויכנס לתוך תחומו. אמנם אין זה קשה, דברור שיש איסור בעצם ההליכה מחוץ לתחום, וחכ' התיירו לו ללכת מחוץ לתחומו "לצורך" כבוד הבריות, וברגע שיש לו מקום צנוע בפניו כבר לא שייך היתר זה. ורק באופן שהמקום הצנוע אינו בפניו, אז יכול לבחור ללכת לצד תחומו למקום רחוק אפילו שיש מקום צנוע בקירוב מקום, כי כל עוד ואין מקום צנוע בפניו הרי זה נחשב שמהלך "לצורך" נקביו, ולא מתיחסים לזה שיכל ללכת לרוח אחרת למקום קרוב יותר.

בחזרה, הרי מבואר בגמ' דדוקא "החזירוהו" הרי הוא כאילו לא יצא, אבל אם חזר לדעת לא הרי כאילו לא יצא, ומ"ש כאן דהנכנס בהיתר חזר לתחומו הראשון.

והנה לפי רש"י שההיתר של נהרדעי הוא מדין הבלעת תחומין ולא מדין החזירוהו, א"ש החילוק. אמנם לפי תוס' דההיתר מדין החזירוהו, צ"ע מדוע לא חשיב "חזר לדעת".

וכתבנו (לעיל סי' ב') לחלק דהא דיוצא בהיתר אין לו היתר של דיר וסהר, היינו משום דמעיקר הדין דיר וסהר לא חשיבי כד"א, אלא שחכ' הקילו להחשיב כאילו שבת שם. ובזה יש מקום להבין חילוקים שלא תיקנו כן למי שיצא לדעת אפילו שיצא בהיתר. אבל הענין של חוזר לתחומו, זה מגיע לו מעיקר הדין^כ [ולא שיצא לדעת דאיבד את תחומו^{כד}], רק שחכ' קנסו מי שחזר לדעת שלא יהא חוטא נשכר, אבל מי שחזר בהיתר אין שום סיבה לקנוס אותו, ופשוט דהוא בכלל ההיתר של החזירוהו.

לקנות מקום חדש בתוך תחומו, בכה"ג אין זה דומה למי שהוציא אוהו והחזירוהו, שבא לקנות מקום חדש בתוך תחומו הראשון^כ.

ורש"י סבר כמו הרמב"ם וריו"נ דההיתר של הוצרך לנקבו אינו שהולך למקום חדש וקונה ד"א חדשות, אלא הרחבה של ד' אמותיו, נמצא שמי שנכנס לתוך תחומו מכח הרחבת ד' אמותיו, עדיין נשאר ד' אמותיו מחוץ לתחום, ואין הוא בא לקנות מקום חדש בתוך תחומו, ואין זה דומה להוציא אוהו והחזירוהו, אלא למי שיצא להציל ונכנס לתחומו ע"י הבלעת תחומין^כ.

ביאור ההיתר דכיון דעל, לפי הרמב"ן שהיוצא בהיתר נחשב כיצא לדעת

הובא לעיל (סי' ב') שי' הרמב"ן ודעימ' דיצא בהיתר נחשב כיצא לדעת ואין לו את ההיתר של דיר וסהר.

ויל"ע לשיטתו, מ"ש הוצרך לנקבו שחזר לתחומו דהדין שמקבל את תחומו

⦿ הערות והוספות ⦿

^כ וכ"כ הרשב"א (שם) "דההיא דנהרדעי כיון שקנה ד"א חוץ לתחום הראשון, ועכשיו התירו לו חכמים לעקור אותו תחום ולקנות תחום אחר משום כבוד הבריות, וכנס לתוך תחומו הראשון ונקנה לו, הרי זה כמי שהחזירוהו שחזר להתירו הראשון. אבל הכא שעקר תחומו הראשון שקנה לו תחום אחר ועדיין הוא בתוך אותו תחום, אע"פ שהוא מובלע בתוך התחום שהיה לו מעיקרא אין לו אלא תחום זה השני, ואין לו לעקור אותו וליכנס בתוך תחום אחר", והיינו כמו שפירשנו עפ"י הרא"ש.

אמנם יל"ע דהרשב"א (עבוה"ק ש"ה סי' יג' אות סט') כתב "נצרך לנקבו יוצא ואפילו למקום רחוק עד מקום שיכול ליפנות שם ולא יתבייש מבני אדם, וחוזר לתוך ד' אמותיו", מבו' דלא כהרא"ש, וצ"ע.

^כ ואל תקשי מש"כ רש"י (כאן ד"ה עייל לתחומא) בביאור דינא דנהרדעי ד"לא גרע מהחזירוהו", דכוונתו אחרי דס"ל דהבלעת תחומין מילתא היא וממילא יש לו היתר לחזור לתחומו, שוב לא גרע מהחזירוהו שמקבל את תחומו בחזרה [לאפוקי חזר לדעת שלא מקבל את תחומו בחזרה].

^כ עיין להלן (סי' יד') שהבאנו דמדויק כן ברמב"ן (מלחמות נב:).

^כ והתבאר לעיל (סי' ב') ב' צדדים אם מאבד את תחומו שיצא ממנו מעיקר הדין או משום קנס.

שיטת הגאונים

אמנם תחום זה שתיקנו לו הוא רק "לצורך" נקביו וחזרה למקומו, ולכן למרות שגם אחרי שמצא מקום צנוע עדיין לא התבטל היתר תחומו, דהרי צריך עוד לחזור, מ"מ אין לו היתר להמשיך ללכת עד סוף האלפיים אמה.

ישוּב קו' האו"ז מ"ש מיוצא להציל

האו"ז (הל' ערובין אות קמא) הקשה מ"ש יוצא להציל שלא תיקנו לו שיחזור למקומו. ולפי הגאונים לק"מ, דגם מי שהוצרך לנקביו לא תיקנו לו שיחזור למקומו בכל ענין, אלא הגבילו את יציאתו עד אלפיים אמה, ומותר לו לחזור בכל האלפיים האלו. ואת ההיתר הזה יש גם למי שיצא להציל שמותר לחזור עד אלפיים אמה, והסיבה שאינו חוזר לביתו הוא משום שבהליכתו יצא יותר מאלפיים אמה.

המאירי מביא את שיטת הגאונים "ומיהו גאונים נתנו שיעור ליציאתו עד אלפים אמה ממקום ד' אמותיו ותו לא, ותוך שיעור זה יכול לילך מפני הצינעה ויכול לחזור משם לד' אמותיו".

והיינו דלמרות שהתירו לו לחזור למקומו, דמבו' שגדר ההיתר הוא לשמור על ד' אמותיו, מ"מ לא התירו לצאת יותר מאלפיים אמה.

ולכאורה ההבנה בשיטה זו היא דלמרות שרצון חכ' לשמור על ד' אמותיו כדי למנוע שביתה חדשה, מ"מ אין כזה פתרון "להרחיב" לו את הד"א^מ, אלא הפתרון שמצאו לזה הוא לתקן לו "תחום אלפיים"^מ.

שיטת האו"ז

ועי' בב"י ובב"ח (סי' תו') שנתקשו מהיכ"ת היתר זה לתת את כל העיר ותחום אלפיים למי שלא שבת שם בכניסת השבת. ונדרחק לפרש דאיירי בכה"ג שכן שבת שם בביה"ש. **וכתב הדרישה** (סק"א) לפרש דאיירי שהיה בספינה למעלה מי', "ובא לאשמועינן

שי' האו"ז כפי שהובאה בהג"א

ההג"א (סי' א') מביא בשם האו"ז "וכן מי שבא בספינה בשבת או ב"ט והוצרך לנקביו, יוצא ומממש את נקביו, ואי פקח הוא נכנס לתחום ונכנס לעיר והוא ליה כל העיר כד"א וחוצה לה אלפים".

❦ הערות והוספות ❦

^מ וכמו שפירשנו ברא"ש דלמרות שמורה שיש למנוע כמה שיותר שביתות חדשות, מ"מ אין כזאת אפשרות להרחיב לו את הד"א.

^מ וביותר לשיטת הרמב"ן (מג). דאף למ"ד תחומין דאורייתא אם הוציאוהו חוץ לתחום יש לו אלפים מה"ת, והא דאין לו אלא ד"א אינו אלא מדרבנן. וכפי שביארו החזו"א (ק"ב' סק"ב) ד"כשהוא במקום דלא קנה שביתה שם ואז קרינן בו אל יצא איש ממקומו כשיצא ממקומו אלפים אמה". והיינו שכל אדם שנמצא מחוץ לתחומו, יש לו תחום אלפיים, דהאיסור "אל יצא איש ממקומו" הוא לצאת אלפים אמה מחוץ למקומו, והא דלא יצא מד"א הוא דרבנן. וא"ש שי' הגאונים שתיקנו תחום אלפיים למי שהוצרך לנקביו, דאין זו תקנה חדשה אלא החזירו לו את האלפיים שיש לו מדאורייתא.

גדר ההיתר של הוצרך לנקבו לפי האו"ז

ושוב צ"ע לפי האו"ז מהיכ"ת נתנו למי שהוצרך לנקבו את כל העיר ואלפיים אמה סביב לה, הרי אין זה התחום ששבת בו ביה"ש.

ולכאורה מבו' באו"ז גדר חדש בהיתר של מי שהוצרך לנקבו, שנתנו למי שהוצרך לנקבו דין של יוצא בהיתר לדבר מצוה, ולכן אם הגיע לעיר יש לו את כל העיר וחוצה לה אלפים אמה, והדברים מחודשים.

וא"ש לשיטתו שדימה הא דיוצא להציל למי שהוצרך לנקבו, והקשה לפי השיטות שמי שהוצרך לנקבו חוזר למקומו, מ"ש יוצא להציל שלא התירו לו לחזור למקומו, [ומכח זה הוכיח שהוצרך לנקבו לא חוזר למקומו]. והיינו דתרוויהו הם אותו היתר שהתירו לו ללכת כמי שיוצא להציל.

ומ"מ חלוקים הם, דדוקא כשנכנס לתחום של עיר ועיר¹⁷ אמרי' שמקבל את כל העיר ואלפיים אמה סביבה, אבל אם התרחק להתפנות ולא הגיע לתוך תחום עיר, נשאר לו דין ד"א ואין לו היתר ללכת עוד אלפיים אמה [משא"כ יוצא להציל, שבכל מקום שהגיע מקבל אלפיים אמה סביבו]. ואכתי צ"ב בהבנת שיטתו.

עצה טובה שאם העיר היא חוץ לתחום מהספינה דאינו יכול לילך שם בהיתר, אי פיקח הוא והוצרך לנקבו ממשמש את נקביו ונכנס לתחום העיר, ויכול להתנות שלא יקנה שביתתו עד שיגיע לתחום העיר ומהני".

ש' האו"ז כפי שהובאה בפנים

והנה כל הביאורים האלו שנדחקו באו"ז נובעים מכך שראו רק את האו"ז המובא בהג"א. אמנם באו"ז (הל' ערובין אות קמא) כותב להדיא "מי שבא בספינה בשבת או ביו"ט מחוץ לתחום והוצרך לנקבו, ואם הוא פקח הואיל ויהבו ליה רבנן רשותא למיפק חוץ לספינה עייל לתחומי' ונכנס לעיר ומותר בכל העיר כאילו שבת שם".

מבו' בדבריו דלא כהב"י והב"ח, דכתב שבא "מחוץ לתחום", ומותר בכל העיר "כאילו" שבת שם, אבל לא שבת שם בפועל.

וגם כהדרישה והבי"מ א"א לומר, דעוד הוסיף דה"ה למי שיצא לדעת מחוץ לתחום והוצרך לנקבו "אע"ג דיצא לדעת והחזירוהו גוים אין לו אלא ד"א, אעפ"כ אמרי' הואיל ועל על והוא ליה כל העיר כד"א וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח". דמבו' להדיא דאיירי גם במי שכבר קנה שביתה מחוץ לתחום, ולא במי שעמד למעלה מי'.

✽ הערות והוספות ✽

¹⁷ לא ברירא בדברי האו"ז אם סגי שנכנס לתחום העיר, או דדוקא אם נכנס לתוך העיר עצמה מקבל את כל העיר ותחום אלפיים.

סימן ה'

פירות שיצאו מחוץ לתחום

יאכלו, במה דברים אמורים שלא במקומן אבל במקומן אפילו במזיד יאכלו, ואתא ר' נחמיה למימר אפי' במקומן נמי בשוגג אין במזיד לא".

יש לציין את דברי הריטב"א שביאר דכל הנושא כאן הוא בפירות שיצאו חוץ לתחום ע"י הבעלים, אבל היכא דהוציאום אחרים שלא לדעת הבעלים, הא דכ"ע היא שלא הפסידו מקומן כשחזרו, דאנוסין נינהו, דלאו כל כמינייהו למסרינהו אבעלים".

ומוסיף שיש כאן חידוש דלמרות שהבעלים שחזרו לתחום אין להם אלא ד"א, מ"מ הפירות לא הפסידו את תחומן.

גמ' דף מא: - מב. "א"ר פפא פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן, מ"ט אנוסין נינהו".

"איתיביה רב יוסף בר שמעיה לרב פפא, ר' נחמיה ור' אליעזר בן יעקב אומרים לעולם אסורין עד שיחזרו למקומן שוגגין בשוגג אין במזיד לא".

"תנאי היא, דתניא פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו במזיד לא יאכלו רבי נחמיה אומר במקומן יאכלו שלא במקומן לא יאכלו, מאי במקומן וכו' במקומן בשוגג וחסורי מחסרא והכי קתני פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו במזיד לא

בטעם שאין איסור מעשה שבת

תחומין. וכפשוטו היינו דלולא שמתרים באכילה, לא היה משמיענו דין זה דלא הפסידו את מקומן, דאין בהם צורך.

אמנם בריטב"א יש משמעות דלולא שהיו מותרים באכילה, אז היה אסור "לטלטל" אותם, דשואל על ר"פ "היכי אמרי' דאפי' החזיר במזיד יהיו מותרין "לטלטל" לאכלן במקומן".

ועי' בט"ז (תה' סק"ו) שהאריך בענין אם פירות האסורים באכילה חשיבי מוקצה. אמנם המ"ב (סק"ג) מסיק דמותר לטלטל פירות שנאסרו באכילה, וכדמפרש בשעה"צ

הראשונים נקטו בפשיטות שלר"פ שלא הפסידו את תחומן, ה"ה שמתרים באכילה. וכתבו לתמוה מ"ט לר"פ מותרים באכילה ואין בזה משום איסור מעשה שבת.

וכמו"כ יש להקשות לשי' חכמים דבמקומן אפילו במזיד יאכלו, מ"ט אין בזה איסור מעשה שבת.

והנה בגוף השאלה, בשלמא חכמים כתבו להדיא "יאכלו" דמבו' דמותרים באכילה, אבל בדעת ר"פ צ"ע מנא להו דס"ל שמתרים באכילה, הרי ר"פ דיבר רק בדין

לחלק את עיקר החילוק דשאני הכא דלא אהנו מעשיו, ולכן בדרבנן לא החמירו.

והנה תוס' (ד"ה במזיד) שואלים מדוע הוציאו פירות במזיד מחוץ לתחום אסורים באכילה לכולם, הרי קיי"ל דהבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר. ומתמצים "כיון שנעשה איסור על ידי ישראל החמירו".

וצ"ע דבתוס' הקודם כתבו שאין כאן מעשה שבת אפילו שנעשה ע"י ישראל. ובשלמא לפי הביאור דהא דלא הוה מעשה שבת היינו רק בכה"ג שלא אהנו מעשיו, א"ש דכאן שהם עדיין חוץ לתחום כן אהנו מעשיו ויש בזה איסור מעשה שבת. אבל לפי הביאור דאיירי דלית ליה פירי אחריני ואין בזה את הגזירה של מעשה שבת, צ"ע מ"ט כאן כן גזרו.

והיה נראה שיש ב' דינים נפרדים, יש הלכה של מעשה שבת, ועל זה כתבו תוס' שזה לא שייך בעניננו, ויש עוד דין שהבא לישראל זה מותר לישראל אחר, וזה חומרא מיוחדת שהחמירו בתחומין לאסור את הבא מחוץ לתחום למי שהובא עבורו.

ולמדו תוס' דלמרות שדין זה נאמר בגוי שהביא מחוץ לתחום, ה"ה דגזירה זו קיימת גם בישראל שהביא מחוץ לתחום^{מ"ה}. והקשו תוס' דגם מדין הגזירה הזו, אסרו רק למי שהובא עבורו, אבל לאחרים מותר. ומתמצים דאנה"נ מכיון שכאן נעשה מעשה

(סק"מ) "ומוקצה לא הוי אף דאסורין באכילה, כיון דבה"ש היו מותרין באכילה, שהיו מונחין בתחומין".

שיטת תוס'

ותירצו תוס' (ד"ה לא הפסידו) "ולא דמי למבשל בשבת במזיד לא יאכל, דהתם הוי איסור דאורייתא".

וכתבו הריטב"א והרשב"א בכוננתם דאיירי ביו"ט שיש רק איסור תחומין, "אבל בשבת ודאי אסורין אם הביאם דרך רה"ר ואפ' העבירם ד"א ברשות הרבים".

וצ"ע דגם המעשר והמטביל בשבת אסור משום מעשה שבת, למרות שהוא איסור דרבנן.

א. המ"א (תה' סקי"ד) מתרין דגם באיסור דרבנן גזרו מתי שיש לו פירות אחרים, וכאן איירי דלית ליה פירי אחריני.

ב. הא"ר תירץ "כיון שהוחזר למקומו לא נעשה בו כלום וכו' כיון שלא נעשה בו כלום לא החמירו באי' דרבנן". וכך היה מקום לפרש בתוס' שתירצו בדרבנן לא החמירו, היינו דוקא כאן דלא אהנו מעשיו.

אמנם בדברי תוס' זה קצת קשה, דתוס' שאלו ממבשל בשבת [דאהנו מעשיו] ולא היה להם לחלק בין דאורייתא לדרבנן, דבאהנו מעשיו אפילו בדרבנן החמירו [וכמו שדייק הפמ"ג (א"א סקי"ד) בדבריו], אלא היה להם

✽- הערות והוספות -✽

^{מ"ה} וזה תלוי במח' ראשונים בטעם שגזרו שלא יתנה ישראל שהובא עבורו, אם זה מדין שלא יתנה מהמעשה הזה, שפיר י"ל דגזרו כן גם בישראל שהביא מחוץ לתחום. אבל למש"כ רש"י (ביצה כה. ד"ה חוץ לתחום) "גזירה שמא ישלח בשבילו", זה שייך רק בגוי ולא בישראל.

ולדבריו כל מה שהזכירו בברייתא יאכל ולא יאכל היינו לענין תחומין, דאילו לענין אכילה לא שייך שום איסור.

ומה שהריטב"א כן שאל מהבא לישראל זה אסור לישראל אחר, ותירץ דכאן שנעשה ע"י ישראל החמירו טפי. צ"ל כנ"ל דלמד שיש גזירה מיוחדת, ולא מדין מעשה שבת.

שיטת הר"ן

הר"ן לומד הטעם שאין איסור שבת כשחזרו לתוך התחום הוא "משום דפירות שחזרו למקומן לא מינכרא בהו מלתא דאיסורא כלל, הילכך אפילו בשבת יאכלו". אבל כשנמצאים מחוץ לתחום דניכר האיסור, יש בזה משום מעשה שבת ולכן אסור.

שיטת הרמב"ן

הרמב"ן מפרש שאין בזה איסור מעשה שבת מתי שחזרו למקומן, משום דלא אהנו מעשיו, וכותב כן גם כלפי איסור דאורייתא של הוצאה והעברה ברה"ר.

ביאור הדמיון בין תחומין לדין אכילה

והיינו דע"כ אם ראב"י ור' נחמיה אסרו לאכול במקומן שוגגין, היינו משום שהפסידו את מקומן וגזרו שמא יבא להוציא מחוץ לד"א, דלולא כן לא היתה סיבה לאסור.

אמנם אכתי תיקשי איך הגמ' אמרה דדין זה "תנאי היא", הרי ת"ק ע"כ לא גזר שמא יבאו להוציא מחוץ לד"א [דהרי התיר שלא במקומן שוגגין, למרות שמוותר לאכול רק בתוך ד"א], וא"כ מה הראיה מזה שהתיר

ע"י ישראל, החמירו בזה יותר לאסור אף לאחרים.

והיינו למרות שאין בזה את האיסור של "מעשה שבת", יש בזה את האיסור הנוסף של גזירת תחומין דהבא לישראל זה אסור לישראל שהובא עבורו. אמנם כבר כתבו תוס' (ד"ה לא הפסידו) דאיסור זה הוא דוקא "התם דאיתיה חוץ לתחום, אבל הכא דהשתא הם במקומן שרי אפילו להאי דאפקא".

יצא לנו ב' מהלכים בטעם שאסרו באכילה במזיד מחוץ לתחום: או מדין מעשה שבת דאהנו מעשיו אסור גם באיסור דרבנן, או מדין חדש של גזירת תחומין.

שיטת הריטב"א בשם ר' יונה

הריטב"א מביא בשם ר' יונה דגם אם עבר על איסור דאורייתא לא הוה מעשה שבת "שלא אסרו במעשה שבת אלא דבר שיש בו מעשה, דהיינו שנעשה שום תיקון בגופו שזה נקרא מעשה".

יל"ע מה הגמ' שואלת על ר"פ מהא דר' נחמיה ס"ל דפירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אסורים באכילה, הרי איסור אכילה הוא מדין מעשה שבת, ואכתי אין ראייה שהפסידו את תחומן.

והנה שאלה זו יש ליישב לפי המבואר בתוס' (ד"ה מכלל) "הא דאסר ראב"י שוגג שלא במקומן וכו' משום כיון דאין להן אלא ארבע אמות גזרינן דילמא אתי להוציאן חוץ לארבע אמותיהן".

והיינו שהר"ן סובר דלומדים כי היכי דלענין מעשה שבת לא מתיחסים למעשה האדם שהיה מזיד, משום דלא ניכר, ורואים אותם כאנוסים שמותרים באכילה, ה"ה לענין תחומין כשחזרו למקומן דלא ניכר, לא מתיחסים למעשה האדם שהביאם מחוץ לתחום [דבתחומין יצא וחזר אין לו אלא ד"א], אלא מתיחסים לפירות כאנוסים כאילו לא היה כאן מעשה אדם, ולכן לא הפסידו את תחומן.

ביאור הרמב"ן

הרמב"ן לא יכול לפרש כמו הר"ן, שהוא ביאר הא דאין איסור מעשה שבת משום דלא אהנו מעשיו, ואין זה סיבה שלא יפסידו את מקומן.

אלא הרמב"ן מפרש שיש ב' חלקים בברייתא, החלק הראשון מדבר על "שלא במקומן", והיינו שהפירות יצאו חוץ לתחום ולא חזרו, ובזה ברור שאין נידון אם הפסידו את מקומן, דלכו"ע מחוץ לתחום אין לו אלא ד"א. וכל הנושא הוא אם יש בזה איסור מעשה שבת.

ועל זה קאמר ת"ק בשוגג יאכלו במזיד לא יאכלו "סבר לה כמאן דאמר במבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל". ור' נחמיה פליג עליה דשלא במקומן לא יאכל "כשהן חוץ לתחום כיון שאינן אוכלין אלא מחמת איסור תחומין אסורין הן לגמרי", כר"י דהמבשל בשבת בין במזיד ובין בשוגג לא יאכל.

והחלק השני של הברייתא מדבר על "במקומן", והיינו שהפירות יצאו חוץ לתחום וחזרו, ועל זה אומר הרמב"ן דלא שייך

באכילה במקומן במזיד, דה"ה דלא הפסידו מקומן, הרי יש לחלק ולומר דדוקא לענין אכילה התיר, אבל לענין תחומין הפסידו את תחומן מכיון שיצאו במזיד.

וכה"ק הר"ן "דהא ת"ק לא קאמר אלא דבמקומן במזיד נמי יאכלו, ומיהו אפשר דדוקא תוך ד"א, ומנא לן דאית ליה לת"ק דאפילו במזיד לא הפסידו את מקומן". [ומדויק שהעמיד את השאלה דוקא על ת"ק, וכדברינו הנ"ל].

והנה הריטב"א מפרש "נקוט האי כללא בכלה שמעתין, דכל היכא דאמרינן שהם מותרים אי נמי יאכלו, אם הוא שלא במקומן מותרין בד"א בלבד, ואם הוא במקומן כגון שחזרו, הם מותרים בכל תחומן הראשון כאלו לא יצאו".

והיינו דכן למדו משמעות הברייתא דהא דיאכלו במקומן היינו בכל תחומן. אמנם הא גופא צ"ב מנ"ל לפרש כן בת"ק, דלמא יאכלו דוקא תוך ד"א.

ביאור הר"ן

וכתב הר"ן "הכי דייקנן מדקאמר ת"ק דשלא במקומן במזיד לא יאכלו, ואפ"ה קאמר דבמקומן במזיד נמי יאכלו, אלמא ס"ל דאיסורא דהוצאת פירות וחזרתן אפילו במזיד כל שהן במקומן לא חשיבא ולא מידי, דמשו"ה קאמר יאכלו, וכיון דלא חשיבא למיסר אכילתן, אית לן למימר נמי דלא הפסידו את מקומן משום דאנוסין גניהו", ובהמשך מפרש "משום דפירות שחזרו למקומן לא מינכרא בהו מלתא דאיסורא כלל, הלכך אפילו בשבת נמי יאכלו".

שחזרו למקום אחר יש בזה משום מעשה שבת, שכן אהנו מעשיו, ומחלוקתם מתפרשת במעשה שבת.

והיה מקום לדון מה הנאה יש לו מחזרה זו, הרי הפירות חזרו לתחומן הראשון.

והנה בראב"ד מביא גירסה זו וכותב "הכי מפרשינן לה שאם חזרו לעיר היינו מקומן, אבל אם חזרו לתוך התחום זהו שלא מקומן ואסורין באכילה אפי' בד"א שלהם, וטעמא מאי משום דאהנו מעשיו דבעא לאפקינהו ממקום שביתתן וכבר הזמינם למוצ"ש להוציאם חוץ לתחום, אבל כשהחזירם לעיר ודאי לא אהנו מעשיו ולא מידי".

אמנם מסתימת דברי הרמב"ן לא נראה שהתכוון לחידושו של הראב"ד. אלא הביאור בדבריו הוא, דהרמב"ן הקדים ד"ברייתא זו בשבת היא שנויה". ולכן כשחזרו לתחומם למקום אחר, אהנו מעשיו מצד איסור הוצאה מרה"ר לרה"ר והעברה ד"א ברה"ר, ואנה"נ אז המעשה שבת אינו מכח איסור תחומין אלא מכח איסור הוצאה.

וכן מדויק בלשונו, שברש"י [שלא גרס וחזרו, והפירות נמצאים מחוץ לתחום] כתב דהוא מעשה שבת "כיון שאינן אוכלין אלא מחמת איסור תחומין". ואילו לפי הגי' שלו שגרס וחזרו, כתב דהוא מעשה שבת "כיון שע"י איסור שבת באו לכאן", וכמש"כ בריש דבריו דאם הוציא פירות לרה"ר הרי הם אסורים משום מעשה שבת "כיון שבאיסור שבת באו לידו".

כלל נידון של מעשה שבת, דלא אהנו מעשיו. אלא כל הנידון בזה הוא בענין תחומין. [ומ"מ אגב רישא דאיירי בהיתר אכילה והשתמשו בלשון "אכילה", לכן גם בסיפא נקטו לשון זה, למרות שעיקר דבריהם הם לענין תחומין].

וקאמר ת"ק דבמקומן אפילו במזיד יאכל, וכוונתו "יאכלו בכל מקום שיהו נאכלין תחלה, לומר שלא הפסידו את מקומן, דאנוסין נינהו".

ור' נחמיה חלק עליו ואמר דבמקומן בשוגג יאכלו, וכוונתו יאכלו בכל התחום, דבשוגג לא הפסידו את מקומן, אבל במזיד לא יאכלו וכוונתו "לא יאכלו בתחומן הראשון אלא בד"א שלהן", דחלק על ת"ק וסבר "דלא אמרי' אנוסין נינהו".

ולדבריו א"ש שהגמ' לא הוכיחה מאיסור אכילה לאיסור תחומין, אלא הוכיחה ישירות מדין תחומין, דת"ק ור"נ נחלקו להדיא בדין תחומין, ומה שנקטו לשון "אכילה" הוא אגב רישא.

גירסת הרמב"ן "וחזרו"

ויש להוסיף לפרש גי' הרמב"ן שגורס בברייתא "פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו", דלעולם איירי שהפירות חזרו לתוך התחום, אלא שיש חילוק אם חזרו למקומם או למקום אחר.

ומפרש דבחזרו למקומם אין נושא של מעשה שבת מכיון שלא אהנו מעשיו, ומחלוקתם מתפרשת בענין תחומין, אמנם מתי

דין נכנסו הפירות לתוך דיר וסהר

וי"ל דהט"ז למד כמו הר"ן דהא דר"פ מחשיבם כאנוסים, היינו משום דלא ניכר האיסור כלל, וזה דוקא כשחזרו למקומן, אבל כשנכנסו לדיר וסהר שניכר האיסור, בזה לא אמר דאנוסין נינהו.

אמנם יל"ד לומר כמו הט"ז מצד אחר, דכתב **השפ"א** (מב. ד"ה ועוד) "דר"ג לא הקיל רק לצורך הילוך, לא לצורך טלטול בלבד", והיינו שתקנת דיר וסהר נתקנה בעיקר לצורך הילוך, אמנם כאן שבאים לדון היתר דיר וסהר לפירות לבד להתירם בטלטול, בזה לא קאמר ר"ג להחשיב כל הדיר כד"א.

הט"ז (תה' סק"ו) כותב דאם נכנסו הפירות לדיר וסהר, אין להם אלא ד"א, דהיתר דיר וסהר הוא דוקא לאונס או שוגג, אבל מזיד אין לו אלא ד"א.

והמ"ב (סק"ג) חולק על הט"ז, ומפרש בשעה"צ (סקמ"א) "דהפירות אנוסין הן ודמי למאן דיצא שלא לדעת והכניסוהו בעיר זו".

וצ"ע בהבנת דברי הט"ז, דמאחר ופוסקים כר"פ דהפירות אנוסים [ומה"ט חזרו למקומם אפילו במזיד לא הפסידו את תחומן], מ"ט נכנסו לדיר וסהר אין להם היתר בכולו.

סימן ו'

היתר הילוך למי ששבת בבקעה והקיפואו נכרים

עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס". ושם דף ס: "אמר רבי אידי א"ר יהושע בן לוי היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר, כלתה מדתו בסוף העיר נעשית לו העיר כולה כד' אמות ומשלימין לו את השאר".

גמ' דף מב' ע"א "אמר רב נחמן אמר שמואל שבת בבקעה והקיפואו נכרים מחיצה בשבת מהלך אלפים אמה". שם דף מג: "נחמיה בריה דרב חנילאי משכתייה שמעתא ונפק חוץ לתחום. אמר ליה רב חסדא לרב נחמן נחמיה תלמידך שרוי בצער, אמר לו

ביאור החילוק בין בקעה שהקיפואו נכרים לבין דיר וסרה

עיון מ"ש מהא דנחמיה שהלך מחוץ לתחום ע"י היקף בני אדם שהקיפואו במהלך השבת.

ויל"ע מ"ש שבת בבקעה והקיפואו נכרים שמהלך רק אלפים אמה, מכל דיר וסרה שהתיר ר"ג להלך בכולה. וכמו כן צריך

א. ביאור דבקעה שהקיפואו נכרים לר"ג מהלך את כולה

כמו כלתה מידתו בחצי העיר וחצי מערה, דאינו מהלך בכולו אלא עד סוף האלפיים.

וכתב ההג"א (סי' טז') בדין כלתה מידתו בחצי העיר "מיהו לפי הירושלמי דמפרש ההוא דשבת בבקעה והקיפואו נכרים אינו מהלך אלא אלפים דאתיא כר' יהושע, א"כ לדידן דקיי"ל כר"ג היה מותר להלך כל תוך המחיצה אפי' טפי מאלפים, וכן כלה מדתו בעיר או במערה מהלך את כולה".

אמנם הגאון"י (ד"ה בתוס') כותב סברה לפרש מדוע כלתה מידתו בחצי העיר אסור^ט, כי "מודד דמעקרא לא קאי בגוה דמחיצות ובתחומי' הוא דהוה, לא יהבינן

ביאור תוס' בשם הירושלמי

תוס' (ד"ה ונכרים) מביאים ד"בירושלמי מוקי לה כרבי יהושע". כלו' דאנה"נ דין זה הוא מח' ר"ג ור' יהושע, ולר"ג מותר להלך בכל הבקעה. וא"ש הא דנחמיה שיצא מחוץ לתחומו בשוגג וחזר ע"י מחיצה של בני אדם, דר"ג ס"ל שכל היקף נחשב כד"א, אפי' היקף שנעשה באמצע שבת.

מח' הג"א וגאון"י בדין כלתה מידתו בחצי העיר לר"ג

יל"ע מ"ט לר"ג מותר להלך את כולה, הרי היקף זה שחלקו מחוץ לתחום, הוא

✻ הערות והוספות ✻

^ט הגאון"י שם מדבר על שיטת הרמב"ם שחילק בין מחיצות שנבנו בשבת דלא סומכים עליהם להתיר הילוך, ובין מחיצות שנבנו ביום חול שכן מתירים הילוך. והוקשה לו מ"ט מודד שכלתה מידתו בחצי מערה לא מהלך את כולה, הרי המחיצות נבנו בחול,

מעשה היתר הילוך למי ששבת בבקעה והקיפוהו (מב.:-) חרש

[אלי' דהירושלמי] משום שהוא עמד בתוך ההיקף בשעה שהקיפוהו.

ונמצא נפ"מ בין ההג"א לגאו"י גם בהקיפו נכרים חלק מהבקעה מתוך תחומו עד חוץ לתחומו, דלפי ההג"א יש לו היתר להלך את כולו כדין עיר שבסוף תחומו, ואילו לפי הגאו"י זה יהיה תלוי, דאם עמד בתוך מקום ההיקף בזמן שהקיפוהו הרי הוא מותר להלך בכולו, משא"כ אילו עמד מחוץ למקום ההיקף בזמן שהקיפו, אסור לו לצאת מהאלפיים.

ומעתה נראה דגם לפי הגאו"י יש היכ"ת להתיר מערה שבסוף התחום, והוא בכה"ג שעירב ע"י פת והוא עצמו שהה באותה מערה שבסוף תחומו בביה"ש, דנמצא שבביה"ש כשנבקע תחום אלפיים שלו הרי הוא עמד בתוך המחיצות, ונהיה לו דין שכל המערה כד"א ומותר להלך בכולה גם מחוץ לאלפיים ממקום עירובו¹.

לתחומי' אלא עד חצי העיר, וכי הדר נמי אתי לגוה לא פקע מיני' מילתי' קמייתא ובדוכתא קאי. הולכיכוהו נכרים דמעקרא לית לי' בהנהו מחיצות כלום והשתא הוא דיהבת לי', השתא קאי בגווה דמחיצות ויהבינן לי' כולה".

והיינו דדוקא בכלתה מידתו בחצי מערה דבשעה שמדדו לו תחום אלפיים היה שם את ההיקף ובכל זאת לא התירו לו ללכת בכולו אלא עד סוף אלפיים, אז גם אחרי שנכנס לתוך המערה לא פקע מיני' מילתי' קמייתא, מאחר וכבר חל עליו איסור ללכת שם². אבל הוציאוהו נכרים מחוץ לתחום ונתנוהו בדיר וסהר, שמעולם לא היה נידון על ההיקף הזה כלפיו, ומתי שבאים לדון על ההיקף הרי הוא עומד בתוך המחיצות, נחשב לו כל ההיקף כד"א.

ולפי"ז יש לפרש גם את החילוק מהקיפוהו נכרים שמהלך בכל ההיקף לר"ג

✽ הערות והוספות ✽

ומ"ש מכל דיר וסהר שהמחיצות נבנו ביום חול ומתירות להלך בכולה.

¹ ביאור זה מזכיר את שי' הרא"ה (מובא להלן) דמי שנאסר לו לצאת לקצה ההיקף [שהקיפוהו נכרים] מחוץ לאלפיים, ובאו גוים והוציאו אותו לשם בע"כ, אסור לו לזוז מד"א משום שאותו המקום כבר נאסר עליו. אמנם הרא"ה חידש בזה דאפילו שעכשיו אין לו אפשרות ללכת אלפיים אמה ובאים לתת לו ד"א, מ"מ אין לו היתר של דו"ס משום שמקום זה נאסר עליו. אמנם בגאו"י י"ל דמה שלא חזורים להתיר לו את ההיקף, היינו דוקא כל זמן שנמצא בתוך תחומו ונהנה מהיתר תחומו, בזה אמרי' מכיון שמתו שנקבע על תחום אלפיים מקום זה נאסר, שוב לא ניתר. משא"כ אם הוציאוהו מחוץ לתחומו ומפסיד בזה את האלפיים שלו, י"ל דאחרי שהתבטל ההיתר הראשון ובאים לדון מחדש לתת לו ד"א, מכיון שנמצא בתוך היקף מותר לו ללכת בכולו [ונמילא יכול לחזור לתחומו מדין הבלעת תחומין].

² ואכן הרמ"א (תח' ס"א) התיר למי שעירב במקום אחד ולן בעיר שבסוף תחומו להלך בכל העיר [והשו"ע חלק עליו]. אמנם צ"ב מאיזה דין הוא מתיר, ויעוי' שם **בשעה"צ** (סקי"א) שדן אולי מספיק ללון שם אפילו אם לא היה שם בביה"ש, ולכאורה אין זה מהדין הנ"ל, דאילו מהדין הנ"ל צריך דוקא ששהה שם ביה"ש כדי שלא יחול עליו איסור. ובנוסף יש להעיר דרש"י שכתב להוכיח מכלתה מדרתו בחצי מערה לדין הקיפוהו נכרים, ע"כ לא סבר את החילוק של הגאו"י בין עומד בתוך המחיצות או לא, ומאידך רש"י לעיל (לח: ד"ה מערב) ס"ל דעירו שלן בה הוי כד' אמות, אפילו אם היא בסוף אלפיים מעירובו [כהרמ"א]. א"כ נראה דהיתר שם הוא מדין אחר.

ב. ביאור דהיתר דיר וסהר הוא קולא שהקילו למי שנאנס ויש לו רק ד"א

הפסד מכאשר היה לו טרם שהוקף, שהרי מעולם לא היה יכול לטלטלם יותר מד' אמות".

מבואר דדוקא מי שהיה לו היתר אלפיים והפסיד אותם, הוא נחשב מסכן שהתירו לו להלך בכל הדיר וסהר. אבל מי שמעיקרא היה לו רק ד"א, לא הקילו להתיר לו להלך בכל הדיר²¹.

וא"ש הא דנחמיה (מג): שיצא מחוץ לתחומו בשוגג וחזר ע"י מחיצה של בני אדם. דמכיון שיש לו רק ד"א הקילו עליו להחשיב דיר וסהר כד"א [ואפ' אם לא נחשב אונס, מ"מ התירו לו מכיון שיצא בשוגג].

ורש"י הוכיח כדבריו מכלתה מידתו בחצי מערה דמבואר דלא תיקנו דיר וסהר למי שיש לו אלפיים.

ואל תתמה מדין מערה המובלעת כולה בתוך תחומו שמחשיבים אותה כד"א למרות שיש לו אלפיים. דכבר ביארנו לעיל (סי' א') דהביאור בהלכה זו הוא שמקום שביתתו של אדם מתפרש לכל האלפיים אמה, נמצא ששבת באותה מערה ולכן נחשבת כד"א²². ומ"מ דין זה נאמר רק אם כל המערה בתוך התחום, אבל אם חלקה מחוץ לאלפיים, אין היא מתיחסת

שיטת רש"י

רש"י (ד"ה מהלך) כותב "ואפי' לרבן גמליאל דאמר בהוציאווהו נכרים ונתנוהו בדיר או בסהר דאע"ג דלא שבת באויר מחיצות נעשית לו כארבע אמות ומהלך את כולה, התם הוא דמי שהוציאווהו נכרים אין לו אלא ארבע אמות הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות, אבל הקונה שביתה שיש לו אלפים אמה לא הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות אלא אם כן שבת באוירין".

ובע"ב (בד"ה לא גזרינן) ביאר החילוק בין דו"ס להקיפוהו "הא דשרו ליה הכא משום דנאנס הוא", ולכאורה הוא השלמה לדבריו בע"א, דהוא מסכן שיש לו רק ד"א, וגם נאנס²³, לכן תיקנו לו דיר וסהר. אבל שבת בבקעה שיש לו תחום אלפיים אמה, לא הקילו להחשיב לו את כל ההיקף כד"א.

וע"ע בב"מ (סימן תג') שכתב דהשבות בבקעה והקיפוהו נכרים אסור לו לטלטל את חפציו יותר מד"א (משום נפרץ למקום האסור), ולא אמרי' דנתיר להם לטלטל בכל ההיקף מדין דיר וסהר [מאחר והם מוגבלים לד"א], "מפני שמ"מ אין לו

✽- הערות והוספות -✽

²¹ וע"ע מש"כ (לעיל סי' ב') בשי' רש"י דנראה דלמעשה אחרי שתיקנו היתר דו"ס למי שיש לו רק ד"א, הרי הוא היתר גם למי שיצא מתחומו במזיד [אבל הכניסה לדיר לא היתה במזיד]. ומש"כ רש"י כיון ד"נאנס" הוא הסיבה למקור התקנה, דלא היו מתקנין מעיקרא דו"ס למזיד. וע"ע בריטב"א כאן דמבואר כדבריו דל"ג לדברי רש"י בע"ב [דהריטב"א כותב שרש"י בע"ב חוזר בו, מבו' של"ג לתירוץ השני של רש"י שחילק ד"נאנס"].

²² נפ"מ למי שהתכוון לשבות באילן הרחוק יותר מאלפיים אמה, שהדין הוא שגם במקומו לא קנה שביתה ויש לו רק ד"א, א"ג יושן בביה"ש בדרך למד שלא קנה שביתה. דאם אח"כ הקיפו אותו מחיצות או הכניסו אותו לדיר וסהר, אינו מהלך את כולה.

²³ ומה"ט מבואר בפשטות שלא צריך עיר מוקפת לדירה, בשונה מדו"ס שהצריך רש"י דוקא עיר מוקפת מחיצות.

ביאור דברי רש"י בע"ב

וכבר כתב הריטב"א דרש"י בע"ב (ד"ה לא גזרינן) חוזר בו, דהנה הסוגיא שם מביאה דמח' ר"נ ור"ה אם גזרי' שלא יזרוק מחוץ לאלפים אמה שמא ימשך, הוא כתנאי, דר"נ סבר כר"ג שהתיר דיר וסוהר והיינו דלא גוזרים הילוך דיר אטו הילוך דבקעה, וה"ה דלא גוזרים טלטול אטו הילוך.

ורש"י מתקשה איך נימא דר"נ סבר כר"ג, הרי קאמר דבהקיפוהו נכרים אינו מהלך את כולו, ע"כ דפליג על ההיתר של דיר וסוהר, ועל זה כתב "ואף על גב דבשבת בבקעה והקיפוהו נכרים לא סבירא להו כוותיה דהא לדידהו אע"ג דלא שבת באויר מחיצות שרי, בהא מיהא כרב נחמן קיימי דלא גזרי' שמא ימשך"^{יה}.

וכתב השפ"א ליישב דלעולם רש"י לא חזר בו, אלא דרש"י בע"ב קאי על ההו"א של הגמ' שביארה דטעמו של ר' יהושוע שאסור לטלטל בדיר וסוהר הוא משום גזירה אטו בקעה, נמצא דהיתר דיר וסוהר הוא היתר מעיקר הדין, אלא דר"י גזר אטו בקעה ור"ג לא גזר. ומעתה לא יכל לתרץ כמו בע"א דגם לר"ג אין היתר דיר בהקיפוהו משום שזו קולא שהקילו למי שיש לו רק ד"א, דבע"ב הגמ' סברה שאין זו קולא אלא כן הוא מעיקר

אליו ולא נחשב ששבת בתוכה. וכבר אמר ר' אידי (ס:) "אין אלו אלא דברי נביאות, מה לי כלתה בחצי העיר מה לי כלתה בסוף העיר".

ומ"מ שפיר הוכיח מכלתה מידתו בסוף התחום, דנהי דלא מחשיבים אותו כשבת באותה מערה להרחיב לו את האלפיים אמה, מ"מ כשנכנס בשבת לאותה מערה היו צריכים לדון אותה כד"א ולהתיר לו לצאת מחוץ לאלפיים, ומוכח מזה דלא תיקנו דו"ס למי שיש לו אלפיים.

ביאור רבנו יהנתן ובעה"מ (תירוצ' ב')

וכ"כ ר' יהונתן "התם הוא משום דיצא באונס והקילו חכמים אצלו להיות לו היקף כד"א אחרי שנאנס ומהלך את כולה, אבל הקונה שביתה שיש לו אלפים לכל רוח לא הקילו חכמים אצלו להיות לו ההיקף כד' אמות".

וכ"כ הבעה"מ (מג: בתירוצו השני) לחלק דהקיפוהו נכרים לא מהלך את כולו "דלית ליה שום אונס", דנראה שזו תקנה שתיקנו למסכן שנאנס ויש לו רק ד"א.

וע"ע להלן שהבאנו את דברי החזו"א (קט' סקי"א) שכתב לפרש כן בראב"ד (בהשגות על הרמב"ם פכ"ז הי"ד) ע"י הגהת לשונו.

✽ הערות והוספות ✽

^{יה} דברי רש"י צ"ע, דעד כמה דנימא שר"נ חולק על ר"ג בדין דיר וסוהר ומ"מ ס"ל כוותי' דלא גזרי' שמא ימשך, א"כ ע"כ שאין קשר בין ב' הדינים, ואיך הגמ' תלתה גזירה שמא ימשך במח' תנאים. ושמעתי לבאר דלעולם לפי מה שהגמ' סברה שר"ג ור"י חולקים ב"גזירה" אטו בקעה, ע"כ דפליגי ג"כ אם שייך לגזור דלמא ימשך. אבל ר"נ דלא סבר לה כר"ג בדין דיר וסוהר, אין זה משום דסבר דלא גוזרים דיר אטו בקעה, אלא סבר דמעיקר הדין אין היתר של דו"ס, וכמב' (להלן מג.) בביריתא שפסקו כר"ג בספינה וכר"י בדיר וסוהר, ואילו הטעם משום "גזירה" מה שייך לחלק ביניהם. אלא ע"כ דגם לפי מה שהגמ' סברה דפליגי ב"גזירה", מ"מ בביריתא שפסקו כר"י בדיר הוא לא מטעמי, אלא דסברו כן מעיקר הדין. ומעתה א"ש דר"נ אמר שמואל שפסק דלא כר"ג היינו מעיקר הדין [כמב' בביריתא], וא"ש שיכול עדיין לסבור כר"ג דלא גוזרים גזירות.

ולכאורה צ"ל דרש"י התכוון דגם להו"א של הגמ' אפשר לפרש דהיתר דיר וסוהר הוא קולא, ומה שהגמ' תלתה את פלוגתתם בגזירה, היינו דטעמו של ר"י שלא הסכים להקל הוא משום דגזר אטו הילוך דבקעה, ור"ג שהקיל סבר דלא גזרי'.

שי' תוס' כט.

יש לציין דתוס' כט. ס"ל שהתירו דיר וסוהר אפילו למזיד, מבואר דסברו שהיתר דיר וסוהר הוא היתר מעיקר הדין [וכפי שהתבאר בסי' א' וב' שסברו שזה היתר אפילו מדאורייתא]. ומעתה לא יכולים לפרש כמו רש"י, דדברי רש"י מתפרשים דוקא לשיטתו שהיתר דיר וסוהר הוא קולא. ולשיטתם י"ל כמש"כ תוס' בשם הירושלמי שזה באמת תלוי במח' ר"ג ור"י, [א"נ כאחד הפירושים דלהלן].

ג. ביאור שדיר וסוהר לא יכול להחיר לצאת מחוץ למדידת אלפיים אמה של תחומו

אמה, היינו משום דקנה שביתה ביה"ש בהיקף זה דנחשב כולו כד' אמותיו, ומתחילים למדוד את האלפיים מחוץ להיקף, משא"כ מי ששבת בבקעה והקיפוהו, קנה תחום אלפיים בביה"ש בתוך הבקעה וחל עליו איסור לצאת ממדידת אלפיים אמה, ולמרות שע"י ההיקף נחשב שדר בכלולו וביציאתו מחוץ לאלפיים אכתי חשיב "שבו תחתיו", מ"מ אסור להלך מחוץ לאלפיים מדין אל יצא איש ממקומו דנקבע לפי מדידת אלפיים אמה בקרקע.

ומה"ט הכניסוהו לתוך דיר וסוהר מחוץ לתחום מותר להלך את כולו, משום שאין לו שם מדידת אלפיים אמה, וע"י ההיקף חשיב כדר בכל ההיקף ולא מתבטל "שבו תחתיו". וא"ש הא דנחמיה.

הדין, ואין סיבה שהקיפוהו נכרים לא יהיה לו היתר דיר וסוהר לר"ג.

ומש"כ רש"י בע"א הוא לפי מסקנת הגמ' בע"ב דלעולם טעמו של ר' יהושוע שאסר אינו משום גזירה אלא דסבר "כי אמרינן כל הבית כולו כארבע אמות דמי הני מילי היכא דשבת באויר מחיצות מבעוד יום אבל היכא דלא שבת באויר מחיצות מבעו"י לא", נמצא שר"ג שחלק הוא קולא ובזה י"ל דהקיל דוקא למי שיש לו רק ד"א.

ויל"ע לדבריו מש"כ רש"י בע"ב "אי נמי בשבת בבקעה נמי סבירא להו כוותיה, דהא דשרו ליה הכא משום דנאנס הוא". הרי התבאר דבשלב זה הגמ' סברה שהיתר דיר וסוהר הוא היתר מעיקר הדין, ומה שייך לחלק בזה.

ביאור הדברי יחזקאל

הדברי יחזקאל (סי' ט' אות יב') מפרש ברש"י דיש חילוק בין האיסור של "אל יצא איש ממקומו" של תחום אלפיים, לבין האיסור "שבו איש תחתיו" של ד"א למי שיצא מחוץ לתחום. "דדין אלפים נתפס בשטח המדידה דילף מקרא ד"ומדותם" וזהו סבת איסור ההילוך של חוץ למדידת האלפים, אבל בדין דד"א של שבו תחתיו אין האיסור נתפס בשטח המדידה לאוסרו עי"ז בהילוך חוץ לד"א, אלא דכל שיתבטל "שבו תחתיו" באיזה אופן שיהיה, עובר באיסור".

ולפי"ז מובן החילוק, דמי ששבת בתוך היקף מהלך את כולו וחוצה לו אלפיים

נכנסין בתוך מחיצה אין לו אלא האלפים" כנ"ל, דמי שכבר נקבע לו אלפיים אמה, אין לו אלא האלפיים ואין שום אפשרות להתיר לו ללכת יותר משיעור זה, אפילו נכנסין בתוך מחיצה.

ביאור הריטב"א

הריטב"א מביא את תירוצו של רש"י בזה"ל "עד כאן לא קאמר ר"ג שאם נתנוהו בדיר וסהר שמהלך את כלה אלא כשהוציא והו חוץ ממקומו שנעקרה שביתתו הראשונה, ולפיכך הקלו עליו לתת לו שביתה בכאן כל ההיקף כד"א, אבל כששביתתו הראשונה קיימת, אין לו אלא תחומו שקנה תחלה, וטעם נכון הוא".

והנה א"א לפרש בדבריו דכוונתו שזו קולא שהקילו רק למי שהוא מסכן והפסיד את האלפיים שהיו לו [כמש"כ הבי"מ דרק מי שהיה לו אלפיים והפסיד אותם תקנו לו דו"ס], דהרי שי' הריטב"א (כט. ולהלן סוף מב:): דגם מזיד יש לו היתר של דיר וסהר, והיינו דסבר שהיתר דו"ס הוא היתר מעיקר הדין, וא"כ לא שייך לחלק בזה בין מי שיש לו אלפיים למי שיש לו רק ד"א¹¹.

אלא נראה כנ"ל שהוא חילוק מעיקר הדין, דכל זמן ששביתתו הראשונה קיימת "אין לו אלא תחומו שקנה", דאסור לו לצאת מחוץ למדידת האלפיים, אבל מי שיצא חוץ לתחום שנעקרה שביתתו הראשונה, שוב אין

ומוסיף לפרש לפי"ז מה שרש"י הביא מכלתה מידתו בחצי מערה, דכוונתו להוכיח דדין אל יצא איש ממקומו הוא דין במדידת הקרקע, ולכן כלתה מידתו בחצי מערה [דמדידת אלפיים מסתיימת באמצע העיר] אסור להלך בכולה, למרות שבהילוכו בכל המערה לא מתבטל ה"שבו תחתי", מ"מ אסור לו לעבור את המדידת אלפיים אמה שבקרקע. [וכתב דלפי"ז מיושבת הערת הרש"ש על רש"י].

ביאור התורי"ד

וכביאור הנ"ל נראה בתורי"ד (מהדות"ל) שפירש "שאינ דין ד"א להתיר כל ההיקף אלא ליוצא חוץ לתחום או לשובת בעיר או לנותן תחומו בדבר המוקף מחיצה, אבל מי שיש לו אלפים אמה אין לו אלא האלפים, ואפי' נכנסין בתוך מחיצה אין לו אלא האלפים".

וצ"ב בכוננת דבריו, דאם כוונתו כמו הפשטות ברש"י שתיקנו דיר וסהר רק למי שמסכן ויש לו רק ד"א, א"כ היה צריך לכתוב שהתירו דיר רק ליוצא חוץ לתחום, ומה הוסיף "או לשובת בעיר או לנותן תחומו בדבר המוקף מחיצה", הרי שם לא נותנים לו כן משום שהוא מסכן, דהרי יהיה לו אלפים וזה רק תוספת על האלפים¹².

אלא נראה לפרש מש"כ "אבל מי שיש לו אלפים אמה אין לו אלא האלפים, ואפי'

✽ הערות והוספות ✽

¹¹ וע"ע להלן שהבאנו לפרש בדבריו כמו מההלך שדו"ס הוא היתר בד"א, ומי שיש לו אלפיים אין לו דין ד"א, ומש"כ לדחות בזה.

¹² וע"ע להלן מש"כ שהיה נראה לפרש בדבריו כמו הראב"ד בהשגות על הבעה"מ דהחילוק אם קדמה שביתה למחיצות, ומש"כ לדחות בזה. אמנם במאירי אין ראיה לדחות ביאור זה.

הראשונה קיימת אין לו אלא תחומו, שכך זכה בה מתחלה".

ואפשר לפרש בדבריו ג"כ כנ"ל דכל זמן ששביתתו הראשונה קיימת, הרי "כך זכה בה מתחלה" ואסור לו לצאת ממדידת האלפיים אמה. משא"כ מי שיצא חוץ לתחום ונעקרה שביתתו הראשונה, א"כ לא שייך בזה איסור לצאת מהאלפיים אמה ושפיר מהני ליה דיר וסוהר שנחשב כולו כד"א.

משמעות למדידת האלפיים, ולכן חוזר ההיתר של ד"א.

ביאור המאירי

המאירי (בית הבחירה בתירוץ שלישי, ועד"ז בחידושו) גם כותב כמו הריטב"א "יש מפרשים הטעם מפני שזה שהוציאוהו נעקרה שביתתו לגמרי ולפיכך אתה נותן את הדיר וכו', אבל כשביתתו

ד. ביאור דיש כאן חיסרון של כלתה מידתו בחצי מערה

ואין כוונתו כהדבר"י דאינו יכול לעבור את המדידת אלפיים אמה, דלמד שכך אפשר לעבור את מדידת האלפיים אילו היה כולו בלוע בתוך תחומו, דהאלפיים שלו מתרחבים, ורק כאן דהוה כלתה מידתו בחצי העיר אינו יכול ללכת יותר מאלפיים.

ויש לציין בדבריו ההג"א (סי' טז') שכתב דלפי הירושלמי שהתיר לר"ג שבת בבקעה והקיפוהו נכרים להלך בכולה, ה"ה שמתיר בכלתה מדתו בחצי העיר להלך בכולה. מבו' כהבנת הרש"ש ברש"י דדין הקיפוהו היינו דין כלתה מידתו.

ביאור הרש"ש

הרש"ש כותב "אמנם מה שמדמה רש"י בסו"ד להא דכלתה מדתו במערה, דמשמע דהכא נמי אם נמשך תחומו להלאה מן המחיצות לא נחשוב לו כל ההיקף כד"א כהתם וכו' והפוסקים לא דברו מזה וצריך תלמוד".

מבואר שלמד ברש"י דהטעם שהקיפוהו נכרים לא מהלך את כולה, משום דהוה כלתה מדתו בחצי העיר, ואנה"נ אם הקיפוהו נכרים באמצע תחום אלפיים, דנחשב כל ההיקף כד"א ואינו בחשבון אלפיים.

ה. ביאור דדיר וסוהר מהני רק למי שלא קנה שביתה

מבואר בדבריו דהחילוק הוא אם כבר קנה שביתה דלא מהני ליה מה שהקיפוהו לאחר מכן, או לא קנה שביתה ומהני ליה מה שמקיפים אותו.

ולכאורה החילוק בסברה הוא דמי שקנה שביתה במקומו וכבר נקבע שזה מקומו וזה תחומו, אין זה משתנה ע"י מחיצות שבאו לאחר מכן. משא"כ מי שלא קנה

ביאור הראב"ד בהשגות על הבעה"מ

הראב"ד (השגות על הבעה"מ מג:): מפרש "מה דומה שבת מבעו"י לדעתו וקנה שביתה במקומו, למי שיצא בשבת שלא קנה שביתה שאם נעשית לו מחיצה הועילה לו וכו', מיהו בשבת בבקעה אפי' רב מודה דמחיצה לא מהניא ליה להלך יותר מאלפים, דמקומו קנה לו שביתה".

ביאור הריטב"א

הנה בריטב"א שהביא את תירוצו של רש"י בזה"ל "עד כאן לא קאמר ר"ג שאם נתנוהו בדיר וסחר שמהלך את כלה אלא כשהוציא והו חוץ ממקומו שנעקרה שביתתו הראשונה, ולפיכך הקלו עליו לתת לו שביתה בכאן כל ההיקף כד"א, אבל כששביתתו הראשונה קיימת, אין לו אלא תחומו שקנה תחלה, וטעם נכון הוא". היה מקום לפרש כנ"ל דתלוי אם יש לו כבר שביתה דלא מהני ליה היקף מחיצות או שאין לו שביתה.

אמנם נראה דא"א לפרש כן, דכבר התבאר (לעיל סי' ד') מדברי הראשונים בסוגיא דהוצרך לנקביו דהדין של ד"א מחוץ לתחום אין זה סתם מקומו של אדם אלא אלו ד"א שחכמים מקנים לו, וכ"כ הריטב"א (מד:): "כמי שיצא מחוץ לתחום שנתנו לו חכמים ד' אמות לתחומו", חזי' שזה דין תחום. ושוב יקשה איך הותר לנחמיה להלך בכל המחיצה.

ביאור המאירי

הזכרנו לעיל דהמאירי (ביה"ב בתי' ג'), ועד"ז בחידושו) גם כותב כמו הריטב"א "יש מפרשים הטעם מפני שזה שהוציא והו נעקרה שביתתו לגמרי ולפיכך אתה נותן את הדיר וכו', אבל כששביתתו

שביתה דלא נקבע לו תחום אלא דינו שאינו זו ממקומו, בזה "מקומו" יכול להשתנות ע"י היקף שהקיפוהו נכרים או בני אדם¹¹.

וא"ש הא דנחמיה חזר ע"י מחיצת בני אדם, משום שיצא חוץ לתחום ולא קנה שביתה במקומו.

ולפירוש זה א"ש נמי הא דמודד וכלתה מדתו בחצי מערה דלא מהלך את כולה, דאפילו כשנכנס לתוך המערה בשבת לא מחשיבים אותה כד"א כלפיו, משום שהוא כבר קנה שביתה ואין תחומו יכול להשתנות ע"י מחיצה.

אמנם יש לציין דהירושלמי בריש פרקין חוקר "ארבע אמות שאמרו תחום הן או אינן תחום". וצ"ל דהראב"ד אחז דד"א אינן תחום, ולכן חשיב שלא קנה שביתה, ומהני ליה היקף להרחיב את מקומו.

וכן מבואר בתורא"ש (ס:) בשם ה"ר אלחנן דשובת יש לו רק ד' אמות [ומשם מודדים לו את האלפיים], משא"כ מי שנמצא מחוץ לתחום ולא קנה שביתה, יש לו ד"א לכל רוח [ח' אמות]. מבואר דד"א מחוץ לתחום אין זה אותו הגדר של ד"א של קנין שביתה, והיינו דמחוץ לתחום לא קונה שביתה.

✽ הערות והוספות ✽

¹¹ ביאור זה אכן מזכיר את הביאור של הדברי יחזקאל, אלא בדבר"ר נקט שדיר וסחר לא סותר את ה"שבו איש תחתיו", ולכן גם אם קנה שביתה מחוץ לאלפיים וניתן לו תחום של ד"א ואח"כ הקיפוהו, אפשר להתיר לו להלך בכל ההיקף, דרק בתחום אלפיים התחדש דין "ומדותם" שנקבע לפי המדידה בקרקע. משא"כ לפי הראב"ד מבואר עיקר הנקודה שמי שיצא בשבת "שלא קנה שביתה", אבל אילו קנה שביתה - אפילו שביתה של ד"א - ואח"כ הקיפוהו, כבר נקבע תחומו ואינו יכול לצאת מחוצה לו ע"י דיר וסחר [דסבר שדיר וסחר סותר את ה"שבו איש תחתיו" וצריך לחדש לו תחום חדש שכל ההיקף הוא מקומו].

אלא תחומו שכך זכה בה מתחלה" דמכיון שקדמה שביתתו להיקף לא מתחדש לו מקום נוסף ע"י דיר וסחר, משא"כ הוציאוהו "שנעקרה שביתתו לגמרי" ואין לו שום שביתה, לכן יכול להועיל לו הדיר וסחר להחשיב את כל ההיקף כד"א.

הראשונה קיימת אין לו אלא תחומו, שכך זכה בה מתחלה".

אמנם בדברי המאירי אין מקור לדחות ולא לפרש כנ"ל שהחילוק הוא בקנין שביתה הקודם להיקף, ויתכן לפרש בדבריו כנ"ל "כששביתתו הראשונה קיימת אין לו

ו. ביאור דרך מחיצות שנבנו ביום חול יכולות להתיר הילוך

ומתוך בתירוץ ראשון "ונראה לי דמחיצה של בני אדם שלא לדעת, כיון שאין להם שום הרגש בעשיית המחיצה, יותר קלה היא ממחיצה שעשאוה גוים בבקעה".

והיינו דדוקא דו"ס שהם מחיצות שנבנו ביום חול, מהני הני מחיצות להחשיב את כולו כד"א. אבל הקיפוהו נכרים אסור להלך את כולה, משום דלא סומכים על מחיצות שנבנו באמצע שבת להתיר הילוך^ט [אפילו שנבנו ע"י גוי ואין בזה משום מעשה שבת], אמנם מחיצה כזאת שלא נרגשת, ואפילו העושים את המחיצה לא מרגישים בעשייתה, שפיר סמכו עליה אפי' אם נבנתה ביום השבת כאלו היתה מחיצה מבעו".

ביאור הגאון בדעת הרמב"ם

וכ"כ הגאון (ד"ה בתוס') בביאור דעת הרמב"ם "דמחיצ' העשוי בשבת לא אמרי' כולה כד' אמות". [וגם לדבריו צריך לחלק מנחמיה כנ"ל דשאני מחיצת בנ"א דקילא טפי].

ביאור הבעה"מ בתירוץ הראשון

הבעה"מ (מג:): מוכיח דגם ר"ג מודה לדין של ר"נ אמר שמואל, דהגמ' בע"ב אומרת "עד כאן לא גזר ר"ג הלוך דיר וסחר דאיתנהו למחיצות מיהא מבעו"י אע"ג דלא שבת בהן אטו הלוך דבקעה דליתנהו כלל מבעו"י אלא בשבת הוא שהוקפה".

והיינו שהגמ' בע"ב מפרשת דפליגי ר"ג ור"י אם גזרי' הילוך אטו הילוך, ופי' רש"י דגזרי' הילוך דיר וסחר המוקפים אטו הילוך בקעה הפרוזה. אמנם הבעה"מ למד דגזרי' הילוך דיר וסחר המוקפים אטו הילוך בקעה שהקיפוהו נכרים, ונמצא מפורש דר"ג מודה שבקעה שהקיפוהו נכרים אסור להלך בכולה, ורק לא גזר הילוך אטו הילוך.

ומפרש את החילוק ביניהם, דבדיר וסחר "איתנהו למחיצות מיהא מבעוד יום" משא"כ הקיפוהו נכרים ד"בשבת הוא שהוקפה". ומעתה הוקשה לו מ"ש מנחמיה שהוקף בשבת ומ"מ הילך בכולה.

✽ הערות והוספות ✽

^ט ואל תתמה שסמכו על מחיצות אלו להתיר טלטול, אפי' שנבנו ביום השבת. דיש לחלק דלא נאסר לטלטל באותו מקום, אלא אין הוא שמקום שאינו מוקף אסור בטלטול, וברגע שמקום זה מוקף הרי הותר בטלטול. משא"כ הילוך דהוא איסור שאסור לו לצאת מהאלפיים אמה, וע"י מחיצות רוצים לחדש לו היתר שכל המקום נחשב לו כד"א וכביכול הותר לו לצאת מהאלפיים, לענין זה לא מהני מחיצות שנבנו ביום השבת.

מעשה היתר הילוך למי ששבת בבקעה והקיפוהו (מב.-): חרש

כלתה מידתו בחצי מערה הוא לדעת ר"י, אבל לר"ג שפיר מהלך בכולה. ולדבריו א"ש דכלתה מידתו בחצי מערה שהן מחיצות שנבנו ביום חול, שפיר מהני להחשיב את כולו כד"א.

שיטת הלבוש

ויש לציין **דהלבוש** (סי' תג') פירש דהחיסרון בהקיפוהו נכרים הוא "כיון שלא היו המחיצות מבעוד יום", ומשמע כמו ביאור הנ"ל. אמנם הא"ר (שם) מפרש דכוונתו שלא שבת שם מבעו"י.

ז. ביאור דדיר וסוהר הוא דין בד' אמות, ומי שיש לו אלפיים אין לו ד"א

בדבר המוקף מחיצה, אבל מי שיש לו אלפים אמה אין לו אלא האלפים, ואפי' נכנסין בתוך מחיצה אין לו אלא האלפים".

וצ"ב בכונת דבריו, דאם כוונתו כמו רש"י שתקנו דיר וסוהר רק למי שמסכן ויש לו רק ד"א, א"כ היה צריך לכתוב שהתירו דיר רק ליוצא חוץ לתחום, ומה הוסיף "או לשובת בעיר או לנותן תחומו בדבר המוקף מחיצה", הרי שם לא נותנים לו כן משום שהוא מסכן, דהרי יהיה לו אלפים וזה רק תוספת על האלפים.

אלא נראה בדבריו דהיתר דיר וסוהר הוא היתר בדין ד"א, ומי שיש לו אלפיים אמה אין לו את הדין של ד"א, ולכן הקיפוהו נכרים לא מהלך את כולה.

וא"ש תורי"ד לשיטתו (נב. ד"ה אמר רמי בר חמא) במהדו"ת ד"ה שובת בבקעה אינו מודד האלפים אלא ממקום רגליו, והיינו דבאמת מי שיש לו אלפיים אין לו ד"א.

ושאל "קשיא מודד, דמחיצה שנעשית בחול הוא, ואי כלתה לו מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר".

ותירץ "מודד דמעקרא לא קאי בגוה דמחיצות ובתחומי" הוא דהוה, לא יהיבין לתחומי' אלא עד חצי העיר, וכי הדר נמי אתי לגוה לא פקע מיני' מילתי' קמייתא ובדוכתא קאי. הוליכוהו נכרים דמעקרא לית לי' בהנהו מחיצות כלום והשתא הוא דיהבת לי', השתא קאי בגוה דמחיצות ויהיבין לי' כולה".

וכבר הזכרנו לעיל (בדעת תוס' בשם הירושלמי) דהג"א כתב דאנה"נ דין

יש שכתבו לפרש דהיתר דיר וסוהר הוא היתר בדין ד"א, ומי שיש לו אלפיים אמה אין לו את הדין של ד"א, ולכן הקיפוהו נכרים לא מהלך את כולה.

אמנם לפי"ז צריך להיות הדין שמי ששובת בבקעה יש לו אלפיים אמה רק ממקום רגליו, ולא מסוף ד' אמותיו, דמי שיש לו אלפיים אין לו דין ד"א.

ולפי ביאור זה א"ש הא דנתמיה חזר לתחומו ע"י היקף בני אדם, משום שהיה חוץ לתחום ויש לו דין ד"א. וכמו"כ א"ש הא דכלתה מידתו בחצי העיר אינו מהלך בכולה, משום דשם יש לו אלפיים ואין לו דין ד"א.

ביאור התורי"ד

וכך היה נראה לפרש כפשוטו בדברי התורי"ד (מהדו"ת ל) שכתב לפרש "שאינ דין ד"א להתיר כל ההיקף אלא ליוצא חוץ לתחום או לשובת בעיר או לנותן תחומו

כמו שיש למי שיוצא חוץ לתחום נוכפי שמצאנו בתורא"ש (ס:) בשם ה"ר אלחנן דשובת יש לו ד"א, ויוצא חוץ לתחום יש לו ח' אמות]. ועדיין יש לפרש דדין דו"ס הוא היתר בדין ד"א של היוצא חוץ לתחום, אבל בד"א של מדידת אלפיים שנאמר דין שמודדים אלפיים מתוך לד' אמותיו, בזה לא שייך המושג דו"ס.

אמנם יל"ע במהדות"ל חוזר בו "כל מה שכתבתי במהדו"ת אינו כלום וכו' והשובת בדרך קנה שביתה ד"א סביב לו וכו' ומודדין לו אלפים אמה חוץ מאותם ד' אמות". ולפי"ז א"א לפרש כן בדברי התור"י^ד.

ויש ליישב דגם למה שחזר בו במהדורא תליתאה, אין זה אותו גדר של ד' אמות

ח. ביאור דהקיפואו בשבת מהני רק ללכת לכיוון תחומו

דבכל ד"א שמתרחק חשיב יוצא חוץ לתחום ואסור מן התורה". ולפי"ז א"ש שהקילו לסמוך על מחיצות אלו לענין לחזור לכיוון תחומו ולא להתרחק מתחומו.

ולכאורה מקור דבריו הוא מסוגיין דלא תיקשי על הא דנחמיה שהקיפואו בשבת והלך בכולה, דהחילוק הוא שנחמיה חזר לכיוון תחומו לכן התירו לו, משא"כ הקיפואו נכרים שהנושא הוא להתרחק מתחומו, בזה לא התירו להחשיב את ההיקף כד"א.

ויש לציין דהאהל מועד איירי בכה"ג שההיקף נכנס לתוך תחומו כמעשה דנחמיה. ולפי מה שביארנו את דבריו עפ"י התו"י ביומא, ה"ה אם ההיקף לא נכנס לתחומו מותר לו להלך שם לכיוון תחומו. אמנם יש מקום להסתפק שזה היתר מיוחד שהתירו לו בשביל לחזור לשביתתו הראשונה, ובאופן שלא ירויח לחזור לתחומו ע"י הילוך זה לא התירו לו כלל ללכת.

שיטת האהל מועד

האהל מועד (דרך ו' נתיב כח') כותב "מי שיצא חוץ לתחומו שלא לדעת והקיפואו מחיצות בשבת, אם הקף זה מובלע בתוך תחומו וכו' יש אוסרים אע"פ שיצא שלא לדעת, אבל לדברי הכל חוזר לתוך התחום".

והנה לא מבואר בדבריו מה החיסרון של מחיצות שהקיפו בשבת, אמנם מבואר בדבריו דלא סמכו על מחיצות אלו לענין להתרחק מהתחום, אלא רק לענין לחזור לתחומו.

וי"ל ביסוד הדברים דהוא מבוסס על דברי התו"י (יומא סז.) דאפילו בתחומין דאורייתא, אם יצא חוץ לתחומו אין איסור ללכת שם יותר מד"א לכיוון תחומו, וכפי שכתב החזו"א (סו"ס פ' על המ"ב סי' תד') בדעתם "דע"כ לא כתבו התו' אלא לחזור בדרך שיצא אבל להתרחק מתחומו יותר י"ל

מעשה היתר הילוך למי ששבת בבקעה והקיפוהו (מב. -): חרש

מחיצות, וכי היכי דבהולכיכוהו לעיר דיר וסהר אין נפקותא בין אלפים ליתר מאלפים ה"נ בהקיפוהו אח"כ אפי' ההיקף יתר מאלפים מהלך את כולו, ודוקא בשבת בבקעה מע"ש והקיפוהו אין לו רק אלפים כיון דהיה לו תחומו מערב שבת". נראה מדבריו שלמד בראב"ד כמו רש"י דהחילוק הוא בין מי שיש לו אלפיים למי שיש לו רק ד"א.

ועיי"ש שכתב להגיה בראב"ד מילה אחת, דמי שיצא שלא לדעת ועשו לו מחיצה בשבת וכו' הרי הוא חוזר לתחומו אפילו כמה מפני ש"לא" שבת בה ביה"ש, והיינו דזה הראב"ד בא לחלק דשאני מי שיצא חוץ לתחום שלא שבת בה ביה"ש ואין לו תחום אלפיים, לכן התירו לו להלך בכל הדיר וסהר, "אבל אם שבת בבקעה שהיא ג' אלפים אמה והקיפוהו גוים בכולה, אינו מהלך בה אלא אלפים אמה".

ביאור הראב"ד בהשגות על הרמב"ם

הראב"ד (השגות על הרמב"ם פכ"ז הי"ד) כותב "מי שיצא שלא לדעת ועשו לו מחיצה בשבת וכו' הרי הוא חוזר לתחומו אפילו כמה, מפני ששבת בה ביה"ש, אבל אם שבת בבקעה שהיא ג' אלפים אמה והקיפוהו גוים בכולה, אינו מהלך בה אלא אלפים אמה".

ונראה בדבריו להדיא כדברי האה"מ דהחילוק ביניהם הוא לחזור לתחומו או להתרחק מתחומו^{סו}.

אמנם יש לציין דהחזו"א (סי' קט' סקי"א) התקשה בדברי הראב"ד וכתב "נראה דיש כאן ט"ס, והכונה לחלוק על הר"מ וכו' ודעת הראב"ד דאחרי דהלכה כר"ג אפי' בדיר וסהר אין נפקותא בין הכניסוהו בתחילה למקום מוקף ובין הניחוהו בבקעה ואח"כ הקיפוהו

דין מי שהוציא אוהו מחוץ לתחום והקיפוהו מחיצות

א. מהני ליה מחיצות כדין דיר וסהר

לפי תוס' בשם הירושלמי דלר"ג אפי' שבת בבקעה והקיפוהו נכרים מהלך את כולה, ודאי דבענינו מהלך את כולה.

לפי רש"י שביאר שתיקנו דו"ס דוקא למי שיש לו רק ד"א, וכן לביאור הרש"ש שביאר את החיסרון בשבת בבקעה משום

יל"ד לפי כל הביאורים הנ"ל, מה הדין מי שהוציא אוהו נכרים מחוץ לתחום, ולאחר שהיה שם הקיפוהו מחיצות בשבת.

והנה כפשוטו היינו הא דנחמיה (מג'): שחזר לתחומו ע"י היקף בני אדם, אמנם התבארו לעיל כמה ביאורים לחלק בין הא דנחמיה לשבת בבקעה והקיפוהו נכרים, ויש בזה נפ"מ לענינו.

✽ הערות והוספות ✽

^{סו} ומה שהראב"ד מסיים דמהלך רק אלפיים "לפי שלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום", כוונתו דאילו הקיפו את הבקעה לפני שבת ושבת בתוך המחיצות מבעו"י, ודאי מותר לו ללכת יותר מאלפיים אמה.

לפי האהל מועד [וכן למה שפירשנו בראב"ד (השגות על הרמב"ם)] מבואר דההיתר הוא רק לחזור לכיוון תחומו, אבל ללכת בהיקף לכיוון השני אסור.

ועי' מש"כ לעיל להסתפק אם הוא היתר דוקא בכה"ג שההיקף מחזירו לתוך תחומו, או שעיקר ההיתר הוא שמהלך לכיוון תחומו אפילו אם לא חוזר לתוך תחומו.

ולפי ההבנה שהתיר דוקא מתי שההיקף מחזירו לתוך תחומו, יש שכתבו לפרש כן את שיטת מי שהורה שהביא הרשב"א בעבוה"ק (שם), דאסר להלך בכל ההיקף משום דאיירי בסתם היקף שלא נכנס לתוך תחומו, משא"כ בסעיף שלאחריו שהתיר ללכת בהיקף של בני אדם היינו משום דשם איירי להדיא בנכנס לתוך תחומו.

ד. שיטת הרמב"ם דמהני להלך רק אלפיים אמה

שיטה נוספת מצאנו ברמב"ם (פכ"ז הי"ד) דלמרות שפסק כר"ג בהיתר דיר וסהר, כתב "מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת והוקף במחיצה בשבת, יש לו להלך כל אותה המחיצה, והוא שלא תהיה יתר על אלפים אמה". ויל"ע מ"ט הגביל את ההיתר לאלפיים אמה.

וכתב המ"מ "והטעם נ"ל שרבינו סבור שיוצא שלא לדעת יש לו ד"א וכל מה שנחשב לו כד"א אם שבת שם נחשב לו ג"כ כשיצא כד"א, וזהו דיר וסהר, אבל בנתון במקום שלאחר מכאן נעשית בו מחיצה שהרי אם שבת שם לא היה נחשב לו המקום ההוא כד"א אפי' לאחר היקף המחיצה [כדין שבת

דהוה כלתה מדתו בחצי העיר, וכן לפי הביאור של הדברי יחזקאל שלא יכול לצאת מחוץ למדידת אלפיים אמה של תחומו, כאן שאין את כל החסרונות הנ"ל ודאי מותר להלך בכולה.

לפי ביאור הראב"ד (בהשגות על הבעה"מ) שהחיסרון הוא שכבר קנה שביטה, כתב דמי שיצא חוץ לתחום לא קנה שביטה ושפיר מהני ליה היקף דיר וסהר להלך בכולו.

לפי הביאור דהיתר דו"ס הוא דין בד"א, ומי שיש לו אלפיים אין לו דין ד"א. כאן שיצא חוץ לתחום ודאי שיש לו דין ד"א ומהני ליה ההיקף להלך בכולו.

ב. לא מהני ליה הני מחיצות

לפי התירוץ הראשון של הבעה"מ דמחיצות שנעשו בשבת לא מתירות להלך, והא דנחמיה היינו דוקא במחיצות בני אדם. ממילא כאן דאיירי במחיצות ממש אסור לצאת מד' אמותיו. וכשיטה זו הביא הרשב"א (עבוה"ק ש"ה סי' יג' אות עב') "יצא שלא לדעת והרי הוא עומד בבקעה ועמדו גויים והקיפו את כל הבקעה לשם דירה, יש מי שהורה שאינו מהלך אלא ד"א כקודם שהקיפוה". [וחלק עליו "ואין דבר זה מחזור אלא כל שהקיפוה גויים מהלך את כולה"]. ובסעיף שאחריו (סי' יד' אות עג') כותב את הדין של "יצא שלא לדעת ועשו לו מחיצה של בנ"א ממקומו ועד תחומו יכנס", ולא הביא חולק על דין זה, משמע ממש כשי' הבע"ה הנ"ל.

ג. מהני ליה הני מחיצות רק לחזור לכיוון התחום

אמנם הדברי יחזקאל (סי' ט' אות יג') מפרש שיטת הרמב"ם מעיקר הדין, דכמו ששבת בבקעה לא מהני ליה היתר דו"ס משום דתחום אלפיים הוא דין דאסור לעבור את מדידת אלפיים אמה בקרקע, ה"ה דכל מי שיוצא חוץ לתחום למרות שיש לו דין של "שבו איש תחתיו" שאסור לו לצאת ממקומו, מ"מ אין זה סותר שיש לו גם תחום אלפיים ע"י מדידת אלפיים בקרקע שאסור לו לצאת ממנו²⁰. ובעלמא אין בזה נפ"מ דבין כך אסור לו לצאת מד' אמותיו. אמנם יש בזה נפ"מ בדיר וסהר דבהילוכו לא מתבטל ה"שבו תחתיו" משום דדר בכל ההיקף מקרי, ובזה יש הגבלה שלא יצא ממדידת אלפיים אמה.

בבקעה והקיפוהו נכרים], כאן שלא שבת כ"ש שלא יחשב לו כד"א, ודי אם נתיר לו אלפים אמה כהתירו אם שבת שם".

והיינו שהמ"מ למד שבהיתר דיר וסהר נותנים לו דין כאילו שבת שם, ומאחר ואילו שבת שם לא היה מהלך יותר מאלפיים אמה, לכן גם ביצא חוץ לתחום והקיפוהו אינו מהלך יותר מאלפיים אמה [למרות שהסיבה המונעת ממנו ליהנות מהיתר דו"ס בבקעה אינו קיים במי שיצא חוץ לתחום, וכפי שהתבאר לעיל²⁰, מ"מ הרמב"ם סבר שלא מתירים לו יותר מאילו שבת שם בפועל].

דין התוספו בורגנין על העיר באמצע שבת

לצאת מהאלפיים. מבו' דלא מרחיבים את האלפיים שלו ע"י התחדשות באמצע שבת. וכ"כ התו"ש (שצח' ה').

ונראה שנחלקו בסברות הנ"ל, דהאבה"ע למד כמו הדבר"י דמדידת אלפיים כבר נקבעה וא"א לשנותה. או כמו הסברה דאחרי שכבר קנה שביתה אין האלפיים שלו יכולים להתרחב, ורק מתי שלא קנה שביתה שייך לשנות את שטח היתר הילוכו.

אבל הב"ח והט"ז סברו כמו שאר המהלכים שזה חיסרון מסוים בדיר

יל"ד בכה"ג שמדד תחום אלפיים מהעיר, ובאמצע שבת התוספו בורגנין סמוך לעיר, האם זה מרחיב לו את האלפיים אמה או לא.

מח' האחרונים בענין

כתבו הב"ח (רסג', ג') והט"ז (שם סק"ג) דכשנוספו בורגנין בשבת העיר מתרחבת ויכול ללכת מעבר לאלפיים שנקבעו לו בכניסת שבת.

אמנם האבה"ע (שם) חולק מכח סוגיין דשבת בבקעה והקיפוהו נכרים דאסור

✽ הערות והוספות ✽

²⁰ והיינו דהרמב"ם ודאי לא סבר כמו תי' א' של הבעה"מ דלא מהני מחיצות שנעשו בשבת, דא"כ גם ללכת אלפיים לא הוה מהני, וכן לא סבר כמו האהל מועד, דא"כ לא היה מתיר להלך אלפיים לכל רוח אלא רק לכיוון תחומו. אלא ע"כ שחילק כאחד החילוקים האחרים, וטעמים אלו לא שייכים מחוץ לתחום וכפי שהתבאר לעיל.

²⁰ וכן הוא ברמב"ן (מג). והביאו החזו"א קיב' סקי"ב) דס"ל אף למ"ד תחומין דאורייתא אם הוציאוהו חוץ לתחום יש לו אלפים מה"ת, והא דאין לו אלא ד"א אינו אלא מדרבנן. דמבואר שיש דין תחום אלפיים גם למי שיצא מחוץ לעיר, וא"כ הוה ממש כמי ששבת בבקעה והקיפוהו נכרים שאסור לו לצאת ממדידת אלפיים אמה.

ולכן ע"י בורגנין שאין את החסרונות הנ"ל שפיר מתרחבים אלפיים אמותיו באמצע שבת⁷⁰.

וסהר או במחיצות שנבנו באמצע שבת שלא מתירות הילוך בתוכן. אבל לעולם יכולים אלפיים אמותיו להתרחב באמצע שבת,

דין מי ששבת בקעה והקיפוהו נכרים, והוציאוהו לקצה ההיקף שמחוץ לאלפיים

ומוסיף עוד "ומיהו כל שחזר לתוך אלפים אמה שהם תחומו הראשון, כיון דעל על, ואין לו אלא תחומו הראשון, כיון ששביתתו הראשונה קיימת, שאינו בדין שהוצאה זו שהוציאוהו מתחומו הוסיף לו היתר", וכ"כ החזו"א (קט' סק"ג).

שיטת הרא"ה

אמנם הריטב"א בשם הרא"ה כותב לחלק דהיתר דיר וסהר בעלמא שמהלך בכולו "דהתם שההקף כלו חוץ לתחומו, אבל בכאן שזה ההקף הוא סביב תחומו ומתחלתו נאסר באותו ההקף שלא היו לו אלא האלפים שלו, כשהוציאוהו לאותו קצה שנאסר בו, לא חשוב כנתנוהו בדיר וסהר ואין לו אלא ד"א, וכן אתה אומר במי שכלתה מדתו בחצי העיר וחזרו והוציאוהו לחציה האחר שאין לו אלא ד"א, אבל אם הוציאוהו גוים מתחומו ואח"כ הקיפוהו מחיצה הרי זה כנתנוהו בדיר וסהר, שזה בשעת ההקף לא היתה לו שביתה ולא נאסר לעולם בהקף זה".

וכן נקט בחידושי המאירי (ד"ה נמצא מכלל סוגיא זו) "דמה שנאסר לו מתחלה שוב אינו חוזר ונתר".

התבאר דשבת בבקעה והקיפוהו נכרים מהלך רק אלפים אמה. ויל"ע מה הדין כשהוציאוהו נכרים לסוף ההיקף שמחוץ לאלפים אמה.

שיטת הבעה"מ (בתירוץ א')

ויש להקדים דהנידון הזה לא שייך לפי התירוץ הראשון של הבעה"מ, מכיון דס"ל דמחיצות שנעשו בשבת לא מתירות הילוך, פשוט דאסור לו לצאת מד' אמותיו, ולא עדיף ממי שיצא שלא לדעת חוץ לתחום והקיפוהו נכרים דאסור לו לצאת מד' אמותיו.

אמנם לפי שאר השיטות שהתירו למי שיצא מחוץ לתחום והקיפוהו להלך בהיקף [אפ' לאה"מ שהתיר להלך רק לכיוון תחומו, ואפ' לרמב"ם שהתיר להלך רק אלפיים אמה], יל"ד מה הדין כאן.

שיטת הר"ן

כתב הר"ן "מסתברא ודאי דחוזר לתחומו, ולא גרע כשהיה בתחילה תוך מחיצות אלו משאילו הוציאוהו מביתו והביאוהו לכך דמהלך את כולן".

✽ הערות והוספות ✽

⁷⁰ ובפרט למש"כ הרש"ש בדעת רש"י דאילו בנו את כל ההיקף בתוך התחום, היה מהני כעיר המובלעת והאלפיים שלו מתרחבים באמצע שבת.

מעשה היתר הילוך למי ששבת בבקעה והקיפוהו (מב.-): חרש

בכה"ג שלא עמד שם בביה"ש, יתכן דלא חשיב נאסרה.

אמנם לפי הרא"ה ששייך נאסרה גם באמצע שבת, גם אם נימא שצריך לדון בפרטות על אותו היקף להתיר את חלקו האחד ולאסור את חלקו השני¹⁰, כשנכנס לחלק העיר שבתוך תחומו הרי דנים עליו ונאסר בחציו השני, וממילא כשהוציא והו לחציו השני א"א להתירו.

אבל אכתי יל"ד בזה נפ"מ בכה"ג שהוציא אותו מחוץ לתחומו ושוב הכניסוהו לתוך חצי המערה שמחוץ לתחום, בזה יל"ד שמקום זה לא נאסר עליו מכיון שלא דנו עליו בפרטות.

הוציא והו מחוץ לאלפיים ואח"כ הקיפו את כל הבקעה

המאירי כותב דהסברה דמה שנאסר לא חוזר וניתר היינו דוקא כשהוקפה הבקעה בעודו שוהה בתוכה, אבל אם הוציאו אותו מחוץ לאלפים שלו ואח"כ הקיפו נכרים את הבקעה, בכה"ג מותר להלך את כולה "שהרי כיון שיצא מאלפים אמה שלו, הרי עקר שביתתו משם לגמרי קודם הקף, והוי כנתנוהו בדיר וסהר שמותר לו לילך בכלו".

וכן נראה ברא"ה שכתב דמי שיצא חוץ לתחום והקיפוהו נכרים מותר להלך בכלה משום ש"בשעת ההקף לא היתה לו שביתה ולא נאסר לעולם בהקף זה". וה"ה

וכתב החזו"א (שם) דלפי שיטה זו אם חזר לתחומו במזיד, אין לו אלא ד"א, כדין כל מי שיצא מחוץ לתחומו וחזר.

והנה בביאור שיטה זו, מבואר חילוק דמקום ש"חיון לתחומו" למרות שנאסר להלך שם מ"מ לא חשיב "נאסר" מכיון שלא היה על מקום זה שום נידון. משא"כ מקום ש"סביב תחומו ומתחלתו נאסר באותו ההקף" דדנו על היקף זה להתיר חלקו ולאסור את חלקו השני, בזה חל דין "נאסר" ושוב לא ניתר.

והאב"נ (שו"ת סי' שח' סק"א) חולק על הרא"ה בשבת בבקעה והקיפוהו נכרים, דמכיון שהיקף זה לא היה בכניסת שבת, לא שייך לדון עליו "שבת הואיל ונאסרה נאסרה", דזה דוקא במה שנאסר בכניסת שבת [דומיא דאין מוקצה לחצי שבת].

כלתה מדתו בחצי מערה והוציא והו לחצי השני שמחוץ לתחומו

הרא"ה כתב כן גם בכלתה מדתו בחצי העיר, ולכאורה בזה גם האב"נ יודה ששייך דין "נאסרה" מכיון שההיקף היה בכניסת שבת. אמנם יל"ד דלמא הדין "נאסרה" נאמר דוקא כשדנים בפרטות על אותו היקף והתירו את חציו האחד ולא השני, וה"ה אם עמד בחצי המערה בכניסת שבת דדנו עליו שמותר ללכת רק בחציה, בזה שפיר הוה נאסרה. אבל

✽ הערות והוספות ✽

¹⁰ דומיא דשבת בבקעה והקיפוהו נכרים, שהיה נידון על ההיקף מכיון שהוא נמצא בתוך ההיקף ומותר לו להלך בתוך ההיקף רק באלפיים שלו ולא מחוצה להם, ובוה נאמר דין "נאסר".

לזה שהוציאואהו מחוץ לאלפיים ושוב הקיפו את הבקעה, דבשעת היקף אין לו שביתה¹⁰.

✿ הערות והוספות ✿

¹⁰ אבל מש"כ לדון בהוציאואהו מחוץ לתחומו והחזירו אותו לתוך חצי המערה שמחוץ לאלפיים, בזה לא שייך האי היתירא, משום שכבר נידון לאסור עליו ההיקף בשעה שהיתה לו שביתה, וביציאתו לא בטל ה"נאסרה" [לולא מש"כ לדון שלא היה שם נאסרה משום שלא דנו על היקף זה בפרטות].

סימן ז'

היתר טלטול למי ששבת בבקעה והקיפואהו נכרים, והמסתעף בדין פרוץ למקום האסור

שנפרצה במלואה למקום האסור לה". שם ע"ב
"א"ל רב נחמן לרב הונא לא תיפלוג עליה
דשמואל דתניא כוותיה, דתניא היה מודד ובא
וכלתה מדתו בחצי העיר מותר לטלטל בכל
העיר כולה ובלבד שלא יעבור את התחום
ברגליו, במאי מטלטל לאו על ידי זריקה. אמר
רב הונא לא על ידי משיכה".

גמ' דף מב' ע"א "ואמר רב נחמן אמר שמואל
שבת בבקעה והקיפואה נכרים מחיצה
בשבת מהלך אלפים אמה ומטלטל בכולה על
ידי זריקה, ורב הונא אמר מהלך אלפים אמה
ומטלטל ד' אמות. וניטלטל בכולה על ידי
זריקה, שמא ימשך אחר חפצו. באלפים מיהת
ליטלטל כי אורחיה, משום דהוי כמחיצה

מח' רש"י ותוס' בהיתר טלטול כי אורחיה בתוך האלפים

ויל"ע מ"ט לפי רש"י לא חשיב פרוץ למקום
האסור לו.

ביאור המהרש"א בשיטת רש"י

וכתב המהרש"א בשי' רש"י דלא הוה נפרץ
למקום האסור לו "כיון דמיהת שם
טלטול דהיינו בזריקה שרי נמי חוץ לאלפים".
והיינו דמכיון שסו"ס המקום שמחוץ לאלפים
הוא מקום המותר לענין זריקה, שוב לא חשיב
האי מקום "מקום האסור" בטלטול.

ולפי"ז מבואר פלוגתא בין רש"י לתוס'
בהגדרת "פרוץ למקום האסור לו",
דלפי רש"י "מקום האסור" אינו נמדד בכל
ענין לגופו, אלא עד כמה ששם טלטול הותר
שם לענין אחד, שוב לא הוי מקום האסור.
ואילו תוס' סברו שבדקים כל ענין לגופו, וגם
אם לענין זריקה לא הוי מקום האסור, מ"מ

שיטת ר"נ אמר שמואל שמותר לטלטל
בכולה ע"י זריקה, ואפילו מחוץ
לאלפים, דלא גזר שמא ימשך.

ובענין אם מותר לטלטל בתוך האלפים כי
אורחיה, נחלקו רש"י ותוס':

רש"י (ד"ה ומטלטל בכולה) מפרש דעת ר"נ
ד"אפי' חוץ לאלפים שאין לו רשות
להלך מותר לטלטל על ידי זריקה, כלומר
מותר לזרוק שם, דקיימא לן מחיצה העשויה
בשבת שמה מחיצה, וממילא שמעינן דבתוך
אלפים מטלטל כדרכו דהא מחיצות נינהו".

אבל תוס' (ד"ה מטלטל בכולה ע"י זריקה)
כותבים "נראה לר"י דאף תוך אלפים
מטלטל ע"י זריקה, אבל כי אורחיה אינו
מטלטל אלא ארבע אמות, דלענין טלטול כי
אורחיה נפרצה למקום האסור לה".

ביאור תורא"ש ותור"פ בשיטת רש"י

תורא"ש ותור"פ מישבים את שיטת רש"י דלא הוה פרוץ למקום האסור "דטלטול דכי אורחיה דחוץ לאלפים לא הוי מחמת איסור טלטול אלא מחמת מניעת הילוך", ואין זה פרוץ למקום האסור "בטלטול".

ביאור א'

ולפי"ז נראה דלעולם מודה רש"י לתוס' דפרוץ למקום האסור נמדד בכל ענין לגופו, אלא דתוס' סברו שאיסור טלטול כי אורחיה מחוץ לאלפים חשיב פרוץ למקום האסור, ומה"ט גם לפי שמואל אסור לטלטל כי אורחיה בתוך האלפים, ורש"י סבר דלא חשיב פרוץ למקום האסור.

אמנם יל"ע לשיטת רש"י מ"ט לפי ר"ה חשיב פרוץ למקום האסור, נהי דאיסור זריקה מחוץ לאלפים [גזירה שמא ימשך] הוא איסור טלטול^ט, מ"מ לענין טלטול כי אורחיה לא הוה פרוץ למקום האסור בטלטול.

לענין טלטול כי אורחיה הוי פרוץ למקום האסור לו^ט.

וכן נחלקו (להלן פט.), דתוס' (ד"ה רב) כתבו אלי' דר"ש דלמרות שכל הגגות רשות אחת לכלים ששבתו בהם, מ"מ לענין כלים ששבתו בבית חשיב פרוץ למקום האסור. מבו' דדנים על כל ענין לגופו. ואילו רש"י (ד"ה רב) העמיד דין זה דוקא אלי' דרבנן שגם לכלים ששבתו בגג לא הוי רשות אחת. וא"ש רש"י לשיטתו דאם מותר לאחד מותר לכל.

אמנם לפי"ז יש להקשות מ"ט לרב הונא חשיב פרוץ למקום האסור לו, הרי מבו' בגמ' בע"ב דמודה רב הונא דמותר לטלטל מחוץ לאלפים ע"י משיכה, נמצא שהותר שם טלטול מחוץ לאלפים ולא הוי פרוץ למקום האסור לו.

וכה"ק הקר"א ותירץ דאין זה קושיא, דרש"י ל"ג תירוץ זה של היתר משיכה לר"ה, ולעולם לר"ה אין שום היתר טלטול מחוץ לאלפים.

✽ הערות והוספות ✽

^ט ויש תלות את מחלוקתם בגדר איסור הטלטול במקום הפרוץ למקום האסור לו, די"מ טעם האיסור "משום דכשמטלטל במקום המותר בכלו, אתי לטלטל אף במקום האסור, הואיל וליכא הפסק ביניהם" (כ"כ בהגה' מהר"ח (על הטור סי' שנח' ס"י). וי"מ דכיון שפרוץ במלואה הוי כחצר אחת, ומכיון שחלק מהחצר אסורה בטלטול, חל על כל החצר שם "חצר האסורה בטלטול" [עיי' פ"י יתרון האור על המשניות פ"ט מ"ב]. והנה לפי הנוסח שזה גזירה שמא יבא להמשיך לטלטל במקום האסור, שפיר יש לחלק כמו תוס' דכל ענין לגופו, משא"כ לפי הנוסח שזה מוגדר כחצר אחת, י"ל דעד כמה שחצרו זו מותרת בטלטול בענין אחד, האיסור טלטול בענין אחר לא הופך אותה לחצר האסורה בטלטול.

^ט וכתב תור"פ "ואע"ג דהיינו משום דגזרינן שמא ימשך וילך אחר חפצו, סוף סוף איסור טלטול הוא בלא הילוך, אבל כי אורחיה חוץ לאלפים היינו איסור הילוך עצמו". וכ"כ השפ"א "הגם דהגזירה מצד איסור תחום, אעפ"כ הוי כאיסור מצד עצמו ונקרא נפרצה למקום האסור". ולכאורה כוונתם ד"איסור הילוך" היינו כשהטלטול מותר ורק שאין היכ"ת לטלטל שם מחמת איסור הילוך, משא"כ לר"ה שגזרו לא לזרוק מחוץ לאלפים, אין זה חיסרון היכ"ת אלא איסור טלטול שאסרו את הטלטול שם, ולא אכפ"ל מה הסיבה שאסרו את הטלטול. וע"ע בחזו"א (קט' סק"ד) שכתב לבאר [בדעת הריטב"א] בגדר גזירה שמא ימשך "דחכמים עשאוהו כבי רשויות ומשום לתא דהוצאה אסרו לזרוק", ולפי"ז הוא ממש איסור טלטול.

[דאיסור טלטול כי אורחי' הוא רק איסור הילוך], לא הוי פרוץ למקום האסור ומותר לטלטל שם. משא"כ לפי ר"ה שיש איסור טלטול מחוץ לאלפים בזריקה, הרי מכח האיסור זריקה חשיב פרוץ למקום האסור, ולכן אסור גם בטלטול כי אורחי'.

ולפי"ז היה נראה שא"א לגרוס בר"ה את התירוץ של משיכה, דעד כמה שהאיסור זריקה מחוץ לאלפים גורם להחשיב את המקום פרוץ למקום האסור, הרי זה משפיע גם על משיכה [וכ"כ תור"פ דרש"י ל"ג ליה].

אמנם שמעתי לבאר דלעולם אפשר לגרוס את התירוץ של משיכה, דתירוץ זה נאמר על הברייתא של "כלתה מדתו בחצי העיר מותר לטלטל בכל העיר כולה", ופרש"י דהיינו ביו"ט או בעיר שעירבו את כולה.

והנה יל"ד בכל יו"ט מ"ט מותר לטלטל בכל התחום ולא נאסר משום דפרוץ למקום האסור. אלא ע"כ דביו"ט שאין דיני "טלטול" לא נאמר האיסור של פרוץ למקום האסור לו.

וכ"כ החזו"א (קט' סק"ד) בשם הריטב"א דהא דאסר ר"ה לטלטל כי אורחי' בתוך האלפים משום דפרוץ למקום האסור "איסור זה אינו איסור תחומין, שאם הוציא חוץ לד"א

והיה נראה לפרש דבאמת לפי ר"ה שגוזר שמה ימשך, ה"ה שגוזר כך בטלטול כי אורחי', והיינו במושט מתוך האלפים לחוץ לאלפים [בתוך ד"א], דגם זה אסור משום גזירה שמה ימשך^ט, ואין זה איסור הילוך אלא איסור טלטול, ולכן לפי ר"ה גם לענין טלטול כי אורחי' הוי פרוץ למקום האסור. משא"כ שמואל שלא גזר שמה ימשך, ממילא כל האיסור טלטול כי אורחי' מחוץ לאלפים הוא רק איסור הילוך ולא איסור טלטול [דבאמת מותר להושיט מחוץ לאלפיים].

ולפי פירוש זה שפיר אפשר לגרוס את התירוץ שר"ה מתיר במשיכה, דדנים כל ענין לגופו.

אמנם יש לציין דבתור"פ נראה להדיא דגם לפי ר"ה טלטול כי אורחי' מחוץ לאלפים הוה איסור הילוך ולא איסור טלטול. ולדבריו צ"ע מ"ט לר"ה חשיב פרוץ למקום האסור.

ביאור ב'

ויש ליישב בענין אחר, דלעולם רש"י חולק על תוס' לאידך גיסא, דכל שאסור בטלטול מחוץ לאלפים אפילו רק בדבר אחד, חשיב פרוץ למקום האסור. ולכן לשמואל שאין שום איסור טלטול מחוץ לאלפים

✿- הערות והוספות -✿

^ט ועיקר הסברה מבוארת בחזו"א, וכפי שיובא להלן אי"ה. והנה בגוף הגזירה "שמה ימשך" יל"ד מה החשש. דאם החשש הוא שאחרי שזרוק את חפצו למרחוק ירצה להשיבו אליו ומשום כך ימשך מחוץ לתחום, א"כ גזירה זו לא שייכת בהושטה מחוץ לתחום, דיכול להחזירו אליו בלי לצאת מחוץ לתחום, מאחר והושיט למקום קרוב. אמנם אם נפרש את הגזירה דכיון שרצונו להניח את החפץ מחוץ לתחום יש לחשוש שמה ימשך להביא בעצמו את החפץ מחוץ לתחום ויצא, אז ה"ה דיש לגזור כן בהושטה, שיבא לימשך ולהביא את החפץ לשם ברגליו. והנה היה מקום לשאול מדברי רש"י (ע"ב ד"ה לאו ע"י זריקה) שמפרש למאן דגריס דמותר במשיכה "ליכא למיגזר שמה ימשך, דלאו חפציו הוא עד דמייתי ליה לגואי וכי מייתי ליה תו לא מפיק ליה". מבואר שהחשש הוא מתי שרוצה להחזיר חפץ שנמצא מחוץ לתחום, וא"כ לא שייך לגזור בהושטה. אמנם נראה שאין מזה ראייה, די"ל דגזירה שמה ימשך הוא מחמת ב' החששות, ובמשיכה ב' החששות אינם דהחשש שיצא להביא בעצמו את החפץ מחוץ לתחום ליכא, מכיון שעוסק בהכנסתו לתוך התחום. והחשש שילך להביאו אל תוך התחום גם לא שייך מכיון שזה חפצי הפקר.

האסור, וממילא כאן דאיירי בעיר המוקפת מחיצות שמותרת לאנשי העיר, אין חיסרון של פרוץ למקום האסור.

ומעתה מה שר"ה התיר לטלטל ע"י משיכה, היינו דוקא כאן שאין אסור של פרוץ למקום האסור, וכל הבעיה היא מצד גזירה שמא ימשך, ועל זה קאמר דבמשיכה אין חשש שמא ימשך, אבל שבת בבקעה בשבת שיש אסור של פרוץ למקום האסור, אנה"נ דגם משיכה אסורה לר"ה.

לא עבר על איסור תחומין, אלא עבר על איסור הוצאה שטלטל בכרמלית יותר מד"א, והלכך ביו"ט שתחומין אסור והוצאה מותרת מותר לטלטל תוך אלפים³.

וגם למש"כ רש"י דאיירי בשבת בעיר המעורבת, הנה כתב רש"י להלן (ד"ה הא נמי פשיטא - הב')^{3b} דהאיסור פרוץ למקום האסור הוא רק כשעומד בבקעה, שהוא פרוץ למקום האסור לכולם, אבל כשהמקום ההוא מותר לאנשים אחרים, אין זה פרוץ למקום

בשיטת תוס' שאסר טלטול כי אורחי' לדעת שמואל

והיינו שאנה"נ לא הוה פרוץ למקום האסור מצד המקום שמחוץ לאלפיים הסמוך לאלפיים, אלא משום המקום הרחוק מהאלפיים, שלשם אין לו אפשרות לטלטל ע"י הושטה [משא"כ זריקה שמגיע גם למקום רחוק, ולכן לא חשיב פרוץ למקום האסור].

ויתכן בזה נפ"מ בכה"ג שהקיפוהו נכרים סמוך לגבול האלפיים שלו, באופן שיכול לטלטל בכל ההיקף ע"י הושטה, דבזה מודו תוס' דלדעת שמואל מותר לטלטל בכלו כי אורחי'.

שיטת החזו"א

החזו"א חולק על האחרונים וכותב "נראה דעת תו' דשמואל דוקא ע"י זריקה

הזכרנו את דברי תוס' שחלקו על רש"י דגם לפי ר"נ אמר שמואל אסור לטלטל כי אורחי' יותר מד"א, משום דלענין טלטול כי אורחי' הוי פרוץ למקום האסור.

ויל"ע מדוע חשיב פרוץ למקום האסור, הרי יכול להושיט מתוך האלפיים לחוץ לאלפיים אמה, נמצא שיכול לטלטל טלטול כי אורחי' מחוץ לאלפיים.

שיטת האחרונים

וכתב החזו"א (קט' סק"ז) ה"אחרונים ז"ל נקטו בדעת תו' דמן הדין מותר לי' להושיט כלים בידו מאלפים חוץ לאלפים, אלא משום שאי אפשר לי' להושיט למרחוק חשיב פרוץ למקום האסור".

✪ הערות והוספות ✪

³ ועיי"ש שכתב "מיהו לזרוק חוץ לאלפים דגזרינן שמא ימשך אחר חפצו, היה נראה דגם ביו"ט אסור שזה נאסר משום תחומין. אבל בל' הריטב"א כתוב דביו"ט מותר לזרוק, ואפשר דחכמים עשאוהו כב' רשויות ומשום לתא דהוצאה אסרו לזרוק, וצ"ע".

^{3a} יש להעיר דהמהרש"ל מחק את זה, וכפשוטו אין זה מדברי רש"י.

מעשה היתר טלטול למי ששבת בבקעה והקיפואו (מב.-): **חרש**

ידי זריקה, שיכול לזרוק אפילו חוץ לאלפים שהרי רשות היחיד גמור הוא כיון שהוקף לדירה".

וכתב הרמ"א "אבל לטלטל ממש חוץ לארבע אמות אסור אפילו תוך אלפים" כדעת תוס' דחשיב פרוץ למקום האסור לענין טלטול כי אורחי'.

הט"ז (סק"ב) והגר"א (סק"ג) כתבו לחלוק על הרמ"א "שאינן זה נקרא פרוץ במילואו מאחר שגם מותר לטלטל רק שאינו יכול להגיע לשם" [כפרש"י עפ"י תורא"ש ותור"פ].

וכ' החזו"א דזה האחרונים לשיטתם שלמדו דמותר להושיט כלים בידו מאלפים חוץ לאלפים, אבל למש"כ לפרש דמודה שמואל לגזור בהושטה חוץ לאלפים שמא ימשך, נמצא דאין סיבה לחלוק על תוס', משום שכן נחשב פרוץ למקום האסור בטלטול מצד עצמו, ולא רק מצד איסור הילוך.

קאמר, אבל להושיט חפץ חוץ לד"א בידו מודה שמואל דחיישינן שמא ימשך אחר חפצו, והיינו דהזכיר ע"י זריקה ולא קאמר סתם ומטלטל בכולה, וכן משמע לשון הגמ' דיש מקום לחלק בין זריקה לטלטול כאורחי' דאמר באלפים מיהת לטלטל כאורחי' ולמה ל' להזכיר כאורחי' אלא דידע דכאורחי' הוי רבותא טפי חוץ לאלפים".

והיינו דכל מה ששמואל חלק על ר"ה דלא גזרי' שמא ימשך, היינו ע"י זריקה, אבל בהושטה מתוך האלפיים לחוץ לאלפיים, גם שמואל מודה דגזרי' דלמא אתי לימשך. ומעתה שפיר הוי פרוץ למקום האסור לו, למקום הסמוך לאלפיים, וגם אם הקיפואו נכרים סמוך לגבול האלפיים הוי פרוץ למקום האסור.

מח' רמ"א, ט"ז וגר"א

השו"ע (תג') פוסק "שבת בבקעה והקיפואו עכו"ם בשבת וכו' מטלטל בכולה על

בהיתר טלטול של כליו

והמ"א (תג' סק"ב) כתב "דוקא בחפצים של אדם שיש לו תחום אחר, דאל"כ הרי אסור להוליכה חוץ לתחום".

נמצא מבואר דבאמת כליו אסורים בטלטול מחוץ לאלפים אמה.

בענין אם מותר לטלטל את כליו בכל האלפיים או בכל ההיקף

וכתב השפ"א דלפי תוס' שפרוץ למקום האסור נקבע בכל ענין לגופו, נמצא

ר"נ אמר שמואל התיר לטלטל בכל ההיקף ע"י זריקה, אפילו חוץ לאלפים שלו, וכ"פ השו"ע (סי' תג'). וצ"ע דתיפול"ל דאסור מצד שבידת כליו.

ואכן כתב **רש"י** (ע"ב ד"ה לאו) הא דאין גזירה שמא ימשך במשיכה "דלאו חפציו הוא עד דמייתי ליה לגואי וכי מייתי ליה תו לא מפיק ליה". מבואר ברש"י שהעמיד בכלים של הפקר.

וכתב ליישב "שבאמת י"ל דאינו כניתן בדיר וסהר לדידן, מפני שמ"מ אין לו הפסד מכאשר היה לו טרם שהוקף, שהרי מעולם לא היה יכול לטלטלם יותר מד' אמות". והיינו שלמד שההיתר שתקנו דיר וסהר הוא רק למי שהיה לו היתר אלפיים והפסיד ממה שהיה לו, אבל מי שמעיקרא לא היה לו רק ד"א, לא תיקנו לו דיר וסהר [וע"ע בענין זה לעיל סי' ר'].²¹

והשפ"א כתב "דר"ג לא הקיל רק לצורך הילוך לא לצורך טלטול בלבד", והיינו שהיתר דיר וסהר נתקן להתיר לאדם ה"הילוך" וממילא מותר גם לטלטל את כליו בכל הדיר, אבל באופן שיש לו היתר הילוך ורק חפציו אסורים בטלטול, בזה לא הקיל ר"ג להתיר דיר וסהר.

דכלפי חפציו הרי הוא פרוץ למקום האסור לו, ואסור לטלטלם חוץ לד"א²².

וכ"כ הבי"מ (תג') דאין היתר לטלטל את חפציו יותר מד' אמות. אמנם שואל דהניחא בגמ' שזה שמואל, אתי שפיר דשמואל לשיטתו (מג'): שאין היתר דיר וסהר בשבת, אין היתר לטלטל את חפציו יותר מד' אמות. אבל להלכה דקיי"ל כר"ג שיש היתר דיר וסהר בשבת, והסיבה שלא התירו למי שהקיפוהו נכרים הוא משום שזה קולא שהקילו למי שיש לו רק ד' אמות, א"כ כליו שיש להם רק ד"א שפיר יהיה להם היתר דיר וסהר, ויהיה מותר לטלטל אותם בכולו²³. וצ"ע על המ"א שהגביל ההיתר לטלטול בחפצי אחרים.

❁ הערות והוספות ❁

²¹ ולפי רש"י: - לפי הבנת המהרש"א יל"ע אם חשוב פרוץ למקום האסור, דמצד אחד נראה שכן מכיון שאין שום היתר לטלטל כליו מחוץ לתחום. אמנם מאידך יל"ד על שם המקום, ומכיון שמקום זה הותר לו בטלטול של חפצי אחרים ע"י זריקה, שוב לא הוי פרוץ למקום האסור בטלטול. - ולפי הבנת תורא"ש ותור"פ [וכפי שנקטו הט"ז והגר"א], כתבו **השפ"א** והבי"מ דיש להתיר לטלטל חפציו בתוך האלפיים אפילו לפי ר"ה, דכל מה שר"ה אסר היינו בכלים שנאסרו בטלטול מחוץ לאלפים מחמת גזירה, אבל כליו לא נאסרו מחמת גזירה אלא מחמת איסור הוצאה מחוץ לתחום. ומסיק השפ"א "דאין סברא דחפציו יהיו מותרים טפי מחפצי הפקר, ע"כ לא פלוג רבנן בתקנתם". ובגוף הסברה היה מקום לחלק דכן חשוב איסור טלטול, דדוקא כלי של אחרים שלאחרים מותר לטלטל בחוץ, ורק הוא אסור משום שאסור לו להלך, זה נקרא איסור הילוך, אבל כליו שאסורים בטלטול מחוץ לאלפיים לכולם, גם למי שמותר להלך שם, שפיר י"ל שזה חשיב איסור טלטול.

²² יש לציין דהבי"מ כתב כן דוקא להלכה דקיי"ל כשמואל שמותר לטלטל בכלה ע"י זריקה ולא גזרי' שמא ימשך, אבל לפי ר"ה דגזרי' שמא ימשך ומחמת כן מותר לטלטל רק בד"א, לא שייך לומר דמאחר ויש לו רק ד"א נתיר לו את כל ההיקף מדין דיר וסהר, דסו"ס אכתי יאסר לטלטל מחוץ לאלפיים ע"י זריקה גזירה שמא ימשך, ושוב הוי האלפיים פרוץ למקום האסור. וצ"ע על **השפ"א** שכתב לדון כן בדברי ר"ה.

סימן ח'

סוגיא דספינה

אמרת בשלמא במהלכת לא פליגי היינו דקתני רצו דילמא עמדה, אלא אי אמרת פליגי האי רצו להחמיר איסורא הוא."

"אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני ספינה דומיא דדיר וסהר, מה דיר וסהר דקביעי אף ספינה נמי דקביעא."

"אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי הלכתא כרבן גמליאל בספינה, הלכתא מכלל דפליגי. אין והתניא חנניא אומר כל אותו היום ישבו ודנו בדבר הלכה, אמש הכריע אחי אבא הלכה כרבן גמליאל בספינה והלכה כרבי עקיבא בדיר וסהר."

בסימן זה נתמקד יותר בצורת מבנה הסוגיא, ובסימנים הבאים נעסוק בביאור המח' ר"י ור"ע עם ר"ג בספינה.

מקור דנחלקו לדינא ולא לחומרא

כפשוטו היה מקום לפרש את מח' רבן גמליאל ור' יהושע במשנה לענין ספינה, דתרוויהו מודו שמותר מעיקר הדין אלא שר"י ור"ע רצו להחמיר על עצמן. וכן פירש הרע"ב.

וכבר תמה עליו **רעק"א** שהוא נגד הגמ' ששואלת הלכתא מכלל דפליגי, והיינו דלא חולקים רק בחומרא אלא מדינא, ומתמצת דכן מוכח מהברייתא דחנניה, שר"ג ור"י נחלקו בעיקר הדין ולכן שייך לומר בזה

משנה דף מא' ע"ב "מעשה שבאו מפלנדרסין והפליגה ספינתם בים, ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה, ר' יהושע ור"ע לא זזו מד"א שרצו להחמיר על עצמן".

גמ' דף מב' ע"ב - מג' ע"א "אמר רב הלכתא כרבן גמליאל בדיר וסהר וספינה, ושמואל אמר הלכתא כרבן גמליאל בספינה אבל בדיר וסהר לא".

"דכולי עלמא מיהת הלכה כרבן גמליאל בספינה, מאי טעמא. אמר רבה הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום. ר' זירא אמר הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע. מאי ביניהו, איכא ביניהו שנפחתו דופני ספינה אי נמי בקופץ מספינה לספינה".

"ורבי זירא מאי טעמא לא אמר כרבה, אמר לך מחיצות להבריה מים עשויות".

"ורבה מאי טעמא לא אמר כרבי זירא, במהלכת כולי עלמא לא פליגי, כי פליגי בשעמדה".

"אמר רב נחמן בר יצחק מתני' נמי דיקא דבמהלכת לא פליגי, ממאי, מדקתני מעשה שבאו מפלנדרסין והפליגה ספינתם בים רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה ורבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות שרצו להחמיר על עצמן, אי

ור"ז לומד דכולם מודו בעמדה שאין היתר של שבת באויר מחיצות, משום דמחיצות להבריח מים עשויות [אמנם לא מבו' אם יש היתר של דו"ס לפי ר"ג]. וכי פליגי במתני' היינו במהלכת [ולא מבו' מ"ט ר"י ור"ע חולקים].

והא דקתני רצו להחמיר, הגמ' שואלת מזה קושיא על ר"ז, דלא יתכן לפרש שמודו דמותר במהלכת ורק משום חומרא החמירו לא להלך, כי הגמ' מוכיחה דר"ג ור"י נחלקו בספינה מדינא ולא רק מחומרא.

ומתריצים תוס' דיש ליישב שרצו להחמיר כשמעתייהו. והריטב"א מתרץ שהיו מסופקים איך לפסוק, ומעיקר הדין ספק דרבנן לקולא [ובפרט שר"ג הורה בזה להיתר] אלא שרצו להחמיר על עצמן.

והקר"א מתרץ "ולמאי דמסיק הש"ס דר' יהושע גופי' הכריע כר"ג בספינה, א"ש לישנא דרצו, וכן מבו' בירושלמי".

עוד תירצו **תוס'** דקסברי שאין תחומין למעלה מ'י, ומ"מ לא הלכו משום שרצו להחמיר על עצמן דלמא תרד למטה מ'י.

ויש לציין דלמרות שהגמ' להלן מעמידה את המשנה ברקק למטה מ'י, היינו דוקא לפי רבה שהחמירו במהלכת אטו עמדה, ולא שייך להחמיר בזה למעלה מ'י. אבל לפי ר"ז שאסרו מהלכת מדינא, אפשר להעמיד את המשנה

"הלכה" [משא"כ בחומרא שלא שייך לומר "הלכה"].

וכן מבואר מהא הוכיח רנב"י דלא כר"ז, דאילו לר"ז שבעמדה לכו"ע אסור, ופליגי רק במהלכת, א"כ מאי רצו להחמיר על עצמן, הרי הוא אסור מעיקר הדין. ואינו מובן מאי קשיא להו, הרי י"ל דבאמת חלקו בחומרא ואין שום מח' מעיקר הדין.

אלא ע"כ דהיה ברור לגמ' שחלקו גם מעיקר הדין, וזה גופא מוכח מברייתא דחנניא^{טז}.

ויתבאר להלן (סי' ט' וסי' י') אם זו אותה מח' שנחלקו בדו"ס או שזו מח' נוספת. ולפי הצד שנחלקו בב' ענינים, אז גם רב שפסק כשמואל בין בדו"ס ובין בספינה, היינו בב' נושאים נפרדים.

ביאור דברי המשנה לפי רבה ור"ז

שמואל פסק כר"י ור"ע בדו"ס וכר"ג בספינה. והגמ' מביאה מח' רבה ור"ז בביאור דברי שמואל:

רבה לומד דבמהלכת כולם מודו דמותר להלך בכולה, וכי פליגי במתני' היינו בעמדה, ובזה פסק שמואל כר"ג שמותר להלך הואיל ושבת באויר מחיצות מבעו"י [ולא מבו' מ"ט ר"י ור"ע חולקים].

והא דקתני במשנה שרצו להחמיר על עצמן, היינו במהלכת דר"י ור"ע החמירו דלמא עמדה.

⊗ הערות והוספות ⊗

^{טז} וכן יש מקום לדייק במשנה, דאל"כ מ"ט התנא הביא מעשה שבאו מפלנדרסין, מה משתמע מהאי מעשה, אם לענין חומרא דר"י ור"ע, אין בזה נפקותא מכיון שלא קיי"ל כן, אלא ע"כ שבא לאשמעי' שיש מח' מדינא גם לענין ספינה. אמנם יש מקום לדחות את הדיוק [אליבא דרבה] ד"ל דהתנא אתא לאשמעי' היתר של מהלכת דלכו"ע מותר, דגם ר"י שלא הלך היה רק משום חומרא [אבל אלי' דר"ז עדיין מוכח שיש מח' מדינא, דלדידי' אין שום חידוש בהאי חומרא, וכפי שיתבאר להלן].

למעלה מי' והחמירו אטו למטה מי' שאסור

מדינא.

בביאור החיסרון דמחיצות להבריה מים אליבא דרבי זירא

דנחלקו דוקא במהלכת, אבל ר"ז גופי' י"ל דס"ל כרב דמחיצות להבריה מים הוו מחיצות, וממילא מפרש במשנה דר"ג התיר גם בעמדה.

ר"ז סובר דלכו"ע מחיצות להבריה מים לא הוו מחיצות ולא שייך להתיר להלך בספינה שעמדה מטעם שבת באויר מחיצות. ויל"ע אם מ"מ מותר לפי ר"ג להלך בה מדין דו"ס.

ביאור דברי המהרש"א

רש"י מפרש בברייתא דחנניא הא דהכריע אחי אבא הלכה כר"ג בספינה "כעין ספינתו שהיתה מהלכת, דלא חיישינן לשמא עמדה. ומיהו אפילו בשעמדה פליג רבן גמליאל דומיא דדיר וסוהר, ואין הלכה כמותו אלא במהלכת אבל עמדה דהיינו דיר וסוהר הלכה כר' עקיבא".

שיטת רש"י והריטב"א

רש"י (ד"ה להבריה) כותב "לא חשיבי מחיצות לעשות ספינה כולה כארבע אמות", ומפרש לפי"ז בשי' ר"ז "בשעמדה דברי הכל אסור דמחיצות לא חשיבי". וכ"כ הריטב"א. מבואר דחיסרון של מחיצות להבריה מים הוא חיסרון גם בדו"ס.

שיטת המהרש"ל

אמנם המהרש"ל שואל דאילו מחיצות להבריה מים הוה חיסרון גם בהיתר דו"ס, א"כ מדוע ר"ז לא אמר את דבריו על ר"ג עצמו דלא יכול להתיר מדין דו"ס [משום דמודה דלהבריה מים הוה חיסרון] ומתיר רק במהלכת משום סברה דהספינה נוטלתו.

וכבר תמה המהרש"ל דעכשיו אליבא דרבה אנו קיימין, וא"כ דוקא בעמדה פליגי ובזה פסק הלכה כר"ג, אבל במהלכת לכו"ע מותר להלך. ומכח זה כתב למחוק את דברי רש"י.

אלא ע"כ דמחיצות להבריה מים לא הוה חיסרון בדין דו"ס, ומה"ט לר"ג מותר להלך בה גם כשעמדה.

אמנם המהרש"א מקיים את הגי' ומפרש דרש"י זה בא לפרש את הברייתא אלי' דר"ז, דלפי ר"ז שנחלקו במהלכת, הלכה כר"ג בספינה היינו דוקא במהלכת, אבל בעמדה שההיתר מדין דו"ס, בזה קיי"ל כר"י.

והאבה"ע (כאן) דוחה את ראית המהרש"ל, דר"ז פירש כן דוקא לדעת שמואל דס"ל (להלן דף צ') דמחיצות להבריה מים הוה חיסרון במחיצות, ולכן לדידי' יפרש

וצ"ע סתירה בדברי רש"י, שכתב לעיל אלי' דר"ז דבעמדה לכו"ע אסור, וכאן כתב דנחלקו גם בעמדה^ע.

✽ הערות והוספות ✽

^ע וכן צ"ע במהרש"א עצמו שפירש את קושיית הגמ' הלכתא מכלל דפליגי, דנימא דבעמדה לכו"ע אסור ופליגי במהלכת לענין

מים הוא חיסרון רק בדו"ס ולא בהיתר של שבת באויר מחיצות, והוא ממש להיפך מסברת המהרש"ל.

סברות לחלק בדין מחיצות להבריה מים

הגמ' דף צ.: - מביאה מח' רב ושמואל אם מותר לטלטל בספינה, הנחלקו אם מחיצות להבריה מים חשיבי מחיצות.

הרמב"ן (ריש פרקין) לומד דשמואל פסק כר"ג בספינה אפילו אם היא יותר מבית סאתיים, והוכיח מזה דלהיתר דו"ס לא צריך היקף לדירה, דשיטת שמואל (דף צ') דמחיצות להבריה מים לא חשיבי מחיצות ומ"מ התיר להלך בכולה. ומוסיף דמ"מ צריך מחיצות בעלמא, ובזה נחלקו רבה ור"ז אם מחיצות להבריה מים חשיבי מחיצות [ונכבר הארכנו בביאור דבריו לעיל בסי' א].

אמנם דעת רש"י ועוד ראשונים שהיתר דו"ס צריך היקף לדירה, וצ"ע איך פסק רבה אלי' דשמואל דהלכה כר"ג בעמדה, הרי אינו מוקף לדירה.

ותירצו תוס' (ד"ה כי פליגי) "וי"ל דהתם ביתירות מבית סאתים ומטעם להבריה מים עשויות לא חשיבא כמוקפת לדירה, והכא בפחות מבית סאתים דלא בעינן מוקפת לדירה". עוד תירצו "אי נמי הדר ביה כדאמרינן התם".

ומעתה צ"ע לאידך גיסא, איך אמר ר"ז אלי' דשמואל דמחיצות להבריה מים לא חשיבי מחיצות.

יש לציין את גי' הב"ח שזה "לישנא אחרנא" ברש"י, ולא אתי עם מש"כ רש"י למעלה.

אמנם במהרש"א מתבאר שזה משתנה אחרי שרב אשי דייק ממתני' דפליגי בעמדה דומיא דדו"ס, "ודאי דחשש לה ר"ז, והשתא לר"ז פליגי בין בהלכה בין בעמדה". ולכן בריש הסוגיא פרש"י שבעמדה לכו"ע אסור, ובמסקנה השתנה דפליגי גם בעמדה.

ונראה הסיבה שרש"י פירש מעיקרא דבעמדה לכו"ע לא פליגי, הוא משום דהוקשה לו מה רב אשי דייק דלא כר"ז מהא דפליגי בעמדה דומיא דדו"ס, הרי גם לר"ז פליגי בעמדה. לכן פירש דבהתחלה סברנו דבעמדה כו"ע לא פליגי. ולפי המהרש"ל צ"ל דרב אשי דייק דפליגי "רק" בעמדה דומיא דדו"ס ולא במהלכת [ודלא כהרש"ש].

והנה דוקא המהרש"א יכל לפרש כן, מכיון שאין לו שיטה עצמית בענין, לכן יכל לפרש דמעיקרא סברנו דלא פליגי במהלכת וזה השתנה בסוף. אבל המהרש"ל הוכיח דלא יתכן שהחיסרון של מחיצות להבריה מים ישפיע גם על דו"ס "דא"כ היה לו לר"ז לפרש את דבריו של ר"ג עצמו], ולכו מעיקרא לא הסכים לפרש דבעמדה לכו"ע אסור [ודלא כדברי רש"י המפורשים].

שיטת העולת שבת

יש לציין עוד שיטה בענין, והוא **העולת שבת** שמפרש בדעת השו"ע דמחיצות להבריה

✽ הערות והוספות ✽

חומרא, דמבו' שזה חיסרון גם בדו"ס, ואילו בדברי רש"י אלו כתב שזה חיסרון רק בדין שבת באויר מחיצות.

ולכאורה הוא תלוי בגדרי ההיתר, דאם היתר דו"ס עיקרו היתר של שביתה [שנתנו לו דין כאילו שבת שם] והיתר של שבת באויר מחיצות עיקרו היתר של מחיצות [ששהה בתוך המחיצות בביה"ש], א"כ יש מקום לחלק שמחיצות להבריה מים הוא חיסרון רק לענין שבת באויר מחיצות ולא לענין דו"ס.

וכן להיפך, אם היתר דו"ס הוא היתר במחיצות [דמחיצות כמאן דמליא] ושבת באויר מחיצות עיקרו היתר של "שביתה", מובן שזה ישפיע יותר על דו"ס מאשר על שבת באויר מחיצות. וצ"ב בכל זה.

וצ"ל כמש"כ תוס' (צ: ד"ה דהא) "ואפילו לר' זירא דאמר בריש מי שהוציא והו מחיצות להבריה מים עשויות, היינו דוקא לענין יוצא חוץ לתחום דלא שרי להלך את כולה". ומשמעות דברי תוס' דלענין יוצא חוץ לתחום לא מהני כלל מחיצות להבריה מים.

אמנם המהרש"ל חילק בזה כנ"ל דלענין דו"ס כן מהני "דהא סוף סוף איכא מחיצות כדאיתא בפרק כל גגות", והעו"ש חילק בזה להיפך. וצ"ב מה הסברה לחלק בזה.

בשיטת רבה דבמהלת כו"ע לא פליגי

בכה"ג שאין היתר של דו"ס, דמ"מ יש היתר של מהלכת, כגון בקפץ מספינה לספינה במזיד, דיוצא לדעת אין לו היתר של דו"ס, ומ"מ במהלכת מותר משום דספינה נוטלתו.

וה"ה שיש נפ"מ בכה"ג שנפחתו דופני ספינה.

מהלך של האבה"ע

האבה"ע (על הדין) יצא לחדש מהלך חדש בשי' רבה במהלכת:

לפי המהלך של הרשב"א (תירוץ ב'), מובא להלן סי' ט') דר"י ור"ע פליגי על ר"ג ואסרו ספינה שעמדה מדינא משום גזירה הילוך אטו הילוך, מ"ט לא אסרו גם מהלכת מדינא דלמא עמדה.

וכתב האבה"ע דאנה"נ יש לאסור מהלכת דלמא עמדה מדינא, אלא דשאני שבת

הגמ' שאלה מ"ט לית ליה לרבה הא דר"ז. ותירצה דאנה"נ סובר רבה דבמהלכת כו"ע לא פליגי דמותר להלך [אלא דר"י ור"ע רצו להחמיר על עצמן דלמא עמדה].

וכתבו תוס' (ד"ה כי פליגי) דאחרי שהגמ' אומרת ברבה דבמהלכת לא פליגי "השתא הדר ביה ממאי דקאמרינן איכא בינייהו שנפחתו דופני הספינה וקופץ, השתא לרבה נמי מהלך את כולה דמודה רבה לרבי זירא במהלכת".

דברי הרי"ף

הרי"ף כאן מביא את כל הסוגיא. והקשה עליו הבעה"מ דמאחר ופוסק להלכה כר"ג להתיר כל דו"ס, מדוע הביא את כל הסוגיא שאין בה שום נפ"מ.

ותירצו הראב"ד (בהשגות על הבעה"מ) והרמב"ן (מלחמות) דאצטריך

משא"כ לר"ז שההיתר נאמר גם באופן שלא יהיה היתר בעמדה.

ויישב לפי"ז מה שהגמ' אמרה "איכא בינייהו שנפחתו דופני ספינה אי נמי בקופץ מספינה לספינה", שזה נשאר גם למסקנה, דאכתי יש בזה נפ"מ דבנפחתו דופני ספינה או קופץ במזיד שאין היתר של דו"ס, לפי רבה יש לגזור מהלכת אטו עמדה, ולפי ר"ז לא גוזרים מהלכת אטו עמדה.

ומה"ט הביא הר"ף את כל סוגיין, משום שיש בזה נפקא מינה לדינא דלפי רבה אין היתר של מהלכת במקום שאילו עמדה יש איסור להלך בספינה, ולפי ר"ז לא גוזרים.

ולפי"ז כתב לבאר ג"כ את דברי ההג"א שכתב דאם נכנס באיסור לספינה בשבת אין לו אלא ד"א, משום שאין היתר דו"ס במזיד. ועוד כתב דאם נפחתו דופני ספינה בשבת אין לו אלא ד"א. וצ"ע דהרי יש בזה היתר של מהלכת [ומכח זה העמיד הב"י את דבריו בעמדה, וזה דוחק]. אמנם להנ"ל א"ש דבמקום שאין היתר של דו"ס, אסור גם מהלכת אטו עמדה [אלי' דרבה].

באור מחיצות שאפילו אם עמדה לא היה צריך לאסור מעיקר הדין [וכמבואר מדברי שמואל שבאמת הכריע בזה שיש לחלק בין הגזירה של דו"ס לגזירה של ספינה ששבת בה], אלא שגזרו לאסור גם בזה אטו הילוך, א"כ אין לגזור גם מהלכת אטו עמדה כזה.

אבל אנה"נ דבכה"ג שאין את ההיתר של שבת באור מחיצות מבעו"י, ר"י ור"ע אוסרים מהלכת מדינא אטו עמדה.

וגם ר"ג שלא אסר מהלכת, היינו משום דסבר שמותר ללכת בעמדה [וכן לשמואל שהתיר עמדה משום שבת באור מחיצות], אבל אנה"נ דאילו יש איסור בעמדה, יש לאסור גם מהלכת דלמא עמדה.

אמנם ברבי זירא מבואר דר"ג חלק על הגזירה מהלכת אטו עמדה, דפירש דבעמדה אסור להלך מדינא [לפחות לפי שמואל שחולק על ההיתר של דו"ס], ומ"מ במהלכת מתיר, ע"כ דלא גזר במהלכת דלמא עמדה.

ונמצא לפי"ז נפ"מ בין רבה לר"ז בהיתר של מהלכת, דלפי רבה ההיתר נאמר רק בכה"ג שיש היתר של שבת באור מחיצות,

סימן ט'

בביאור דעת רבה בספינה, והמסתעף בדין שבת באויר מחיצות

ביסוד ההיתר של רבה דשבת באויר מחיצות

שבת אינו תלוי בקנין שביתה אלא בשחית הגברא בתוך המחיצות.

ויל"ע מ"ט ריו"נ פירש את המשנה בכה"ג שקנו שביתה ביבשה, ולא פירש בפשיטות שקנו שביתה בספינה.

ויש מקום לפרש דאילו קנו שביתה בספינה עצמה, גם ר"י ור"ע מודים דמותר להלך בכולה, דלא פליגי על ההיתר של קנין שביתה דחשיב כד"א¹⁷. ולכן פירש שלא היה כאן היתר של "שביתה" אלא רק דין של שבת באויר "מחיצות", ובזה פליגי וכפי שיתפרש להלן בטעם פלוגתייהו¹⁸.

שיטת הריטב"א

מאידך הריטב"א פירש הא דרבה "הואיל ושבת באויר מחיצות מבעו", פי' דכיון דקנה שביתה בספינה זו, ובאותה שעה דכ"ע כלה כד"א דמיא, כדין השובת בתוך העיר, אף עכשיו לבסוף לא נפקא מדינה ונדונת כאן בסופה כד' אמות". חזי' שזה כן

רבה ביאר דשמואל פסק כר"ג בספינה שעמדה, למרות שחולק עליו בדו"ס "הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום".

וכבר הבאנו לעיל (סי' ג') דיש ב' שיטות ביסוד ההיתר של שבת באויר מחיצות, אם זה מדין "שביתה" או שזה דין ב"מחיצות" דהשוהה בתוך מחיצות ביה"ש נקבע לו ההיקף כד"א, משום שנהג באותו מקום מנהג בית בביה"ש.

שיטת ר' יהונתן

ר' יהונתן פירש במשנה ד"היו עומדין בע"ש בנמל מקום שהספינה גוששת, והיה בדעתן לצאת מן הספינה וליכנס בעיר, נמצא שקנו שביתה ביבשה, ובא רוח גדול וחזק ודחה את הספינה והפליגה באמצעות הים, נמצא שהיו חוץ לתחום".

מבואר בדבריו שלא קנו שביתה בספינה, ומ"מ אמר רבה שיש כאן היתר של שבת באויר מחיצות. מבו' להדיא דהיתר של

❦ הערות והוספות ❦

¹⁷ ולמרות שיתבאר להלן דהיתר של קנין שביתה בספינה הוא מחודש, דהקנין שביתה העיקרי הוא בקרקע ולא בספינה, מ"מ יתכן דהוה פשיטא ליה דכן הדין.

¹⁸ יש להעיר דבשיטת הרמ"א (מובא להלן) מוכח שההיתר של שבת באויר מחיצות הוא רק מכח שהיה הגברא בתוך המחיצות, אבל קנין שביתה אין לו את המעלה ליחשב כד"א לכל השבת.

שביתה אפילו להלך את כולה במה שהניח סעודתו לשם, כיון שנסעה משם".

ומבואר בדבריו כמו המהלך שההיתר של רבה אינו מדין "קנין שביתה" אלא מדין "שהיה בין המחיצות", ולכן פירש דאם בא לשבות שם מדין קנין שביתה [ע"י עירובין] לא מהני, משום דיש חיסרון בקנין שביתה "מאחר שנוסעת משם והולכת חוץ לתחום". ודוקא אם שהה הגברא בספינה ביה"ש מותר, משום דיש היתר מדין שהית הגברא בתוך המחיצות ללא קשר לקנין שביתה.

משא"כ לפי המהלך שההיתר מדין קנין שביתה, עד כמה שלענין קנין שביתה לא מהני כשנוסעת משם והולכת חוץ לתחום, גם אם הוא עצמו יעמוד בספינה לא יועיל להתיר להלך בכולה.

ויל"ע מדוע באמת לא קונים שביתה בספינה.

ואפשר לפרש בב' ענינים. או שכל התועלת של קנין שביתה הוא רק בקרקע, ולכן אין שום משמעות לשביתה בספינה מאחר ונוסעת משם והולכת מחוץ לתחום, דשוב אין הספינה מקום שביתה.

א"נ יש לפרש [כמבואר בריטב"א בדעת ר"י ור"ע] שזה חיסרון בשביתה זו דוקא משום ששבת שם על דעת לצאת מחוץ לתחום. ויש להוסיף שכבר הקדמנו דעיקר הקנין שביתה הוא בקרקע, וא"כ לא אמור להיות בכלל שביתה במחיצות, אלא

דין של קנין שביתה [ויתבאר להלך במאי פליגי ר"י ור"ע על ר"ג].

ואמנם ברור שהקנין שביתה לענין תחום אלפיים קנה בקרקע ולא בספינה, מ"מ מכיון שהמחיצות העליונות גרמו לשביתתו בקרקע להתרחב [דמודדים לו אלפיים אמה מחוצה להם], חייל דין על המחיצות דחשיבי כד"א לאותה השבת^פ.

אבל בציוור של ריו"נ שקנו שביתה ביבשה, אין שום מעלה למה שהיו בתוך הספינה בביה"ש, מכיון ששהיה זו לא השפיעה לענין שביתה.

שיטת הג"א בנותן עירובו בספינה

הרא"ש (סי' ג') כותב "יש שנוהגין שמתקנין סעודתן בספינה מע"ש ומדליקין בה נרות לקנות שם שביתה וכו' לענין קנין שביתה כדי להלך את כולה [דסברי אינהו דאסור] לא מהני מידי, דמה קניית שביתה בסייך בספינה מאחר שנוסעת משם והולכת חוץ לתחום".

ודבריו צ"ע, דהרי מבואר בדברי רבה דמהני קניית שביתה ביה"ש להתיר להלך בכולה.

ונראה דצריך לפרש בדבריו כמש"כ ההג"א "אי אפשר לקנות שביתה בספינה בשום ענין אם לא שיכנסו בה בעצמו קודם בין השמשות וישב שם בין השמשות", וכ"כ עוד "נראה למור"ם דאין שייך בה קניית

✽- הערות והוספות -✽

^פ יש לציין לדברי הרמב"ן (ריש פרקין) שכתב לדמות האי ספינה למי ששבת בעיר, והוכיח מכאן דהשובת בעיר לא צריך היקף [דשמואל (דף צ') סובר דמחיצות להבריח מים עשויות ומ"מ פסק כר"ג בספינה הואיל ושבת באויר מחיצות, ע"כ דשביתה ל"צ היקף]. ומה שבכל זאת בספינה כן צריך מחיצות, ע"י מש"כ לבאר לעיל (סי' א') בביאור דעת הרמב"ן.

את המקום כד"א, א"כ זה דוקא בזמן שהמחיצות קיימות, ואם נפחתו אפילו בשבת אסור להלך. וא"ש שהג"א הביא דין זה של האו"ז ביחד עם הדין שלא מהני להניח עירוב בספינה, וכפי שהתבאר דתרוויהו חד טעמא.

מח' הרמ"א והבי"מ

התבאר לעיל (סי' ג') דנחלקו בהאי פלוגתא הרמ"א והבי"מ בכמה מקומות, ונביא אותם כאן בקצרה:

א. בדינא דרבנו מאיר שיצא במזיד חוץ לתחום וחזר לתוך עירו ששבת בה ביה"ש מותר להלך בכל העיר. הרמ"א (תה' ס"ח) כתב דבעי' דוקא עיר מוקפת מחיצות [כי זה דין שהיה בתוך "מחיצות"], והבי"מ חולק עליו מכיון שההיתר מדין "שביתה" לא בעי' מחיצות.

ויהיה בזה נפ"מ במי שנתן עירובו בעיר ויצא מהתחום וחזר לשם בשבת, דאם זה היתר של שביתה יהיה היתר להלך בכל העיר משא"כ אם זה היתר של שהיה בין המחיצות, כאן שרק נתן עירובו בעיר לא מהני ואסור ללכת.²

ב. לגבי ההיתר להפליג בשבת, דסבר השו"ע (רמח' ס"ב) להתיר דוקא אם נכנס לספינה

שהתחדש דמכיון שהמחיצות גרמו לשביתה בקרקע להתרחב, נקבע להם דין ד"א לאותה השבת. ומעתה י"ל דמתי שמראש שובת שם על דעת שהמחיצות יצאו לחוץ לתחום, מעיקרא לא חל על המחיצות שם "שביתה", משום שדעתו שיצאו מחוץ לתחום הוא היפך שביתתו הנובעת מכח שביתת תחומין³.

בדין נפחתו דופני הספינה באמצע שבת

הגמ' אמרה נפ"מ בין רבה לר"ז בנפחתו דופני הספינה, דלרבה אין היתר של שבת באויר מחיצות.

וכתב הריטב"א דדוקא שנפחתו דופני הספינה מע"ש, אבל אם נפחתו בשבת הואיל והותרה הותרה. וכ"כ האו"ז (סוס"י קמו') בשם רש"י.

אבל האו"ז עצמו חולק "דלענין מחיצות לא אמרי' דשבת הואיל והותרה הותרה".

ונראה דהוא ג"כ תלוי בנ"ל, דלפי ההבנה שיסוד ההיתר משום "שביתה" א"ש דברי הריטב"א דאחרי שחל על המקום קנין שביתה, שוב לא פוקע גם אם נפחתו דופני הספינה.

משא"כ לפי ההבנה שזה דין במחיצות ששהיה בתוך המחיצות מחשיבה

✽ הערות והוספות ✽

² כתבנו לעיל שיש מקום לפרש בריו"נ שבדוקא פירש שקנו שביתה ביבשה משום דאילו קנו שביתה בספינה לא היו ר"י ור"ע חולקים. והיה מקום לדייק שחולק על הג"א, דס"ל דכן מהני "קנין שביתה" בספינה. אמנם לפי הביאור שכתבנו בפנים אין ראיה דפליגי, דריו"נ דיבר בכח"ג שלא היה דעתם לצאת חוץ לתחום, וכזה גם הג"א מודה שקונה שביתה, דכל החיסרון הוא כשמעיקרא שבת שם על דעת לצאת מחוץ לתחום.

³ כתבנו לעיל בדעת ריו"נ דיתכן דס"ל לב' ההיתרים, דיש היתר גם מכח שביתה, וממילא גם בעיר שלא מוקפת מחיצות מותר להלך, מצד ה"קנין שביתה", וה"א אם נתן עירובו בעיר. משא"כ ברמ"א מבואר שרק היתר של שהיה באויר "מחיצות" יכול לקבוע את המקום כלפיו כד"א אפילו לאחר שיצא משם, משא"כ "שביתה" אין בכחה לקבוע על המקום שם ד"א לאחר שיצא משם.

דין הוציאוהו גוים מהספינה ששבת בה ונתנוהו בספינה אחרת

הבי"מ (תה' ס"ז) מפרש את דברי השו"ע שהתיר ספינה מטעם דשבת באויר מחיצות, דאיירי שיצא לדעת ולכן אין לו היתר של דו"ס [עיי"ש שנוקט שגם אם יצא לדבר מצוה חשיב יוצא לדעת].

ומוסיף דמ"מ אם אנסוהו לעבור לספינה אחרת מותר להלך בשניה מדין דו"ס, "כיון שמחמת אונס הוכרח לצאת מהספינה ששבת בה שהיא לו ד"א תחומו, הוי כהוציאוהו גוים ונתנוהו בדו"ס דכולה לו כד' אמות".

וזה מתאים לשיטתו הנ"ל דשבת באויר מחיצות הוא היתר של "שביתה", דמובן שאפשר להתחכם לספינה כד"א של תחומו, כאילו עדיין לא יצא מהתחום ועכשיו הוא שהוציאוהו ונתנוהו בדו"ס. משא"כ אילו זה היתר של "מחיצות", לא מתאים להחשיב מקום זה כד"א של תחומו, דאין היתר זה קשור לתחומו הראשון.

שיטת היד אפרים

הזכרנו לעיל (סי' ב') את המ"א שפירש את השו"ע (תה' ס"ז) שנוקק בספינה להיתר של "הואיל ושבת באויר מחיצות", משום דאיירי בכה"ג "דנכנס בשבת לתוך הספינה" והוה ליה כיצא לדעת שאין לו דו"ס.

מבעו"י ולא יצא ממנה, ואילו הרמ"א מתיר אפילו בכה"ג שיצא מהספינה אחרי ביה"ש וחזר אליה באמצע שבת.

וכתב הבי"מ דלפי השו"ע אין זה היתר של שבת באויר מחיצות [דא"כ מדוע צריך לישאר שם אחרי ביה"ש], אמנם לפי הרמ"א הוא ודאי היתר של "שבת באויר מחיצות", וכתב הבי"מ לפי"ז דלא מהני אם הספינה היתה ביה"ש למעלה מי', משום שאין שביתה למעלה מי'.

ומאידך מביא שהמ"א לומד ברמ"א דמהני גם למעלה מי', והיינו רמ"א לשיטתו ששבת באויר מחיצות אינו היתר של "שביתה" אלא של שהיה בין המחיצות, ולא אכפ"ל שהוא למעלה מי'.

ג. בדין עיר שלן בה, דפסק הרמ"א (תח' ס"א) מי שהניח את עירובו במרחק אלפיים אמה מעירו ולן בתוך העיר, למרות שזה כלתה מידתו באמצע העיר, מותר להלך בכולה, דהואיל ולן בה נעשית כולה כד"א [והשו"ע חולק עליו].

והבי"מ כותב דלא יתכן לומר כמו הרמ"א שיש כאן היתר של המהר"ם [של עיר ששבת בה], "משום דבאמת לא שבת בה שהרי שובת במקום עירוב תחומו". והיינו כנ"ל שהבי"מ למד שזה דין של קנין שביתה, משא"כ הרמ"א למד שזו מעלה של שהיה בין המחיצות^{קפ}.

✽ הערות והוספות ✽

^{קפ} אמנם יש להעיר לדברי השע"צ (סקי"א) דהעיקר תלוי בלינה ולא בשהיה ביה"ש, והיינו סוג אחר של היתר מההיתר של שבת באויר מחיצות [וכן כתבנו להוכיח לעיל (ריש סי' ו' בהערות) בדעת רש"י], אבל ביסודו נראה שהוא יסוד אחד. ומ"מ ודאי מבואר כאן בי"מ לשיטתו לא יכל לקבל שיש כאן ההיתר של המהר"ם משום דתלוי בקנין שביתה.

הראשונה שנכנס לספינה הותר לו הילוך כל המחיצות, "קלטהו מחיצות" ומותר להמשיך ללכת שם גם אחרי שיצא חוץ לתחום.

ועי' בתזו"א (קט' סקי"ז) שכתב דדבר זה צ"ע, שמדייק את לשון הגמ' הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום "משמע דוקא מבעוד יום אבל נכנס לספינה בשבת באונס והוליקוה חוץ לתחום לשמואל אין לו אלא ד"א, ונ"מ לדידן בנכנס לדעת שאין לו אלא ד"א ולא חשבינן לי' כדין שבת באויר מחיצות שהיה מקום להתיר כולה אף ביצא לדעת, ובמ"א סי' ת"ה סק"ז כתב דנכנס בשבת והוליקו הספינה מהלך כולה משום שבתחלת כניסתו היתה הספינה תוך התחום וקנה כולה ולפיכך כשהפליגה חוץ לתחום נמי מהלך את כולה וד"ז צ"ע, ועי' בגליון יד אפרים שם".

וצ"ע דהרי השו"ע איירי ש"שבת באויר מחיצות" ואיך יתכן שנכנס לספינה באמצע שבת. [ועי' בביאור"ל (ד"ה הואיל) מה שפירש בזה].

ופירש היד אפרים דבאמת מדובר שקנה שביתה ביבשה ונכנס לספינה באמצע שבת, ומ"מ יש כאן היתר של הואיל ושבת "שכשנכנס לספינה ועמד באויר המחיצות, עדיין לא יצא חוץ לתחום והיה מותר בעת ההוא להלך את כולה, והלכך אע"פ שהפליג אחר כך חוץ לתחום גם כן מותר להלך את כולה, וכה"ג שבת באויר מחיצות קרי ליה כיון שקלטהו מחיצות אלו בתוך התחום והיה מותר מחמתם להלך את כולה".

ומבואר כאן היתר חדש שלא קשור לשביתה, אלא כיון שבפעם

ביאור מח' ר"ג ור' יהושע, והכרעת שמואל אליבא דרבה

ביה"ש מחשיב את ההיקף כולו כד"א, נמצא שהיתר זה הוא סוג של דו"ס משופר. ומעתה שמואל שפסק כר"ג בספינה אין זה היתר חדש אלא היתר דו"ס דר"ג ס"ל שמותר ללכת בדו"ס, וממילא הטעם שר"י ור"ע חלקו הוא משום שהם אווזים שאין היתר של דו"ס כלל מחוץ לתחום²⁸. והכי פשוט טפי לפרש שנחלקו במח' אחת, ולא צריך לחדש ב' מחלוקות במשנה.

הקדמה

הזכרנו ב' מהלכים עיקריים ביסוד ההיתר של רבה "הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום", אם זה היתר מדין "קנין שביתה" או שזה היתר בדיני "מחיצות" ששהיה בתוך מחיצות ביה"ש מחשיב את ההיקף כד"א.

והנה לפי הביאור שהוא היתר בהלכות מחיצות, דשהיה בתוך המחיצות

❦ הערות והוספות ❦

²⁸ ומה שאמרו טעמא דר"י ור"ע שאוסרים דו"ס משום ד"כי אמרינן כל הבית כולו כארבע אמות דמי הני מילי היכא דשבת באויר מחיצות מבעוד יום, אבל היכא דלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום" לא, דמשמע דמודו בשבת, יתפרש להלן.

התנאים דפליגי בו [וכ"כ הר"ן דחנניא הוא הכרעה שלישית].

משא"כ לפי הצד שנחלקו בב' מח' שונות, אכן הוא דבר חידוש שנחלקו במשנה בב' מחלוקות, אבל א"ש שאין זו הכרעה שחידש מדעתו, אלא פסק בענין אחד כר"י ור"ע ובענין השני כר"ג.

ומעתה אין הכרח דהמהלך שמפרש שנחלקו בב' מחלוקות לא אתי כההבנה ששבת באויר מחיצות הוא דין ב"מחיצות", די"ל גם לפי הבנה זו דעדיף לפרש שנחלקו בב' מחלוקות כדי ששמואל לא יהיה סברה חדשה שלא נחלקו בה התנאים.

ועתה נביא את הביאורים השונים שנאמרו בביאור מח' ר"ג עם ר"י ור"ע בספינה, וכדלהלן.

אבל לפי הביאור הזה היתר של "קנין שביתה", נמצא ששמואל שפסק כר"ג בספינה, היינו שר"ג מתיר [בנוסף על דו"ס] עוד היתר חדש של שביתה, ור"י ור"ע שחלקו על ההיתר הזה היינו מסיבה נפרדת שאין להתיר היתר של שביתה בספינה. ונמצא לפי"ז דפליגי במח' נוספת, ואין זה קשור למחלוקתם בדיר וסהר²⁵.

והנה לפי הצד שנחלקו במח' אחת, יש בזה מעלה שלא לחדש מח' נוספת במשנה, אמנם מאידך צ"ע דשמואל הוי שיטה חדשה שהכריע בדבר שלא חילקו התנאים. וצ"ל ששמואל הוציא את דבריו מכח הברייתא דחנניא שכתב להדיא שיש לחלק בין דו"ס לספינה, אבל מ"מ עצם דברי חנניא הם "הכרעה שלישית" שהכריע בדבר שלא גילו

מהלך דפליגי בב' מחלוקות

יכול לסבור שנחלקו בב' מחלוקות וכמש"כ לעיל.

א. ביאור רעק"א בשם תוס' דפליגי במחיצות להבריה מים

תוס' (ד"ה אבל, עפ"י רעק"א²⁶) מפרשים דלמרות שר"י ור"ע מודים בשבת באויר מחיצות דמותר להלך בכלו נכמסקת

מצאנו ב' ביאורים הסוברים שר"י ור"ע נחלקו במח' נפרדת מדו"ס.

וכבר הקדמנו שמהלך זה נצרך למי שלמד שזה היתר של "שביתה", דאילו למי שלמד את ההיתר מדין "מחיצות" אין צורך לחדש שנחלקו בב' מחלוקות. אבל כמובן שגם מי שלמד שההיתר משום "מחיצות"

✽ הערות והוספות ✽

²⁵ אמנם ברשב"א (תירוץ ב') יתבאר שאפשר לפרש שנחלקו במח' אחת של דו"ס, דטעמיהו דר"י ור"ע שאסרו דו"ס משום דגורי הילוך אטו הילוך, וסברה זו שייכת גם בהיתר של "שביתה", דסו"ס יש לגזור, ור"ג לטעמי' דלא גזר הילוך אטו הילוך מתיר שביתה. אבל לא נחלקו בגוף ההיתר של "שביתה".

²⁶ ולהלן נאריך בביאור דברי התוס'.

מנ"ל לשמואל דר"ג סובר שאין חיסרון במחיצות להבריה מים

לפי העו"ש הנ"ל שאין היתר דו"ס בספינה, ומה שר"ג התיר להלך בספינה הוא מטעם ששבת באויר מחיצות, נמצא שר"ג חידש ב' דינים במשנה: א. היתר דו"ס, ב. היתר של שבת באויר מחיצות אפילו בספינה. וא"ש ששמואל פסק כוותי' בחדא ופליג עליה בחדא.

אבל לפי הפשטות דלר"ג יש היתר של דו"ס בספינה, צ"ע מנ"ל לשמואל שר"ג סובר דמחיצות להבריה מים לא הוי חיסרון לדין שבת באויר מחיצות, הרי יש לפרש טעמו של ר"ג שהתיר בספינה מדין דו"ס ולא מטעם של שבת באויר מחיצות.

ובשלמא לפי רש"י והריטב"א הנ"ל שלמדו דמחיצות להבריה מים הוא חיסרון גם לענין דו"ס, א"כ גם אם נפרש שר"ג התיר מטעם דו"ס, שפיר מוכח דמחיצות להבריה מים לא הוו חיסרון, דאילו הוה חיסרון, הרי זה היה סיבה לאסור גם מדין דו"ס. וא"ש ששמואל פסק כר"ג בנקודה הזאת שאין חיסרון במחיצות להבריה מים, ולכן למרות שחולק עליו בדין דו"ס, מ"מ יש להתיר מדין שבת באויר מחיצות.

אבל לפי המהרש"ל שהוא חיסרון רק בהיתר של שבת באויר מחיצות ולא בדין דו"ס, נמצא שאין ראייה דר"ג חלק על הסברה של מחיצות להבריה מים, די"ל דר"ג התיר משום

הסוגיא דלעיל], מ"מ כאן פליגי בספינה מטעם דמחיצות להבריה מים עשויות.

וכותב רעק"א דנחלקו בב' מחלוקות שונות: א. בדין דיר וסהר. ב. במחיצות העשויות להבריה מים אם חשיב מוקף מחיצות.

בטעם שר"ג התיר להלך בספינה

והנה כל מה שנצרך רבה לטעם של שבת באויר מחיצות, היינו אלי' דשמואל דלא פסק כר"ג בדו"ס, אבל ר"ג עצמו דמתיר להלך בדו"ס, ה"ה שמתיר להלך בספינה גם בלי ההיתר של שבת בה מבעו"י.

וכ"כ הגאון"י דנהי דהגמ' אמרה נפ"מ בין רבה לר"ז בקופץ מספינה לספינה [דלא שבת באויר מחיצות], היינו דוקא בשיטת שמואל, אבל ר"ג גופי' ודאי מתיר להלך גם בקופץ מספינה לספינה, מדין דו"ס⁷⁶.

אמנם דעת העולת שבת דנהי דסבר ר"ג דאין חיסרון של מחיצות להבריה מים [לענין ההיתר של שבת באויר מחיצות], מ"מ לענין היתר דו"ס לא חשיבי מחיצות. נמצא דהטעם שמותר להלך בספינה לר"ג הוא רק מטעם של שבת באויר מחיצות מבעו"י.

ובזה פירש את דברי השו"ע (תה' ס"ז) שכתב דמהלך בספינה משום ששבת באויר מחיצות, דאין שם היתר של דו"ס.

✻ הערות והוספות ✻

⁷⁶ אמנם זה עדיין תלוי בשיטות אם יצא לדעת יש לו היתר דו"ס. ועיי"ש שכתב דאפילו לפי הסוברים שביצא לדעת לא התירו, היינו דוקא ביצא מחוץ לתחום לדעת, אבל כאן דחוץ לתחום קאי ואזיל, מה לי אי בספינה קמא אזיל אי בהאי אזיל.

וא"כ לא אמור להיות בכלל שביתה במחיצות, אלא שהתחדש דמכיון שהמחיצות גרמו לשביתה בקרקע להתרחב [שמודדים את האלפיים מחוצה להם], נקבע להם דין ד"א לאותה השבת. ומעתה י"ל דמתי שמראש שובת על דעת שהמחיצות יצאו מחוץ לתחום, מעיקרא לא חל על המחיצות שם "שביתה", משום ששם שביתתם נובע מהשביתה לענין תחום, ודעתו שיצאו מחוץ לתחום נוגד את השביתה, לכן קנה שביתה רק בקרקע^פ.

נמצא שנחלקו בב' מחלוקות: א. בהיתר דו"ס שלא שבת בו מבעו"י, ב. בספינה ששבת בה מבעו"י על דעת לצאת חוץ לתחום.

מנ"ל לשמואל שר"ג החשיב שביתה זו כשביתה

ולמהלך זה יקשה כנ"ל דלכאורה טעמו של ר"ג שהתיר בספינה משום דו"ס, ומנ"ל דסובר ששביתה כזו חשיב שביתה^ט.

וצ"ל כנ"ל שזה מוכח מברייתא דחנניא שהכריע אחי אבא הלכה כר"י בדו"ס וכר"ג בספינה, ע"כ שיש ב' מחלוקות ביניהם, דר"ג חלק בספינה שיש להתיר גם לולא הטעם של דו"ס, משום ששבת באויר מחיצות.

דו"ס, והדרא קושיין דשמואל שלא פסק כוותי' בדו"ס מנ"ל להתיר בספינה.

וצ"ל שזה גופא מוכח מברייתא דחנניא שהכריע אחי אבא הלכה כר"י בדו"ס וכר"ג בספינה, ע"כ שיש ב' מחלוקות ביניהם, ופסק במח' של דו"ס כר"י ובמח' של מחיצות להבריה מים כר"ג.

ב. ביאור הרשב"א (תירוץ א') והריטב"א דפליגי אם נחשב שביתה

הרשב"א (בתירוץ א') והריטב"א פירשו את ההיתר של רבה הואיל ושבת באויר מחיצות, שהוא היתר "כיון דקנה שביתה בספינה זו". ור"י ור"ע חלקו "דכיון שנכנס שם על דעת שתהלך הספינה ותוציאנו מתחומו [וגם דספינה ניידיא^ט], מכיון דנפקא מתחומו בטל דינא דמעיקרא והוי כאילו לא שבת שם"^ט.

ונראה בביאור דבריהם שיש חיסרון בשביתה מכיון ששבת שם על דעת לצאת מחוץ לתחום. ויש לפרש שהוא ריטב"א לשיטתו שלמד דההיתר של רבה הוא מצד "קנין שביתה", וכתבנו לעיל דעיקר הקנין שביתה הוא בקרקע [לענין תחום אלפיים].

✽ הערות והוספות ✽

^פ מילים אלו מופיעים דוקא בריטב"א. אמנם לכאוי' אין בזה מח' אלא תוספת ביאור.

^ט לפי דבריהם שנאמר טעם חדש דסברי ר"י ור"ע שאין כאן שביתה, צ"ע מדוע הגמ' לא אמרה טעם זה בר"ז דמה"ט לית לי' היתר של שבת באויר מחיצות.

^פ ומש"כ הריטב"א "וגם דספינה ניידיא", נראה שבא רק להוסיף דמכיון דניידא אז יש משמעות לדעתו שיצאו מחוץ לתחום, דמוכן לזה. אבל אין זו סברה בפנ"ע דניידא לא קונה שביתה.

^ט וכאן לא שייך התירוץ הנ"ל [עפ"י רש"י והריטב"א] דמחיצות להבריה מים הוא חיסרון גם בדו"ס, דזה נאמר דוקא לפי הביאור הנ"ל שר"י ור"ע חלקו דמחיצות להבריה מים לא חשיבי מחיצות, וע"כ דר"ג שהתיר להלך בספינה [מדין דו"ס] סבר דמחיצות להבריה מים הוו מחיצות טובות, ובנקודה הזאת פסק שמואל כר"ג. אבל לפי הביאור הזה שר"י ור"ע חלקו אם יש כן שביתה, בזה לא מצאנו גלוי בר"ג שחולק עלייהו.

והכריע בדו"ס כר"י ובדין שבת באויר

מחיצות כר"ג.

מהלך דפליגי במחלוקת אחת

[לולא דבריהם] דלעולם אין כאן היתר אמיתי של שבת באויר מחיצות "דשאני ספינה מהלכת דלא שבת בקרקע זה מבעור"י, וכמש"כ תו' לעיל ל"ד א' ד"ה הכי דאי מסיר המגדל ממקומו שביתתו בקרקע הראשונה. ומ"מ לענין להלך כל הספינה הועיל הדבר ששבת כאן מבעור"י במחיצות הספינה".

וכ"כ הגאון י לתרץ קושיא זו "התם נמי עקרה ספינה מחוץ לתחום ולית לי' לר"י ור"ע כו' כד"א אלא היכא דשבת באויר מחיצות וקיימי בתחומי". והיינו שמה שר"י ור"ע אמרו דמודו בשבת באויר מחיצות דכולו כד"א, אין כוונתם דאם שבת באויר מחיצות והמחיצות יצאו מחוץ לתחום דמהני, אלא דוקא מתי ששובת שם ונמצא במקומו.

וכן מוכיח ממה שהגמ' שואלת דכו"ע מיהת הלכה כר"ג בספינה "מאי טעמא", וצ"ע דדין שבת באויר מחיצות הוא דין מוסכם, ומה הגמ' שואלת "מאי טעמא". אלא ע"כ שכאן לא שייך ההיתר של שבת. והא דרבה ביאר להתיר מטעם הואיל ושבת באויר מחיצות "אע"ג דמחוץ לתחום היא, עדיפא מדיר וסהר".

מאידך, מצאנו ב' ביאורים הסוברים דפליגי רק במח' אחת של דו"ס.

וכבר הקדמנו שכפשוטו זה מתאים דוקא למי שלמד שההיתר של שבת באויר מחיצות אינו היתר של "קנין שביתה", אלא סברה ב"מחיצות" דיש להחשיב את ההיקף כד"א משום ששהה שם ביה"ש, וזה בעצם סוג של דו"ס, וממילא שמואל פסק כר"ג בספינה להתיר מדין דו"ס, ור"י ור"ע חלקו משום דס"ל שאין להתיר דו"ס מחוץ לתחום³.

אמנם אכתי צריך להבין מ"ש ממה שאמרו דר"י ור"ע אסרו משום ד"כי אמרינן כל הבית כולו כארבע אמות דמי הני מילי היכא דשבת באויר מחיצות מבעוד יום אבל היכא דלא שבת באויר מחיצות מבעור"י לא", דנראה שבשבת באויר מחיצות מודו להתיר⁴.

א. ביאור החזו"א והגאון דפליגי אם יש סברה להקל בדו"ס כזה

החזו"א (סי' פ' על הדרף) מביא את קושיית תוס' (ד"ה אבל) לפי טעם המדחה דר"י ור"ע חולקים משום שלא שבת באויר מחיצות מבעור"י, מ"ט פליגי בספינה. ומתרץ

❦ הערות והוספות ❦

³ ואל תתמה מדוע נקטו טעם חדש, ולא פירשו דר"י ור"ע חולקים מהטעם שכתוב בגמ' דמחיצות להבריה מים [וכמו שפירשו תוס']. דלמדו דטעם של מחיצות להבריה מים נצרך דוקא לפי ר"ז דלא פליגי בעמדה, וע"כ יש טעם חדש שהוא נכון גם לפי ר"ג. אבל לפי רבה דפליגי ר"ג ור"ב בעמדה, עדיף להעמיד שנחלקו באותה מח' שנחלקו בדו"ס ולא לחדש מח' חדשה במשנה.

⁴ הקושיא הזאת הקשו תוס' (ד"ה אבל), ותירצו משום דמחיצות להבריה מים עשויות. אמנם זה טעם חדש, ואילו אנו עוסקים במהלך שנחלקו במחלוקת אחת, א"כ א"א לפרש שנחלקו אם יש כאן מחיצות טובות.

ב. ביאור הרשב"א (תירוץ ב') דפליגי בדו"ס אם גוזרים הילוך אטו הילוך

הרשב"א (בתירוץ ב') מפרש דלעולם אפילו אם נימא שיש כאן היתר של "קנין שביתה", מ"מ לא נחלקו במח' חדשה, דהיתר זה מוסכם על כולם שיש כזה דין, אלא דפליגי בכל דו"ס אם גוזרים הילוך אטו הילוך [כמו הביאור הראשון של הגמ' לעיל], ואותה מח' נחלקו גם בהיתר של שביתה אם גוזרים הילוך אטו הילוך.

נמצא שיש כאן רק מחלוקת אחת, והיא אם גוזרים הילוך אטו הילוך.

ויישב לפי"ז את הרמב"ם בפיה"מ שביאר פלוגתת ר"ג ור"י בדו"ס מטעם גזירה, והוא תימה דהגמ' דחתה ביאור זה. אמנם להנ"ל א"ש דברבה מוכח שזה הטעם שאסרו דו"ס, ולכן שייך לאסור אפילו בשבת באויר מחיצות²³.

מנ"ל לשמואל דר"ג הקיל בשבת באויר מחיצות

וגם לפי מהלך זה צ"ע מנ"ל לשמואל לפסוק כר"ג מתי ששבת באויר מחיצות, הרי ר"ג ור"י חלקו בספינה באותה מח' שנחלקו בדו"ס אם גוזרים הילוך אטו הילוך, ועד כמה שפוסק בדו"ס דגוזרים הילוך אטו הילוך, ה"ה כששבת שם דיש לגזור, ומנ"ל דבזה לא גוזרים כר"ג.

נמצא מבואר לדבריהם שלא שייך כאן ההיתר של שבת באויר מחיצות, וממילא ר"ג ור"י לא חלקו במח' חדשה בספינה, אלא זה אותה מח' שנחלקו בדו"ס, דספינה לא עדיף מדו"ס, ורק שמואל הוא שהכריע בזה דספינה כן עדיפה מדו"ס דעלמא.

מנ"ל לשמואל דר"ג הקיל בשבת באויר מחיצות

לפי מהלך זה צ"ע מנ"ל לשמואל לפסוק כר"ג בהיתר של שבת באויר מחיצות, הרי ר"י ור"ע נחלקו עם ר"ג בספינה באותה מח' שנחלקו בדו"ס, ועד כמה שלא פוסק כר"ג בדו"ס, מנ"ל להתיר משום ששבת שם.

וצ"ל דאנה"נ שמואל נסמך על המבואר בברייתא דחנניא שיש לחלק בין דו"ס לספינה, דגם אם סובר בדו"ס כמו ר"י שיש לאסור, מ"מ בשבת באויר מחיצות יש מקום להקל כר"ג להתיר מדין דו"ס, משום דספינה עדיף מדו"ס דעלמא.

אמנם נמצא דחנניא הכריע בדבר שלא גילו התנאים דפליגי, וזה מתאים עם דברי הר"ן שכתב שחנניא הוא הכרעה שלישית, דר"י ור"ע נחלקו עם ר"ג במח' אחת של דו"ס, וחנניא אחז שיש לחלק בשבת באויר מחיצות אפילו מחוץ לתחום יש לו עדיפות על סתם דו"ס.

❦ הערות והוספות ❦

²³ ומ"מ במהלכת מותר, וכמש"כ התויו"ט בשם הר"ב לפי הך טעמא דגזרי "דבמהלכת מודו לפי שאינה דומה לדו"ס אלא כשהיא קבוע בנמל".

כאן מבעו"י במחיצות הספינה"]. נמצא שזה סברה חדשה וודאי הוי הכרעה שלישית.

אבל לפי הרשב"א שביאר דיסוד מחלוקתם הוא בגזירה הילוך אטו הילוך, י"ל דחנניא אינו ממש הכרעה שלישית, דהרי זה דבר ברור שספינה פחות מיחלף בבקעה מאשר דו"ס [מטעם דשבת באויר מחיצות], וע"כ שר"י ור"ע נחלקו עם ר"ג בב' שלבים: א. חלקו בדין דו"ס לגזור אטו הילוך דבקעה. ב. חלקו בספינה, דלמרות שלא כ"כ מיחלף בבקעה, מ"מ החמירו לגזור גם בספינה. ובזה הכריע כוותיהו בדו"ס ולא בספינה, ויש מקום לומר דאין זה נקרא הכרעה שלישית. ודו"ק.

וצ"ל דאנה"נ שמואל נסמך על המבואר בברייתא דחנניא שיש לחלק בין דו"ס לספינה, דגם אם סובר בדו"ס כמו ר"י שיש לאסור, מ"מ בשבת באויר מחיצות יש מקום להקל בזה כר"ג להתיר מדין דו"ס.

וכבר הזכרנו דמהלך זה מתאים עם מש"כ הר"ן דחנניא הוא הכרעה שלישית.

אמנם יש לחלק דדוקא לפי החזו"א והגאו"י שביארו דאין מעלה למקום ששבת בו לאחר שיצא מחוץ לתחום, ומ"מ התיר רבה כמש"כ הגאו"י "אע"ג דמחוץ לתחום היא, עדיפא מדיר וסהר" [וכ"כ החזו"א "ומ"מ לענין להלך כל הספינה הועיל הדבר ששבת

ביאור דברי התוספות

א. ביאור רעק"א בתוס'

ומפרש רעק"א (על המשנה) דכוונת תוס' לפרש שזה הטעם שר"י ור"ע חולקים על ר"ג בספינה. ומוסיף דנמצא לפי"ז דנחלקו בב' מחלוקות: א. בדין דיר וסהר. ב. במחיצות העשויות להבריח מים אם חשיב מוקף מחיצות.

סתירה בדברי תוס'

תוס' (ד"ה ורבי זירא) שואלים מאי קבעי לגמ' מדוע ר"ז לא סבר להא דרבה, "מההוא טעמא דלית להו לר' יהושע ור' עקיבא מאותן סברות לית להו לדידהו דהדדי".

והנה התבאר בתוס' הנ"ל דהטעם שחלקו על ההיתר של שבת הוא משום דמחיצות להבריח מים, ואכן זה מה שהגמ' תענה

הגמ' הביאה ב' ביאורים בטעם של ר"י ור"ע שאוסרים בדיר וסהר להלך בכולו. הגמ' בהתחלה ביארה מטעם דגזרו הילוך אטו הילוך, והגמ' דוחה דלעולם מודו דלא גוזרים, אלא דסוברים לאסור משום דלא שבת באויר מחיצות מבעו"י.

שואלים תוס' (ד"ה אבל) לפי הביאור של המדחה דטעם ר"י ור"ע משום שלא שבת באויר מחיצות מבעו"י, "והרי ספינה דשבת באויר מחיצות מבעוד יום ומוכיח לקמן דפליגי", והיינו בין לר"ז דפליגי במהלכת, אבל בעמדה ודאי אסרו ר"י ור"ע [ואולי גם ר"ג], ובין לרבה דלהדיא פליגי בעמדה [וכפי שהתבאר שחולקים מעיקר הדין ולא מטעם חומרא].

ותירצו "וי"ל דקסבר מחיצות להבריח מים עשויות".

להתיר שום הילוך מחוץ לתחום יותר מד"א [ולא מבואר בדבריהם אם כוונתם מדין לא פלוג, או שזה גדר בשבו איש תחתיו דאין לאדם מחוץ לתחום יותר מד"א בשום אופן]. וזה סיבה לאסור אפ' במהלכת חוץ לתחום. אבל אחרי שהתחדש באמוראים שיש לחלק בין ספינה לדו"ס, ע"כ דפליגי בעוד מח' דלא היה ניחא לתוס' לומר ששמואל וחנניא הכריעו בסברה חדשה]. ועל זה אמרו תוס' הנ"ל דפליגי בסברה דמחיצות להבריח מים עשויות²³.

וכן מוכח דלפי האמוראים כבר לא אוחזים מהטעם שר"י ור"ע חלקו שאסור להלך מחוץ לתחום יותר מד"א, דהרי הגמ' מסיקה לפי רבה דבמהלכת כו"ע לא פליגי, ואילו טעמייהו משום שאין הילוך יותר מד"א מחוץ לתחום, הרי זה סיבה לאסור גם במהלכת [כפי שדייקנו בתוס' דהאי טעם הוא תשובה גם למה שר"י ור"ע חלקו במהלכת].

ב. פירוש תוס' עפ"י הריטב"א

הריטב"א גם שואל את שאלת תוס' דלפי המדחה דר"י ור"ע אסר דו"ס משום שלא שבת באויר מחיצות, צ"ע מ"ט פליגי להלן בספינה. ומתרץ דע"כ ס"ל

דמה"ט נמי לא סבר ר"ז להא דרבה. אלא דהוקשה לתוס' מדוע הגמ' שואלת את זה על ר"ז ולא שואלת מ"ט דר"י ור"ע שחלקו על ההיתר של שבת באויר מחיצות.

ומדויק בדבריהם ששואלים גם להיפך מה הגמ' שואלת מ"ט לית ליה לרבה הא דר"ז, הרי מאותו טעם דלפי ר"י ור"ע אין היתר במהלכת, מה"ט לא ס"ל לרבה האי טעמא דר"ז.

ותירצו דבאמת יש לפרש טעם של ר"י ור"ע באופן אחר, "דלר' יהושע ור' עקיבא ניחא דאית להו בכל מקום שהוא חוץ לתחום דאין לו אלא ד' אמות ולא מפלגי בין דיר וסהר וספינה, אבל רבה ורבי זירא דמפלגי בין דיר וסהר וספינה בעי שפיר מר אמאי לא אמר כמר שמטעם זה יש לחלק ביניהם".

וצ"ע דתוס' הנ"ל ביארו שר"י ור"ע אסרו מטעם מחיצות להבריח מים, וכאן כותבים טעם חדש.

ישוב דברי תוס'

אלא כוונת תוס' לפרש דלולא דברי האמוראים היינו מפרשים דר"י ור"ע חלקו במח' אחת, דר"י ור"ע סברו שאין

✽ הערות והוספות ✽

²³ בענין אחר שמעתי לבאר דכוונת תוס' שתירצו "דלר' יהושע ור' עקיבא ניחא דאית להו בכל מקום שהוא חוץ לתחום דאין לו אלא ד' אמות ולא מפלגי בין דיר וסהר וספינה", דיש מקום לפרש ברי"י ור"ע שאוסרים דו"ס מטעם גזירה הילוך אטו הילוך, ולהאי טעמא אין לחלק בין דו"ס לספינה, דאפילו אם שבת באויר מחיצות עדיין שייך טעם הגזירה [כמש"כ הרשב"א]. ולכן הגמ' העמידה את השאלה על רבה שאמר מכח סברא זו להתיר להלך בספינה, וע"כ סבר שהטעם של ר"י ור"ע אינו משום גזירה אלא משום דלא שבת באויר מחיצות, א"כ מ"ט לא ס"ל לר"ז האי טעמא. ועל זה הגמ' מתרצת דר"ז לא ס"ל הכי משום דמחיצות להבריח מים עשויות. וזה גם מה שתוס' הנ"ל אמרו דלפי הטעם שר"י ור"ע אסרו משום דלא שבת באויר מחיצות, הטעם שאסרו בספינה הוא משום דמחיצות להבריח מים עשויות.

אמנם על פירוש זה יש להקשות כפי שדייקנו לעיל דנראה בתוס' דהוקשה להם ג"כ מה הגמ' שואלת מ"ט לית ליה לרבה הא דר"ז. ואילו כוונת תוס' בתירוצם משום גזירה, לפו"ר נראה שלא שייך לגזור במהלכת [וכפי שהתבאר לעיל בתירוץ השני של הרשב"א דטעמייהו של ר"י ור"ע משום גזירה, ומ"מ במהלכת לכו"ע מותר משום דלא שייך בזה גזירה].

ומ"מ נראה דמש"כ תוס' (בד"ה ור"ז) אינו התשובה האמיתית לטעם של ר"י ור"ע, אלא דכך יכלנו לפרש לולא דברי האמוראים, אבל אחרי שאמרו האמוראים שיש לחלק מחוץ לתחום בין שבת ללא שבת, והגמ' ביארה דלית ליה לר"ז היתר של שבת משום מחיצות להבריה מים, שפיר י"ל אלי' דרבה דבזה נחלקו ר"י ור"ע עם ר"ג. [ולפי"ז חוזר להיות כמו רעק"א בתוס' דנחלקו במחלוקת נפרדת בדין מחיצות להבריה מים].

וכבר כתבנו לעיל להוכיח כן, מהא דהגמ' מסיקה לרבה דכו"ע לא פליגי במהלכת דמותר, וע"כ דר"י ור"ע לא אסרו כל הילוך ד"א מחוץ לתחום.

למדחה כר"ז דאין היתר של שבת באויר מחיצות בספינה משום דמחיצות להבריה מים עשויות, ופליגי במהלכת.

וכן נראה מדויק בתוס' שתירצו "דקסבר" [לשון יחיד] מחיצות להבריה מים, והיינו שלא באו לפרש הטעם שר"י ור"ע חולקים בספינה [דא"כ הו"ל למימר "דקסברי" אלא מפרשים דהמדחה סבר כר"ז דאין היתר של שבת באויר מחיצות כיון דלהבריה מים עשויות, וכי פליגי בספינה היינו במהלכת.

אמנם לפי רבה שכתב להתיר ספינה מדין שבת באויר מחיצות, דס"ל דלהבריה מים כן הוו מחיצות, בזה לא פירשו תוס' מ"ט ר"י ור"ע אוסרים.

סימן י'

בביאור דעת ר' זירא בספינה, והמסתעף ביסוד ההיתר של מהלכת

בסוף ארבע. מאי בינייהו, איכא בינייהו שנפחתו דופני ספינה אי נמי בקופץ מספינה לספינה וכו', ורבה מאי טעמא לא אמר כרבי זירא במהלכת כולי עלמא לא פליגי כי פליגי בשעמדה".

גמ' דף מב' ע"ב - מג' ע"א "דכולי עלמא מיהת הלכה כרבן גמליאל בספינה. מאי טעמא אמר רבה הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום, ר' זירא אמר הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו

ביאור ההיתר של "הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע"

לו לזה מקום ולא שביתה כלל כל זמן שמהלכת, והו"ל כנהרות המושכין ומעיינות המושכין שאין המים קונין שביתה במקומן משום דנייד".

בביאור ההיתר של "הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע", מצאנו כמה מהלכים:

ביאור הרמב"ן

הרמב"ן (סוף מג.). מפרש "שאפילו בפחות מעשרה בספינה מהלכת אין בה תחומין, כדאמר"י לקמן (מו.) גבי שביתה אוקיאנוס [מאי באקיינוס נמי] מינד נייד, לומר שלא קנו מקום שביתה באוקיאנוס, וכ"ש ספינה המהלכת בהן דניידא ולא קנייא שביתה, וכדאמרינן וכו' במהלכת דכ"ע לא פליגי דכיון דספינה שנוטלתו מתחלת ד"א ומניחתו בסוף ד"א לא העמידוהו בד"א שלו, והילכך כיון שלא קנה שביתה ולא ד"א ביה"ש במקומו בים וכו' ואין אני קורא בו אל יצא איש ממקומו ולא שבו איש תחתיו, שאין

והיינו דספינה מהלכת הוה "ניידא" ולא קונה שביתה לא לענין תחום אלפיים ולא לענין ד"א.

אמנם ברש"י מפורש שכן קנה שביתה לענין תחום אלפיים^{טז}, שכתב (ד"ה נוטלתו) "משיצא זה חוץ לתחום", ומ"מ מותר לו להלך בכולה. ובטעם הדבר הביא ג' פירושים וכדלהלן.

ביאור א' של רש"י

רש"י בפירוש הראשון מבאר "כלומר משיצא זה חוץ לתחום לא נקט ליה

✽ הערות והוספות ✽

^{טז} ובטעם שלפי רש"י קונה שביתה לענין תחום אלפיים, יתבאר להלן בסוף הסימן.

ביאור ההיתר ללכת מחוץ לתחום כל זמן שלא קנה ד"א

והנה בין לפי הרמב"ן ובין לפי רש"י, צ"ב נהי דלא קנה ד' אמות, מ"מ מאי טעמא הוא מותר להלך, הרי הוא הילוך מחוץ לתחום.

ולכאורה זה תלוי בחקירת הדבר"י (סי' ז' אות ד') אם איסור תחומין הוא איסור "יציאה" מחוץ לתחום, "דכל האיסור דאל יצא ממקומו הוא רק עקירת מקומו, אבל היכא שכבר עקר שוב אין לאסור ההילוך כלל", או"ד הוא איסור "הילוך" מחוץ לשביתתו הראשונה, "שאסור להרחיק חוץ לאלפים ממקום שביתתו, ומשו"ה שייך לאוסרו על כל פסיעה אף שכבר הוא חוץ לתחומו".

ואחרי שיצא אין איסור ללכת שם מדין שביתתו הראשונה אלא רק מכח שביתתו החדשה דשבו איש תחתיו, או דלמא הוא

ובדברי הראשונים מבואר דהוא איסור "יציאה" מחוץ לתחום, ולכן אחרי שיצא אין לו איסור להלך שם רק מדין שביתתו החדשה, ועד כמה שלא קנה ד"א מחוץ לתחום, הרי הוא מותר להלך.

ביאור דמהלכת הוא קולא שהחשיבו את כל הספינה כד"א

הריטב"א גם מביא את הביאור הראשון של רש"י, ומוסיף "והרי כל הספינה כד' אמות". וצ"ע דהרי אין ההיתר קשור לספינה, אלא זה היתר שאין לו ד"א.

ארבע אמות, דספינה כל שעה היא מהלכת בכל קפיצה וקפיצה יותר מארבע אמות, נמצא שאין לה תורת ארבע אמות כלל, שלא עמד פסיעה אחת בתוך ארבע אמות, הלכך לא קנו לו ארבע אמות".

בדברי רש"י מבואר ביאור אחר מהרמב"ן, שאין זה חיסרון ב"גברא" דנייד ולא קונה שביתה, אלא שאין לשביתתו איזה מקום ליתפס בו, כלשונו "לא נקט ליה ארבע אמות, דספינה כל שעה היא מהלכת בכל קפיצה וקפיצה יותר מארבע אמות".

וכ"כ המאירי (במשנה ד"ה מעשה שבאו) "לא קנה נכח ראשו אויר ד' אמות במקום מיוחד וכו' נהי דאיהו לא נייד בתוך הספינה מ"מ אינו קונה ד"א באויר מיוחד ולפיכך מותר להלך בכל הספינה מראשה לסופה".

וכ"כ הט"ז (תה' סק"ב) "דבכל קפיצה וקפיצה הוא יותר מד' אמות, נמצא שאין לה תורת ד' אמות כלל, שלא עמדה הספינה ד"א פסיעה אחת, הלכך לא קנו לו ד' אמות".

והיינו דהחיסרון הוא משום שהספינה קופצת תמיד יותר מד"א, נמצא שאין זמן של פסיעה אחת שנמצא בתוך אותן ד"א, לכן לא נתפס קנין ד"א על מקום מסוים.

עוד מבואר לפירוש זה [וכן הוא ג"כ לשאר הפירושים ברש"י] דהקנין ד"א הוא לא בספינה אלא בקרקע, וכמש"כ המאירי (שם) "שהרי בשעה שקנה שביתה בים נוכח מקומו לא קנה בתוך הספינה מקום מיוחד ולפיכך מהלך בכולה".

בספינה, אלא דהקילו עליו להחשיב את כל הספינה כד"א.

אמנם פירוש זה צ"ע, דער כמה שיש לו ד"א בספינה, מהיכ"ת הקילו לדון את הספינה כד"א, הרי ס"ל אלי' דר"ז דמחיצות להבריה מים עשויות ואין כאן היקף [וכמור"כ אפי' למהרש"ל שזה לא משפיע על דו"ס, מ"מ ר"י ור"ע חולקים על דין דו"ס, ומ"מ התירו את הספינה אלי' דרבה דלא פליגי במהלכת].

ויש מקום לפרש בענין אחר, דנהי דלא קנה ד"א בקרקע הים, מ"מ אסור לו ללכת מחוץ לתחום [דהוא איסור הילוך ולא איסור יציאה], ולכן הוצרכו לקולא דכל הספינה כד"א.

ובזה א"ש טפי הא דהתירו לו את הספינה למרות שלא מתירים בעלמא דו"ס [ובפרט כאן שהוא מחיצות להבריה מים]. משום שכאן היה אסור לו לזוז אפילו פסיעה אחת, משום דבכל פסיעה הוא יוצא עוד ד"א [מאחר והספינה מהלכת בכל קפיצה וקפיצה יותר מארבע אמות], לכן הקילו לו להחשיב את הספינה כד"א.

ואחרי שהתבאר דהוא היתר מסוים בספינה, שהקילו להחשיב את הספינה כד"א, מובן היטב מה שהריטב"א הגדיר את הקפיצה כמזיד, דההיתר שניתן לו במהלכת הוא רק בתוך הספינה ולא לעבור לספינה אחרת.

וכפשוטו היה מקום לומר שזה לשון מושאל, וכוונתו שמותר להלך בכל הספינה משום שלא קנה ד"א, אבל אין זה תלוי בהיקף הספינה.

אמנם הריטב"א (ד"ה מאי בינייהו) כותב לגבי קופץ מספינה לספינה "לישנא דקופץ משמע שקפץ מדינא, ושמע' מינה דכל שנכנס בדיר וסהר ומקום שמוקף מחיצות אין הפרש בין שנכנס לדעת או שלא לדעת לענין שיהא כלה כד' אמות". מבואר שהתייחס לזה שעובר מספינה לספינה כמזיד. משמע שההיתר להלך הוא רק בתוך אותה ספינה, ולכן כשיצא מספינה לספינה חשיב מזיד^{צ"ה}.

וכן נראה בר"ן שזו קולא שהקילו להחשיב את הספינה כד"א, וז"ל "שכיון שא"א לו בספינה לעמוד בתוך ד' אמותיו, שהרי ספינה מוליכתו, וא"א שיהא בספינה דין ד"א גמורות, התירו לו להלך בכולה".

וצ"ב מ"ט הוצרכו כאן לקולא דכל הפסינה כד"א, הרי יש כאן היתר גמור של מהלכת שלא קנה ד"א.

והיה מקום לפרש דלמרות שעיקר הקנין ד"א הוא בקרקע, ושם לא קנה כלום, מ"מ יש גם איזה משמעות לקנין ד"א בספינה, ומכיון שהספינה מינח נייחא, נמצא שקונה ד"א בספינה, ולכן היה צריך לאסור ללכת

✽ הערות והוספות ✽

^{צ"ה} ודוחק להעמיד דמה שכתב דחשיב מזיד הוא בקופץ בזמן שעמדה, אבל אם קפץ כשמהלכת לא חשיב מזיד, דהריטב"א מוכיח מזה דיש היתר דו"ס במזיד, ואילו אפשר להעמיד שקפץ בזמן שמהלכת, מה הראיה דמזיד מותר. ועוד דאילו איירי בעמדה [ועל זה כתוב שלר' זירא במהלכת מותר], הרי זה תלוי בנושא להלן אם אחרי שחוזרת להלך חוזר ההיתר של מהלכת או שאסור לזוז ממקומו. ובגוף הראיה שהביא מכאן לענין מזיד בדו"ס, יתבאר להלן אי"ה.

ביאור ב' של רש"י

רש"י מביא עוד ביאור "לישנא אחרינא כגון שהספינה הולכת למזרח והוא מהלך בתוכה למערב, שהספינה מחזירתו כל שעה לתוך ארבע אמותיו". ואין כוונתו שחוזר לד' אמות הראשונות שקנה בביה"ש, כי א"כ זה היתר רק בכניסת שבת מיד, אבל אחרי שיצא מד' אמותיו שוב אין היתר.

אלא כוונתו דנהי דהספינה מוציאתו מד' אמותיו, מ"מ כשהולך לכיוון הנגדי של הספינה, הרי הוא בסה"כ ממעט את מה שהספינה מרחיקה אותו, וכגון אם הספינה הרחיקה אותו ממקומו נ' אמות, כשהולך לכיוון הנגדי ה' אמות, הרי הוא יוצר שהספינה הרחיקה אותו רק מה' אמות. ובזה לא חשיב מהלך מחוץ לתחום.

ורש"י דחה לפירוש זה ד"תינח הליכה, אבל אם חזר לראש האחר היכי מישתרי, ובמתני' לא חילק רבן גמליאל בין שהוא מהלך לצד זה בין שהוא מהלך לצד שהספינה מהלכת".

ביאור ג' של רש"י

רש"י מביא עוד פירוש שלישי, "כלומר כשעוקר את רגלו קודם שיניחנה,

הספינה מוציאתו מד' אמות שלו ונכנס לתוך ארבע אמות אחרות על כרחו, והוה ליה כמי שהוציא והוה נכרי חוץ מארבע אמותיו ונתנוהו לתוך ארבע אמות אחרות שנותנין לו ד' אמות, וכן לעולם, וזה עיקר".

ביאור ר' יהונתן

והנה מש"כ לפרש לעיל דהוא קולא מיוחדת שהקילו לו, בדברי ר' יהונתן נראה כן גם לפי השלישי של רש"י, שהביא פירוש זה והוסיף "אפילו לא תתיר לו אלא ד"א לבדן על פני הספינה, אותן ד"א הם יותר מחמישים אמה בים, שהמים מוליכין אותו בעל כרחו, ומה לי ד"א ומה לי מאה, הלכך הכל מותר".

משמעות דבריו דלמרות שאמרנו שקונה ד"א חדשות בקרקע הים ונמצא שמותר לו ללכת כמה שהוא רוצה, מ"מ יש גם משמעות לד"א שבספינה שאסור לו לצאת מהם, אלא דמכיון שאין משמעות לדין ד"א בספינה משום שבד"א אלו הרי הוא הולך בים מאה אמה, לכן התירו לו את כל הספינה¹³.

✿ הערות והוספות ✿

¹³ וזה כמו הביאור שפירשנו לעיל שהיה מקום לאסור להלך משום שיש משמעות גם לד"א שבספינה. אבל הביאור נוסף שפירשנו שאסור ללכת מחוץ לתחום כשלא קנה ד"א, זה לא שייך לביאור זה שכל הזמן קונה ד"א חדשות וודאי מותר לו ללכת שם. ויש לציין דמש"כ לפרש לעיל את הראשונים שהוכיח מ"קופץ" לענין מזיד ברו"ס, משום דתרוויהו קולא מיוחדת שהקילו במהלכת, וזה יכול להתפרש לפי כל הפירושים ברש"י.

ביאור המחלוקת בהיתר של מהלכת

ושמעתי לפרש, דכל מה שקונים ד"א בקרקע ולא במקום בו הוא עומד, היינו מתי שאותו מקום הוא נייד, אז הד"א נקבעות בקרקע, אבל מתי שהמקום בו הוא עומד הוא ניח, אז הד"א נקבעות במקום בו הוא עומד. וזה מה שחלקו ר"י ור"ע ואמרו מכיון שהספינה מינח ניחא, אז הד"א נקבעות בספינה ואסור לו לצאת מד' אמותיו.

ביאור התוס'

ביאור נוסף מצאנו בתוס' דר"י ור"ע לטמעיייהו שאסרו ללכת מחוץ לתחום יותר מד"א בכל אופן. ומדויק בדבריהם דהוא סברה לאסור גם מהלכת.

אמנם כבר הזכרנו לעיל (סי' ט') דתוס' כותבים דכך הוה מצינן לפרש שיטת ר"י ור"ע לולא דברי האמוראים, אבל אחרי דברי האמוראים משתנה הטעם. וע"כ הוא כן, דהרי רבה אמר דבמהלכת כו"ע לא פליגי, ע"כ שלא אוחז מהאי סברה דר"י ור"ע אסור כל הילוך מחוץ לתחום.

ביאור נוסף לפי הפירוש הראשון של רש"י ולפי הרמב"ן

בפירוש הראשון של רש"י ובפירוש הרמב"ן התבאר דלמרות שהוא נמצא מחוץ לתחום, אין איסור להלך כל זמן שלא קונה

עתה נבא לבאר במאי פליגי ר"י ור"ע על ר"ג שאסרו גם במהלכת.

ביאור הריטב"א

הריטב"א כותב בין לפי א' של רש"י ובין לפי ג' דר"י ור"ע סברו דספינה מינח ניחא.

והנה בשלמא לפי הרמב"ן שהחסירון שלא קונה ד"א הוא משום דנייד, א"ש דר"י ור"ע חלקו משום דספינה מינח ניחא ולא חשיב נייד, ושפיר קונה ד"א ושוב אסור לו לצאת מהד"א. [ועדיין העיקר הוא לא שהספינה לא נייד אלא שהגברא לא חשיב נייד].

אבל לפי הריטב"א לפירוש שלא קונה ד"א, החיסרון הוא שהספינה קופצת מד"א לד"א, ומה זה משנה שהספינה מינח ניחא, סו"ס לא קונה ד"א מיוחדות.

וכמו"כ לפי הג' שכל הזמן קונה ד"א חדשות, א"כ מה זה משנה שהספינה מינח ניחא, הרי סו"ס הוא כל הזמן עובר לד"א חדשות.

וצ"ל דר"י ור"ע חלקו דבאמת לא מודדים את הד"א בקרקע אלא בספינה, ומכיון דהספינה מינח ניחא הרי הוא קנה ד"א. אמנם העיקר חסר מן הספר¹³.

✿ הערות והוספות ✿

¹³ ולפי מה שפירשנו דלמרות כל הסברות האלו היה אסור להלך משום דיש גם משמעות לד"א שבספינה [ולא רק שבקרקע], א"ש שפי שכבר היתה התיחסות לד"א שבספינה, ור"י ור"ע סברו שד"א אלו אסורות עליו לצאת. אמנם אכתי חסר.

והנה לפי הפירוש שנחלקו במינה ניחא או שנחלקו אם איסור תחום הוא איסור יציאה או איסור הילוך, יש לפרש לפי המבואר ברש"י דבעמדה כו"ע לא פליגי דמחיצות להבריה מים עשויות ואין כאן היתר לא של שבת באויר מחיצות ולא של דו"ס, וא"כ גם ר"ג לא התיר ספינה מהלכת מדין דו"ס אלא מטעם חדש, ושפיר מוכח שנחלקו בב' ענינים, ושמואל הכריע בענין אחד כר"י ור"ע ובענין השני כר"ג.

אבל לפי המהרש"א ברש"י, הרי שם מפורש שנחלקו בעמדה מטעם דו"ס, [וכן לפי המהרש"ל דמחיצות להבריה מים לא משפיע על דו"ס], נמצא דר"ג שהתיר מהלכת הוא משום דו"ס, ומנ"ל לשמואל שנחלקו בעוד ענין אם גוזרים אטו עמדה, לעולם נימא דאוסר אטו עמדה, אלא דהוא סבר שעמדה מותר.

וע"כ צ"ל שזה גופא למד שמואל מדברי חנניא שנחלקו בב' ענינים, דר"ג למרות שהתיר דו"ס, חלק על ר"י ור"ע גם בענין זה שלא אוסרים מהלכת אטו עמדה. ויש בזה נפ"מ גם לפי ר"ג בכה"ג שאין היתר דו"ס [כגון נפתחו דופני ספינה או מזיד לשיטות שאין למזיד היתר דו"ס], דמ"מ יהיה היתר של מהלכת, דלא אסר מהלכת אטו עמדה.

בענין מהלכת שעמדה וחזרה ללכת

והנה הסברה הפשוטה היא שזה לא משפיע על המשך הנסיעה, וישאר היתר של מהלכת.

ד"א, והיינו דאיסור תחומין אינו איסור הילוך אלא איסור "יציאה".

וי"ל דר"י ור"ע חלקו על החידוש הזה וסברו שתחומין הוא איסור "הילוך" מחוץ לתחום, ולכן גם אם לא קנה ד"א אסור ללכת.

ביאור רש"י עפ"י המהרש"א

רש"י (ד"ה הלכה) כותב "הלכה כר"ג בספינה, כעין ספינתו שהיתה מהלכת, דלא חיישינן לשמא עמדה. ומיהו אפילו בשעמדה פליג רבן גמליאל דומיא דדיר וסוהר, ואין הלכה כמותו אלא במהלכת, אבל עמדה דהיינו דיר וסוהר הלכה כר' עקיבא".

ומבאר המהרש"א דרש"י זה איירי אלי' דר"ז [שנחלקו במהלכת], ומבואר שלמד בדעת ר"ז דהא דר"י ור"ע אוסרים מהלכת הוא אטו עמדה.

ר"י ור"ע נחלקו עם ר"ג בב' מחלוקות

לפי מש"כ תוס' שהיה מקום לפרש שנחלקו לטעמייהו, היינו שנחלקו במח' אחת. אמנם כבר כתבנו דאחרי דברי האמוראים צריכים לפרש כאחד הטעמים הנ"ל, וע"כ דהוא מח' נוספת בין ר"י ור"ע לר"ג, חוץ מהמח' של דו"ס.

עד עתה דיברנו על ספינה המהלכת כל הזמן. ויל"ד מה הדין בספינה שעמדה ושוב הלכה.

ויל"ע דהנה מבואר להדיא ברש"י שקנה שביתה ותחום אלפיים, ועל זה נאמר דלמרות שיצא מחוץ לתחום, מותר להלך כל זמן שלא קנה ד"א חדשות [וכפי שביארנו שהוא איסור יציאה ולא איסור הילוך]. ומעתה ה"ה עמדה דלמרות שקנה ד"א, מ"מ כשחוזר ללכת הרי מתבטל הד"א שקנה ושוב אין לו ד"א ומותר ללכת.

וגם לפי מה שהבאנו לפרש בריטב"א דמתי שמינח נייחא, הד' אמות נמדדים בספינה ולא בקרקע היס, לכאורה הוא דוקא בזמן דנייח, אבל אחרי שחזר להיות נייח, הוא שוב נמדד לפי הקרקע, וחוזר להיתרו דאין לו ד"א.

ביאור לפי המהרש"א

ונראה לבאר דחלוק תחום אלפיים מד' אמות של חוץ לתחום, דדוקא בתחום אלפיים התחדש דהוא איסור "יציאה" מחוץ לאלפיים, כדכתי' אל "יצא" איש ממקומו, ולכן אחרי שיצא אין איסור ללכת כל זמן שלא קנה ד"א שיחול בהם דין שבו איש תחתיו. אבל אחרי שקנה ד"א מחוץ לתחום ונקבע לו דין "שבו איש תחתיו", גם אם כבר יצא משם נשאר לו האיסור להלך מחוץ לאותן ד"א. ולכן אחרי שעמדה שוב לא יוכל לחזור ללכת.

ולפי"ז מובן היטב דברי המהרש"א שחילק בין הפירוש הראשון ללישני בתראי, דלפי' ב' שהולך לכיוון הנגדי, וכן לפי' האחרון שכל הזמן קונה עוד ד"א חדשות, אין שום משמעות לעמדה, וברור שהאיסור הוא רק בזמן שעומדת.

אמנם לשון הגמ' "מהלכת" ו"עמדה", משמע שאפילו עמדה רק קצת זמן וחזרה ללכת אסור, ולא דוקא בזמן ש"עומדת".

מח' המהרש"א והמהרש"ל

וכ"כ רש"י (ד"ה כי פליגי בשעמדה) "ובשעת עמידתה קנו להו ד' אמותיהן, (וללישני בתראי על שעת עמידה נחלקו), ואפ"ה שרי ר"ג משום אור מחיצות".

והיינו שכתב לחלק בין הפירושים, דלפי הפירוש הראשון אם עמדה, אסור לזוז גם אחרי שחזרה ללכת, ולפירושים האחרונים אסור רק בזמן שעומדת.

וכן למד המהרש"א בדברי רש"י "דודאי ללשון אחרון כיון דבכל שעה שמהלכת הוה ליה כמי שהוציא והוה חוץ מד' אמותיו כו' אין כאן איסור כלל במהלכת אלא בשעמדה פ"א ובשעת עמידה דוקא".

מאידך, המהרש"ל כותב דל"ג את הסוגריים שבדברי רש"י, "דאפילו ללשון אחרון שהוא עיקר איינו צריך לפרש שעל שעת עמידה דוקא נחלקו, אלא מאחר שעמדה פעם אחת כבר קנו ליה ד' אמותיו ושוב אין לו היתר".

ביאור הא דעמדה הוא סיבה לאסור גם אחרי שחזרה ללכת

והנה מבואר בדבריהם דלפירוש הראשון פשוט שעמדה משפיע לאסור גם אחרי שחזרה ללכת.

אחרי שעמדה ונאסר פעם אחת, צריך להחיל היתר חדש על הספינה, ובזה לא הקילו [מכיון שאין כאן היתר אמיתי, דלא מתירים דו"ס, ועוד דהן מחיצות להבריה מים].

ואכתי צ"ע מה סבר המהרש"ל דגם לפי בתרא של רש"י עמדה משפיע על ההמשך.

ביאור לפי המהרש"ל

ויתכן לפרש לפי מש"כ לעיל דמהלכת הוא קולא שהקילו להחשיב את הספינה כד"א [אפילו שלא מתירים דו"ס, והן מחיצות להבריה מים], דמה שהקילו כן הוא דוקא ביציאתו מחוץ לתחום, דעד עכשיו היה מותר בכל הספינה והמשיכו לו את ההיתר^{צ"ח}, אבל

שיטת המהר"ל

מאידך מצאנו במהר"ל (כאן) שכתב "ואפילו עמדה הספינה ואח"כ חזרה והתחילה ללכת מותר בשעת הליכתה, ואין חילוק בין לשון ראשון ובין לשון אחרון". וזה הסברה הפשוטה.

ביאור הא דהוכיחו הראשונים מהיתר של קופץ מספינה לספינה לענין דו"ס

בה ולדבריהם נפרש בקופץ שהקפיצוהו באונס או שעשה להציל עצמו שאין לך אונס גדול מזה.

הגמ' מביאה את דברי רבה שביאר את היתר ספינה מטעם שבת באויר מחיצות, ודברי ר"ז שביאר ההיתר מטעם מהלכת. ושואלת "מאי בינייהו, איכא בינייהו שנפחתו דופני ספינה אי נמי בקופץ מספינה לספינה".

וכ"כ הר"ן (במשנה) לאחר שמביא את השיטות שבמזיד אין היתר של דו"ס "ולפי זה הא דאמרי' בגמ' דקפיץ מספינה לספינה מהלך את כולה, מיירי בקפץ בעל כרחו".

וכתב הריטב"א "לישנא דקופץ משמע שקפץ מדינא, ושמע' מינה דכל שנכנס בדיר וסוהר ומקום שמוקף מחיצות אין הפרש בין שנכנס לדעת או שלא לדעת לענין שיהא כלה כד' אמות".

וצ"ע מה הדמיון דאם מהלכת מותר גם בקופץ מספינה לספינה, ע"כ דיש היתר דו"ס גם במזיד. הרי היתר דמהלכת אינו קשור לדו"ס, והראיה דר"ז סובר דמחיצות להבריה מים עשויות ומ"מ מתיר במהלכת.

והמאירי (ביה"ב ד"ה ולענין) כותב ולענין מה שעאמרו בקופץ מספינה לספינה, י"מ אפי' לדעת ואע"פ שאסור לשנות מקום שבתו לדעת, אפ"ה כל שנתנוהו בדיר או בסוהר אפי' יוצא לדעת מהלך את כלה. אלא שגדולי המחברים והמפרשים חולקים

ולפי מה שביארנו לעיל בריטב"א שזו קולא מיוחדת שהקילו במהלכת להחשיב את

✽- הערות והוספות -✽

^{צ"ח} כעין סברת היד אברהם (לעיל סי' ט') דעצם זה שבזמן שהיה בתוך התחום היה מותר להלך בכל הספינה, אין היתר זה מתבטל כשיוצא מחוץ לתחום. אמנם הוא כתב לפרש כן בעמדה, ואנן נפרש כן במהלכת שהקילו להמשיך את ההיתר שהיה לו עד עכשיו בתוך התחום.

מיוחדת שהחשיבו את כל הספינה כד"א, ולכן דומה לדו"ס שהוא ג"כ קולא.

אמנם יש לפרש לשיטתם בענין אחר, דסברו דהא דאין היתר דו"ס למזיד, אין זה משום שלא הקילו עליו ונשאר בדינו, אלא משום שקנסו אותו שלא יזוז ממקומו. ומעתה גם אם מהלכת הוא היתר מעיקר הדין, היו צריכים לקנוס אותו במזיד שלא יזוז ממקומו, ולכן נדחקו להעמיד שהקפיצו אותו בע"כ^ט.

כל הספינה כד"א, אפשר לפרש דנהי דאין זה אותו גדר כמו דו"ס, אבל למעשה תרוויהו הם היתר שהקילו חכמים למי שיצא חוץ לתחום ואינו יכול לזוז ממקומו, ומכח זה הוכיח הריטב"א דאם הקילו לקופץ אפילו שהוא מזיד, אין סיבה לחלק וה"ה לדו"ס הקילו גם למזיד.

ולפי הסוברים דאין היתר דו"ס במזיד, וביארו "שהקפיצוהו באונס". יש לפרש ג"כ על דרך הנ"ל שמהלכת הוא קולא

בענין קנין תחום למהלכת

שקנו שביתה בזמן שמהלכת, די"ל שבכניסת שבת הספינה עמדה, וגם פשטות דברי רש"י במשנה שהפליגה ספינתם בים "כשהיא מתרחק' משפת הים ונכנסת לאמצעי קרי ליה הפלגה", משמע שהפליגו באמצע שבת, ובכניסת שבת עדיין עמדו ביבשה.

ועוד ניתן לפרש כמש"כ ריו"נ ד"היו עומדין בע"ש בנמל מקום שהספינה גוששת, והיה בדעתן לצאת מן הספינה וליכנס בעיר, נמצא שקנו שביתה ביבשה, ובא רוח גדול וחזק ודחה את הספינה והפליגה באמצעות הים", דקנו שבית ע"י דעתם לשבות ביבשה.

אמנם מ"מ לפירוש השני והשלישי של רש"י, באותה מידה שקונה ד"א, נראה ג"כ דקונה שביתה במהלכת. [וכן מבואר דעת הביאור^ל (תד' ד"ה ממקום שפגע) שכתב "דאפילו רק דרך הלוכה פגעה במקום שהוא

שיטת הרמב"ן

הרמב"ן (סוף מג.) מפרש "ספינה המהלכת בהן דניידא ולא קנייא שביתה וכו' שלא קנה שביתה ולא ד"א ביה"ש במקומו בים וכו' ואין אני קורא בו אל יצא איש ממקומו ולא שבו איש תחתיו, שאין לו לזה מקום ולא שביתה כלל כל זמן שמהלכת, והו"ל כנהרות המושכין ומעיינות המושכין שאין המים קונין שביתה במקומן משום דניידא".

מבואר להדיא שמהלכת לא קונה שביתה לתחום אלפיים.

שיטת רש"י

וכבר הזכרנו שברש"י מבואר להדיא דאירי כאן שקנו שביתה, אמנם לא מבואר

✽- הערות והוספות -✽

^ט ביאור זה כתבנו דוקא בדעת הראשונים, אבל בריטב"א עצמו זה לא מיישב, דנהי דמוכח מכאן שלא קנסו מזיד שלא יזוז ממקומו, אבל עדיין יתכן דהא דבמהלכת מהלך את כולה היינו משום דהוא היתר מעיקר הדין, אבל בדו"ס שצריך להגיע לקולא מיוחדת, אין ראייה שחכמים הקילו גם למזיד שיהלך בכולה.

ביאור החילוק דמהלכת קונה שביתה ולא קונה ד"א

א. לפי הצד של הדבריי (סי' ז' אות ג') דמקומו של אדם הוא כל האלפיים אמה^פ, י"ל דדוקא כשבא לקנות ד"א לא קונה, משום "דספינה כל שעה היא מהלכת בכל קפיצה וקפיצה יותר מארבע אמות, נמצא שאין לה תורת ארבע אמות כלל, שלא עמד פסיעה אחת בתוך ארבע אמות". והיינו שהחיסרון בקנין ד"א הוא שאין זמן של פסיעה אחת שעומד באותן ד"א, ואין לו אפשרות לקנות ד"א במצב כזה. אבל כאן שבא לקנות תחום אלפיים, דמקומו אלפיים אמה, שפיר איכא זמן שעומד באותם אלפיים אמה, ולכן קונה שביתה.

ב. ולפי הצד של הדבריי ב"אל יצא איש ממקומו" שמקומו הוא ד"א, ויש איסור להרחיק שיעור אלפים אמה ממקומו. אפשר לפרש דמ"מ לא נאמר שמי שלא קונה ד"א לא יקנה תחום אלפיים, אלא דמי שקונה ד"א מודדים לו אלפיים מסוף ד' אמותיו, ומי שלא קונה ד"א מודדים לו תחום אלפיים מרגליו שזה מקומו, דבמקום רגליו כן עמד פסיעה אחת ושפיר קנה כנגד מקומו ומשם מודדים לו את האלפיים אמה^{קא}.

למטה מעשרה, ג"כ קנה שביתה באותו מקום^פ].

אבל לפי הפירוש הראשון של רש"י שבמהלכת לא קונה ד"א, לא מבואר אם קונה תחום אלפיים.

שיטת המאירי

המאירי (במשנה ד"ה מעשה שבאו) מביא כמו הפירוש הראשון של רש"י, ומחלק "נהי דמהניא ליה שביתה לענין תחומין, כלו' לקנות משם אלפים אמה אע"פ שמהלכת בשעת שביתה וקי"ל דאין שביתה אלא בעומדת, מיירי דבאותה שעה מהלכת ברקק וגוששת ברקקע או ברקק, והואיל והיא גוששת למטה מ' לענין תחומין מהניא ליה שביתה אע"פ שמהלכת וכו' אבל לענין קניית ד"א במקום הספינה בשעת קניית שביתה, לא מהניא ליה מידי, שהרי לא קנה נכח ראשו אויר ד"א במקום מיוחד, ולפיכך מותר להלך".

והיינו שחילק להדיא שמהלכת קונה תחומין ומ"מ לא קונה ד"א. וצ"ב מה החילוק, הרי עד כמה שמחשיבים מהלכת ברקק כעמדה, שתקנה גם ד"א. ואפשר לפרש בכמה אופנים:

✽ הערות והוספות ✽

^פ הדברי יחזקאל (סי' ז' אות ג') חוקר "ביסוד איסור תחומין דאל יצא איש ממקומו, אם האיסור הוא מצד עקירה ממקומו, והיינו דהתורה אמרה שאלפים לכל רוח נעשה מקומו וחשיב כאילו דר בכל האלפים, וכשעקר אח"כ מיקרי עוקר ממקומו וכו', או דאפשר דמקומו לא נקרא אלא מקום שביתתו ממש, היינו הד"א או העיר או מקום מחיצות דחשיב כד"א, והלאו דאל יצא אינו משום עקירת מקום כלל, דבלא"ה הוא חוץ ממקומו, אלא דהיא מדין שיעור באיסור תחומין דאם הרחיק עצמו ממקום שביתתו אלפים עובר באיסור".

^{קא} עוד יש לציין לדברי התורני"ד (נב. ד"ה אמר רמי בר חמא) במהדו"ת ד"השובת בבקעה אינו מודד האלפים אלא ממקום רגליו, והיינו דבאמת מי ששבת במקום פתוח [שאינו שם היקף שנחשב לו כד"א], למרות שאין שם חיסרון בקנין ושפיר יכול לקנות שם ד"א, מ"מ מודדים לו אלפיים אמה ממקום רגליו. אמנם במהדו"ת"ל חוזר בו "כל מה שכתבתי במהדו"ת אינו כלום וכו' והשובת בדרך קנה שביתה ד"א סביב לו וכו' ומודדין לו אלפים אמה חוץ מאותם ד' אמות".

בתורא"ש ס:) דס"ל דד"א של תחום שונים מהד"א שמחוץ לתחום, ולפי"ז יש מקום לחלק דלענין ד"א שממנו מודדים האלפיים אמה שפיר קונה אפילו אם קופצת כל הזמן יותר מד"א, ד"מקומו" של אדם הוא ממילא ולא צריך זמן ליתפס, משא"כ לענין שבו איש "תחתיו" צריך שיתפס לו מקום מיוחד, ששוהה באותן ד"א לפחות זמן של פסיעה, ולכן לא קנה.

ויש לציין דלפי ב' הביאורים האלו, יהיה לו רק אלפיים אמה ולא אלפיים וארבע. נדגם לביאור הראשון דמקומו הוא אלפיים, הא דבעלמא מודדים לו מחוץ לד"א, היינו משום דכל ד' אמותיו נחשבים כמקום אחד, אבל כאן שלא קונה ד"א מודדים לו מרגליו].

ג. ויש מקום לומר שקונה ג"כ ד"א לענין תחום אלפיים, וזה עפ"י ה"ר אלחנן (מובא

סימן יא'

בענין תחומין למעלה מעשרה

**נפ"מ בספק אם יש תחומין למעלה מי'
לענין הילוך ולענין שביתה**

והנה יש ב' נושאים בתחומין למעלה מי', א.
מי שנמצא בין השמשות למעלה מי'
אם קונה שביתה. ב. מי שקנה שביתה למטה
מי', אם מותר לו ללכת למעלה מי' מחוץ
לתחום.

וכתבו הראשונים דספק הגמ' הוא בב'
הענינים [ולהלן יתבאר מהו יסוד
הספק ואיך הוא נוגע לב' הענינים].

אמנם יש לציין דהרדב"ז (שו"ת אלף יח',
מובא להלן סי' יג') כותב בדעת
הרמב"ם דספק הגמ' הוא רק לענין הילוך,
אבל לענין קנין שביתה פשוט שקונה גם
למעלה מי'.

ומאידך תור"פ (מה:): מביא צד דספק הגמ'
הוא רק לענין קנין שביתה, אבל
הילוך פשוט דאסור למעלה מי' [ויתבאר
סברתו להלן אי"ה].

ונביא כאן את עיקר משמעות הגמ' בענין
זה:

א. פשטות הגמ' שאמרה נפ"מ "דקאזיל"
בקפיצה, משמע לענין הילוך מחוץ
לתחום.

גמ' דף מג' ע"א "בעי רב חנניא יש תחומין
למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה
מעשרה".

"עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה לא תיבעי
לך דארעא סמיכתא היא, כי תיבעי לך
בעמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה, אי נמי
דקאזיל בקפיצה. לישנא אחרינא בספינה,
מאי".

"אמר רב הושעיא ת"ש מעשה שבאו
מפלנדרסין והפליגה ספינתם בים וכו'
אי אמרת בשלמא יש תחומין משום הכי רצו
אלא אי אמרת אין תחומין אמאי רצו, כדאמר
רבא במהלכת ברקק הכא נמי במהלכת
ברקק".

"תא שמע פעם אחת לא נכנסו לנמל עד
שחשיכה וכו' אי אמרת בשלמא יש
תחומין שפיר אלא אי אמרת אין תחומין כי
לא היינו בתוך התחום מאי הוי, אמר רבא
במהלכת ברקק".

"תא שמע הני שב שמעתא דאיתאמרן בצפר'
בשבתא קמיה דרב חסדא בסורא בהדי
פניא בשבתא קמיה דרבא בפומבדיתא, מאן
אמרינהו לאו אליהו אמרינהו, אלמא אין
תחומין למעלה מעשרה, לא דלמא יוסף שידא
אמרינהו".

כריו"נ שקנו שביתה ביבשה, אלא קנו שביתה בספינה עצמה, וסבר שהספינה עמדה ביה"ש למעלה מי', וא"כ הנושא הוא אם קנו שביתה למעלה מי'.

ג. הראיה מ"שב שמעתא" משמע בפשטות דהוא נושא של הילוך.

ד. מאידך, ראית הגמ' מסיפא דמתני' "פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה" הוא ודאי לענין קנין שביתה, דבכניסת שבת עמדו באמצע הים למעלה מי'. [ולפי' הרדב"ז שהגמ' לא הסתפקה בענין שביתה, כתב דאנה"נ הגמ' יכלה לדחות כן, אלא דתירצה שעומדת ברקק דומיא דרישא, עיי"ש].

ה. גמ' מה: "וליקני שביתה בעבים, תיפשוט מינה דאין תחומין למעלה מי', דאי יש תחומין ליקני שביתה בעבים". מבואר דנפ"מ בדין תחומין למעלה מי' לענין קנין שביתה. [וצ"ע מה הרדב"ז יענה על הראיה הזו דהגמ' כן תלתה דין קנין שביתה בתחומין למעלה מי'].

ב. פשטות הראיה מרישא דמתני' "מעשה שבאו מפלנדרסין והפליגה ספינתם בים" משמע דהוא ענין של הילוך, כמבואר ברש"י (מא: ד"ה והפליגה) "כשהיא מתרחק' משפת הים ונכנסת לאמצעי קרי ליה הפלגה", דמשמע שבכניסת שבת היו בשפת הים למטה מי' ואח"כ הפליגו לאמצע הים.

וכן הוא לפי ריו"נ שפירש את המשנה "היו עומדין בע"ש בנמל מקום שהספינה גוששת והיה בדעתן לצאת מן הספינה וליכנס בעיר, נמצא שקנו שביתה ביבשה, ובא רוח גדול וחזק ודחה את הספינה והפליגה באמצעית הים", והיינו שקנו שביתה ביבשה, ושם הוא ודאי למטה מי', ושפיר קנו שביתה, וכל הנושא הוא לענין הילוך למעלה מי'.

אמנם בריטב"א כתב דהספינה עמדה ביה"ש למעלה מי', והנושא הוא אם קנו שביתה ביה"ש. וזה ריטב"א לשיטתו שלמד לעיל (מב:) בדברי רבה דהואיל ושבת באויר מחיצות היינו "קנין שביתה", נמצא דלא

בביאור הספק אם יש תחומין למעלה מי'

לרה"ר וקרמלית שאינן תופסין למעלה מיו"ד, ואי משום שאין הילוך באויר א"כ למעלה מג"ט דליכא לבוד נמי ליבעי".

כתב החת"ס (ח"ו סי' צח') "צריך אני לעשות לי רב במאי מספקא ליה לתלות תחומין בלמעלה מיו"ד, ומה ענין תחומין

ביאור רש"י דספק אם למעלה מי' הוי הילוך

ולכאורה הביאור הוא דעד י"ט הליכתו מתיחסת לרצפה, משום דכל י"ט הוא רשות הארץ [והארץ נתן לבני אדם] הוא עד י"ט, ללא קשר לדין רה"ר וקרמלית], וכ"כ

רש"י (ד"ה בקפיצה) מפרש את הספק אם יש תחומין למעלה מי' מי הוי הילוך אי לא". וכ"כ הגר"ז (תד' ס"א) "שאפשר שהילוך גבוה י' טפחים אינו נקרא הילוך".

ממקומו וכו', או דאפשר דמקומו לא נקרא אלא מקום שביתתו ממש, היינו הד"א או העיר או מקום מחיצות דחשיב כד"א, והלאו דאל יצא אינו משום עקירת מקום כלל, דבלא"ה הוא חוץ ממקומו, אלא דהיא מדין שיעור באיסור תחומין דאם הרחיק עצמו ממקום שביתתו אלפים עובר באיסור".

ורש"י שפירש דספק הגמ' "מי הוי הילוך אי לא", נראה דלמד דאיסור תחומין הוא איסור להתרחק אלפיים אמה ממקום שביתתו, ולכן שייך להסתפק אם הילוך למעלה מי' חשיב "הילוך" או לא. דאילו מקומו הוא כל האלפיים אמה, והוא איסור עקירה ממקומו, לא שייך להסתפק מי הוי "הילוך", דהרי כל האיסור הוא פסיעה אחת שעוקר ממקומו אל חוץ למקומו.

ביאור הרמב"ן

וכן נראה ברמב"ן שהביא את ספק הגמ' "לומר שאם אין תחומין למעלה מותר לצאת חוץ לתחום בכל למעלה מי" ומאריך בזה, ואח"כ מזכיר את הגמ' מה: שאם אין תחומין למעלה מי' אז גם לא קונים שביתה. משמע דעיקר ספק הגמ' הוא בענין הילוך, ושביתה למעלה מי' הוא רק תוצאה מהספק בהילוך.

וא"ש שהרמב"ן כותב שם בסו"ד (ד"ה ומעתה, והלאה) "דג' פרסאות בהלוך של תורה כד"א של העברה ברה"ר, כל שמעביר מתחלת ד' לסוף ד' באיסור חייב, וכל שמהלך ג' פרסאות באיסור היה לוקה, ובשלא הלך ואין ביציאתו חוץ לתחום איסור, אין בהלוכו משום חיוב תורה עד שיהלך משם

המ"ב (תד' סק"א) דלמטה מי' "חשיב נמי כהילוך על הארץ", אבל למעלה מי' שהליכתו לא מתיחסת לרצפה, מסתפקת הגמ' אם חשיב הליכה לענין תחומין.

והוסיף בזה הגאון"י דאפילו למ"ד דממלא משחינן, כאן שהנושא לא קשור לרשויות של רה"ר וכרמלית, אלא אם הליכתו מתיחסת לרצפה, בזה ודאי מארעא משחינן.

ומ"מ כתב (מה: סוד"ה ובלבד) דרה"י עולה עד לרקיע וכמאן דמליא דמי, ופשוט שיש תחומין למעלה מי' ברה"י. והיינו שבזה ודאי חשיב כהילוך על הארץ.

והא דמהלך על עמוד גבוה י' ורחב דע"ד פשוט שיש תחומין, יתבאר להלן.

והנה לפי רש"י עיקר הספק הוא לענין הילוך למעלה מי', דבזה שייך סברות אם חשיב הילוך או לא. ומ"מ לא משמע כהרדב"ז שהגמ' לא הסתפקה לענין שביתה, וכמו שהבאנו להוכיח מסוגיא דף מה: ופשטות הראיה מפעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה, וצ"ב מה הסברות הנ"ל משפיעות על קנין שביתה.

ונראה דזה סברה בקנין שביתה שלא שייך לקנות שביתה במקום שאין בו איסור תחומין, דאין שביתתו מגבילה אותו בהילוך מסביבו אפילו יותר מאלפיים אמה.

ויש להוסיף, דהנה חקר הדברי יחזקאל (סי' ז' אות ג') "ביסוד איסור תחומין דאל יצא איש ממקומו, אם האיסור הוא מצד עקירה ממקומו, והיינו דהתורה אמרה שאלפים לכל רוח נעשה מקומו וחשיב כאילו דר בכל האלפים, וכשעקר אח"כ מיקרי עוקר

קעבר אייסור תחומין א"כ הלך בעצמו כל היב' מיל כולן, לכאורה נוטה יותר דמסוג איסור מלאכה הוא, ומשו"ה בעי' דוקא מעשה שלו" [לאפוקי מהביאור דתחומין אינו לתא דמלאכה אלא איסור להיות מחוץ למקומו]. ומה"ט הגמ' מסתפקת אם הילוך למעלה מי' חשיב הילוך כדרך, כמו כל המלאכות שחייבים עליהם רק כדרך.

ויש להוסיף דלמרות שמדרבנן אסרו גם בכה"ג שלא הלך באיסור, מ"מ אין זה סותר דאיסור תחומין הוא איסור להתרחק אלפיים ממקום ד' אמותיו [אלא שחכמים הוסיפו לגזור דגם אם לא הלך באיסור לא יזוז ממקומו], ולכן שייך להסתפק דלמעלה מי' מותר.

ביאור לפי הרשב"א דהספק אם רשות האדם עולה למעלה מי'

ועד כמה שמקומו של אדם הוא רק עד י"ט, אין הוא יכול לקנות שביתה למעלה מי' גם כשהוא נמצא שם, משום שאין זה מקומו של אדם.

אמנם עדיין אין זה נוגע להילוך, דסוף סוף מתרחק ממקומו אלפיים אמה, ומה אכפת לן שהולך למעלה מעשרה. וצ"ל דהרשב"א סובר דאיסור תחומין הוא איסור "יציאה" מחוץ למקום שביתתו, דכל האלפיים אמה הם מקומו. ועד כמה שלמעלה מעשרה אין זה מקומו, א"כ כשיוצא למעלה מעשרה מחוץ לאלפיים, לא יצא "ממקומו", ולכן גם איסור הילוך לא שייך למעלה מעשרה^{קכ}.

יב' מיל, ורבנן הוא דגזור שלא לצאת אפילו אמה אחת".

מבואר להדיא דאיסור תחומין הוא איסור להתרחק ממקומו שיעור של ג' פרסאות [ולא איסור עקירה ממקומו], ולא מתחייב מן התורה עד שיתרחק כל היב' מיל ע"י "הילוך" באיסור. וא"ש שיש לפרש את ספק הגמ' למעלה מעשרה כמו רש"י דהוא ספק אם הילוך שלא על הרצפה חשיב הילוך, ולכן הביא את עיקר ספק הגמרא לענין הילוך, דשביתה הוא רק תוצאה מזה, דבמקום שאין איסור ללכת לא שייך לקנות שביתה.

וכבר הגדיר הקה"י (סי' טז' אות ב') ד"ממש"כ הרמב"ן ז"ל הנ"ל דלא

הרשב"א מבאר "רב חנינא בשלא קנה שביתה למטה קא מבעיא אם יש תחומין למעלה מי' וקנה שם שביתה וכדאמרינן לקמן גבי עבים, ואי נמי מהו לצאת מתחומו דרך קפיצה או דרך ספינה ואפילו כמה שירצה". משמע דלא כרש"י והרמב"ן שביארו דעיקר הספק הוא בהילוך, דאדרבה התחיל לפרש את הספק לענין שביתה, משמע דעיקר הספק הוא לענין שביתה [לא פחות מאשר לענין הילוך].

אלא לדבריו יתפרש ספק הגמ' אם יש תחומין למעלה מי', דמסתפק אם למעלה מי' חשוב מקומו של האדם, דמקומו של אדם עולה עד לרקיע, או שמקומו של אדם הוא רק עד י"ט.

✽ הערות והוספות ✽

^{קכ} והיינו דלפי הצד שזה איסור "הילוך" אלפיים ממקום שביתתו, לא שייך לומר שלמעלה מי' אין איסור משום שאינו הולך חוץ

ואילו היינו מפרשים דספק תחומין למעלה מי' הוא אם הילוך למעלה חשיב "הילוך", צ"ע דהודאי והספק הם בב' מישורים, דהודאי הוא בשביתתו ואילו הספק הוא אם הילוך למעלה חשיב הילוך, ואין אחד מוציא מהשני, דגם אם הילוך למעלה לא הוי הילוך, אין זה סותר את שביתתו.

אמנם לפי מה שהתבאר דספק הגמ' למעלה מי' הוא אם מקומו של אדם ממשיך למעלה מי', יש מקום להבין מש"כ הרשב"א דאין ספק מוציא מידי ודאי, והיינו דמכיון שהודאי הוא חזקה ד"ביתו", והספק הוא אם "ביתו" הוא רק למטה מי' או שממשיך גם למעלה מי', א"ש דשניהם במישור אחד, ושייך לומר בזה אין ספק מוציא מידי ודאי, דלמטה הוא ודאי ביתו ומסתפקים אם ממשיך גם למעלה, ובדבר שחלקו הוא ודאי לא יבא ספק ויוציא ממנו.

ביאור המאירי והראב"ן דהספק הוא אם יש תחומין במקום פטור

אחרונא) "דהרי הוצאה וה"ה העברה ד"א ברה"ר וכו' עיקרו נפקא מקרא אל יצא איש וכו' קרי ביה אל יוציא, ותחומין נמי מהתם נפקא קרינן אל יצא איש ממקומו, אלא אאזהרה דאל יוציא איכא סקילה, ואאל יצא ליכא אלא לאו, והשתא אם לענין סקילה מפרשי' מקומו מקום דגלי מדבר למעוטי מים שאינו דומה להם, מכ"ש לענין תחומין דליכא אלא לאו דסמכין אהך משמעות דמקומו ממש דדגלי מדבר אמרינן".

ביאור הכרעת הרשב"א בספק תחומין למעלה מי'

ולפי"ז יתפרש מש"כ הרשב"א (מג.): להכריע בספק תחומין למעלה מי', דאם הספק לענין קנין שביתה, ספק דרבנן לקולא, אבל אם קנה שביתה למטה מי' והוא רוצה ללכת מחוץ לתחום למעלה מי', "מספיקא אסור לצאת מתחום ביתו, דהא איכא חזקה דתחום ביתו".

וכבר ביאר בשו"ת מהר"ם חלאווה (סי' קכו) דברי הרשב"א ד"אסור לו להכניס עצמו בספק ולהפליג בספינה בשבת עצמה, שהרי שביתתו ודאית וספק אם יצא חוץ משיעור מקום שביתתו, וה"ל כספק ודאי דאין ספק מוציא מידי ודאי", והיינו שזה גדר של אין ספק מוציא מידי ודאי.

המאירי (ביה"ב), הראב"ן (סי' ס') והלבוש (פתיחה לסי' תד') מפרשים דהצד שאין תחומין למעלה מי', משום דהוא מקום פטור.

ולכאורה ההבנה בדבריהם הוא עפ"י המבואר בשו"ת הרמב"ם (סי' שח' ושי', מובא להלן סי' יג') דאין איסור תחומין דאורייתא בכרמלית דאינו דומיא דמחנה ישראל, וכפי שביארו הקר"א והחת"ס (שו"ת ח"ו סי' צח' ד"ה לישנא

✽ הערות והוספות ✽

ל"מקומו", כמש"כ הדבר" ד"הלאו דאל יצא אינו משום עקירת מקום כלל, דבלא"ה הוא חוץ ממקומו, אלא דהיא מדין שיעור באיסור תחומין דאם הרחיק עצמו ממקום שביתתו אלפים עובר באיסור, ומה אכפ"ל אם ממשיך להתרחק לגובה או על הרצפה. משא"כ לפי ההבנה שזה איסור "עקירה ממקומו", שזה איסור של פסיעה אחת שיוצא מ"תוך מקומו" אל "חוץ למקומו", עד כמה שלמעלה מי' לא חשיב מקומו, א"כ לא יצא מתוך מקומו. ודו"ק.

ובזה יש להוכיח דהרמב"ם לא למד כדבריהם את ספק הגמ', דס"ל דרשויות ממיא משחינן, ומ"מ מחשיב ספינה בים כלמעלה מ"י. ע"כ דלמד ספק דתחומין למעלה מ"י מטעם אחר.

וכבר כתב החת"ס (ח"ו תשובה צח) "צריך אני לעשות לי רב במאי מספקא ליה לתלות תחומין בלמעלה מיו"ד, ומה ענין תחומין לרה"ר וכרמלית שאינן תופסין למעלה מיו"ד וכו' ולא נעלם ממני תשובת הרמב"ם ואינו ענין לכאן כלל", והיינו דמה שהרמב"ם סובר שבכרמלית אין תחומין דאורייתא משום דלאו דומיא דמחנה ישראל, אינו קשור לספק אם יש תחומין למעלה מ"י.

ויש לציין דעוד יש מקום ללמוד בדברי המאירי ודעימי' דלא התכוונו למקום פטור כסיבה אלא כסימן דלמעלה מ"י הוא מקום בפני עצמו, ויתפרש על דרך הרשב"א הנ"ל.

וכך יש לפרש בדבריהם שהספק אם יש תחומין למעלה מ"י הוא אם יש איסור תחומין במקום המותר בטלטול. אמנם נראה דאין כוונתם דכל כרמלית דלאו כמחנה ישראל בכלל הספק, מכיון דמדרבנן אסור לטלטל בכרמלית, מסתבר שגם איסור תחומין אסרו בכרמלית. אלא הספק הוא דוקא במקו"פ שאפילו מדרבנן מותר לטלטל שם, אם יש שם איסור תחומין.

והנה לפי ביאור זה יוצא שהספק תלוי בדיני "רשויות", ולפי"ז ספינה במים יחשב כלמעלה מ"י דוקא למ"ד מארעא משחינן, וכמש"כ הראב"ן "משום איסור תחומין ליכא, דסבר לה כדרב הונא (שבת ק:): מארעא משחינן י' טפחים, ואין איסור תחומין למעלה מ"י, וגמירי דאין ספינה מהלכת בפחות מ"י כלו' במים שאינם עמוקים עשרה". [ודלא כמש"כ הגאו"י דכאן שהוא נושא של הילוך ולא של רשויות לכו"ע מארעא משחינן].

בדין הליכה למעלה מ"י במקום דניחא תשמישת'י

שם תחומין. וכ"כ הגר"ז "הרי זה כמהלך בארץ שרואין את העמוד כאלו הוא מגוף הארץ שהיא עבה כאן ובולטת כמו עמוד".

וספק הגמ' הוא בכה"ג שהולך על עמוד שלא רחב דע"ד, וכפי שפירש רש"י "דלא ניחא תשמישתיה", דבכה"ג אני לא רואה את העמוד כרצפה שעולה למעלה, אלא כהולך מעל י"ט מהרצפה, והוא הספק אם הילוך כזה חשיב הילוך לענין תחומין.

וה"ה דמספקא לגמ' בספינה למרות דניחא תשמישת'י, משום דסברת ניחא

הליכה על עמוד, ספינה וקפיצה בשם

איחא בגמ' דבעמוד רחב דע"ד יש תחומין למעלה מ"י, משום דארעא סמיכתא היא. ופירש רש"י משום דניחא תשמישת'י.

והיינו דרש"י ביאר ספק הגמ' אם הילוך למעלה מ"י שלא מתיחס לרצפה חשיב הילוך או לא. אבל אם הולך על עמוד רחב דע"ד, דניחא תשמישת'י, אז בכה"ג אני רואה את העמוד כמו הר שהרצפה עולה למעלה, "דארעא סמיכתא היא", ועד כמה שהוא הולך על הרצפה "הילוך מעליא הוא" ופשוט שיש

הליכה ע"ג גשר, מים קרושים והר גבוה ועד"ז כתב השעה"צ (תד' סק"ג) "אם היה גשר ארוך כה"ג (רחב פחות מד"ט) צ"ע דאפשר דזה ניחא תשמישתיה והוי כעמוד ד' על ד'".

ורעק"א (תנינא תשובה ב') מסתפק במים קרושים שיש מתחת הקרח י"ט, אם חשיב כלמעלה מי'. די"ל דדוקא עמוד גבוה י"ט חשיב כארעא סמיכתא "כיון דרחב ד' וניחא תשמישתא להלוך עליו הוי כמו הקרקע גבוה, משא"כ בקרח אפשר שהרבה מתפחדים לילך ע"ג ולא ניחא תשמישתא".

ובערון השולחן (סי' תד') הוסיף לחדש שאין תחומין בהר גבוה, דנחשב למעלה מי' משום דלא ניחא תשמישתיה'.

בענין אם אמרי' ארעא סמיכתא בדבר דנייד

והנה דבריהם ד"ניחא תשמישתא" מבוסס על דברי רש"י שפירש דבעמוד דע"ד יש תחומין משום דניחא תשמישתיה'.

אמנם פירשנו לעיל דאין כוונת רש"י דכל מקום שניחא תשמישתיה' יש איסור תחומין למעלה מי', אלא כמש"כ בגמ' דעמוד דע"ד "ארעא סמיכתא היא", וכמש"כ הגר"ז "הרי זה כמהלך בארץ שרואין את העמוד כאלו הוא מגוף הארץ שהיא עבה כאן ובולטת כמו עמוד".

תשמישתיה' היא דוקא במה שמחובר לאדמה, דאז יש סברה "דארעא סמיכתא היא" ונחשב כחלק מהרצפה, אבל במה שלא מחובר לאדמה, גם אם ניחא תשמישתיה' אין צד שיחשב כהולך על הרצפה.

וה"ה הקופץ בשם, גם אם נגדיר אותו כניחא תשמישתיה', מ"מ ודאי שאין הלכותו מתיחסת לרצפה.

רכיבה ע"ג בהמה ונסיעה בקרון

הב"י (סי' רסו') כותב דרוכב ע"ג בהמה למעלה מי' הוא בכלל ספק הגמ' אם יש תחומין למעלה מי', אבל "אם הולך בקרון כל שהוא רחב ד' אע"פ שהוא גבוה י' או יותר כארעא סמיכתא היא ואית ביה איסור תחומין לכולי עלמא".

וכ"כ הריטב"א (מג: ד"ה ומהדרינן) "לצאת חוץ לתחום שבת ע"י קרון, אם הוא רחב ד' אסור, אע"פ שהוא גבוה י' או יותר, דארעא סמיכתא היא, וכדאמרי' לעיל גבי עמוד".

והמ"א (סק"ז) חולק על דין "רוכב", דלפי המבואר ברש"י דברחב דע"ד פשוט שיש תחומין משום דניחא תשמישתיה', "אם כן, ברכיבה ובישיבה בקרון דניחא תשמישתיה' מה לי למעלה מי' או למטה מי'".²⁷

וענין זה יתבאר להלן דהוא פלוגתא אם אמרי' ארעא סמיכתא בדבר דנייד.

✽ הערות והוספות ✽

²⁷ ועי' בחת"ס (ח"ו סי' צח' ד"ה ולא עוד) שכתב לדרון דלא ניחא תשמישתיה', ד"עגלה המתגלגל והאדם היושב עליו, אפילו ברוחב ד', אין ניחא תשמישתא ואינו יכול לעמוד ולא לילך כי אם יושב כאסור שם". וראיתי מובא בשם החזו"א שאמר בענין חייל שצריך ליסוע בשבת שיסע למעלה מי', והעירו דמבואר דניסעה בקרון כארעא סמיכתא. ובשם הגריש"א אמרו דס"ל דכיון שהמכונית סגורה לא ניחא תשמישתיה' לענין "הילוך" ולא חשיב ארעא סמיכתא, ולא דמי להאי קרון הפתוח שיש בו מקום להילוך.

ומביא (סי' צז' ד"ה ומזה נלמוד) הנחלקו אם אמר' ארעא סמיכתא בדבר דנייד, וכדלהלן.

ביאור "מהלכת ברקק"

הגמ' הביאה ראייה דיש תחומין למעלה מי' מספינה, ודוחה "במהלכת ברקק". ונחלקו הראשונים בביאור תירוץ הגמ'.

רש"י מפרש ברקק "פחות מעשרה". והקשו על פירוש זה מהא דאיתא (שבת ק:) אין ספינה מהלכת פחות מי"ט.

ופירשו הראב"ד והראב"ן (סי' ס') "מים עכורין מים ועפר וכו' כארעא סמיכתא", והיינו דלעולם איירי במים עמוקים יותר מי', ומ"מ לא חשיב ספינה למעלה מי' משום דבמים עכורין מגובה פני המים משחינן.

וכותב החת"ס (סי' צז' ד"ה ומזה נלמוד) דמבואר בדעתם ד"מים עכורים, אע"פ שהמה מתנדנדים ואינם נחים, מ"מ ארעא סמיכתא הוא, וה"ה עגלה וקרונ". וזו דעת הריטב"א, הב"י והמ"א הנ"ל.

אמנם מביא שיטת היראים שמפרש את הגמ' ד"מהלכת ברקק" דהיינו כשהאנשים יושבים בתחתית הספינה למטה מי', אבל אם יושבים בקומה העליונה של הספינה שהיא למעלה מי' הרי זה חוזר לדין של תחומין למעלה מי', ואע"פ שהספינה רחבה דע"ד.

ומפרש "וצ"ל דס"ל להרא"ם אע"ג דאמרין עמוד גבוה י' רחב ד' ארעא סמיכתא, היינו עמוד קבוע, אבל עמוד המתנדנד כמו

ומה"ט פשוט בספינה וקפיצה בשם דלאו כארעא סמיכתא, משום שאינו מחובר לקרקע בכלל.

ומעתה בשלמא בציור של המ"ב, י"ל דעד כמה שהגשר הזה ניחא תשמישתי', הרי רואים את הגשר כאילו הוא מגוף הארץ, ושפיר מהלך בארץ. וכן בציור של רעק"א דרואים את הקרח ששם הוא הקרקע. וכן מש"כ הערוה"ש בהר גבוה, דזה גופא הקרקע, ולכן אילו היה ניחא תשמישתי' ודאי שהיינו רואים את המהלך בהר כמהלך על הרצפה [ואדרבה הוא חידוש לאידך גיסא דאם לא ניחא תשמישתי' אפשר להתיחס דהקרקע הוא מתחת להר, והרי הוא מהלך למעלה מי', והוא מחודש].

אבל בציור של המ"א שרוכב ע"ג בהמה, איך אפשר לראות את הבהמה כאילו הוא מגוף הארץ, הרי אינו קבוע אלא הולך ממקום למקום, וגם אם ניחא תשמישתי' אכתי אין זה סיבה שיהיה תחומין למעלה מי'.

וכן יש לשאול גם לפי הב"י והריטב"א דקרון חשיב כארעא סמיכתא משום שהוא רחב ד', הרי א"א לראות קרון שנוסע כאילו הוא מגוף הארץ, אלא כקרון הנוסע "על" הארץ, ומה שייך בזה ארעא סמיכתא.

ואכן כן הקשה החת"ס (ח"ו סי' צח' ד"ה ולא עוד) "נהי כשעומד העמוד ה"ל כארעא סמיכתא, מ"מ כשהוא הקרון מהלך והאדם מינח ניח, והאי ארעא סמיכתא לא קביעא אלא מתגלגל והולך, אין זה כקרקע עולם, דקרקע קביע ואדם הולך, והכא האי ארעא סמיכתא הולך והאדם ניח".

כתב המ"א (רסו' סק"ז) "ואם רגליו תלויות למטה מי' פשיטא דאיכא איסור תחומין".

אמנם הבי"מ כתב לחלק דמה דהאדם נגרר אחרי מקום רגליו היינו דוקא במי שהולך על רגליו, אבל בכה"ג שלא הולך על רגליו, יש לילך בתר רוב גופו.

ספינה לא הוה ארעא סמיכתא, ולפי"ז ה"ה קרון הנד ומתגלגל לא הוה ארעא סמיכתא".

רוכב ע"ג בהמה ורגליו למטה מי'

עוד יש להוסיף בענין רוכב ע"ג בהמה, לפי הצד דחשיב כלמעלה מי'. יל"ד מה הדין כשהוא יושב למעלה מי' ורגליו למטה מי'.

דין תחומין למעלה מי' למי שקנה שביתה בביה"ש

השתמש בתחום שלו, ואכתי יכול להלך אלפיים אמה. [ונהי דברמב"ן כתוב דמדרבנן אסור לצאת מד' אמותיו, י"ל דהתורא"ש אחז דגם מדרבנן מותר, או"ד לפחות כשהלך דרך מקום המופקע מתחומין, לא החמירו רבנן].

ובענין אחר יש לפרש דמי שיצא חוץ לתחום, מכיון שעדיין שייך לתחומו הראשון, לכן א"א לתת לו יותר מד"א, דאין אדם יכול לקנות ב' תחומין. אבל מי שעולה למעלה מי', למקום שמופקע מתורת תחומין, הרי הוא מפקיע את עצמו מתחומו הראשון, ומשום כך יכול לזכות באלפיים חדשות [וכמו הצד שקונים שביתה באמצע שבת, וע"ע בענין זה להלן סי' יג'].
ולכאורה כסברה זו מבואר בתור"פ, וכדלהלן.

בגדר הילוך למעלה מי'

תור"פ (מה: ד"ה ליפשוט) כותב דבהתחלה סבר שמי ששבת למטה ועלה למעלה מי' וירד, יש לו אלפיים אמה [כמו התירוץ הא' של תורא"ש], וכתב לפי"ז דספק הגמ' אם

לצד דאין תחומין למעלה מי', התבאר דגם מי שקנה שביתה למטה מי' בביה"ש מותר לו לילך מחוץ לתחום למעלה מי'.

בדין מי שקנה שביתה ביה"ש והלך למעלה מי' מחוץ לתחום, איזה תחום מקבל בירידתו

תוס' (מה: ד"ה ליקנו) ורוב הראשונים מוכיחים מהגמ' מה: ששאלה "ליקנו שביתה באוקיינוס" ולא אמרה ש"מ אין תחומין למעלה מי', ע"כ "כיון דקנו שביתה באוקיינוס, אע"פ שבאו למעלה מי', אין להם אלא ד' אמות, דהרי הן חוץ לתחום".

אמנם תורא"ש בתירוץ ראשון כותב דלעולם אחרי שירד למטה מי' מקבל אלפיים אמה, למרות שכבר קיבל אלפיים בכניסת שבת. וצ"ע מ"ש ממי שיצא מחוץ לתחומו דאין לו אלא ד"א.

ויש שכתבו לפרש בזה על דרך הרמב"ן שמי שיצא חוץ לתחום בהיתר, יש לו עוד אלפיים אמה, משום שאיסור תחומין הוא ללכת באיסור אלפיים אמה. וה"ה למי שיצא למעלה מי' מכיון שהלך בהיתר, עדיין לא

ספק המהרש"ל אם מותר לאלהיו לחזור למקומו

ויתכן לפרש עפ"י מש"כ המהרש"ל (מה:): להסתפק באלהיו הנביא שהגיע מחוץ לתחום למעלה מ"י, אם מותר לו לחזור למקומו הראשון דרך למעלה מ"י. ולכאורה אינו מובן מה הצד לאסור.

ויש לפרש כוונתו עפ"י מש"כ החת"ס (סי' צח' ד"ה אבל האמת) "כי מעולם לא עלה אלי' בגופו למעלה מיו"ד טפחים, אך נפרדה נשמתו מגופו שם והנשמה עולה ומשמש למעלה בין מלאכי שרת, וגופו נתדקדק ושורה בגן עדן התחתון בעוה"ז, וביום הבשורה במהרה בימינו תתלבש נשמתו בגוף הקדוש הלז וכו' וכן בכל פעם שמתגלה ומתראה בעוה"ז מלובש בגופו הזך".

מבואר שלפני שאלהיו מתגלה כאדם לבוש בגופו, הרי הוא יורד למטה מ"י לגן עדן התחתון ליטול משם את גופו, ונמצא שקונה שביתה אלפיים אמה, ואח"כ עולה למעלה מ"י עד למקום שצריך להגיע, ונמצא כשיורד שיש לו רק ד"א, ובזה הסתפק אם מותר לו לחזור למקומו הראשון [לג"ע התחתון] ולחזור אלפיים אמה, או"ד בהליכתו למעלה מ"י כבר ביטל את תחומו הראשון ולא יועיל לו לחזור לשם.

מי שיצא מתחומו דרך למעלה מ"י, אם מותר לו לרדת למטה מ"י

החזו"א (קט' סקי"ח) נוקט כמו הראשונים דאם קנה שביתה ביה"ש ועלה למעלה מ"י וירד, דאין לו אלא ד"א. ומסתפק "יש לעי' בספינה שהלכה ברקק והוא השתא

יש תחומין למעלה מ"י הוא ספק רק לענין קנין שביתה, אבל לענין הילוך פשוט שאסור [והא דקופץ על עמודים היינו בכה"ג שהיה בביה"ש למעלה מ"י].

ושוב כותב לחדש דאחרי שיורד מלמעלה אין לו אלא ד"א [כדעת תוס' ושאר הראשונים], ולפי"ז מפרש דיש להעמיד שהגמ' הסתפקה גם לענין הילוך.

ויש מקום לבאר את הקשר שבין הדברים, עפ"י הנ"ל. והוא דכל זמן שסבר דכשיורד למטה מ"י מקבל עוד אלפיים, ע"כ סבר דהליכה למעלה מ"י מבטלת את התחום הראשון, וממילא פשוט שיש לאסור הילוך למעלה מ"י, משום דעיקר מצות תחומין הוא שאדם ישבות במקומו כל השבת, ואם ע"י עלייתו למעלה מ"י הוא מבטל את שביתתו הראשונה, הרי זה בכלל איסור תחומין. [ומ"מ בעצם העליה למעלה מ"י לא מפסיד את תחומו הראשון שנאסור עליו לעלות למעלה מ"י במקומו, אלא רק ע"י שמתרחק אלפיים אמה למעלה מ"י. וצ"ב].

אבל אחרי שחידש דכשיורד למטה מ"י יש לו רק ד"א, י"ל דהליכתו למעלה מ"י לא מבטלת את השביתה הראשונה, ושפיר יש לפרש שהגמ' מסתפקת גם בהילוך אם מותר למעלה מ"י.

ומ"מ התבאר כאן סברה דבהליכתו למעלה מ"י הרי הוא מבטל את שביתתו הראשונה, וגם בכל הראשונים רואים שהיה להם כזה צד ולכן היו צריכים לחדש דכשיורד יש לו רק ד"א.

אכתי הוי "לדעת", ואיך מותר לו ללכת בכל העיר לר"ג.

וצ"ל דכל מה שכתב הרמב"ן שאין היתר דו"ס ביצא לדעת, היינו כשעשה מעשה של איסור תחומין לדעת, דלמרות שיצא בהיתר, מ"מ לא התירו לו דו"ס, אבל כשהגיע דרך למעלה מ"י שאין זה מעשה איסור תחומין כלל, בזה גם לדעת יש לו היתר דו"ס.

אמנם יש לציין דעת הרה"ב (ח"ד סי' פז) דס"ל דאסור לרדת מלמעלה למטה מ"י, וז"ל "דנהי דאין שם תחומין למהלך למעלה מעשרה או במקום שהוא ספק עשרה, אבל לירד אסור שהרי הוא מהלך בתוך עשרה ביבשה חוץ לתחומו, והא דאמרינן אין תחומין למעלה מעשרה היינו שאין עובר משום תחומין אפילו מהלך כל היום כולו, אבל מכל מקום חוץ מתחומו הוא עומד הילכך אסור לירד".

חוץ לתחום והיא עכשו למעלה מעשרה, אי מותר ל"י לירד מהספינה". והיינו בכה"ג שקנה שביתה למטה מ"י והלך חוץ לתחום למעלה מ"י, אם מותר לו לרדת לכתחילה למטה מ"י.

ונראה להוכיח מהרמב"ן שמותר, שכותב במי שקנה שביתה למטה מ"י והלך מחוץ לתחום למעלה מ"י "ומיהו כשבא למטה מ"י אין לו אלא ד"א או כל העיר כר"ג".

והנה שיטת הרמב"ן (לעיל מא:) דאין היתר דו"ס למזיד, וע"כ שמותר לירד מלמעלה למטה, ולכן מקבל את כל העיר כד"א.

אמנם אכתי יש לשאול דשי' הרמב"ן (שם) דאפילו יצאו בהיתר [כגון לקידוש החודש] אין היתר של דו"ס, דהרי יצא לדעת, ורק באנוס יש היתר דו"ס. ומעתה צ"ע דלמרות שמותר לו לירד מלמעלה למטה,

קנין שביתה למטה מ"י למי שנמצא למעלה מ"י

העיר, וליכא למימר דכיון דאין תחומין למעלה מ"י ואינו קונה שביתה במקומו אפילו בתוך התחום נמי".

אמנם במאירי יש קצת משמעות לא כן, שפירש במשנה מעשה שבאו מפלנדרסין כמו ריו"נ ש"היתה מחשבתם ליכנס לעיר ונמצא שקנו שביתה בתחום העיר, ומ"מ טרח לפרש שקנו שביתה משום שהספינה היתה גוששת ברקק או למטה מ"י. משמע שאילו עמדו למעלה מ"י לא היתה אפשרות לקנות שביתה בעיר, וצ"ב.

התבאר לעיל דדין תחומין למעלה מ"י נוגע גם לקנין שביתה, דמי שנמצא למעלה מ"י לא קונה שביתה.

והנה מה שלא קונה שביתה כשהוא נמצא למעלה מ"י היינו משום דכוונתו לקנות שביתה במקומו, אבל אם מתכוון לשבות במקום שלמטה מ"י, שפיר קנה שביתה, ולא אכפ"ל מה שהוא נמצא במקום שלמעלה מ"י.

וכ"כ להדיא הרמב"ן במי שבא בספינה בשבת, "אם היה בתוך התחום כשחשיכה מותר ליכנס לעיר, שהרי הוא כבני

דין לצאת מהספינה לתוך ד"א

הד"א מראש ואיך עכשיו מחליט שהד"א יהיו לכיוון חוץ. ויש לתלות במהלכת כמש"כ להלן.

אלא יותר נראה כמו ההצעה השניה שיש להגדיר את כל הספינה כמקום רגליו, ומודדים לו האלפיים אמה מחוץ למקום רגליו, כמש"כ האו"ז (הל' תחומין סי' קנב') "ונראה הי' בעיני לומר דארבע אמות משערינן לבד ממקום שהוא עומד בו, וכן משמע לי לשון רש"י שכתב בדברי ר' אלעזר והוא באמצען כלומר שתי אמות יש לו לכל צידו, דמשמע שמכל צד יש לו שתי אמות לבר ממקום שהוא עומד בו" [דלא כהרמב"ם (פכ"ז הי"א)].

שיטת הרמב"ן

והנה מצאנו ברמב"ן (כאן ד"ה ותמה על עצמן) שמביא מבעלי סברות המשובשות לפרש הא דקא מקשו בגמ' אי אמרת אין תחומין כי לא היו בתוך התחום מאי הוי "דלאו להתירן לירד וליכנס לעיר הקשו, אלא להתירן לירד ליבשה בלבד, אבל ליכנס לעיר ולזוז מד"א שלהן על שפת הים אסור".

ודוחה אותם ד"ודאי אפי' יש תחומין וכו' כשמגיעין לשפת הים נמי מותרין הן לצאת ממנה לתוך ד"א שלהן".

והנה יש מקום לפרש כמו הביאור שכל הספינה מוגדרת כמקום רגליו ויש לו ד"א מחוצה לה.

יל"ד אפילו לפי הצד שיש תחומין למעלה מי' וקנה שביתה באמצע הים, או בכה"ג שקנה שביתה במקום אחר למטה מי', כשמגיע לנמל מחוץ לתחומו, אם מותר לירד מהספינה לתוך ד"א.

שיטת האו"ז

וכתב האו"ז (הל' ע"ש סי' ו') על המשנה "פעם אחת לא נכנסו לנמל עד חשיכה, אמרו לר"ג מה אנו לירד וכו', ופירש"י מה אנו לירד מן הספינה לתוך העיר וכו' ע"כ רש"י. הרי למדנו משם שמי שבא בספינה בשבת מחוץ לתחום שאסור לו לצאת ולירד בתוך העיר, מיהו לצאת ממנה בתוך ד"א נראה דשרי, מדלא שאלו ממנו אלא אם מותרים לירד לתוך העיר כדפירש"י, ש"מ שבתוך ארבע אמות שרו. מיהו איני יודע, הואיל שכל הספינה שוויה רבנן כארבע אמות א"כ כשיצא ממנה הרי יוצא חוץ לד"א, ואיני יכול לעמוד על האמת אם מותר לצאת מן הספינה להיבשה בתוך ארבע אמות אם לאו, דשמא כל הספינה כמקום ששבת בו דמי דיש לו ד"א לכל צדדין, ה"נ שמא יש לו ד"א לכל צידי הספינה".

וצ"ב מה הסברה "כל הספינה כמקום ששבת בו דמי דיש לו ד"א לכל צדדין".

וכתב הדברי יחזקאל (סי' ט' אות יז') בב' ענינים: או שעומד בקצה הספינה, דמתיחסים שהד"א שלו ממשיות ביבשה, דדל היקף מחיצות מהכא. אמנם בלשון לא משמע כן. וגם צ"ע דלכאורה כבר קנה את

של בני אדם עד ב' אמות הסמוכות לתחום, לר"א מותר ליכנס. כתב "ושמעין מהכא דלר' אליעזר אפילו המוקף מחיצה חוץ לתחומו יש לו שתי אמות חוץ למחיצה, שאם לא כן הכא דלא מלו גברי ונשאר שתי אמות היאך יכנס באותן שתי אמות".

אמנם יש לציין שהריטב"א (לד. ד"ה וק"ל) כותב "שלא אמר רבא שהנותן את עירובו יש לו ד' אמות אלא בששבת ברשות הרבים או בכרמלית שאין כל הרשות שלו, אבל בששבת ברשות היחיד גמורה שהוא מקום מסוים, שוב אין נותנין רשות היחיד אחר של ד' אמות, ואפילו נתכוון לשבות בטפח הסמוך לרשות הרבים".

מבואר דאין לו ד"א מסביב מקומו. אמנם יש לחלק דהריטב"א כתב כן דוקא בד"א של מחוץ לתחום, ולא דמי לקנין שביתה ביה"ש.

אבל אכתי יש לשאול מדברי הריטב"א (מג.:-) ד"ה ועל כן) שכתב "אילו היתה שביתתם בביתם לא היו זזין ממקומן מתוך הספינה, שהרי חזרו למטה מעשרה והרחיקו מתחומין". דמבואר שאסור לצאת מהספינה בכלל.

ובשלמא אם נפרש בריטב"א שזה דין דוקא כשעומד בקצה הספינה, יש להעמיד דבריו בדף מג.:- כשעמד באמצע הספינה. אבל לפי הפירוש שכל הספינה נחשבת כמקום רגליו, צ"ע מדוע לא ירד.

אמנם ביותר נראה כמש"כ הגאון"י דהריטב"א (מד.) העמיד דין זה כמח' ר"ג ור"א, דדוקא לר"א יש לו ב' אמות מחוץ לדו"ס, אבל לדין דקיי"ל כר"ג אין היתר ד"א

אמנם גם אם נימא כמו הביאור הראשון שעומד בקצה הספינה וקונה ד"א מחוצה לה, יש לפרש כן לפי הפירוש הראשון של רש"י (מב.:-) שלא קונה שביתה כל זמן שמהלכת, וכשמגיע לנמל הרי הוא קונה ד"א, וכשעומד בשפת הספינה יוכל לקנות ד"א מחוץ לספינה.

אמנם לשאר הפירושים דבמהלכת קונה שביתה, א"כ כבר קנה ד"א במקומו ולא קנה ד"א מחוץ לספינה.

דין ד"א מחוץ לדיר וסהר

עוד מצאנו שנחלקו הראשונים בענין זה, לגבי דו"ס, דשי' תוס' (ס.:-) ד"ה כאן) "כשעומד תוך המחיצות או במקום שנחשב כד"א, אין חילוק בין עומד באמצע לעומד בסוף, דאפי' עומד בסופו כאילו עומד באמצעו, ואין נותנין חוצה לה כלום, דהא במי שהוציאוהו חוץ לתחום ונתנוהו בדיר או בסהר מהלך את כולה ולא חוצה לה, ואפי' הוא עומד בסופה".

וכן מבואר בחזו"א (קט' סקי"ז) שכתב שמה שפסק שמואל דלא כר"ג הוא גם קולא, דלפי ר"ג שכל ההיקף כד"א אסור לו לצאת מההיקף בכלל, משא"כ אם לא מחשיבים את כל ההיקף כד"א, אפשר לבחור ד"א מחוץ לדיר.

וכ"פ המ"ב (תד' סקי"י) "אינו רשאי לירד מהספינה להנמל, דאין לו אלא ד"א דהיינו מקום ישיבתו בספינה שחשיבא כולה כארבע אמות".

אמנם הריטב"א (מד.) לגבי מעשה דנחמיה, שהגמ' אומרת דאם עשו לו מחיצה

מעשה

סימן יא'

חרש

קלה

מחוץ לדו"ס, ולא תקשי מש"כ הריטב"א בשאר המקומות שאין לו ד"א מחוץ להיקף.

סימן יב'

שיטת הרמב"ם בתחומין למעלה מי' בים וביבשה

דאין תחומין למעלה מי', דאי יש תחומין ליקני שביתה בעבים".

ולענין הלכה, לשון הגמ' בסוף סוגיין "ספוקי מספקא ליה אי יש תחומין או אין תחומין ולחומרא". וכתב הראב"ד דבספק זה אם יש תחומין למעלה מי', פוסקים לחומרא. אמנם הרמב"ן ועוד ראשונים חולקים עליו דדוקא לגבי נפ"מ של נזיר אמרה הגמ' ספק לחומרא, אבל לענין תחומין דרבנן ספק לקולא. והרשב"א מחלק דאם קנה שביתה ביבשה, ספק לחומרא מכח חזקה דביתו, אבל אם היה למעלה מי' ביה"ש דהספק אם קנה שביתה, בזה ספק לקולא [והתבאר לעיל סי' יא']. ועכשיו נביא את דעת הרמב"ם בסוגיא.

הגמ' דף מג. "בעי רב חנניא יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה. עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה לא תיבעי לך דארעא סמיכתא היא, כי תיבעי לך בעמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה, אי נמי דקאזיל בקפיצה. לישנא אחרינא בספינה".

גמ' דף מה: "ליקני שביתה באוקיינוס, לימא דלא כרבי אליעזר דאי כר' אליעזר הא אמר כל העולם כולו ממי אוקיינוס הוא שותה. אמר ר' יצחק הכא בעבים שנתקשרו מערב יום טוב עסקינן. ודילמא הנך אזלי והנך אחריני נינהו, דאית להו סימנא בגוייהו, ואיבעית אימא הוי ספק דדבריהם וספק דדבריהם להקל. וליקני שביתה בעבים, תיפשוט מינה

דברי הרמב"ם בתשובה

מים שלא תדרוך בו כף רגל והוא כרמלית וכו' והטלטול בהם אפי' באלף מיל וכו', וכ"ש שזה לא יעלה בדעת בר בי רב דחד יומא שיהיה בהליכה במים אסור תחומין דאוריתא ממחנה ישראל שהוא רשות רה"ר, והלא ידע שאסור הטלטול שיש בו חיוב סקילה אמרו המעביר ד"א ברה"ר מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, כן בלי ספק המהלך יב' מיל על פני המים המועטים פטור לפי שאינו דומה למחנה ישראל, וכבר בארנו מה שחייב בזה מן הגנות שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן והמהלך לוקה מן התורה".

וז"ל הרמב"ם (בתשובה שח') ד"המים הרבים שגבוהים י"ט או יותר, ההליכה על גבם מותר בשבת, לפי שאין איסור תחומין למעלה מי' בכרמלית וכו', והשאלה שנסתפקה לתלמוד ושאל אם איסור תחומין למעלה מי' אם לאו, זה האסור למעלה מי' ביבשה הוא וכו', אבל אויר היס, ר"ל אויר כרמלית, לא יתלה בו איסור תחומין למעלה מעשרה".

ובתשובה שי' מוסיף לפרש "איך יתכן להיות תחומין דאוריתא על פני

והמהלך שם לוקה מן התורה, והיינו דתלה איסור תחומין באיסור טלטול.

ופירש החת"ס (שו"ת ח"ו סי' צח' ד"ה לישנא אחרינא) "דהרי הוצאה וה"ה העברה ד"א ברה"ר וכו' עיקרו נפקא מקרא אל יצא איש וכו' קרי ביה אל יוציא, ותחומין נמי מהתם נפקא קרינן אל יצא איש ממקומו, אלא אאזהרה דאל יוציא איכא סקילה, ואאל יצא ליכא אלא לאו, והשתא אם לענין סקילה מפרשי' מקומו מקום דגלי מדבר למעוטי מים שאינו דומה להם, מכ"ש לענין תחומין דליכא אלא לאו דסמכינן אהך משמעות דמקומו ממש דדגלי מדבר אמרינן". וכ"כ הקר"א.

דין תחומין ברה"י

והנה בסברה פשוטה היה נראה דגם רה"י הוי דומיא דדגלי מדבר, דהיה שם רה"י, ורק לענין טלטול ברה"ר ילפי' שיהיה כרה"ר שבדגלי מדבר, אבל מי יימר שתחומין הוא דוקא ברה"ר ולא ברה"י.

אמנם לפי הקר"א והחת"ס הנ"ל דמקור הרמב"ם הוא מדרשה ד"אל יצא" "אל יוציא", דילפי' איסור טלטול ואיסור תחומין מאותו פסוק, א"כ ברה"י לא יהיה איסור תחומין דאורייתא.

וכ"כ המבי"ט (קרית ספר שבת פכ"ז) "ואיסורה דתחומין לא הוי אלא ביבשה דומיא דמתנה ישראל, אבל בימים ובנהרות ובכרמלית אפילו אלף מיל מותר מדאורייתא, ורה"י המוקף מחיצות נראה דאינו נחשב בתוך יב' מיל, לא בתחלה לא באמצע ולא בסוף, אלא בעינין יב' מיל כדגלי מדבר".

וכתב לפי"ז "לא השגחנו בכמות התחום אלא באיכותו, אם הוא יבשה כדי שיהיה אסור של תורה ודאי למטה מי', או דבר אם הוא [למעלה] מי' ויהיה בו אסור מספק, או שיהיה ים ויהיה מותר לכתחלה למעלה מי' ואסור מדרבנן למטה מי'". וחוזר וכתב עוד "שההליכה על פני המים רוצה לומר למעלה מי', מותר לכתחלה ולא יתלה בו אסור כלל".

דין תחומין בכרמלית

מבואר ברמב"ם דאין תחומין דאורייתא בימים. ויל"ד אם זה דין בכל כרמלית או דוקא בימים ונהרות.

המאירי (ביה"ב לו.) כותב בדעת הרמב"ם "שאף שנים עשר מיל אינה מן התורה אלא במהלך ברה"ר כמתנה ישראל".

וכ"כ המ"מ (פכ"ז ה"ג) בדעת הרמב"ם "שאין תחומין דבר תורה בימים ובנהרות ולא בכרמלית".

וכן מביא הביאווה"ל (תד' ס"א ד"ה והואיל) בשם **רעק"א** והגר"ז דאין חילוק בין כל כרמלית לים, דבשניהם אין תחומין דאורייתא.

והביאווה"ל מקשה על זה כמה קושיות, וכותב לחלק דדוקא בימים "משום דאינו דומה לדגלי מדבר כלל, אבל עכ"פ ביבשה אף בכרמלית, יש לנו להחמיר ואף שאינו דומה לדגלי מדבר".

אמנם ברמב"ם מוכח שלא חילק בין סוגי כרמלית, דביאר הא דאין תחומין דאורייתא בים הוא משום דילפי' מדגלי מדבר ולא יתכן שהמטלטל שם אסור מדרבנן

בענין תחומין למעלה מי', אם הוא דאורייתא או דרבנן

דביי"ב מיל אזלינן לחומרא בהך ספיקא דלמעלה מעשרה, ובמאי עדיפא למעלה מעשרה באויר מימים ונהרות, הא למעלה מעשרה גם כן ליכא איסור הוצאה".

ובשלמא לפי הביאורה"ל שכתב לחלק דאין זה כלל דאין תחומין דאורייתא בכל כרמלית אלא דוקא במים "משום דאינו דומה לדגלי מדבר כלל, אבל עכ"פ ביבשה אף בכרמלית, יש לנו להחמיר ואף שאינו דומה לדגלי מדבר", א"ש.

אבל לפי המבואר ברמב"ם שלא חילק בין סוגי כרמלית, צ"ע קושית הבי"מ מ"ש ביבשה למעלה מי' שאסור ולמעלה מי' בים דמותר, הרי תרוויהו ספיקי דרבנן לקולא.

קושית המהר"ם שיק דעמודים יותר מד' על ד' הוור"ה

עוד שואל המהר"ם שיק (שו"ת סי' קכב) לפי המבואר דאין תחומין דאורייתא ברה"י, א"כ איך הגמ' אמרה דבעמודים גבוהים י"ט ורחבים דע"ד כארעא סמיכתא ויש איסור תחומין, הרי עמוד כזה הוא רה"י ואין שם תחומין מדאורייתא.

ביאור בדעת הרמב"ם דתחומין למעלה מי' הוא דרבנן

והנה קושיות אלו מבוססות על הבנה דאם יש תחומין למעלה מי', הרי זה איסור תחומין דאורייתא, דרשות תחומין עולה למעלה מי'.

קושית הבי"מ דעמודים פחות מד' על ד' הוור כרמלית

השו"ע (תד' ס"א) פוסק "המהלך חוץ לתחום למעלה מי"ט, כגון שקפץ ע"ג עמודים שגבוהים י' ואין בכל אחד מהם ד"ט על ד"ט, הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מי' או לאו, ומה שיהיה בדרבנן יהיה ספיקו להקל".

וכתב הרמ"א "מיהו אם היה הולך בדרך זה או ע"י קפיצת שם מתוך יב' מיל הרי דאורייתא, וכבר פירש המ"ב ד"בדרך זה" הכוונה ע"ג עמודים.

והקשה הבי"מ דעד כמה שהשו"ע פוסק לאתר מכן כהרמב"ם דבימים ונהרות אין תחומין דאורייתא, והטעם משום שהם כרמלית, א"כ גם עמודים הגבוהים י"ט ואין בכל אחד ד"ט על ד"ט הוי מקו"פ, ושוב הוי דרבנן, ואיך כתב הרמ"א בזה דהוא דאורייתא.

וכן מקשה בדברי הרמב"ם גופי' שכתב "לא השגחנו בכמות התחום אלא באיכותו, אם הוא יבשה כדי שיהיה אסור של תורה ודאי למטה מי', או דבר אם הוא [למעלה] מי' ויהיה בו אסור מספק, או שיהיה ים ויהיה מותר לכתחלה למעלה מי'". ולבי"מ היתה גירסה או "כל" דבר אם הוא למעלה מי', ובא לכלול בזה גם קפיצה על עמודים, דלמעלה מי' הוא אסור מספק. וצ"ע מ"ש מים דהוא כרמלית ומותר לכתחילה.

וכן הקשה הקרן אורה (נזיר סו.) "לא הבנתי משמעות דברי הה"מ ז"ל שם שכתב שם

וכ"כ הקר"א ד"לפי זה, אפילו אי נימא דיש תחומין למעלה מי', לא הוי אלא מדרבנן, דלמעלה מי' לאו רה"ר היא".

וספק הגמ' אם יש תחומין למעלה מי' הוא אם גזרו תחומין למעלה מי' מדרבנן או לא.

אמנם ברמב"ם י"ל דתחומין למעלה מי' הוא ודאי איסור דרבנן, דכי היכי דאין איסור תחומין בכרמלית משום דאינו דומיא דדגלי מדבר, ה"ה דאין איסור תחומין מדאורייתא למעלה מי' מכיון שאין רה"ר למעלה מי' ואינו דומיא דדגלי מדבר.

שיטת הרמב"ם להלכה בתחומין למעלה מי' ביבשה

מיל, אזלינן לחומרא למאן דאמר תחומין די"ב מיל הוי דאורייתא".

וצ"ע, אחרי שהתבאר דלפי הרמב"ם הנושא של תחומין למעלה מי' הוא דרבנן, איך כתב הרמ"א [שפוסק כמו הרמב"ם] דיש להחמיר ביב' מיל שהוא דאורייתא, הרי למעלה מי' הוא תמיד תחומין דרבנן, גם ביותר מיב' מיל.

ולאידך גיסא הקשה הקר"א על המ"מ איך כתב להקל בכל מה שהוא מדרבנן, הרי "איכא כמה ספיקות בתחומין דאזלינן לחומרא".

ביאור דגם בנוגע לדרבנן ספק לחומרא

ויש לפרש דלעולם הרמב"ם מחמיר בתחומין למעלה מי' ביבשה למרות שהוא מדרבנן, והוא משום דהוא ספק שעיקרו מן התורה.

וכבר כתב כן בספר קובץ (על הרמב"ם) דהרמב"ם החמיר ביבשה למעלה מי' אפילו באלפיים אמה דרבנן ו"אין מזה תימה, דהא מצינו הרבה פעמים דנקטינן בעיא בגמרא גם בדרבנן להחמיר".

הרמב"ם (פכ"ז ה"ג) פוסק "המהלך חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים, כגון שקפץ על גבי עמודים שגבוהין עשרה ואין בכל אחד מהן ארבעה על ארבעה טפחים, הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה".

ביאור דבנוגע לדרבנן ספק לקולא

ומביא המגיד משנה דהרמב"ם בתשובה (שח' ושיי') ביאר שכל מה שיהיה מן התורה ספק לחומרא ומה שהוא מדבריהם ספיקו להקל, "ושם כתב שאין תחומין דבר תורה בימים ובנהרות ולא בכרמלית, וכל תחומין בהן מדברי סופרים", וממילא בזה נפסוק לקולא, וכן "לדעת האחרונים שאין תחומין מן התורה, כל למעלה מי' ספק של דבריהם ולקולא".

וכן פסק השו"ע (תד' ס"א) "המהלך חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים, כגון שקפץ על גבי עמודים וכו' הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מעשרה או לאו, ומה שיהיה בדרבנן יהיה ספיקו להקל", וכתב על זה הרמ"א "מיהו אם היה הולך בדרך זה או על ידי קפיצת שם מתוך י"ב מיל חוץ לי"ב

למעלה מי' או למטה מי', דמכיון שבים אין בכלל נושא של דאורייתא, א"כ כל הספק נולד בענין הנוגע לדרבנן, ובוזה אמרי' ספק דרבנן לקולא, [וכפי שהגדיר בספר קובץ דזה נחשב עיקרו דרבנן].

ומש"כ הרמב"ם להחמיר למעלה מי' ביבשה גם בדרבנן, היינו בכה"ג שהספק בו אנו מסתפקים יש בו נפ"מ גם לענין דאורייתא [וזה מה שהגדיר בספר קובץ "עיקרו דאורייתא", והיינו שעיקר הספק נובע לדאורייתא].

והא דספק למעלה מי' נוגע גם לדאורייתא, מבואר בקובץ ובלבוש (תד' ס"א) דהיינו משום דעל הצד שיש תחומין למעלה מי', אם הלך יב' מיל ביבשה למעלה מי' עובר על תחומין דאורייתא, ומשום כך גם לענין אלפיים דרבנן ספיקו לחומרא.

אמנם לפי מה שביארנו לעיל [כמש"כ הקר"א] דהילוך למעלה מי' הוא תמיד דרבנן, אפילו אם מהלך שם יב' מיל. שוב צ"ב מדוע חשיב ספק הנוגע לדאורייתא.

וצ"ל דחשיב ספק הנוגע לדאורייתא בענין שביתה, משום דעל הצד שיש תחומין למעלה מי' השובת שם קונה שביתה מדאורייתא [וכפי שיבאר להלן דקונים שביתה מדאורייתא גם בכרמלית]. ולכן מכיון שספק זה נוגע לשביתה דאורייתא, נקטי' לחומרא גם בנוגע להילוך דרבנן [ואין הבדל בין הילוך אלפיים או יב' מיל, דתרוויהו דרבנן ונקטי' לחומרא].

וכן דייק בסתימת לשון הרמב"ם, וכפי שהקשה הרדב"ז (שו"ת אלף יח') "הקצור קצרה יד לשונו של הרב להודיענו הפסק", שסתם דהוא ספק ולא ביאר דבמקום שהוא נוגע לדרבנן ספיקו לקולא, והרי יש מקום לטעות ולהחמיר גם לענין דרבנן משום דעיקרו דאורייתא, "ואיך סתם הדברים ולא ביאר בחיבורו וסומך עצמו על התשובה". אלא באמת לא חילק בזה בין אלפיים אמה ליב' מיל, דלמעלה מי' ביבשה אסור מספק למרות דהוא דרבנן. [ודלא כהרמ"א שכתב להחמיר רק ביב' מיל].

ומה שכתב הרמב"ם בתשובה במי שנמצא בים והוא מסופק אם הוא למעלה או למטה מי' דספק דרבנן לקולא, היינו "בדברים שעיקרן דרבנן".

בענין ספק דרבנן שעיקרו דאורייתא

והנה יש להקדים, דבסוגיא דף לו. מבואר דלא אמרי' בתחומין שעיקרו דאורייתא לחומרא. וכ"כ המל"מ (ריש פ"ד בכורות) בדעת הרמב"ם דספק דרבנן שעיקרו דאורייתא לקולא.

וכן מבואר ברמב"ם גופי' דבספק אם נמצא למעלה מי' או למטה מי', אמרי' ספק דרבנן לקולא, למרות שתחומין עיקרו דאורייתא.

ואין זה סותר לדברינו הנ"ל, דהא דאמרי' ספק דרבנן לקולא למרות שעיקרו דאורייתא, היינו מתי שנוולד הספק בענין דרבנן, וכגון במי שנמצא בים ומסופק אם הוא

ביאור הא דהקיל הרמב"ם למעלה מי' בים יותר מביבשה

ומעתה יקשה לאידך גיסא, מדוע היקיל הרמב"ם בלמעלה מי' בים.

ובשלמא לפי המבואר בקובץ ובלבוש דלמעלה מי' חשיב עיקרו דאורייתא משום דאם ילך שם יב' מיל עובר על תחומין דאורייתא, א"ש דבים דגם אם יש תחומין למעלה מי' וילך שם יב' מיל לא יעבור על תחומין דאורייתא, אין עיקרו דאורייתא וספיקו לקולא^{ק"ד}.

אבל לפי מה שביארנו דחשיב עיקרו דאורייתא משום דהוא ספק שנוגע לענין שביתה דאורייתא, א"כ אין בזה חילוק בין בים או ביבשה, דגם בים קונה שביתה מדאורייתא [כפי שיתבאר להלן], ומדוע בים נוקט ספק לקולא.

והישוב לזה הוא דהרמב"ם למד דהגמ' מעולם לא הסתפקה בדין תחומין למעלה מי' בים, אלא רק ביבשה, [וצ"ל שהרמב"ם ל"ג את הלישנא אחרינא בגמ' דמסתפקים בספינה, וכן צידד הרדב"ן]. וא"ש דלא שייך להחמיר בזה מאחר ואין בזה ספק.

ועתה נבא לבאר ענין זה אם הגמ' הסתפקה רק ביבשה או גם בים.

דין מי שנמצא בים והוא מסופק אם הוא למעלה מי' או למטה מי'

הרמב"ם כותב (בתשובה שח') "ואם יהיה לנו ספק באותן המים אם בגבהן עשרה אם לאו, מותר ללכת בהם בשבת וכו' ספיקא דרבנן לקולא". וכן הוסיף לפרש בתשובה שי' "שההליכה על פני המים פחותים מעשרה אסור מדבריהם וכו' לפי שאין שם איסור תחומין דאורייתא אלא ביבשה, ויתחייב ממה שהולדנוהו מן ההיקש בלי ספק, שאם יהיה ספק אם הוא למטה מעשרה או למעלה מעשרה, מותר ללכת בו לפי שהוא ספיקא דרבנן מבלתי שנשגיח אם הוא יב' מיל או אלף". וכן פסק הרמ"א (תד' ס"א).

וכבר העיר השעה"צ (סק"י) "דיש כאן ספק ספקא להחמיר, דשמא הוא למטה מעשרה ושמא יש תחומין למעלה מעשרה", ומ"מ אמרי' ספק דרבנן לקולא. וכן הוכיח רעק"א (רמח' ס"ב) דס"ס להחמיר בדרבנן לקולא^{ק"ה}.

אמנם כתב הבי"מ דמדויק בלשונות הרמב"ם דהגמ' בכלל לא הסתפקה בדין

❦ הערות והוספות ❦

^{ק"ד} כ"כ בספר קובץ לרמב"ם, דהא דאמרי' ספק דרבנן לקולא היינו דוקא "בדברים שעיקרן דרבנן, ובספינה גם להרמב"ם עיקרו מדרבנן מקרי, וא"כ בספינה שפיר כתב דאיכא להקל בספיקא, דכיון דאינו דומה לדגלי מדבר". וכן מביא מהלבוש (סי' תד' ס"א) שכתב "אמרו דביבשה שהיא במקום ר"ה ממש ודומה לדגלי מדבר, יש להחמיר ואמרינן יש תחומין למעלה מי', כגון הרוצה להלך חוץ לתחום באויר למעלה מי' וכו' אמרו שאסור לעלות עליהם בתוך התחום ולירד מהם מצד השני שחוץ לתחום מדרבנן, ולמ"ד י"ב מיל הוא דאורייתא אם עשה כן בי"ב מיל על ידי שם או ע"י עמודים הוי איסור דאורייתא, בד"א ביבשה דדומה לדגלי מדבר, וכבר ידעת דכל איסורי שבת ממלאכת המשכן שבמדבר ילפינן, אבל ימים ונהרות שאין שם איסור תחומין דאורייתא כלל אפילו בי"ב מיל לדברי הכל לפי שאינם דומין לדגלי מדבר, הקילו בו".

^{ק"ה} ועי' חת"ס (ח"ו סי' צח' ד"ה וכתב ה"ה) שכתב לדחות ד"אין כאן אלא ספק אחד אם הספינה במקום שראוי לקנות שביתה או לא, מה לי אם הוא למטה מי' או למעלה, אין שום נפקותא בזה, אלא אם זה המקום שהספינה עומדת עליו הוא בכלל מקום שאל

ומה שהקשה הבי"מ מהיכ"ת לחלק דבים פשיטא דאין תחומין למעלה מי' וביבשה הגמ' מסתפקת. קושיא זו מבוססת על הבנתו דעל הצד דיש תחומין למעלה מי', הרי הוא תחומין דאורייתא.

אמנם כבר הבאנו לעיל בדעת הרמב"ם דלעולם למעלה מי' לא יהיה תחומין דאורייתא. וממילא א"ש דדוקא במקום שלמטה מי' יש איסור תחומין דאורייתא, הגמ' מסתפקת אם גזרו לאסור גם למעלה מי'. אבל בים שגם למטה מי' אין איסור תחומין דאורייתא אלא מדרבנן, בזה היה פשיטא לגמ' שלא באו חכמים להוסיף ולגזור גם למעלה מי'.

ומה שהקשה שהגמ' הוכיחה ממעשה שבאו מפלנדרסין, דע"כ שהגמ' הסתפקה גם בים. י"ל עפ"י מש"כ החת"ס (שו"ת ח"ו סי' צח' ד"ה לישנא אחרינא) דכל מה שהרמב"ם חידש דאין איסור תחומין דאורייתא בכרמלית, היינו למאי דקיי"ל דתחום יב' מיל דאורייתא וילפי' לה מדגלי מדבר, אבל לר"ע דס"ל דתחום אלפיים דאורייתא, הרי הוא למד תחומין ממגרשי הלויים, ושם הוא שדות וכרמלית, וע"כ שיש תחומין דאורייתא גם בכרמלית.

ולפי"ז א"ש שהגמ' הוכיחה ממעשה שבאו מפלנדרסין שר"ע החמיר לא ללכת בכל הספינה, והרי ר"ע לשיטתו שיש תחומין דאורייתא בים, ואם החמיר לא ללכת בספינה ע"כ סבר שגם למעלה מי' יש תחומין, ונוכח

תחומין למעלה מי' בים, דזה היה פשיטא דבים אין תחומין למעלה מי', והגמ' הסתפקה רק ביבשה [וצ"ל דלא גרס בגמ' את הלישנא אחרינא דמסתפקים גם בספינה].

וא"ש דאין כאן ס"ס להחמיר, דהוא רק ספק אחד אם הוא למטה או למעלה מי', אבל עד כמה שהוא למעלה מי' פשוט דאין תחומין.

אמנם הבי"מ שואל דלא יתכן לומר כן, דמהיכ"ת לחלק בזה מסברה, הרי עד כמה שיש תחומין למעלה מי' מדאורייתא, והיינו שרשות תחומין עולה עד לרקיע, מהיכ"ת שבים דרבנן יתקנו תחומין רק עד י'.

ועוד מוסיף לשאול דהגמ' להדיא מוכיחה ממעשה שבאו מפלנדרסין דר"ע ור"י החמירו על עצמן שלא להלך בספינה, וע"כ דגם בים יש להסתפק אם יש תחומין למעלה מי'.

ומכח זה נדחק הבי"מ בדברי הרמב"ם דלעולם הגמ' מסתפקת גם בים אם יש תחומין למעלה מי', והא דפסק דמותר להלך למעלה מי' בים הוא מכח ספק דרבנן לקולא. וכ"כ המ"מ (מובא לעיל). וחוזר להיות ס"ס להחמיר.

ביאור דהגמ' לא הסתפקה בתחומין למעלה מי' בים

ונהנה בלשון הרמב"ם אכן מדויק כמו שדייק הבי"מ דבים למעלה מי' אין בכלל ספק.

למעלה מי', דאין זה מכח ספק דרבנן לקולא אלא משום דמעולם לא היה בזה ספק.

משם גם לעניננו ביבשה דיש תחומין למעלה מי'ק'. ובוזה יישבנו מה שהרמב"ם הקיל

בענין אם מותר לרדת מהספינה לנמל

שיהיה בינו ובין הנמל כשיכנס השבת אלפים אמה או פחות. אבל אם נכנס עליו השבת והוא חוץ לתחום אותו המקום שעמדה בו הספינה בשבת, אסור לו לצאת מן הספינה עד מוצאי שבת"ק'.

וצ"ב סברת הרמב"ם, דעד כמה שפסק דאין תחומין למעלה מי' בים, מדוע אסור לירד מהספינה.

ביאור דלא קונים שביתה באמצע שבת

והיה מקום לפרש את שיטת הרמב"ם דנהיה דמדאין ספק דרבנן לקולא לא קנה שביתה, מ"מ סבר דלא קונים שביתה באמצע שבת, ונמצא דכשמגיע לתוך עשרה אין לו אלא ד' אמות, ואסור לו לרדת מהספינה לנמלקי'.

אמנם לפי"ז אינו מובן מדוע כשהיה בתוך אלפיים לנמל מותר לירד, הרי לא קנה

הרמב"ם פסק דאין תחומין למעלה מי' בים ומותר להלך שם לכתחילה, והיה נראה דה"ה שלא קונה שם שביתה, וממילא מי שהיה בכניסת שבת באמצע הים למעלה מי' והגיע לנמל באמצע שבת, הרי הוא מותר לירד, דמודדים לו אלפים אמה ממקום שירד למטה מי'.

ואכן כן כתב המ"מ (פכ"ז ה"ג) בדעת הרמב"ם "מכלל דבירהם למדנו שכל שהלך בים למעלה מי', לכשיגיע לנמל יורד ואינו נמנע, ויש לו אלפים אמה מן המקום שפגע תחלה בו למטה מעשרה", וכן פסק השו"ע (תד' ס"א).

אמנם כבר הקשה הרדב"ז (שו"ת אלף יח') דככל הנראה לא ראה המ"מ את סוף התשובה של הרמב"ם, שכתב להדיא (תשובה שח') "אם הגיעה הספינה בשבת לנמל אחד וכו' מותר לישראל לירד לאותו נמל ובלבד

✽ הערות והוספות ✽

^{ק'} והראיה השניה של הגמ' מהא דפעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה, לא מתישב בזה, דשם הוא ר"ג, ולא מצאנו דס"ל תחום אלפיים דאורייתא. ולהלן ביארנו דשאני קנין שביתה מאיסור הילוך למעלה מי'.

^{ק'} הרדב"ז מוסיף להקשות מהרמב"ם (פכ"ז ה"ט) "מי שהיה בא בדרך ליכנס למדינה, בין שהיה בא בים בין שהיה בא בחרבה, אם נכנס בתוך אלפים אמה קרוב לעיר קודם שיכנס השבת, אף על פי שלא הגיע למדינה אלא בשבת, הרי זה יכנס ויהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח". דמדויק דדינו כדון מהלך בחרבה, דאם לא היה בתוך התחום בכניסת שבת, לא יכנס כלל. אמנם את הראיה הזאת יש לדחות דלצדדין קתני [וכפי שהציע הרדב"ז בעצמו], דבחרבה לא יכנס כלל, אבל בים, ילך עד אלפיים אמה ממקום שפגע בו תחילה למטה מי'. ומה ששאל הרדב"ז דעד כמה שמקבל אלפיים באמצע שבת - והרי הוא באותו זמן בתחום העיר - שיחשב כשבת בעיר להתיר לו ללכת כל העיר וחוצה לה אלפים. כבר מצאנו כן ברשב"א דבאמצע שבת לא אמרי' דחשיב כאילו שבת בעיר, אלא מודד אלפים אמה ממקום שפגע בו תחילה למטה מי', והתבאר במקומו (סי' יג').

^{ק'} הרמב"ן כתב בזה ב' תירוצים מדוע מותר לו לירד, או משום שנגרר אחרי העיר [וי"ל דהרמב"ם סבר דלא נגרר מאחר ואינו בתוך אלפיים לעיר בכניסת שבת], או משום שדעתו לשבות שם [וי"ל דהרמב"ם סבר דלא מהני בזה דעת מכיון שאינו יכול להגיע לאותו מקום לפני שבת].

ביאור דקנין שביתה למעלה מי' דאורייתא

ושמעתי לפרש בענין אחר, דלעולם הגמ' הסתפקה גם לענין קנין שביתה. אלא שיש לשים לב לחילוק מהותי בין הילוך מחוץ לתחום לבין קנין שביתה.

דהנה כל מה שהרמב"ם חידש דאין תחומין דאורייתא בכרמלית, היינו לענין הילוך דילפי' מדגלי מדבר, ד"מן הגנות שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן והמהלך לוקה מן התורה". אבל לענין קנין שביתה לא שייך ללמוד דבעי' דומיא דדגלי מדבר, ופשוט דקונה שביתה מדאורייתא גם בכרמלית.

ומעתה ה"ה לענין למעלה מעשרה, שמה שביארנו דלמעלה מי' אינו דומיא דדגלי מדבר וכל איסורו דרבנן, היינו לענין הילוך, אבל לענין קנין שביתה, עד כמה שיש תחומין למעלה מי' הרי הוא קונה דאורייתא^ט.

ומה שהתבאר לעיל ברמב"ם דהגמ' לא הסתפקה בים אם יש תחומין למעלה מי', היינו דוקא לענין הילוך, דכיון דגם למטה מי' איסורו רק מדרבנן, לא גזרו למעלה מי'. אבל לענין קנין שביתה דקונה מדאורייתא בים למרות שהוא כרמלית, שפיר יש להסתפק דאם יש תחומין למעלה מי' יקנה שביתה גם למעלה מדאורייתא.

שביתה באמצע הים [אם לא דנימא דבכה"ג שנמצא בתוך אלפיים, הוה ספק לקולא שכן קונה שביתה, וצ"ב].

ביאור הרדב"ז דהגמ' לא הסתפקה לענין קנין שביתה

הרדב"ז מישב ד"הרמב"ם לא מפרש לה לבעיין אלא לענין אם יש תחומין למעלה מי' ואסור לילך או ליכא תחומין, אבל לענין קניית שביתה לא מבעיא ליה, דפשיטא דקונה שביתה בכל מקום שנכנס עליו השבת, ואפילו בספינה ולמעלה מעשרה".

ולכן נהי דהתיר להלך למעלה מי' בים, היינו רק היתר הילוך, אבל לענין שביתה ודאי קנה וממילא אסור לירד לנמל.

ומה שהגמ' הביאה להוכיח דיש תחומין למעלה מי' מפעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה, ושם הנושא הוא לענין שביתה, "אנה"נ דמצי לדחויי הכי, אלא כיון דבלא"ה צריך לאוקמי ברקק כי היכי דלא תפשוט מרישא, מוקי מעשה דסיפא נמי ברקק", עע"ש.

אמנם דבריו צ"ע, דהרי הוא גמ' מפורשת דף **מה**: "וליקני שביתה בעבים, תפשוט מינה דאין תחומין למעלה מי', דאי יש תחומין ליקני שביתה בעבים", דמבואר שהגמ' הסתפקה גם לענין שביתה, דאם אין תחומין למעלה מי' לא קונה שביתה.

❦ הערות והוספות ❦

^ט ועפי"ז ישבנו לעיל הא דחשיב עיקרו דאורייתא, דהספק תחומין למעלה מי' נוגע דאורייתא לענין קנין שביתה.

וספק דדבריהם להקל", וצ"ע דהרי הוי יותר מיב' מיל, אלא ע"כ דיב' מיל דרבנן.

והנוב"י (תנינא או"ח סי' מו') דחה את הראיה, דשאני מים שאין בהן תחומין מדאורייתא, ולכן הוי שביתת המים שביתה דרבנן וספק להקל.

ולכאורה מבואר בגר"א דלמרות שמודה לשו"ע (שם) דאין תחומין דאורייתא במים, מ"מ זה דוקא לענין הילוך, אבל לענין קנין שביתה שפיר קונה מדאורייתא, וחוזרת הראיה דתחום יב' מיל דרבנן.

ובדעת הרמב"ם (פכ"ז ה"א) דיב' מיל דאורייתא, צ"ע קושית הגר"א מדף מה' ע"ב. וצ"ל דס"ל שביתת כלים דרבנן (כדעת רלב"ח המבוא במ"א). א"נ לפחות כלים שאין להם בעלים [כמו הגשם] אין להם שביתה ותחום דאורייתא, ולכן שייך בזה ספק דרבנן לקולא.

וא"ש דפסק מחד שמוטר ללכת בים למעלה מי', דבזה מעולם לא היה צד לאסור, ומאידיך פסק לענין קנין שביתה לחומרא דיש תחומין למעלה מי' ואסור לירד לנמל, משום דהוא ספק דאורייתא לחומרא. וכמו"כ פסק להחמיר לענין קנין שביתה אפילו אם התרחק מהמקום ששהה בו בכניסת שבת פחות מיב' מיל, דהוא נושא של דרבנן. מ"מ מכיון שעיקר הספק נוגע לדאורייתא נקט' לחומרא אפילו בנוגע לרבנן, כנ"ל.

ובזה א"ש נמי מה שהגמ' הוכיחה מהא דפעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה, דהגמ' הסתפקה בתחומין למעלה מי' בים לענין קנין שביתה, וכמו שמוכח נמי מסוגיא דף מה' ע"ב, ודלא כהרדב"ז.

הוכחת הגר"א דתחום יב' מיל דרבנן

וכיסוד הזה מבואר בגר"א (תד' ס"א) שהוכיח מהגמ' מה: שאמרה "ליקני שביתה באוקיינוס וכו' הוי ספק דדבריהם

סימן יג'

בענין שביתה באמצע שבת

גמ' דף מה' ע"ב "גשמים שירדו מעי"ט יש להן אלפים אמה לכל רוח וכו' ביי"ט הרי הן כרגלי כל אדם. ואמאי ליקני שביתה באוקיינוס וכו' אמר ר' יצחק הכא בעבים שנתקשרו מערב יום טוב עסקינן, וליקני שביתה בעבים, תיפשוט מינה דאין תחומין למעלה מי', דאי יש תחומין ליקני שביתה בעבים".

גמ' דף מג' ע"א "תא שמע פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה וכו', אי אמרת בשלמא יש תחומין שפיר אלא אי אמרת אין תחומין כי לא היינו בתוך התחום מאי הוי".

משנה דף מה' ע"א "מי שישן בדרך ולא ידע שחשיכה יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי ר' יוחנן בן נורי וחכמים אומרים אין לו אלא ארבע אמות".

שיטת הראשונים שאם לא קנו שביתה בים, מותרים לירד ולילך אלפיים אמה

ושואל הרמב"ן "קשיא לי, כי לא היו בתוך התחום דין הוא שלא ירדו וכו' כשבאין בשבת ליבשה אינן יכולין לקנות שביתה, שאין אדם קונה שביתה בשבת, כדאמרי' לקמן בישן לרבנן דאין לו אלא ד"א, דקסברי נכסי הפקר אין קונין שביתה, ולא אמרי' כשניעור משחשיכה יקנה לו אלפים אמה, וגבי גשמים נמי כי אין קונין שביתה בעבים מעי"ט ולא אמרי' יקנו שביתה במקום נפילתן ביו"ט ויהא להן אלפים אמה לכל רוח, אלא הן כרגלי כל אדם".

והיינו שמביא ב' מקורות דלא קונים שביתה באמצע שבת: א. ראייה מישן לרבנן שלא קונה שביתה בביה"ש, וגם בשבת אין לו אלא ד"א. ב. ראייה מגשמים שאם לא קנו

הגמ' (מג.) מוכיחה ממעשה שבאו מפלנדרסין שיש תחומין למעלה מי', דאי אמרת אין תחומין למעלה מי' כי לא היינו בתוך התחום מאי הוי, והיינו דכי לא היו בתוך התחום נמי מותרים הם לירד. ויל"ע לאן מותרים לירד.

והביא בזה הרמב"ן (מג.) "מבעלי הסברות המשובשות דלאו להתירן לירד וליכנס לעיר הקשו, אלא להתירן לירד ליבשה בלבד, אבל ליכנס לעיר ולזוז מד"א שלהן על שפת הים אסור, לפי שלא קנו שביתה בים וכאן אין להם אלא ד' אמות". ועיי"ש שדחה פירוש זה.

ועיקר שיטת הראשונים שכשירדים למטה מי', מותרים לילך אלפיים אמה משם.

שביתה בין השמשות לא יזוז ממקומו, וכן פי' רש"י בפ' כיצד מעברין (ס.), אלמא לא מצי קני בשבת כלום". ויתבאר להלן מח' הרמב"ן עם הראשונים דמה"ט לא הביאו לראיה זו.

ובישוב הא דמותרים לרדת ולילך אלפיים אמה בשבת, מצאנו ג' דרכים:

שביתה בעבים, גם לא קונים שביתה במקום נפילתם בשבת^ק.

יש לציין שהרמב"ן מביא עוד ראייה שלישית [שלא מובאת בשאר הראשונים] "והכי נמי מוכח לקמן (מ"ט): בשמעתא דמי שבא בדרך והיה מכיר אילן או גדר דכל דלא קנה

א. ביאור א' ברמב"ן שלא קונים שביתה באמצע שבת

וכן ס"ל לרמב"ן כאן "שכל מה שבתוך תחום העיר בתר קרתא גריר"^{קב}, ותירץ לפי"ז דאיירי בכה"ג שהיו תוך אלפיים אמה לעיר, וממילא נגררים אחרי העיר.

ומוסיף שלא צריך שיהיו בביה"ש בים בתוך אלפיים אמה לעיר, אלא כל שממקום היבשה לעיר הוא תוך אלפיים, הרי הם נגררים אחרי העיר אפילו שהם רחוקים יותר מאלפיים אמה מהעיר, "כיון דבמקומם בים אין שם קנין שביתה ואין תחומין נמדדים בים כלל, כשבאו לגבולו בשבת הוו להו כמי שישב בדרך ועמד והרי הוא סמוך לעיר דקונה שביתה כר' יהודה".

ומבואר כאן חידוש דאם אין תחומין למעלה מי', הרי מחשיבים את הים כמאן דלית' וכאילו הוא בתוך תחום העיר.

הרמב"ן מפרש דלעולם לא קונים שביתה באמצע שבת, ד"דבר פשוט הוא דתחלת היום קונה עירוב ולא בחצי היום". ומה"ט ישן לא קונה אלפיים כשמתעורר, וכן גשמים לא קונים שביתה כשיוורדים באמצע שבת, אלא הם נגררים אחרי רגלי האדם.

והא דהיו מותרים לירד מהספינה למרות שבביה"ש היו רחוקים יותר מאלפיים אמה מהיבשה, מפרש הרמב"ן בב' אופנים:

ביאור שנגרר אחרי העיר

איתא במשנה (מה.) "מי שישב בדרך ועמד וראה הרי הוא סמוך לעיר, הואיל ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס דברי רבי מאיר, ר' יהודה אומר יכנס". ומבואר בריטב"א (מז: ד"ה תני ר' חייא, בשם הר"מ ב"ר שניאור) דגדר ההיתר הוא "דבתר קרתא גריר וכו' העיר מושכתו לשביתה"^{קא}.

✻ הערות והוספות ✻

^ק אלא דינם כרגלי כל אדם, ועי' להלן סי' יח' שיתבאר שי' הראשונים בביאור דין זה, והוא תלוי בסוגיין אם יש שביתה באמצע שבת.

^{קב} דלא כמשמעות הראשונים (מובא להלן ובסי' טז') שלומדים בהא דיושב בתוך תחום העיר דינו כבני העיר מדין "דעת", ד"כוונת לבו היתה שיקנה שביתה עם בני העיר כל מה שאפשר ואחר כוונת לבו הולכין".

^{קג} וודאי שאין כוונת הרמב"ן מדין "דעת", דאילו הוא היתר מכח דעת, אז מדוע לא התקשה כאן דאינו יכול להגיע לשם עד ביה"ש [ורק בתירוץ הבא התקשה ותירץ דיכול לבא ע"י רוח שאינה מצויה].

עד ביה"ש, כתב הרמב"ן דגם כאן "כי רהיט מטי הוא ברוח שאינה מצויה דים".

וכפירוש זה כתב ג"כ **המהרש"א** (מה:):
 "שלא נכנסו לנמל משחשיכה אבל ראו את העיר מרחוק על הים, והיה דעתם לקנות שביתה בעיר כמ"ש התוס' לעיל (מג: ד"ה מותרין), וא"כ אי אין תחומין למעלה מ"י, הרי העיר לא היה חוץ מתחומן ושפיר קנו לכל רוח, דומה ממש לעיר ולאילן ששנינו דכשבא לשם קונה שם שביתה, שקונים לו כבר בין השמשות".

ונראה ברמב"ן דלפירוש זה לא קשה קושינו הנ"ל, דלתירוץ זה לא צריך דוקא עיר, אלא כל מקום שמגיע ביבשה קנה שם שביתה. וכן נראה להוכיח מהא דהקשה דצריך מקום שיכול להגיע לשם עד ביה"ש, והחזו"א (סי' קי' סק"ו ד"ה נא' א', מובא להלן סי' טז') כתב דלעיר לא צריך רהיט, אלא כאן איירי ביבשה בלי עיר.

והנה פסק השו"ע (תד') "מי שבא בספינה בשבת והגיע לנמל, אם משנכנס השבת עד שהגיע לנמל לעולם היתה למעלה מ'י מקרקע הים או הנהר, יורד ואינו נמנע ויש לו אלפים אמה". וכתב על זה **רעק"א** "במהרש"א בעירובין מה: כתב דבכה"ג אין לו אלא ד"א, אא"כ כשהיה דעתו בתחלת שבת לקנות שבית' באיזה אילן או גדר שיש שם בזה מהני כיון דהיה תחלת שבת למעלה מ'י הוי כאלו היה תוך התחום של האילן והגדר".

מבואר ברעק"א שצריך לסיים מקום לקנות שם שביתה. ואילו ברמב"ן משמע דכל מקום שיגיע ביבשה התברר ששם הוא

ונראה דאין זה דין בכל מקום שיכול להגיע לעיר בהיתר, וכגון ששובת על עמודים גבוהים י"ט ורחבים פחות מדע"ד, שיכול להגיע ע"י עמודים אלו עד תוך תחום העיר, דסוף סוף מקום זה לא נגרר אחרי העיר. ודוקא מקום כמו ים, שמצד עצמו לא שייך בו תחומין כלל, בזה אמרי' דהים כמאן דלית' והרי הוא כמו בתוך תחום העיר שנגרר אחרי העיר.

אמנם כותב להקשות על ביאור זה, דנמצא חומרא בדין אין תחומין למעלה מ'י בכה"ג שהיו בספינה רחוק אלף אמה מהיבשה, ואין שם עיר בתוך תחום היבשה. דאילו יש תחומין למעלה מ'י וקנה שביתה במקומו הרי הוא מותר להלך אלף אמה ביבשה, שהוא תוך אלפיים משביתתו, משא"כ אם אין תחומין, מכיון שאין עיר ש"תגורר" אותו, אין לו שביתה כלל ואין לו אלא ד"א.

ביאור דדעתו ליבשה

עוד כותב לבאר "דכיון שהן מהלכין ודעתן ליבשה הוה להו כהחזיק בדרך (נב). וקנה עירוב באותו מקום שיצאו ביבשה על שפת הים". והיינו שקונה שביתה ביבשה מדין "דעת" שדעתו ליבשה.

והא דבעלמא מהני דוקא בתוך אלפיים אמה, היינו משום שצריך שיכול להגיע לשם, אבל כאן שאין תחומין למעלה מעשרה, יכול להגיע ליבשה גם ביותר מאלפיים אמה.

ולמרות שיש דין שהמקום שמתכוון לשבות שם יהיה מקום שיכול להגיע אליו

חוץ לתחום", וקצת משמע דכל שרואה את היבשה סגי בהכי, אפילו שאינו יודע על אילן או גדר מסוים. וצ"ב.

קנה שביתה. ועי' בתו"ש (תא' סק"א) שכתב בדברי המהרש"א "והיינו דוקא כשרואה בכה"ש אותו מקום, ואפילו הוא רחוק ממנו

ב. ביאור ב' ברמב"ן שקונים שביתה בביה"ש וחלות הקנין חל בשבת

סברה מיוחדת דלא קונים שביתה במקום נפילתם אלא נגררים אחרי רגלי כל אדם, עיי"ש.

ומשמע שבזה בא לפרש שיטת "המפרשים שאומרים שאם מילא זה לעצמו ואחר כך מצאו חבירו ונתנו לו במתנה, השני מוליכן כרגליו ואין הראשון אוסרן עליו אלא כל זמן שהן שלו", דמבואר שהשביתה יכולה להשתנות באמצע השבת, והיינו דדוקא שביתה ביה"ש שהיא שביתה גמורה במקומו לא יכולה להשתנות, משא"כ כאן שלא קנו שביתה ביה"ש במקום מסוים, דהחלות תחול באמצע שבת, אז החלות יכולה להשתנות לפי המצב ולעבור ממקום למקום.

ולהלן יתבאר שיטת הרשב"א דמשמע בדבריו כמו מהלך זה, אמנם תירץ הא דגשמים משום דבשביל לזכות לשביתה בשבת בעי' דעת בביה"ש לקנות שביתה במקום שיגיע שם אפילו לאחר ביה"ש, עיי"ש.

הרמב"ן מביא ביאור נוסף ד"ממקום שהגיע בו למטה מעשרה, משם מודדין לו אלפים אמה שזכה בהן מע"ש, ואין למעלה מי' שהיה שם ביה"ש מפסיד ממנו שביתה שהיא ראויה לו ועתידה לבא אצלו בשבת וכו' וזהו הנכון".

והיינו דודאי קנין שביתה הוא רק בביה"ש [כמש"כ הרמב"ן לעיל ד"דבר פשוט הוא דתחלת היום קונה עירוב ולא בחצי היום], אלא ד"חלות" הקנין שביתה שחל בביה"ש יחול במקום שיגיע באמצע שבת.

וזה החילוק מ"ישן" לרבנן שלא קנה שביתה כשהוא ישן, ממילא לא יחול לו שביתה בשבת, דמה שחל באמצע שבת הוא רק קנין שקנה בביה"ש²⁷.

והא דגשמים לא קונים שביתה כשנופלים בשבת [אפילו לריב"נ שיש להם שביתה], כתב הרמב"ן (בישוב שיטת תוס', מובא להלן) דודאי קונים שביתה, אלא שיש

❦ הערות והוספות ❦

²⁷ הרמב"ן מביא ראיה לביאורו מדין ישן אליבא דריב"נ שיש לו אלפים אמה, דבבבלי מבואר דנחלקו רבנן וריב"נ אם כלי הפקר קונים שביתה, וה"ה אם ישן קונה שביתה בביה"ש בזמן שיושן, לריב"נ שקונה שביתה הרי הוא קונה בזמן השינה במקום שישן. אמנם בירושלמי (פ"ד ה"ה, וע"ע להלן סי' יז) מבואר טעמא דריב"נ "מאחר שאילו היה ער היה קונה לו שביתה, יש לו אלפים אמה לכל רוח", ומפרש הרמב"ן דלמרות שבביה"ש לא קנה אלפים אמה משום שישן, מ"מ קונה שביתה בביה"ש וחלות הקנין חלה כשמתעורר. [ורבנן חלקו דישן לא קנה שביתה כלל, ולכן אין מה שיחול כשמתעורר]. ונפ"מ בין הבבלי לירושלמי כשהתגלגל בזמן השינה [או שהעבירו אותו ממקום למקום], דבבבלי קונה אלפים אמה במקום שהיה בביה"ש, ואילו לירושלמי קונה אלפים אמה במקום שהתעורר.

ג. ביאור תוס' שקונים שביתה באמצע שבת

דין ד"א לפי שאין כאן תחומין כלל, כשיצא ליבשה הוא קונה אלפים דאמרי' זהו תחלת היום שלו וקונה לו עירוב".

ונפ"מ בין תוס' לרמב"ן בגר שנתגייר באמצע שבת, דלפי תוס' שיש שביתה באמצע שבת, הרי הוא קונה שביתה בשבת. משא"כ לפי הרמב"ן שהקנין שביתה הוא בביה"ש ורק החלות חל בשבת, א"כ גר שלא קנה שביתה בביה"ש, אין לו אלפים אמה באמצע שבת.

וצ"ע הקושיות הנ"ל מ"ש מישן ומגשמים שלא קנו שביתה בביה"ש, שגם לא קונים באמצע שבת.

תוס' (מה:) מפרשים דדוקא בגשמים שקנו שביתה באוקיינוס וירדו בשבת, "כיון דקנו שביתה באוקיינוס אע"פ שבאו למעלה מי' אין להם אלא ד' אמות דהרי הן חוץ לתחום. ובעובדא דר"ג דפריך (מג.) ואי אין תחומין למעלה מי' כי לא היו בתוך התחום מאי הוי, היינו משום שגם בין השמשות בשעת קניית שביתה היו למעלה מי' ולא קנו שביתה בשום מקום, ולכך כשבאו בתוך י' היה להם שביתה והיה להם אלפים אמה לכל רוח".

ולומד הרמב"ן בדבריו שקונה שביתה באמצע שבת^{ק"ד}, ד"מהלך בים שאינו בכלל מדה ואין שם לא דין אלפים אמה ולא

ביאור מ"ש מישן שלא קונה שביתה באמצע שבת

אבל מהלך בים שאינו בכלל מדה זו ואין שם לא דין אלפים אמה ולא דין ד"א, לפי שאין כאן תחומין כלל, כשיצא ליבשה הוא קונה אלפים אמה, דאמרי' זהו תחלת היום שלו וקונה לו עירוב".

ובביאור דבריו יש לפרש בכמה אופנים, יש שפירשו דכיון שקנה ד"א, הרי זה סותר לקנין אלפיים אמה, דא"א לקנות את שתיהם^{קט"ו}. [וייתבאר עוד להלן].

לפי תוס' שקונים שביתה באמצע שבת, צ"ע מ"ש מישן שלא קונה שביתה כשמתעורר. ונאמרו בזה כמה תירוצים.

ביאור הרמב"ן

א. כתב הרמב"ן לישב דשאני ישן "כיון שאינו קונה אלפים אמה שלא מדעת, קונה לו ד"א, דכיון דאמרי' לא זכה מקומו דאל יצא איש ממקומו, יתקיים בו שבו איש תחתיו,

✽ הערות והוספות ✽

^{ק"ד} הרמב"ן במהלך השני שלו כותב את דבריו "לפי דעתם", ויש שלמדו בדבריו שמתכוון לומר ביאור זה בתוס' דקונים שביתה ביה"ש והחלות חלה בשבת. אמנם אינו מוכרח כלל, והגרד"ל הגיה ברמב"ן "לפי דעתינו".

^{קט"ו} וכתבו לבאר דע"כ ס"ל לרמב"ן שמי שקונה שביתה בדרך, לא מודדים לו אלפים מחוץ לד' אמותיו אלא ממקום רגליו. ולכן עד כמה שקנה ד"א אינו יכול לקנות אלפיים, דסתרי אהדדי.

ספינה "שהיו בבין השמשות למעלה מי' מקום שאינו ראוי לקנות שביתה, אבל בכאן שהיה במקום הראוי לשביתה אלא שאבד שביתתו מפני שישן לו, מכיון שלא קנה בכיה"ש שוב לא יקנה".

וכ"כ עוד בעבוה"ק (ש"ה ס"ג) "אימתי אדם קונה שביתה בכניסת בין השמשות ואין אדם קונה שביתה לאחר בין השמשות. במה דברים אמורים בשהיה במקום הראוי לקנות שביתה, אבל אם היה כל בין השמשות במקום שאינו ראוי לקנות שם שביתה, הרי זה קונה שביתה אפילו לאחר שחשכה אם יגיע למקום הראוי לקנות שביתה".

וע"ע להלן (בביאור מ"ש מגשמים) שלכאורה מתבאר ברשב"א ובר"ן טעם נוסף דיין לא קונה שביתה.

ביאור הבי"מ

ג. עוד מהלך מצאנו בבי"מ (תא' סק"א) שכותב "דדוקא אדם שהוא ניעור ובדעתו ורצונו לקנות שביתה בה"ש אלא מפני שהוא במקום שאינו ראוי לשביתה א"א שיקנה, להכי מיד שבא למקום הראוי הוא קונה שביתה ע"י המחשבה שהי' לו בה"ש, משא"כ ישן וכלים שלא היה להם שום מחשבה בה"ש

ויש שפירשו שאין הקנין ד"א סותר קנין אלפיים, ומ"מ ישן לא יוכל לקנות אלפיים אמה כשמתעורר, דהרמב"ן פירש הא דקונה שביתה בספינה באמצע שבת משום "דאמרי' זהו תחלת היום שלו", כי עד עכשיו היה במקום שהוא מופקע מדין תחומין ש"אין שם לא דין אלפים אמה ולא דין ד' אמות". אבל זה שקנה ד"א בזמן השינה, א"כ לא היה מופקע מתחומין, ועכשיו לא הוה תחילת היום שלו. [אמנם בלשון הרמב"ן לא משמע דזה החיסרון, שפירש "דכיון דאמרי' לא זכה מקומו דאל יצא איש ממקומו, יתקיים בו שבו איש תחתיו"].

ויש עוד אפשרות לפרש עפ"י האבה"ע (מה:) ד"כיון דבה"ש לא קנה כי אם ד"א וכו' וכיון דכבר קנה שביתתו בה"ש רק ד"א, נשאר בחומרא זו כל השבת, דומה למה שאמרו במוקצה כיון דאתקצאי לבה"ש". והיינו דכיון שקנה ד"א וחל עליו דין שלא לצאת מד"א, שוב לא משתנה קט"ו.

ביאור הריטב"א, הרשב"א והר"ן

ב. אמנם הריטב"א (מה:), הר"ן (מג. ד"ה אי אמרת) והרשב"א (מה: ד"ה ביו"ט, בתו"ד) כותבים לחלק בענין אחר, דשאני

✽ הערות והוספות ✽

וע"ע ברמב"ן (מא: ד"ה וראיה לזה הפי') שכתב בתו"ד "אבל תחומין משום קנין שביתה הוא, והיוצאין חוץ לתחום קנו להן ד"א שם, ואינן חוזרין לשביתה הראשונה". דמבואר דהא דיצא חוץ לתחום וחזר אין לו אלא ד"א, היינו כשקנה ד"א חוץ לתחום שזה סותר לשביתתו. וזה מתאים לדבריו כאן, שאחרי שקנה ד"א זה סותר לשביתת אלפיים.

^{קט"ו} ועי' לעיל (סי' ו', בביאור תירוץ הראב"ד) שביארנו דמי שקנה שביתה במקומו וכבר נקבע שזה מקומו וזה תחומו, אין זה משתנה לאחר מכן. משא"כ מי שלא קנה שביתה דלא נקבע לו תחום אלא שיצא חוץ לתחום וחל עליו דין שלא לזוז ממקומו, זה דבר שיכול להשתנות לאחר מכן. וא"כ כאן שהד"א שקנה, אין זה ד"א של שביתה המגדירות את מקומו, אלא כדין ד"א של יוצא מחוץ לתחום, זה שפיר יכול להשתנות במהלך השבת. אמנם הירושלמי בריש פרקין חוקר "ארבע אמות שאמרו תחום הן או אינן תחום". וי"ל דהרמב"ן סבר דגם ד"א של יוצא חוץ לתחום הן "תחום", וחשיב שקנה שביתה, ושוב לא משתנה לאחר מכן.

והנה שאר הראשונים לא הביאו ראיה זו, והסיבה היא ששם איירי שאמר שביתתי תחת אילן פלוני ולא סיים מקום [דלא קונה שביתה תחת האילן], ועל זה אמר רב דגם במקומו אין לו כלום, וכמש"כ הרשב"א (מט:): ד"עקר דעתי' ממקום רגליו".

והיינו לשיטתם שקנין אלפיים הוא מחוץ לד' אמותיו, ועד כמה שעקר דעתו ממקומו, נחשב שלא קנה ד"א במקומו^{ק"ח} וגם אלפיים לא יקנה, דהא בהא תליא.

משא"כ הרמב"ן לשיטתו סבר שאלפיים אמה הוא ממקום רגליו, ולכן גם אם עקר את עצמו ממקומו, אין זה סותר שיכול לקנות אלפיים אמה, שיש לו היתר הילוך אלפיים אמה סביבו, ללא קשר לקנין ד"א במקומו, ושפיר הוכיח מהתם דאין שביתה באמצע שבת.

וממילא מתבאר היטב מה שהרמב"ן לא תירץ כמו הראשונים דשאני ישן שהיה במקום הראוי לשביתה ולא קנה, דזה סברה שעקר את עצמו ולכן שוב לא קונה. וכתב הר"ן (מג.) ראייה ליסוד הזה מהא דרב (מט:): שהתכוון לשבות תחת האילן ולא קנה, אין לו במקומו כלום, דחזינן שמי שהפקיע את עצמו משביתה, לא קנה כלום.

והיינו ראשונים לשיטתם שלא הביאו את הראיה מרב כמו הרמב"ן, אלא אדרבה יש משם ראייה דמי שהיה במקום הראוי ולא קנה שביתה שוב לא יקנה אלפיים, והטעם

א"א להם לקנות שביתה לא בה"ש ולא באמצע שבת".

ונראה בדבריו שזה כלל שקנין שביתה בשבת שייך רק למי שהיה לו דעת בביה"ש, ולא משום שדעתו החילה איזה קנין בביה"ש.

ביאור מח' הרמב"ן עם הראשונים

יש לעיין מדוע הראשונים לא פירשו כהרמב"ן, וכן הרמב"ן לא פירש כוותיהו.

והנה הזכרנו כמה ביאורים בדברי הרמב"ן, ולפי הביאור שמדידת אלפיים אמה היא ממקום רגליו ולא מד' אמותיו [וע"כ ד"א סותר אלפיים אמה], א"ש שהראשונים לא פירשו כן משום שחלקו דודאי מודדים אלפיים אמה מחוץ לד' אמותיו [כמפורש ברשב"א (עבוה"ק ש"ה ס"ו)] "אלפיים אמה שאמרנו חוץ ממקומו הן, וכמה הוא שיעור מקומו של אדם ארבע אמות, ולפיכך יש לו ארבע אמות ועוד אלפיים אמה"^{ק"ח}], ולכן גם אחרי שקנה ד"א אין זה סותר לקנות עוד אלפיים אמה.

ולפי"ז יתבאר נמי הא דהרמב"ן מביא עוד ראייה שלא קונים שביתה באמצע שבת ד"הכי נמי מוכח לקמן (מט:): בשמעתא דמי שבא בדרך והיה מכיר אילן או גדר דכל דלא קנה שביתה בין השמשות לא יזוז ממקומו, וכן פי' רש"י בפ' כיצד מעברין (ס.), אלמא לא מצי קני בשבת כלום".

✽ הערות והוספות ✽

^{ק"ח} וכתב המ"מ (פכ"ז ה"ד) על דברי העבוה"ק "ואין סברה זו מוכחת", וכך י"ל דסבר הרמב"ן.

^{ק"ח} למרות שאחרי שלא קונה תחומין הרי הוא מקבל דין ד"א, מ"מ מעיקרא נחשב שאין לו ד"א וממילא לא מקבל אלפיים אמה.

סביב רגליו ללא קשר למקום מסוים]. ומה"ט גם לא יכל לתרץ כמו הראשונים דשאני ישן שהיה במקום הראוי, דס"ל דהפקעה אינה סיבה לא לקנות אלפיים אמה.

אמנם כבר הזכרנו דיתכן פירוש נוסף בדברי הרמב"ן בישן, דאין כוונתו שקנין ד"א סותר את האלפיים אמה, אלא כמש"כ האבה"ע (מה:) דכיון שקנה ד"א וחל עליו דין שלא לצאת מד"א, שוב לא משתנה, דהוה כמו מוקצה דאתקצאי לכולי יומא.

זוהי סיבה לא לקנות אלפיים משום דסברו שאלפיים אמה הוא דין סביב ד' אמותיו, וברגע שהפקיע את עצמו ממקומו, אין זה מקומו וממילא גם לא יקבל אלפיים אמה סביבו.

אבל הרמב"ן כן הביא ראייה מרב דלא קונים שביתה באמצע שבת, וע"כ דסבר דסברה שהיה במקום הראוי ולא קנה אינה סברה [וכנ"ל דסבר ששביתה אלפיים אמה הוא היתר הילוך אלפיים אמה שאדם מקבל

ביאור מ"ש מגשמים שלא קונים שביתה באמצע שבת

כבר קנו שביתה אינו כדין שיהיו נאסרין על הזוכים".

ועד"ז כתב המהרש"ל (מה:) "מאחר שלא קנה הגשמים הצריכין לאדם שביתה ביה"ש, א"כ כל אדם שקנה שביתה ביה"ש קודם להן והוליקן עמו למקום עירובו, שהוא קולא להן ועדיף מקניית שביתה".

ועוד יתכן לפרש ברמב"ן כמו הביאורים דלהלן.

ביאור הריטב"א והר"ן

הריטב"א (מה: ד"ה ואם ירדו) מתרץ "דשאני התם אדם שהוא הולך

אחר דעתו ועצמו, וכל שאינו ראוי לקנות שביתה בתחלת שבת הוא קונה אחרי כן כיון שדעתו עכשיו לקנות שביתה, אבל מים וכלים שאינם לדעתם, שלא קנו שביתה בביה"ש, שוב לא יקנו שביתה לעצמן והרי הן נגררין אחר אדם המוצאן".

לפי תוס' שקונים שביתה באמצע שבת, צ"ע מ"ש מגשמים שלא קנו שביתה ביה"ש [כגון שהיו בעבים למעלה מ'] ודינם אחרי שיורדים כרגלי כל אדם, ולא אמרי' שקנו תחום אלפיים.

דברי הרמב"ן

כתב הרמב"ן (מג.) "כיון שאין קנין שביתה להם אלא באמצע היום, ברשות הזוכה בהם הן קונין אותה, ואין שעת נפילתן אוסרתן על הזוכה בהם, אבל מ"מ שביתה יש להם ברשות הממלא".

ביאור הגרא"ז והמהרש"ל

וכבר תמה הגרא"ז דאינו מובן, דהא נפלו קודם שיזכה בהם הממלא, ומ"ט אין שעת נפילתם אוסרתם. וכתב לפרש בכוונת הרמב"ן "דביה"ש כיון ששבתו ביחד עם הזוכים בהם, קנו לעצמם, דהא יכלו הזוכים לערב להם, אבל באמצע היום כיון דהזוכים

היה להם בעלים נתבטלו שביתה מקומן ונגררו לשביתה בעלים, וע"כ בחפצי הפקר כשיגיעו ביו"ט לרשות בעלים היה כדין לבטל שביתה מקומן ולגוררן לשביתה בעלים, אך מגו דבכה"ש נקנה כבר מקום שביתתן נקנה לכולי יומא וכו', אבל גשמים שירדו ביו"ט דלא קנו ביה"ש שביתה, ע"כ אף שירודין ביו"ט, כשיגיעו לרשות בעלים נתבטל שביתה מקומן ונגררו אחר שביתה בעליה, דומה למה שאמרו אין מוקצה לחצי שבת".

ביאור דעת הרשב"א

והנה גם הרשב"א (מה: ד"ה ביו"ט) דן בשאלה הזאת מ"ש ספינה מגשמים, ומתריך "שאני אדם שהוא לדעת עצמו ודעתו עכשיו לקנות שביתה במקום שיגיע שם אפילו לאחר ביה"ש, משא"כ במים דכיון שאינן לדעתן ואינן במקום הראוי לקנות שביתה ביה"ש, שוב אינן קונין שביתה".

וכ"כ הר"ן (מה: ד"ה ביו"ט) "ה"מ אדם שדעתו לקנות שביתה במקום שיגיע שם לאחר ביה"ש, משא"כ במים דלאו בני דיעה נינהו".

ומשמעות לשונם שצריך דעת בביה"ש, וכן כתב התו"ש (שם) בדעת הרשב"א דבאמצע שבת "לאו בדעתו תליא מילתא", והיינו שמה שהצריך כאן דעת היינו רק בביה"ש"קט.

אמנם לא נראה בדבריו כמו הבי"מ שזה תנאי בעלמא כדי שיוכל לקנות שביתה

ומשמעות דבריו דלמרות שבביה"ש שייך לקנות שביתה גם בלי דעת, אבל שביתה של אמצע שבת היא שביתה יותר חלשה, ורק מי שיש לו דעת בזמן השביתה יכול לקנות. וכן מבואר בגאו"י (מה: ד"ה ביו"ט) בדעת הריטב"א, וכ"כ להדיא התו"ש (תא' סק"א) בדעת הריטב"א ד"לא בעינן דעתו בבה"ש דוקא אלא שיהא בדעתו אח"כ בשבת לקנות שביתה שם".

וא"ש שהוצרכו לטעם נוסף מדוע ישן לא קונה שביתה, והיינו משום דכשמתעורר שפיר יש לו דעת.

ביאור הבי"מ

והבי"מ (תא' סק"א) מחלק "דדוקא אדם שהוא נייעור ובדעתו ורצונו לקנות שביתה בה"ש אלא מפני שהוא במקום שאינו ראוי לשביתה א"א שיקנה, להכי מיד שבא למקום הראוי הוא קונה שביתה ע"י המחשבה שהי' לו בה"ש, משא"כ ישן וכלים שלא היה להם שום מחשבה בה"ש א"א להם לקנות שביתה לא בה"ש ולא באמצע שבת".

ונראה בדבריו שגם אדם נייעור שקונה שביתה באמצע שבת, אין זה משום שדעתו החילה קנין בביה"ש, אלא שזה כלל שקנין שביתה בשבת שייך רק למי שהיה לו דעת בביה"ש.

ביאור האבן העזר

האבה"ע (מה:) מפרש "דהא חזינן דחפצי הפקר קונין שביתה במקומן, ואם

✽ הערות והוספות ✽

ק"ט ואל תקשי דהרשב"א בהמשך דבריו כתב טעם דישן לא קונה שביתה משום "דשאני התם דכיון שהוא במקום הראוי לקנות שביתה והוא אינו ראוי לקנות שביתה, שוב אינו קונה" [וכ"כ ג"כ הר"ן (מג.)], וצ"ע דהרי תיפול"ל שלא היה לו דעת בביה"ש.

עד שיגיע למקום הראוי לשביתה [וזה על דרך מסקנת הרמב"ן^{קכ}]. ויתבאר להלן כמה נפ"מ בזה.

באמצע שבת, אלא נראה דדעת זו לקנות שביתה במקום שיגיע באמצע שבת מחיל קנין בביה"ש עצמו, אלא שהקנין לא יכול לחול

מחלוקת הרשב"א והריטב"א בענין "דעת" בשביתה באמצע שבת, והמסתעף

דין היורד למטה מי' בתוך תחום העיר או שמתכוון בירידתו לקנות שביתה במקום המרוחק

הנה התבאר לעיל בדברי הרמב"ן (במהלך הראשון) דמי שירד ביבשה בתוך תחום העיר, הרי הוא כבני העיר, דכל העיר היא כד"א ומותר ללכת סביבה אלפיים אמה.

אמנם כבר הזכרנו דהוא חידוש של הרמב"ן שהחשיב את הים כמאן דלית, וכאילו עומד ביה"ש בתוך תחום העיר, וכבר בביה"ש קנה שביתה כבני העיר. אמנם הראשונים שלא פירשו כהרמב"ן, ס"ל שלא קונה כה"ג בביה"ש, ויל"ע כשקונה באמצע

הזכרנו את דברי הריטב"א שפירש הא דגשמים לא קונים שביתה באמצע שבת, משום ששביתה באמצע שבת עובד רק מכח "דעת", ומי שאין לו דעת לא יכול לקנות שביתה באמצע שבת.

מאידך הרשב"א פירש דגשמים לא קונים שביתה בשבת משום שלא היה להם דעת בביה"ש לקנות שביתה בשבת. והיינו דהדעת נצרכת להפעיל את הקנין בביה"ש, אבל אח"כ באמצע שבת כשהקנין חל, לא מצאנו שיצטרך איזה דעת, אלא אדרבה זה חל ממילא ברגע שזה יכול לחול.

ומצאנו במח"ז כמה נפ"מ, כדלהלן^{קכא}.

✽ הערות והוספות ✽

דהרשב"א שם לא הוקשה לו מ"ש ישן מספינה, דזה ודאי מיושב כנ"ל שלא היה לו דעת ביה"ש. אלא הרשב"א שם שואל שאלה אחרת, מ"ש גשמים שמתרים כרגלי כל אדם מישהן שלא זו מד' אמותיו, והר"ן תירץ קושיא זו בקצרה דשאני אדם שא"א שיגדר אחרי אחרים, משא"כ מים שנגררים. ונראה שגם הרשב"א שהאריך בתירוצו "דשאני התם דכיון שהוא במקום הראוי לקנות שביתה והוא אינו ראוי לקנות שביתה שוב אינו קונה, וכיון שאינו קונה אף הוא אינו נגרר אחר אחרים שהוא לדעתו הוא עומד, אבל במים כיון שאינן בין השמשות במקום הראוי לקנות שם שביתה ולא קנה בין השמשות הרי הם נגררים ביום טוב אחר אחרים והרי הן כרגלי כל אדם", דכוונתו כמו הר"ן דעיקר החילוק הוא דאדם לא נגרר מאחר והוא עומד לדעת עצמו. ובדרך אגב הרשב"א מזכיר שם טעם שישן לא קנה שביתה ומפרש משום שהוא במקום הראוי ולא קנה שוב לא קונה, וזה ודאי סברה נכונה בדעת הרשב"א, כמש"כ בעבוה"ק (ש"ה ס"ג) "אימתי אדם קונה שביתה בכניסת בין השמשות ואין אדם קונה שביתה לאחר בין השמשות. במה דברים אמורים בשהיה במקום הראוי לקנות שביתה, אבל אם היה כל בין השמשות במקום שאינו ראוי לקנות שם שביתה, הרי זה קונה שביתה אפילו לאחר שחשכה אם יגיע למקום הראוי לקנות שביתה", אבל אנה"נ שיש עוד סיבה שלא קונה שביתה והוא משום שלא היה לו דעת ביה"ש. [ותבאר להלן שיש נפ"מ בטעמים אלו בישיב בספינה ביה"ש, וכן כשמגיע למטה מי' כשישן, ולכן הוצרך להזכיר גם טעם זה]. וע"ע מש"כ להלן (סי' יט') לפרש דברי הרשב"א בענין אחר.

^{קכ} לא כתבנו לפרש בדבריו כמו מהלך א' של הרמב"ן שקונה שביתה בביה"ש באותו מקום שהתכוון לקנות, דא"כ היה צריך לחדש את חידושי הרמב"ן דלמרות רחוק יותר מאלפיים אמה יכול לקנות, וא"כ יקנה גם כשהיבשה בתוך תחום העיר להיות כבני העיר, ולהלן יתבאר שהרשב"א סובר שלא קנה כבני העיר.

^{קכא} ויש בזה נפ"מ פשוטה בגר שנתגייר בשבת, דלריטב"א מכיון שבאמצע שבת יש לו דעת, שפיר קונה, משא"כ לרשב"א שצריך דעת ביה"ש. וכבר כתבנו שזה נפ"מ גם בין הרמב"ן לתוס', דלפי הרמב"ן (במסקנה) שהקנין קונה בביה"ש, פשוט שגר לא קנה כלום [גם ללא קשר לחיסרון ה"דעת"].

הריטב"א (מג: בתו"ד) כותב "הילכך מי שבא בספינה בשבת ולא יצא משם ליבשה מבין השמשות ועד עכשיו, הרי הוא מותר לצאת ליבשה ודינו כבני העיר אם הנמל תוך תחום העיר, ואם לאו יש לו ביבשה אלפים אמה".

מבואר להדיא דאם כשירד נמצא בתוך תחום העיר, דינו כבני העיר.

מאידך הרשב"א (מג: ד"ה מסתכל) מפרש הא דהבבלי לא הקשה כמו הירושלמי דנמל מוקף מחיצות, ותיפו"ל דגם אם לא היו בתוך תחום העיר מותרים לירד מדין דו"ס. "נראה לי שלא הקשו בגמרא כן מפני שהם היו שואלים לירד ולקנות שביתה עם אנשי העיר, ור"ג נמי לכך נתכוין, שאלו לא נכנסו לתוך תחום העיר עד שלא חשיכה אפי' לר"ג מאותו המקום שהגיעה הספינה בלמטה מעשרה היה להם אלפים אמה ולא יותר, ואפילו כלתה להם המדה בחצי העיר אין להם אלא חצי העיר, אבל עכשיו שהסתכל וראה שהיו בתוך התחום של העיר קודם שחשיכה הרי הוא קונה שביתה בעיר דדעתם על העיר היתה".

וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק (ש"ד פ"ח) "ואם הגיע לחוף הים סמוך לעיר אם לא שבת למטה מעשרה וכו' הגיע לתוך תחומה של עיר לאחר בין השמשות, אין להם אלא אלפיים אמה מן המקום שפגעו תחילה למטה מעשרה טפחים, ואפילו כלתה מדתו בחצי העיר אין להם אלא חצי העיר", וכן מובא

שבת, האם קונה להיות כבני העיר, או"ד מודדים לו אלפיים אמה ממקום ירידתו למטה מי'.

והנה יש להקדים שזה תלוי בטעם שאדם היושב בתוך תחום העיר מקבל את שביתה העיר, דהזכרנו לעיל בדברי הרמב"ן שלמד כמו הריטב"א (מז:): בשם הרמב"ש דגדר ההיתר הוא "דבתר קרתא גריר וכו' העיר מושכתו לשביתה". ולפי"ז לכאורה אין סיבה שמתי שבא לקנות באמצע שבת לא יגרר אחרי העיר^{קכב}.

אבל הרשב"א והריטב"א (מה:.) ביארו דקונה שביתה מדין "דעת", וז"ל הרשב"א שקונה בעיר כי "מסתמא דעתו לקנות שביתה עם אנשי העיר", וז"ל הריטב"א "אנן סהדי דכיון שדעתו ללכת אל העיר, כי רצונו להיות כבני העיר כל מה שאפשר לו, ואילו היה יודע שהוא בתוך התחום היה נכנס, וכיון שכן כל מה שנתכוון לשבות כאן אינו אלא טעות, וכוונת לבו היתה שיקנה שביתה עם בני העיר כל מה שאפשר ואחר כוונת לבו הולכין"^{קכג}.

ולדבריהם יש להסתפק אם קונה שביתה כבני העיר כשירוד למטה מי' באמצע שבת. וכמו"כ יש להסתפק בכה"ג שאינו בתוך תחום העיר, אלא מתכוון לשבות במקום פלוני הרחוק ממקום ירידתו למטה מי', דזה ודאי פועל ע"י דעת, האם מהני דעת באמצע שבת.

ואכן נחלקו בזה רשב"א וריטב"א לשיטתם.

✽ הערות והוספות ✽

^{קכב} אפילו למסקנת הרמב"ן [ולמש"פ ברשב"א] שרק חלות הקניין חלה בשבת, מ"מ כשבא לחול שביתתו הרי הוא נגרר אחרי העיר.

^{קכג} ע"ע מש"כ בזה להלן (סי' טז' בהערות).

אלא שיהא בדעתו אח"כ בשבת לקנות שביתה שם". ומוסיף על זה ד"ברשב"א שהובא בב"י סי' תד' שכתב שאם היתה הספינה פעם אחת בשבת תוך י"ט, קנה שם שביתה בשבת וכו' משמע דלאו בדעתו תליא מלתא, דהא ודאי אינו רוצה לקנות באמצע הים, דלא מהני ליה כלום.

מבואר עוד נפ"מ במחלוקתם אם צריך דעת בשבת, והוא אם יחול הקנין גם במקום שאינו רוצה לקנות ק"ב.

וי"ל לפי"ז עוד נפ"מ, והוא כשיורד מהספינה למטה מי', ומתכוון שלא לקנות שביתה באותו מקום, אלא מחכה עד שיצטרך לנקביו ויהיה לו היתר להלך, ובמקום שילך שם יקנה שביתה.

דלפי הרשב"א אין הוא יכול לדחות את קנין שביתתו, דהוא חל מאליו בע"כ, משא"כ לפי הריטב"א שפיר יכול להחליט שאינו רוצה לקנות שביתה [כמו שפגע למטה מי' בים לא קונה שביתה משום שאין דעתו לשבות שם] ק"ב.

במאירי (מא: ד"ה ונמצא וסוד"ה פעם אחת, בשם הרשב"א).

והיינו רשב"א וריטב"א לשיטתם, דלפי הריטב"א ששביתה באמצע שבת עובד עם דעת, ממילא כשהיה בתוך תחום העיר שפיר קונה שביתה עם בני העיר, דמהני דעת באמצע שבת ק"ב. ולפי"ז ה"ה כשיורד למטה מי' ומכוון לקנות שביתה במקום פלוני [תוך אלפיים אמה] דשפיר קונה.

משא"כ הרשב"א לשיטתו שה"דעת" הנצרכת היא בביה"ש, אבל בשבת עצמה הקנין חל ממילא בלי דעת, דחל מאליו במקום שראוי לחול, משו"ה למרות ש"מסתמא דעתו לקנות שביתה עם אנשי העיר", לא קנה.

דין ספינה שפגעה בים במקום הנמוך מי', ודין היורד למטה מי' ביבשה ומתכוון שלא לקנות שביתה עד לאחר זמן

עוד מצאנו בזה מחלוקת לשיטתם בדברי התו"ש (תא' סק"א) שמביא דעת הריטב"א ד"לא בעינן דעתו בבה"ש דוקא

✽ הערות והוספות ✽

ק"ב יש לציין דכן מצאנו ב**רדב"ז** (שו"ת אלף יח') שכתב במי שהגיע בספינה בשבת ליבשה בתוך תחום העיר, "שאם הוא מותר ליכנס משום דלא חשבינן ליה שהיה חוץ לתחום, דאין תחומין למעלה מעשרה בים, ג"כ מהאי טעמא גופי' יהיה מותר להלך את כולה".

ק"ב יש העיר דהאבה"ע (מה:) מביא ב"י (סי' תד') בשם הריטב"א דס"ל כהרשב"א "דבמקום שמגיעין בו ראשון שהוא למטה מי' קנה שביתה בו". ודלא כהבנת התו"ש. ושוב הראוני דכן נראה להדיא ב**ריטב"א** (מג: בתו"ד) "המקדשים בספינה כבר אמרנו דינם אם חזרו ויצאו ליבשה הרי הם קונין שביתה ביבשה", למרות שלא רצה לקנות שביתה בירידתו. וצ"ע.

ק"ב נפ"מ זו כתבנו עפ"י המבואר ב**דרישה** (סי' תו' סק"א, מובא לעיל סי' ד') בביאור שיטת האו"ז שמי שבא בספינה מחוץ לתחום והוצרך לנקביו יכול ללכת עד שמגיע לתוך תחום העיר ויקנה שם שביתה כבני העיר. ונתקשו בדבריו הב"י והב"ח דלא מצאנו שהיתר הוצרך לנקביו יתן לו שביתה אלפיים אמה. וביאר הדרישה דאירי שהיה בספינה למעלה מי', ויבא לאשמועינן עצה טובה שאם העיר היא חוץ לתחום מהספינה דאינו יכול לילך שם בהיתר, אי פיקח הוא והוצרך לנקביו ממשמש את נקביו ונכנס לתחום העיר, ויכול להתנות שלא יקנה שביתתו עד שיעיר לתחום העיר ומהני". וכבר התקשו בדבריו דברגע שירד למטה מי' כבר קנה אלפיים, וא"כ אח"כ לא קונה מחדש עוד אלפיים אמה. ולפי הריטב"א הדברים ברורים שבשביתה באמצע שבת לא קונה עד שיחכוון לשבות. [אמנם בדרישה עצמו כתב כן מכח סברה אחרת, עיי"ש].

דין היורד מהספינה למטה מי' כשהוא ישן

וכמו"כ יש לדון לאידך גיסא, מה הדין מי שהיה ער בספינה למעלה מי' בביה"ש, אמנם הגיע למטה מי' בזמן שישי.

דלפי הרשב"א יש מקום לדון שקונה שביתה מיד בזמן שיושן, דלמרות שישי לא קונה שביתה, היינו בביה"ש, אבל כאן שהיה ער בביה"ש וקנה שביתה, אח"כ השביתה חלה ממילא בשבת בלי דעתו [כמו שקונה למטה מי' בים בע"כ], ולא מצאנו שבשביל חלות זו צריך להיות "בר דעת" באותו זמן.

משא"כ לפי הריטב"א אין הוא קונה בזמן שישי, דשביתה באמצע שבת נקנית רק ע"י דעת.

וכפשוטו היה נראה דגם אחרי שיתעורר לא יוכל לקנות שביתה, מאחר והיה במקום הראוי לקנות שביתה ולא קנה.

אמנם הגאון (מה: ד"ה ביו"ט) מסתפק בזה, דיש לומר שזה חיסרון דוקא בביה"ש, אבל באמצע שבת אין זה נחשב כאילו היה במקום הראוי ולא קנה.

ולכאורה כן נראה לומר, דהנה הא דישן שהיה במקום הראוי ולא קנה שוב לא יקנה, התבאר דהוה כמו שהפקיע את עצמו משביתה. ומ"מ התבאר לעיל דאם פגעה הספינה בים למטה מי', אין בכך כלום ויקנה ביבשה, ולא אמרי' שכבר היה במקום הראוי ולא קנה ושוב לא יקנה.

והביאור בזה דשונה השביתה של ביה"ש מהשביתה של אמצע שבת, דבביה"ש שקונה בין מדעתו ובין בע"כ, א"כ

והנה היה מקום לשאול דמתי שמגיע למטה מי' [הן בים והן ביבשה], גם אם אין כוונתו לשבות ולא קנה שביתה שם, מ"מ ודאי שקנה ד"א ואסור לו לזוז משם, ואחרי שקנה ד"א איך יכול לחזור ולקנות אלפיים אמה.

והנה כבר הבאנו לעיל שנחלקו בזה הריטב"א והרשב"א עם הרמב"ן, שהרמב"ן פירש הא דישן לא קונה שביתה באמצע שבת משום שכבר קנה ד"א וזה סותר קנין אלפים אמה. אבל הריטב"א [והרשב"א] לשיטתו א"ש דלא תירץ כן משום דסבר דגם אחרי שקנה ד"א אין זה סותר לקנות עוד אלפיים אמה.

אמנם בגוף הענין, נראה שזה בכלל לא תלוי במחלוקתם הנ"ל, דהם נחלקו אם אדם שקנה ד"א במקומו יכול לחזור ולקנות אלפיים אמה באותו מקום, ובזה סבר הרמב"ן שאדם קונה או ד"א או אלפיים אמה [דאין לו אלפיים וארבע]. אבל כאן שקנה ד"א במקום ראשון, ואח"כ הלך משם [ע"י הספינה או בהיתר של הוצרך לנקביו], כשמגיע למקום החדש, שם מודה הרמב"ן דיכול לקנות אלפיים אמה, דאין ד"א הסותרות לאלפיים אמה שלו.

אבל יש לציין דהבאנו לעיל דברי האבה"ע (מה:): שביאר הא דישן לא קונה שביתה כשמתעורר, דכיון שקנה ד"א וחל עליו דין שלא לצאת מד"א, שוב לא משתנה, דהוה כמו מוקצה דאתקצאי לכולי יומא.

ולטעם זה הוה חיסרון גם במקרה דידן, אמנם הריטב"א שלא תירץ כן נראה דלא חשש להאי סברה, וא"ש שקונה אח"כ אלפיים אמה.

והנה יש להקדים דאת החיסרון של ישן שהיה במקום הראוי לקנות ולא קנה, לא שייך כאן, מכיון שישן בספינה במקום שאינו ראוי לקנות שביתה, שפיר יכול לחזור ולקנות שביתה כשמתעורר. אלא שמ"מ יש לדון גם מצד חיסרון אחר, והוא שבביה"ש לא היה לו דעת לשבות.

לפי הרשב"א^{קכ} לא קונה, דהרי הוא כמו גשמים שלא היה להם דעת בביה"ש, דעיקר הקנין חל בביה"ש, וכיון שישן בביה"ש לא קנה כלום.

משא"כ לפי הריטב"א דלא אכפ"ל מדעת בביה"ש, אלא כל שיש לו דעת בשבת בזמן שרוצה לקנות הרי הוא קונה, שפיר יכול לקנות שביתה בירידתו למטה מ'.

מי שהיה במקום הראוי ולא קנה, הרי זה נחשב להפקעה משביתה. משא"כ באמצע שבת דס"ל לריטב"א שקונה רק ע"י דעת, א"כ כשמגיע למקום הראוי ואינו רוצה לקנות שביתה, אין בזה משום הפקעה משביתה, דכל זמן שאין דעתו לקנות עוד לא הגיע ל"מקום הראוי" לקנות שביתה, ולכן גם בנידו"ד יוכל לקנות שביתה אחרי שמתעורר, וכפי שצייד בגאור"י.

דין הישן בספינה בביה"ש וירד למטה מ' כשהוא ער

עוד נפ"מ מצאנו בין הריטב"א לרשב"א, והוא במי שישן בספינה למעלה מ' בביה"ש, וירד למטה מ' כשהוא ניעור, האם קונה שביתה.

שיטת תור"פ שמי שלא קנה שביתה מותר ללכת בלי הגבלה

אמנם צ"ע מ"ש ישן שיש לו רק ד"א, ולא אמרי' דמכיון שלא קנה שביתה מותר להלך כמה שירצה. ומתוך דשאני התם שהיה בכניסת שבת במקום הראוי לקנין שביתה.

ויל"ע מה זה מתוך, הרי הראשונים אמרו סברה זו דהוי כהפקעה וזה סיבה שלא יקנה שביתה, אבל לתור"פ שמי שלא קונה שביתה מותר לילך בלי הגבלה, אכתי תיקשי מ"ט אסור לזוז מד' אמותיו.

ואולי יש לחלק דמי שהיה במקום הראוי לשביתה בכניסת שבת, הרי הוא נכנס לפרשת תחומין, והרי הוא צריך לקנות

ולסיום, נזכיר את שיטת תור"פ (מג.) שאם לא קנו שביתה בים, כשמגיעים לנמל מותרים לירד וללכת כמה שירצו, דמאחר ולא קנו שביתה בים, וגם כאן לא קונים שביתה באמצע שבת, נמצא שמותרים לילך בלי הגבלה.

ולדבריו א"ש הא דמים בעבים שלא קנו שביתה בביה"ש, כשירודים לא מוגבלים לאלפיים אמה, משום שלא קונים שביתה בשבת, ומעיקר הדין היו מותרים בלי הגבלה, אלא שיש להם דין שנגררים אחרי רגלי כל אדם.

✽ הערות והוספות ✽

^{קכ} הוא תלוי בבי' הביאורים שהזכרנו ברשב"א ובר"ן [לעיל בהערות]. אמנם בפנים נקטנו לעיקר כמו הצד שצריך דעת בפועל בביה"ש, ולא סגי ב"בני דיעה".

במקום שאינו ראוי בכניסת שבת, הרי הוא מופקע מתחומין ומותר לילך בלי הגבלה.

שביתה, ועד כמה שלא מצליח לקנות אלפיים אמה הרי הוא קונה ד"א, משא"כ מי שהיה

בדין מי שקנה שביתה ועלה למעלה ושוב ירד מחוץ לאלפים אמה

שהלך בהיתר, עדיין לא השתמש בתחום שלו, ואכתי יכול להלך אלפיים אמה.

ולפי ביאור זה, אין זה קשור לדין שביתה באמצע שבת, דזוכה באלפיים אלו מכח שביתה ביה"ש שלו.

ב. אבל לפי מה שביארנו שם [כמשמעות התור"פ] שמתו שעולה למעלה מי' שהוא מקום המופקע מתחומין, מבטל בזה את שביתתו הראשונה, ולכן זוכה באלפיים חדשות. זה ודאי קנין שביתה באמצע שבת.

יש עוד נושא [הובא לעיל סי' יא'], והוא מי שקנה שביתה בביה"ש ועלה למעלה מי' ושוב ירד למטה מי', דשיטת הראשונים דאין לו אלא ד"א. אמנם דעת התורא"ש (מה: בתירוץ א') דיש לו אלפיים חדשות.

והבאנו ב' הבנות בדבריו:

א. על דרך הרמב"ן שמי שיצא חוץ לתחום בהיתר, יש לו עוד אלפיים אמה, משום שאיסור תחומין הוא ללכת באיסור אלפיים אמה. וה"ה למי שיצא למעלה מי' מכיון

סימן יד'

סוגיא דהבלעת תחומין

אמה לכל רוח. אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא". "אמר רבה הכי קאמר אם היה בתוך תחום שלו כאילו לא יצא מתוך ביתו דמי וכו', רב שימי בר חייא אמר הכי קאמר אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובלעין בתוך התחום שלו כאילו לא יצא מתחומו. במאי קמיפלגי, מר סבר הבלעת תחומין מילתא היא, ומר סבר לאו מילתא היא".

גמ' דף מה. "תנן רבי אליעזר אומר שטים יכנס שלושה לא יכנס, מאי לאו רבי אליעזר לטעמיה דאמר והוא באמצען וארבע אמות דיהבו ליה רבנן כמאן דמיבלען דמו וקאמר יכנס, אלמא הבלעת תחומין מילתא היא וכו' עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו ליה".

גמ' דף מג: - מד. "נחמיה בריה דרב חנילאי משכתייה שמעתא ונפק חוץ לתחום. אמר ליה רב חסדא לרב נחמן, נחמיה תלמידך שרוי בצער. אמר לו עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס. יתיב רב נחמן בר יצחק אחוריה דרבא, ויתיב רבא קמיה דרב נחמן. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא מאי קא מיבעיא ליה לרב חסדא, אילימא בדמלו גברי עסקינן, וקא מבעיא ליה הלכתא כרבן גמליאל או אין הלכה כרבן גמליאל, או דילמא בדלא מלו גברי עסקינן, וקא מבעיא ליה הלכה כרבי אליעזר או אין הלכה כרבי אליעזר וכו', אלא ודאי בדלא מלו גברי עסקינן, ודרבי אליעזר קמיבעיא ליה".

משנה וגמ' דף מד: "מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה, יש לו אלפים

שמעתא דנהרדעי

שיטת רש"י והראב"ד דדינא דנהרדעי
תלוי במח' של הבלעת תחומין

וכתב רש"י (ד"ה רב שימי) "ורבה לית ליה הא דתנו נהרדעי לעיל ואי פיקח הוא עייל לתחומו וכיון דעל על". והיינו שרש"י למד דדינא דנהרדעי תליא בהבלעת תחומין.

גמ' דף מא: "בעו מיניה מרבה הוצרך לנקביו מהו, אמר להם גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. אמרי נהרדעי אי פיקח הוא עייל לתחומא וכיון דעל על".

והראשונים (מד:) כתבו לבאר אם דינא דנהרדעי תלוי בדין הבלעת תחומין או לא.

יצא מתחום שני ברשות וחזר לתחום ראשון, דברי הכל מותר, והיינו דנהרדעי דאמרי כיון דעל על".

והיינו על דרך התוס' והרשב"א, אלא שהוא לא מדגיש את זה שחוזר לקנות תחום חדש, אלא עצם זה שלא נמצא בתחום אחר הוא סיבה לחזור לתחומו הראשון^{קכ}, משא"כ בתוס' וברשב"א דמבואר שצריך לחזור ולקנות את התחום החדש, וכיון שיש לו כח קניה לקנות ד"א חדשות יכול לקנות את תחומו.

ביאור מח' רש"י ותוס'

וכתבנו (לעיל סי' ד') לפרש שנחלקו בגדר ההיתר של היוצא לנקביו, דתוס' למדו שזה היתר לעקור מד' אמותיו וללכת למקום חדש, וממילא כשמגיע לתחומו אין זה שייך לדין הבלעת תחומין. משא"כ רש"י למד שהוא הרחבה של ד' אמותיו, וגם אחרי שנכנס לתחומו הוא עדיין נמצא שם מכח ד' אמותיו שמחוץ לתחום, ולכן שפיר דמי להבלעת תחומין שתחום אחד נפגש בשני.

ועיי"ש שכתבנו דא"ש טפי אם נימא דפליגי במח' הרא"ש עם הרמב"ם וריו"נ אם חוזר למקומו, דרש"י שלמד שהוא הרחבה של תחומו סבר כמו הרמב"ם וריו"נ שחוזר למקומו, משא"כ תוס' סברו כמו הרא"ש שלא חוזר למקומו^{קכט}.

וכן הוא מבואר בראב"ד (השגות פכ"ז הי"א והי"ז) שכתב "קיימא לן הבלעת תחומין מילתא היא (מה.) בין שיצא לדבר מצוה בין שיצא מאונס, כדאמרי נהרדעי (מא:): אי פקח הוא עייל לתחומא וכיון דעל על", מבואר שלמד דדינא דנהרדעי תלוי בדין הבלעת תחומין.

שיטת תוס', הרשב"א והרמב"ן דלא תלוי בהבלעת תחומין משום שכבר עקר ד' אמותיו שמחוץ לתחום

אבל תוס' (ד"ה ומר סבר) חולקים דדינא דנהרדעי לא תליא בהבלעת תחומין, אחרי ש"יצא מד' אמותיו, כיון שצריך ליתן לו ד' אמות חדשות, יכול לחזור ולקנות תחומו הראשון, אבל הכא מכיון שיצא חוץ מתחומו וקנה לו תחום אחר לא הותר ליעקר מתחום שקבע". וכ"כ הרשב"א.

והיינו שהדין של הבלעת תחומין הוא דין שנאמר מתי שנפגשים ב' תחומין זה בזה, שאסור לעבור מתחום אחד לשני [וכפי שיתבאר עוד באריכות בסי' טו^ו], אבל בהא דנהרדעי שאין לו תחום אחר [מאחר ויצא כבר מד' אמותיו שקנה מחוץ לתחום], ועכשיו בא לקנות תחום חדש, במקום לקנות ד"א שפיר חוזר לקנות את תחומו.

ועד"ז כתב הרמב"ן (מלחמות נב:): "והוי יודע שלא נחלקו ר"א ורבנן בהבלעת תחומין אלא בעומד בתחום שני וכו' הא אילו

✽ הערות והוספות ✽

^{קכ} עי' מש"כ לעיל (סוף סי' ב') בשיטת הרמב"ן דלמרות שלענין דו"ס מחשיב היוצא בהיתר כיוצא במזיד, מ"מ אם חזר לתחומו בהיתר [כגון בהוצרך לנקביו] דינו כאילו לא יצא, ולפי המבואר כאן מתבאר היטב דמה שחוזר לתחומו אין זו קולא שהקילו לתת לו אלא מעיקרא לא הפסיד את תחומו [ואפילו לא צריך לחזור ולקנותו] ופשוט שבזה לא שייך להחמיר על מי שחזר בהיתר.

^{קכט} ומדוקדק בלשונות, דתוס' כתבו דדין נהרדעי לא תלוי בהבלעת תחומין משום "שיצא מד' אמותיו" ו"צריך ליתן לו ד"א

ביאור תורי"ד והריטב"א דהבלעת תחומין
הוא רק בתחום שיש לו מדה קצובה

תורי"ד והריטב"א מפרשים שאין בנהרדעי ענין של הבלעת תחומין "דהיכא אמרינן כיון דעל על הנ"מ כשאין לו מדה קצובה, כגון הנצרך לנקביו שהוא יכול ליכנס עד שימצא מקום צנוע וכו', אבל הכא דיש לו מדה קצובה אלפים אמה לא אמרי' כיון דעל על, שאינו יכול ליכנס אלא כדי מדתו".

וע"ע להלן [במעשה דנחמיה] שכתבנו לבאר את גדר ההיתר.

אמנם הרשב"א כתב כאן כמו תוס' "דההיא דנהרדעי כיון שקנה ד"א חוץ לתחום הראשון, ועכשיו התירו לו חכמים לעקור אותו תחום ולקנות תחום אחר משום כבוד הבריות, וכנס לתוך תחומו הראשון ונקנה לו, הרי זה כמי שהחזירוהו שחזר להתירו הראשון". ומאידך ס"ל (עבוה"ק ש"ה סי' יג' אות סט') כמו הרמב"ם וריו"נ ש"חוזר לתוך ד' אמותיו", ועד כמה שעדיין לא יצא מד' אמותיו הראשונות, מדוע אינו דומה להבלעת תחומין. וצ"ע.

שמעתא דנחמיה

ביאור תוס' שנכנס לתחומו אחרי
שנסתלקה המחיצה

ותירצו תוס' (מד. ד"ה או דלמא) "דלא דמי, דהכא כשתסלק מחיצה דגברי וכבר יצא ע"י מחיצה מארבע אמות שנתנו לו חכמים, ומעתה היה ליתן לו ארבע אמות אחרות וכיון שהוא בתחום ראשון לא ניתן לו ד' אמות אחרות אלא חוזר לתחומו הראשון".

והיינו על דרך מש"כ בנהרדעי, דגם כאן איירי אחרי שנסתלקה המחיצה, וממילא כבר אין לו את הד"א הראשונות שלו וצריך לחזור ולקנות ד"א חדשות, וחוזר וקונה את תחומו.

הגמ' הביאה מעשה דנחמיה, ואומרת דאילו מלו גברי עד התחום, פשיטא שחוזר לתחומו אפילו לפי רבנן דהבלעת תחומין לאו מילתא היא.

ביאור הא דבמלו גברי חוזר לתחומו בלי
דין של הבלעת תחומין

וצ"ע לפי רש"י הנ"ל דינא דנהרדעי תלוי בהבלעת תחומין, א"כ ודאי שגם דינא דמחיצות הנכנסות לתחום תלוי בהבלעת תחומין, וכמו"כ צ"ע לפי תוס' ודעימי' שהתירו בנהרדעי דוקא משום שכבר עקר ד' אמותיו, משא"כ כאן שהמחיצות קיימות ויש כאן הבלעת תחומין.

✽ הערות והוספות ✽

חדשות". והיינו כהרא"ש שמתו שיוצא ממקומו להתפנות, הרי הוא מפסיד את ד' אמותיו וקונה ד"א חדשות במקומו השני [כלשונו "ובאותו מקום שכלה הריח קנה ד"א חדשות"].

ויש מקום לפרש [לפי הביאור (להלן סי' טו')] דגדר ההיתר של הבלעת תחומין הוא שמי שמגיע למקום המובלע רואים אותו כאילו הוא נמצא שם מכח התחום הישן], דכל מה שרבנן חולקים דלא אמרי' כן, היינו מתי שיש ב' תחומין של מדה שמתנגשים אחד בשני, אבל מתי שתחום שאינו של מדה נפגש בתחום של מדה, התחום של מדה גובר ומייחס את העומד שם אליו, וממילא נחשב שחזר לתחומו ומותר ללכת.

ביאור תור"פ דלא שייך הבלעת תחומין במחיצה

תור"פ (מד.) כתב (בתירוץ ב' בשם רבו) לחלק בנוסח אחר "דרוקא גבי תחומין של מידה שייך הבלעה משום ד"א נפקא לן מקרא מתחתיו, אבל היתר מחיצה לא שייך הבלעה שאינו מענין תחומין".

ונראה בדבריו דהיתר דיר וסוהר אינו היתר של ד"א, אלא היתר הילוך בעלמא, ולכן אין בזה ענין של הבלעת תחומין.

ביאור המהר"ל והגאון"י דמלו גברי עד העיר

המהר"ל (מג:) והגאון"י (מד.) ד"ה הלכה כר"א) מחדשים דמלו גברי היינו עד העיר, ולפי"ז לא בעינן להיתר של הבלעת תחומין.

ויל"ד אם הוא היתר רק בעיר המוקפת מחיצות דחשיב כאילו נתרחו מחיצותיו, וממילא ממשיך ללכת בכל העיר מדין המחיצות, אבל אינו יכול לצאת מהעיר לתחומו [מכיון שהיתר המחיצות לא פוקע]. או"ד הוא היתר על דרך הנ"ל (בתור"ד

ותירוץ זה י"ל גם ברש"י, וכפי שביארנו לעיל דרש"י חלק על תוס' בגדר ההיתר של הוצרך לנקביו, אבל ודאי מודה דבכה"ג שעקר מד' אמותיו שיכול לחזור לתחומו בלי דין של הבלעת תחומין.

ביאור תור"ד והריטב"א דהבלעת תחומין הוא רק בתחום שיש לו מדה קצובה

תור"ד (מד:) והריטב"א (שם) מפרשים "דהיכא אמרינן כיון דעל על הנ"מ כשאין לו מדה קצובה, כגון הנצרך לנקביו שהוא יכול ליכנס עד שימצא מקום צנוע, וכן מחיצה דגברי דרב חסדא וכו' ואין שם מדה קצובה שאם יש לו הרבה בני אדם נכנס כל מה שהיא רוצה, הילכך אמרי' כיון דעל על, אבל הכא דיש שלו מדה קצובה אלפים אמה לא אמרי' כיון דעל על, שאינו יכול ליכנס אלא כדי מדתו".

ומבואר בדבריהם שאפילו בזמן שהמחיצה קיימת מותר לו ליכנס לתחומו, משום דכל הדין הבלעת תחומין הוא מתי שיש ב' תחומין של מידה שנפגשים אחד בשני, אבל תחום שאין לו קצבה לא מהוה סתירה לתחומו ושפיר יכול לחזור לתחומו.

וקצת מדויק בלשון הריטב"א (מד.) שכתב "בדמלו גברי מודו רבנן לר' אליעזר דהבלעת תחומין מילתא היא", ובע"ב כתב "כל שיצא לו מתחומו ואינו חוזר וזוכה בגבול מסוים אלא בדבר שאין לו גבול וכו' בהא ודאי כיון דעל על ויש לו הבלעת תחומין", דמשמע שגם בזה צריך לדין של הבלעת תחומין, אלא דרבנן מודו בזה דאמרי' הבלעת תחומין.

לעירו, בזה מודו רבנן שדין העיר גובר ומשייך אותו לעיר. ואחרי שחזר שוב יכול ללכת בכל תחומו.

ור"טב"א דבעלמא בלי הבלעת תחומין, גם אחרי שנכנס למקום המובלע רואים אותו שנמצא שם מכח המחיצות, אלא דמתי שמגיע

ביאור מחלוקת רבנן ור"א, והמסתעף ביצא לדבר מצוה, אונס, שוגג ומזיד

משא"כ נהרדעי דאיירי בהוציא והו נכרים [כפי שפי' רש"י מא: ד"ה הוצרך לנקביו], באונס שפיר מודו רבנן דמותר.

ומדברי תוס' שהקשו על רש"י מבואר שלמדו דהא דמודו רבנן לדבר מצוה היינו דוקא לדבר מצוה ולא באונס.

הגמ' דף מה. אומרת "עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו ליה". ונחלקו הראשונים אם דוקא לדבר מצוה מודו, או גם בשוגג ואונס.

שיטת רש"י

רש"י (נב:) מפרש את מח' ר"א ורבנן ביצא "במזיד ומדעת, שלא לשם מצוה".

והיינו עפ"י הגמ' מה. דמודו רבנן ביצא לדבר מצוה. ומבואר בדבריו דכי היכי דמודו ביצא לדבר מצוה, ה"ה ביצא באונס ובשוגג, ולכן העמיד דוקא ביצא "במזיד ומדעת".

שיטת הרמב"ן והרשב"א

הרמב"ן (מלחמות נב:) שואל מדוע התירו לנחמיה בדלא מלו גברי, ולא תירץ דמודו רבנן באונס, ע"כ שלמד דדוקא לדבר מצוה מודו.

וכ"כ הרשב"א (מה.) "דמודו לי' רבנן לר' אליעזר בדבר מצוה, ומשמע דדוקא לדבר מצוה הא באונס או בשגגה כההיא דנחמ' דלעיל לא, דהא אמרי' וקמבעי ליה אי הלכה כר' אליעזר או לא, אלמא אפילו בהא פליגי".

שיטת תוס'

תוס' (מד: ד"ה ומר סבר) שואלים על רש"י שכתב דדינא דנהרדעי תלוי בדין הבלעת תחומין "תיקשי לה מתני' לנהרדעי דאמרי אפי' אמה אחת לא יכנס, ואע"ג דע"י ארבע אמותיו נכנס לתחומו הראשון, ולא אמר כיון דעל על".

שיטת הר"ן והראב"ד

הר"ן (מג:) כותב "דיצא באונס כיצא לדבר מצוה דמי"קל.

וכתב הגאון (מד.) דרש"י לשיטתו לק"מ, שפירש (נב:) את המשנה ביצא "במזיד ומדעת, שלא לשם מצוה", ולכן אסור לחזור,

✽ הערות והוספות ✽

^{קל} מבואר בר"ן שבאמת מודו רבנן בהא דנחמיה מכיון שהיה באונס, וכן מבואר בריטב"א (מובא להלן) דמודו רבנן במעשה דנחמיה משום דחשיב דבר מצוה. ולשיטתם יקשה טענת הרשב"א דא"כ מאי קאמר "וקמבעי ליה אי הלכה כר"א או לא". ותירץ הריטב"א "והא דאמרין דמבעיא ליה לרב חסדא אם הלכה כרבי אליעזר או אין הלכה כר' אליעזר, ה"ק אם הלכה כרבי אליעזר ממש או אם הלכה כמותו בזה מיהת משום דאמרין דמודו בה רבנן, ונקט ר' אליעזר משום דמפרשא מלתיה". וכן מתרץ הר"ן

לדבר מצוה, וכמש"כ "שמי שיצא מתחומו והוא רחוק שני אמות שיכול ליכנס לתחומו לדבר מצוה", אפילו שיציאתו לא היתה לדבר מצוה.

ומעתה אין ראייה דרבנן מודו דוקא לדבר מצוה, כי מה שנדחק לפרש בנחמיה דחשיב טרדה דמצוה, היינו משום ששם החזרה לא היה באונס וע"כ צריך להעמיד שיציאתו לדבר מצוה וממילא "החזרה כהליכה", אבל בכה"ג שחזרתו באונס אין ראייה דפליגי רבנן.

שיטת תור"פ וריו"נ

עוד מצאנו בראשונים בענין זה, שכתב **תור"פ** (מה.) בישוב הא דלא פליגי במערה, למרות דלאו דבר מצוה, "דלדבר מצוה ל"ד, אבל כשיצא בהיתר קרי ליה דבר מצוה, ודר"א יצא באיסור לכך פליגי רבנן עליה". ולא מבואר בדבריו מה הדין ביצא באונס.

וברבנו יהונתן (מה.-נב:) כתב "הא קאמרי אפי" אמה אחת לא יכנס, הני מילי לדבר הרשות כלומר שיצא לדבר הרשות בין בשוגג בין במזיד, אבל אם יצא לדבר מצוה יכנס". מבואר דפליגי גם בשוגג, אמנם גם בדבריו לא מבואר מה הדין ביצא באונס.

ביאור מח' ר"א ורבנן

ועתה נבא לבאר כמה נחלקו ר"א ורבנן. וזה תלוי בשיטות הנ"ל.

וכן הראב"ד (פכ"ז הי"א והי"ז) מוכיח דמודו רבנן גם ביצא באונס, מהא דנהרדעי. [ומבואר כמו רש"י הנ"ל דינא דנהרדעי תליא בדין הבלעת תחומין, וע"כ דרבנן מודו באונס].

והנה הר"ן והראב"ד לא כתבו מה הדין בשוגג, אמנם בשיטת רש"י הוכחנו דה"ה בשוגג, מדהעמיד למשנה נב: דוקא במזיד.

שיטת הריטב"א

הריטב"א (מד.) מפרש הא דנחמיה "דבהא אפילו רבנן מודו משום דמשכתיה שמעתא והיה אנוס בדבר מצוה, והויא ליה כי הא דאמרינן לקמן דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דר' אליעזר אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו". ויש שדייקו מהא דנדחק לפרש שהיה "אנוס בדבר מצוה", דרבנן מודו דוקא לדבר מצוה, אבל באונס פליגי.

אמנם יש לציין דמבואר בריטב"א הבנה חדשה בהא דמודו רבנן לדבר מצוה, שכתב (מה.) "דמודו רבנן בדבר מצוה כלומר שמי שיצא מתחומו והוא רחוק שני אמות שיכול ליכנס לתחומו לדבר מצוה, ומשנתינו שהלך לדבר מצוה אף חזרתו צורך דבר מצוה חשיב, דבדבר מצוה החזרה כהליכה".

מבואר בדבריו דמה שהתירו רבנן לדבר מצוה, אין זה כש"יצא" לדבר מצוה, אלא כש"חזרתו" לדבר מצוה. ומשמע בדבריו שזה העיקר, ולא אכפ"ל שבהליכתו יצא שלא

✽ הערות והוספות ✽

"משום דשמעינן לה בר"א דאמר בהדיא דמי שיצא חוץ לתחומו ב' אמות יכנס נקט ר' אליעזר".

וביאר החזו"א (קט' סק"א) "הא דמתיר ביצא אמה אחת ל'כנס וחזור לתחומי הראשון, משום דהבלעת תחומין מלתא היא כדאמר מ"ד ב' וחשיב כאילו עדיין לא יצא". והיינו דמכיון שעדיין נמצא בתוך ד"א הסמוכות לתחום, נחשב ע"י הבלעת תחומין כ"חד תחומא" וכאילו לא יצא מעולם מתחומי קלא.

ומעתה מבואר די ש ב' ענינים בהבלעת תחומין, יש הבלעת תחומין דמהני להחשיב כאילו עדיין לא יצא, ויש הבלעת תחומין דמהני לאחר שיצא להתיר לו לחזור וליכנס לתחומי [כפי שיתבאר בהרחבה בסי' טו']. ובזה פליגי רבנן ור"א, רבנן סברי דהבלעת תחומין לא יכול להחשיב אותו כאילו לא יצא בכלל, אלא רק אחרי שיצא ובא לחזור ע"י הבלעה זה מתיר לו לחזור לתחומי. ור"א סבר דהבלעת תחומין מהני ג"כ להחשיבו מעיקרא שלא יצא מתוך תחומי.

לפי השיטות שחכמים מודים רק ביצא לדבר מצוה, יש מקום לפרש דלעולם מודו רבנן לדין של הבלעת תחומין, אלא דסברו דהבלעת תחומין מתאים דוקא בב' "תחומין" של אלפיים אמה, ולכן דוקא ביצא לדבר מצוה שמקבל תחום חדש של אלפיים אמה מתאים הבלעת תחומין, משא"כ בהבלעת ד"א עם אלפיים אמה פליגי דלא אמרי' הבלעת תחומין, ור"א חלק וסבר דאמרי' הבלעת תחומי בכל מקום שנפגשים ב' מקומות ביחד.

ולפי השיטות שחכמים חלקו דוקא במזיד, אבל בשוגג ואונס מודו דאמרי' הבלעת תחומין, יש להקדים ולשאול מ"ט לפי ר"א מהני הבלעת תחומין, הרי הדין דיצא במזיד הפסיד את תחומי אפילו אם החזירוהו נכרים, ומאי עדיף הבלעת תחומין שמתיר לו לחזור לתחומי.

פסק הלכה במח' ר"א ורבנן, והמסתעף בשיטת הרמב"ם

ליה, מבואר דהלכה כרבנן דהבלעת תחומין לאו מילתא היא [חוץ מיצא לדבר מצוה דמודו להבלעת תחומין].

ולכאורה יש כאן סתירה אם פוסקים כמו רבנן או כמו ר"א. אמנם זה תלוי בשיטות הנ"ל אם רבנן מודו גם באונס או רק

הגמ' (מד.) במעשה דנחמיה מסיקה דלא מלו גברי ובכל זאת מהני מחיצות בני אדם כר"א, מבואר דהלכה כר"א. ומאידך הגמ' (מה.) אומרת "ומדרכי אליעזר קמותבת ליה למר, אמר ליה אין דשמיע לי מיניה דמר עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו

✽ הערות והוספות ✽

קלא עוד ראיתי מובא לבאר בנוסח אחר עפ"י המבואר ברמב"ן (מא: ד"ה וראיה לזה הפי') בתו"ד "אבל תחומין משום קנין שביתה הוא, והיוצאין חוץ לתחום קנו להן ד"א שם, ואינן חוזרין לשביתה הראשונה". דמבואר דהא דיצא חוץ לתחום וחזר אין לו אלא ד"א, היינו כשקנה חוץ לתחום ד"א שזה סותר לשביתתו, וכמש"כ הרמב"ן (מג.) דישן לא קונה אלפיים אמה כשמתעורר משום שכבר קנה ד"א בזמן השינה]. ובזה סבר ר"א דהבלעת תחומין מילתא עושה שד' אמות אלו שקנה נחשבים כחלק מתחומי, וכל זמן שלא קנה ד"א מחוץ לתחומי אין זה סותר את שביתתו ולא איבר את תחומי הראשון אפילו שיצא במזיד.

באונס ושוגג פליגי, א"כ שוב יקשה איך לפסוק להלכה, דמצד אחד מבואר בסוגיא דנחמיה דהלכה כר"א, ומאידך בגמ' מה. מבואר דהלכה כרבנן. [אמנם מנהרדעי לא קשיא, משום שביארו דנהרדעי לא תלוי בדין הבלעת תחומין].

שיטת הרשב"א

הראשונים מביאים בשם הרשב"א קלב דהלכה כר"א כמבואר בשמעתתא דנחמיה.

וכן פסק הרשב"א (מד.-מה.) למרות שהוא מח' ר"א ורבנן, "חדא דמיקל והלכה כדברי המיקל בעירוב, ועוד דאפשר דאפילו רבה מודה בה דהלכה כר' אליעזר וכו', ועוד דאפילו פליגי בה רבה כיון דרב נחמן ורב חסדא ור' נחמיה עשו בה מעשה רב וכו' שמעינן דהבלעת תחומין מילתא היא". והיינו כנ"ל שלמד דרבנן פליגי גם באונס, וממילא מוכח במעשה דנחמיה כר"א.

שיטת הרמב"ן

אמנם הרמב"ן (מלחמות נב:) כותב לאידך גיסא: "וכבר כתב ועד כאן לא פליגי רבנן עליה דר' אליעזר אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו ליה וש"מ שהלכה כדברי חכמים. ומה שהקשו ממעשה דנחמיה בריה דרב הונא בר חנילאי, אומר אני שזה שהעמידו בגמ' בדלא מלו גברא עסקי וכו' אליעזר משום דאי בדמלו גברי מאי תיבעי ליה ואמר רב הלכה כרבן גמליאל, הך

דבר מצוה, וכמו"כ תלוי אם נחמיה חשיב דבר מצוה.

שיטת רש"י, ר"ן, ראב"ד (השגות) וריטב"א

דהנה הזכרנו לעיל שיטת רש"י, ר"ן וראב"ד (בהשגות) דרבנן מודו ג"כ באונס ושוגג, וממילא אין סתירה ממעשה דנחמיה, דהתם גם רבנן מודו דאמרי' הבלעת תחומין [ומה שהגמ' תלתה דין זה בר"א, כבר פירשו הריטב"א והר"ן דהוא ל"ד, והגמ' נקטה ר"א משום דבדבריו מפורש דהבלעת תחומין מילתא].

וכמו"כ הריטב"א פירש דמעשה דנחמיה חשיב דבר מצוה, וממילא גם רבנן מודו דהבלעת תחומין מילתא היא.

ולשיטתם נמצא פשוט דהלכה כרבנן דהבלעת תחומין לאו מילתא, אמנם דוקא כשיצא במזיד, אבל אם יצא באונס הבלעת תחומין מילתא היא.

ואל תקשי רש"י לשיטתו דדינא דנהרדעי תלוי בדין של הבלעת תחומין, וא"כ מבואר דהלכה כר"א. דזה בעצם מה שהקשו תוס' על רש"י, וכבר תירץ הגאון דרש"י לשיטתו דרבנן מודו באונס דהבלעת תחומין מילתא היא, וא"ש גם אליבא דרבנן. וכן מבואר בראב"ד שהוכיח מנהרדעי דמודו רבנן דהבלעת תחומין מילתא גם באונס.

אמנם לפי תוס', רמב"ן ורשב"א שהתבאר דרבנן מודו דוקא דבר מצוה, אבל

✽ הערות והוספות ✽

קלב וזה סותר את דברי הראב"ד בהשגות דכתב דהלכה כרבנן. ואולי הם ב' ראב"ד, וצ"ב.

מתחמומו אמה או יתר ישב במקומו, ואין לו להלך אלא בתוך ארבע אמות מעמידת רגליו ולהחזיקו".

ביאור המ"מ ברמב"ם

ופירש המ"מ דהרמב"ם סבר להלכה כר"א דהבלעת תחומין מילתא היא, וממילא יש לשאול מדוע כשיצא אמה אחת לא יכנס, ועל זה פירש דהלכה כר"י דאין לו ד"א אלא לרוח אחת, וממילא ד' אמותיו לא מובלעות בתחמומו "שכיון שזה מהלך ורוצה לילך נראה כבורר אל עבר פניו".

ועיי"ש שתמה על זה, ומביא מהרשב"א והראב"ד בהשגות דאיירי בשברר לצד החיצון, אבל בסתמא לא אמרי' דבירר ד' אמותיו לצד חוץ. אמנם מסיים דברמב"ם הוא דוחק מכיון שלא פירש.

החזו"א (סי' קט' (א) סק"ה) מביא את ביאור המ"מ ושואל עליו דלפי דבריו נמצא דרבנן לא פליגי על ר"א בדין הבלעת תחומין אלא בדין ד"א, ובגמ' מד. ומה. מפורש דרבנן פליגי בדין הבלעת תחומין.

וכמו"כ קשה דמה בכך שמהלך לכיוון חוץ, מ"מ ודאי אין כוונתו לברור ד' אמותיו לצד חוץ ד"ניחא לי' ד"א שלאחריו כדי שיוכל לחזור לתחומין. [והמ"מ עצמו כבר כתב שזה קשה ברמב"ם, והביא מהרמב"ם והראב"ד דאיירי בבירר לצד החיצון].

ועוד שואל "למה נקבע הלכה כר"א ולא כרבנן, והלא בגמ' מ"ה א' אמר מר"א קמותבת".

אוקמתא אדחיא לה מתובתיה דרב נחמן בר יצחק דאותבי' לרבא עליה ומכולה שמעתא דשקלינן וטרינן טובא במחיצה של בני אדם בין לדעת בין שלא לדעת ומינה בעיא דרב חסדא דהיתר עשיית מחיצה של בני אדם שלא מדעת היתה, וצריכה רבא היתה".

והיינו דהלכה כרבנן דהבלעת תחומין לאו מילתא היא, ומודו רק לדבר מצוה. והא דנחמיה שעשו מעשה כר"א בדלא מלו גברי, תירץ דאוקימתא זו נדחית ובאמת איירי בדמלו גברי, עיי"ש מה שממשיך עוד לפרש בזה.

שיטת הבעה"מ

הבעל המאור מפרש ג"כ דהעיקר כמבואר בגמ' מה. דהלכה כרבנן דהבלעת תחומין לאו מילתא היא, והא דהתירו לנחמיה היינו "מתוך אונסו של נחמיה דמשכתי' שמעתא ונפק חוץ לתחום וכו' לפיכך הורו לו כר"א דאמר שתיים יכנס, אבל בלא אונסא לא סמכינן אדר' אליעזר, וכדא"ל רב חנן בר רבא לאביי (מה.). ומדר"א קא מותבת ליה למר, אלמא לא סמכינן עליה".

ונראה מדבריו דהא דמבואר בגמ' מה. דמודו רבנן לדבר מצוה היינו דוקא לדבר מצוה ולא באונס, אלא דמ"מ הקילו להורות כר"א באונס.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם (פכ"ז הי"א) פוסק "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס, שהארבע אמות שיש לו לאדם תחלתן ממקום שהוא עומד בו, לפיכך כיון שיצא חוץ

ביאור הב"ח והחזו"א ברמב"ם

ובאמת הב"ח (שצו' ס"א) מפרש "דאע"ג דרבי אליעזר ס"ל שתים יכנס אפילו יצא לדעת במזיד שלא לשם מצוה, אנן לא קי"ל כרבי אליעזר אלא היכא דהיה אנוס כגון רב נחמיה, אבל ביצא במזיד אפילו אמה אחת לא יכנס, ואע"פ שד' אמות שלו מובלעות בתוך התחום ראשון וכו' וזה היה ג"כ דעת הרמב"ם דלא כמו שפירש הרב המגיד".

והיינו דהרמב"ם שפסק דלא יכנס הוא משום דסבר להלכה כרבנן דהבלעת תחומין לאו מילתא היא. אמנם לא ביאר לפי"ז איך מתישב לשון הרמב"ם.

וכתב החזו"א לפרש ברמב"ם כמו הב"ח דטעמו משום דסבר כמו רבנן דבמזיד לא אמרי' הבלעת תחומין, וכאן איירי דיצא במזיד. ומה שהאריך "שהארבע אמות שיש לו לאדם תחלתן ממקום שהוא עומד בו, ר"ל כשמרבעין התחום אין מרבעין ד' אלפים על ד' אלפים והוא באמצען ושיהי' לו עוד רשות לברור ד"א חוץ לתחום לרוח שירצה, אלא

נותנין לו ד"א במקומו לרוח שבירר ואח"כ מודדין אלפים מסוף ד"א שלו וכו', והלכך כשאנו אומרים שיצא אמה אחת חוץ לתחום היינו חוץ לאלפים הנמדדין ממקום שביתתו [דמקום שביתה ד"א], והלכך ביציאה אמה אחת כבר הוא מוצא מתחומו".

אמנם אכתי צ"ע סיום דברי הרמב"ם "ואין לו להלך אלא בתוך ארבע אמות מעמידת רגליו ולחוץ". ופירש (שם סקי"ב) דכיון דאיירי ביצא במזיד וכרבנן דהבלעת תחומין לאו מילתא, "והלכך אין לו אלא ד"א ובוחר ד"א למקום שירצה, ומעמידת רגליו ולחוץ ר"ל עמידת רגליו מקרי פנים וכל סביביו מקרי חוץ, ואפי' אם בחר ד"א לצד תחומו ונכנס לתוך התחום מ"מ אינו חוזר לתחומו".

ולביאור החזו"א מיושבות כל הקושיות הנ"ל על הרמב"ם, אמנם בלשון הרמב"ם הוא דוחק גדול. ופשטות לשון הרמב"ם מורה כביאור המ"מ, וכביאור זה למדו ג"כ הרשב"א, הראב"ד והגר"א. ושי' הרמב"ם אכתי צ"ע.

סימן טו'

פלוגתא דרבה ורב שימי בהבלעת תחומין

מחיצות מבעוד יום, להיכא דלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום".

"והיכא דלא שבת לא, והתנן רבי אליעזר אומר שתיים יכנס, שלושה לא יכנס.

מאי לאו, רבי אליעזר לטעמיה דאמר והוא באמצען, וארבע אמות דיהבו ליה רבנן כמאן דמיבלען דמו, וקאמר יכנס, אלמא הבלעת תחומין מילתא היא. אמר ליה רבה בר בר חנה לאביי ומדרבי אליעזר קמותבת ליה למר, אמר ליה אין, דשמיע לי מיניה דמר עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה מודו ליה".

וכהקדמה לסוגיא, יש לברר מה הדין של היוצא מחוץ לתחום, אם הפסיד את תחומו הראשון. ועל הצד שלא הפסיד אותו, צריך לברר מה האיסור לעבור מהתחום החדש לישן^{קל"ג}, הרי ב' המקומות הם תחומו, ומדוע זקוקים להיתר של הבלעת תחומין. ואחרי שיתברר האיסור לעבור מתחום לתחום, נבאר מה ההיתר של הבלעת תחומין.

משנה דף מד: "מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה, יש לו אלפים אמה לכל רוח. אם היה בתוך התחום, כאילו לא יצא".

גמ' מד: - מה. "מאי אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא. אמר רבה הכי קאמר אם היה בתוך תחום שלו כאילו לא יצא מתוך ביתו דמי וכו'. רב שימי בר חייא אמר, הכי קאמר אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובלעין בתוך התחום שלו, כאילו לא יצא מתחומו. במאי קמיפלגי, מר סבר הבלעת תחומין מילתא היא, ומר סבר לאו מילתא היא".

"אמר ליה אביי לרבה ואת לא תסברא דהבלעת תחומין מילתא היא, ומה אילו שבת במערה, שבתוכה ארבעת אלפים ועל גגה פחות מארבעת אלפים אמה, לא נמצא מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה. אמר ליה ולא שני לך בין היכא דשבת באויר

❦ הערות והוספות ❦

^{קל"ג} אפילו לפי הלשון השני ברש"י דמודה רבה שמותר לחזור לתחום הישן בלי היתר של הבלעת תחומין, מ"מ יתבאר דמודה דאסור לעבור מתחום לתחום [כדמוכח ממערה שהגמ' שאלה לפי רבה שלא יהיה היתר ללכת] ושאני הכא שיש היתר מיוחד כפי שיתבאר להלן.

ביאור האיסור לעבור מתחום לתחום למ"ד הבלעת תחומין לאו מילתא היא

ולכן סבר רבה דגם כשהתחומין מובלעים וחוזר לתחומו ע"י הבלעה, מ"מ אסור לו להמשיך ליכנס לתוך תחומו הראשון, משום שכבר הפסיד אותו ואינו חוזר לזכות בו, ורב שימי סבר דהבלעת תחומין מילתא היא להחשיב כאילו לא יצא מתחומו כלל, ולכן לא הפסיד את תחומו^{קל"ה}.

אמנם נראה להוכיח דאין זה כוונת רש"י, משום שרש"י (נב:) מפרש במח' ר"א ורבנן שיצא חוץ לתחום תוך ד"א אם חוזר לתחומו, דאיירי "במזיד ומדעת, שלא לשם מצוה", מבו' שיש חילוק בין מזיד לשוגג ודבר מצוה, והתבאר לעיל (סי' יד') דהסברה בזה היא דבמזיד צריך הבלעת תחומין שיחשב כאילו לא יצא, ובזה פליגי רבנן דלאו מילתא היא, והא דמודו רבנן הבלעת תחומין היינו הבלעה להתיר ליכנס, וע"כ דביצא לדבר מצוה לא הפסיד את תחומו, דאילו הפסיד את תחומו, מה יעזור הבלעת תחומין, הרי סוף סוף כבר הפסיד את תחומו.

והנה גם אם כן נלמד ברש"י שיצא לדבר מצוה הפסיד את תחומו לגמרי [וסבר רב שימי דהבלעת תחומין מילתא היא להחשיבו כאילו לא יצא], מ"מ ודאי שיש עוד נושא של הבלעת תחומין, דהגמ' (מד.) מזכירה דין הבלעת תחומין לגבי מעשה דנחמיה, וכן רש"י מביא דין זה לענין הוצרך לנקביו שחזר לתחומו, והרי שם מעיקרא יצא

בענין אם היוצא בהיתר מפסיד את תחומו הראשון לגמרי

לפני שנבא לבאר מהו האיסור לעבור מתחום לתחום, יש לעיין בעיקר דין היוצא מחוץ לתחום. במשנה (מא:) מבואר דהוציאווהו עכו"ם והחזירוהו דינו כאילו לא יצא, ובגמ' שם איתא שאם יצא לדעת, אע"פ שחזר באונס, איבד את תחומו.

ויל"ע מה הדין מי שיצא לדעת בהיתר, כגון לדבר מצוה, ואח"כ חזר בהיתר לתחומו, האם חוזר לדינו הראשון כאילו לא יצא, או"ד מכיון ש"יצא לדעת" עקר תחומו ויש לו רק ד"א כדין היוצא במזיד^{קל"ד}.

והנה רש"י ביאר את מח' רבה ורב שימי אם הבלעת תחומין מילתא "וכיון דמיבלען בתחומיה, וממטו ליה לגו תחומיה הוו להו כחד תחומא, וכמאן דלא נפק מתחומא הוא, ורבה סבר לאו מילתא היא, הלכך לא מצי לתרוצי כאילו לא יצא דמתניתין בשכבר יצא חוץ לתחום, דאם יצא הפסיד שביתת ביתו, וקנה לו ממקום שנאמר לו".

ויש שלמדו בכוונת דבריו דאדם שיוצא לדעת מחוץ לתחום, אפילו לדבר מצוה, הפסיד את תחומו לגמרי, [וכסברה זו מבואר ג"כ בגאו"י (מד):] "דכי יצא מדעת ואפי' לדבר מצוה, עקר דעת' ברצונו' מתחום בית' למיפק חוץ מתחומי' ותו לית ליה תחומיה"^{קל"ה}.

✽ הערות והוספות ✽

^{קל"ד} יסוד הספק כבר התבאר לעיל (סי' ב'), שתלוי בביאור הא דיוצא במזיד הפסיד את תחומו, אם זה מעיקר הדין שיוצא לדעת מאבד את תחומו, ומסתברא דה"ה היוצא בהיתר, או שזה קנס שקנסו אותו, ומי שיצא בהיתר לא שייך לקנסו.

^{קל"ה} והיינו דמכיון שיצא לדבר מצוה ויקבל במקום שגייע אליו אלפיים אמה, לכן כל זמן שנמצא בתוך אלפיים אמה לתחום, מהני הבלעת תחומין ליחשב כאילו לא יצא מתחומו [וכפי שיתבאר להלן בחזו"א ביצא במזיד לתוך ד"א של התחום].

דמבואר שהפסיד את תחומו הראשון וצריך לחזור ולקנות אותו.

שיטת רש"י

אמנם ברש"י שמעתי להוכיח שלא הפסיד את תחומו הראשון, משום שרש"י מפרש את המשנה של ר"א (נב:) שיצא חוץ לתחום "במזיד ומדעת, שלא לשם מצוה". וצ"ע איך מותר לחזור וליכנס לתחומו וללכת אלפיים אמה, הרי למדנו (מא:) דהיוצא לדעת והחזירוהו אין לו אלא ד"א.

ומפרש החזו"א (קט' סק"א) "הא דמתיר ביצא אמה אחת ליכנס וחזור לתחומו הראשון, משום דהבלעת תחומין מלתא היא כדאמר מ"ד ב' וחשיב כאילו עדיין לא יצא". והיינו דמכיון שעדיין נמצא בתוך ד"א הסמוכות לתחום, נחשב ע"י הבלעת תחומין כ"חד תחומא" וכאילו לא יצא מעולם מתחומי קליו.

וצ"ע דבשלמא בציור של ר"א דאיירי שלא התרחק מתחומו אלא ב' אמות, בזה חשיב שלא עקר את תחומו הראשון, אבל במעשה דנחמיה (מג:) הרי יצא והתרחק הרבה מתחומו, וכבר הפסיד את תחומו, וא"כ מה הגמ' מדמה דינו לדין של ר"א, הרי ר"א לא דיבר בכה"ג שכבר עזב את תחומו שיועיל לו הבלעת תחומין לקנות את תחומו מחדש,

מחוץ לתחום בלי שום חיבור של הבלעת תחומין, וא"כ כבר הפסיד את תחומו ואיך הגמ' דנה שיחזור לתחומו לרב שימי. וע"כ דשאני התם שיצא שלא מדעת ולכן לא הפסיד את תחומו, והא דרבה אוסר בכל זאת, היינו משום דגם בכה"ג שלא הפסיד את תחומו הראשון יש עוד סיבה לאסור לעבור מתחום לתחום (כפי שיתבאר להלן), ולזה בעי' הבלעת תחומין.

בענין הוציאואהו והחזירוהו, מאיזה דין חוזר וזוכה בתחומו

עוד יש להקדים לדון בכל הוציאואהו והחזירוהו נכרים שחוזר לתחומו הראשון [וכן ביוצא בהיתר לפי הצד שביארנו שלא הפסיד את תחומו לגמרי], האם זה דין שהיוצא בכלל לא הפסיד את תחומו אלא רק שאין לו היכ"ת לחזור לשם, וברגע שחזר לשם הרי הוא נמצא בתחומו ומותר להלך שם. או"ד היוצא כן הפסיד את תחומו הראשון ביציאתו, והא דבחזרתו דינו כאילו לא יצא, זה קולא שהקילו להחשיבו כלא יצא, אבל מעיקר הדין ודאי יצא.

שיטת תוס'

והנה יש לדייק בדברי תוס' (ד"ה מר סבר) "יכול לחזור ולקנות תחומו הראשון",

✽ הערות והוספות ✽

ק"ל עוד ראיתי מובא לבאר בנוסח אחר עפ"י המבואר ברמב"ן (מא: ד"ה וראיה לזה הפי') בתו"ד "אבל תחומין משום קנין שביתה הוא, והיוצאין חוץ לתחום קנו להן ד"א שם, ואינן חוזרין לשביתה הראשונה". דמבואר דהא דיצא חוץ לתחום וחזר אין לו אלא ד"א, היינו כשקנה חוץ לתחום ד"א שזה סותר לשביתתו, וכמש"כ הרמב"ן (מג.) דישן לא קנה אלפיים אמה כשמתעורר משום שכבר קנה ד"א בזמן השינה]. ובזה סבר ר"א דהבלעת תחומין מילתא עושה שד' אמות אלו שקנה נחשבים כחלק מתחומו, וכל זמן שלא קנה ד"א מחוץ לתחומו אין זה סותר את שביתתו ולא איבר את תחומו הראשון אפילו שיצא במזיד.

ובשלמא לפי תוס' שמתו שיצא מהתחום, הפסיד את תחומו הראשון, לכן אינו יכול לעבור לתחום הראשון בלי החידוש של הבלעת תחומין, דמכיון שכל זמן שלא חזר לתחומו בהיתר אינו חוזר לקנות את התחום הישן, נמצא שהכניסה לשם היא למקום האסור עליו, דאין זה תחומו.

אבל לפי רש"י שלא הפסיד את תחומו הראשון, צ"ע מדוע שלא יוכל ללכת מהתחום החדש לתחום הישן הסמוך לו, הרי שניהם הם תחומו.

והיה מקום לומר דנהי שלא הפסיד את תחומו הראשון, אמנם מ"מ אין אדם יכול להשתמש בב' תחומין כאחד, וכל עוד הוא משתמש בתחום החדש, הרי הוא מוגבל לתחום זה, ואינו יכול לעבור לתחום הישן.

אמנם אכתי יש להוסיף להקשות בין לפי רש"י ובין לפי תוס', כדלהלן.

ביאור האיסור ללכת בגג המערה לולא ההיתר של הבלעת תחומין

יל"ע בהא דאמרו "שבת במערה שבתוכה ארבעת אלפים ועל גגה פחות מארבעת אלפים אמה, מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה", מדוע דוקא פחות מד' אלפים, הרי גם אם הגג הוא ד' אלפים אמה יש להתירקל"ה, דב' התחומין הם שלו, ולכאורה

אלא רק להחשיב את תחומו הקיים כחד תחומא.

אלא נראה מבואר ברש"י דגם כשיצא והתרחק מתחומו, לא הפסיד את תחומו הראשון, ולכן ביצא בשוגג וחוזר ע"י מחיצות בני אדם עד סמוך לתחומו, הרי זה דומה ליצא ב' אמות במזיד, דבתרוויהו מהני הבלעת תחומין לחבר אותו לתחומו כחד תחומא.

ועוד יתבאר כן בדעת רש"י שלמד בגדר ההיתר של הבלעת תחומין דחשיב כ"חד תחומא", ואילו הפסיד את תחומו הראשון וצריך לחזור ולקנות אותו, לא שייך להחשיב ב' התחומין כאחד לפני שיש לו ב' תחומין.

ביאור האיסור ליכנס לתחום הישן לולא ההיתר של הבלעת תחומין

עוד ענין המתבאר בסוגיין הוא דמתי שמגיע מכח התחום החדש למקום המובלע, מתיחסים אליו שנמצא שם מכח התחום החדש, ולא אמרי' דעכשיו שנמצא כאן הרי הוא כבר נכנס לתחום הישן וחזר לתחומו.

אמנם אכתי יש לדון מהו האיסור לעבור מהתחום החדש לתחום הישן [לולא הדין של הבלעת תחומין], תיפול"ל דב' המקומות הם תחומו, וילך מאחד לשניקל"ו.

✽ הערות והוספות ✽

קל"ה הנידון הוזה הוא לפי מה שצידדנו והיוצא לדבר מצוה לא הפסיד את תחומו הראשון לגמרי, והבלעת תחומין לא נצרכת להחשיבו כאילו לא יצא מתחומו, ומעתה צ"ע למה נצרך בכלל הבלעת תחומין, הרי לא הפסיד את תחומו הראשון ועכשיו יש לו ב' תחומין סמוכים זה לזה, ומדוע שלא יעבור מאחד לשני. אמנם גם לפי הצד שכן הפסיד את תחומו הראשון ונצרך הבלעת תחומין להחשיבו כאילו לא יצא, אכתי צ"ע באופנים אחרים, כמו במעשה דנחמיה או בנהרדעי או בגג מערה מ"ט צריך ההיתר של הבלעת תחומין.

קל"ה יש להעיר דרש"י להלן כתב דלמ"ד הבלעת תחומין מילתא, יש להתיר אפילו בדבוקות, וא"כ ה"ה שיש מקום להתיר גג מערה ד' אלפים אמה. אמנם משמעות הלשון נראה שאין שום צד להתיר גג מערה ד' אלפים אמה. ויתבאר להלן בדברי הר"ן שחילק

בעומד בתחום שני, שאינו יוצא ממנו לתחום ראשון אע"פ שמובלעין זה בזה וכו' שזהו תחומו ואפילו כלה בתוך תחום ראשון אינו יוצא ממנו".

וביאר הדברי יחזקאל (סי' ט אות כ') "דאסור לעקור מתחום לתחום מלאו דאל יצא ממקומו". והיינו שהתחדש דין בתחומין ד"אל יצא איש ממקומו", שהוא איסור יציאה מתחומו, ולא אכפ"ל שמעבר לתחום הוא גם מקום המותר לו, מ"מ כל זמן שנמצא בתחום החדש יש עליו איסור לצאת ממנו ולעבור לתחום אחר, וכן במערה למרות שב' התחומין שלו, כל זמן שנמצא בתחום של הפתח המזרחי, אינו יכול לצאת ממנו ולעבור לתחום של הפתח המערבי.

אין מניעה מלהשתמש בב' התחומין ביחד, ותרוויהו הם תחומו מכח שביתתו, ולמה שלא יוכל ללכת מתחום אחד לשני הדבוקים זה לזה, ומדוע נצרך שם היתר של הבלעת תחומין. וקושיא זו קשה גם לפי תוס'.

וכן להלן (נה.). "אמר רב הונא עיר העשויה כקשת, אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה מודדין לה מן היתר", וצ"ע מדוע בד' אלפים לא, הרי גם בלי הבלעת תחומין יש להתיר מכיון שב' התחומין הם תחום העיר.

ולכאורה התשובה מבוארת בדברי תוס' (ד"ה ומר) "לא הותר ליעקר מתחום שקבע", וכ"כ הרמב"ן (מלחמות נב): "לא נחלקו ר"א ורבנן בהבלעת תחומין אלא

ביאור הבלעת תחומין לפי הלשון הראשון ברש"י

רב שימי סבר) בביאור הל"ב לשיטת רבה ששם מפורש שלא חוזר לתחום החדש. וכ"כ הריטב"א.

והנה התברר לעיל ב' ביאורים מדוע לולא הבלעת תחומין אסור ליכנס לתחום הישן: לפי רש"י משום איסור "אל יצא" מהתחום החדש, ולפי תוס' יש עוד חיסרון משום שהפסיד את תחומו הראשון קלט. ויל"ע מה התחדש בהבלעת תחומין שמתיר ליכנס לתחום הישן.

רש"י בפירוש הראשון [וכן הוא עיקר הביאור בראשונים] מפרש דלפי רבה אינו יכול לחזור לתחומו הראשון, ולפי רב שימי חוזר לתחומו הראשון.

ויל"ד מה הדין לפי רב שימי אחרי שחזר לתחומו, האם יכול לחזור לתחום החדש. ודייק **השעה"צ** (תז' סק"ה) ברש"י דאינו יכול לחזור לתחום החדש, שכתב (ד"ה רב שימי בר חייא) "והרי הוא כבתחילה", וזה אותו לשון שכתב (סוד"ה

✽ הערות והוספות ✽

דהיתר של דבוקות הוא היתר רק ללכת ולא לחזור, ולפי"ז במערה לא יהיה היתר ללכת בדבוקות [עיי' להלן בביאור הדברים].

קלט אמנם כבר הוכחנו לעיל דגם תוס' מודים לחיסרון של "אל יצא", משום דבמערה אין חיסרון של הפסיד את תחומו הראשון ומ"מ צריך היתר של הבלעת תחומין.

ביאור רש"י דהוה כחד תחומא

רש"י מפרש הבלעת תחומין מילתא היא, כל' "הוה להו כחד תחומא". והיינו שיסוד ההיתר של הבלעת תחומין לרב שימי הוא שמצרף את ב' התחומין להיות אחד^{קמ}.

וא"ש רש"י לשיטתו שלא הפסיד את תחומו הראשון, אז שייך להבין שהבלעת תחומין מחבר את ב' התחומין להיות כאחד.

אבל לפי תוס' שהפסיד את תחומו הראשון, צ"ע מה עושה הבלעת תחומין, הרי לא שייך להחשיב את שני התחומין כאחד לפני שיש לו את התחום הישן בכלל.

ולכן נראה לפרש בתוס' על דרך התורא"ש, כדלהלן.

ביאור תורא"ש דמתי שנכנס למקום המובלע, רואים אותו כאילו נמצא שם מדין תחום ביתו

התורא"ש (מד): מפרש ראית הגמ' ממערה "אלמא כיון דתחום פתח מזרח מערה שיצא מובלע בתחום פתח המערב חזינן ליה כאילו יצא מפתח המערב, הכא נמי כיון דאותו תחום הנאמר לו מובלע בתחום ביתו חוזר לתחום ביתו".

מבואר כאן גדר חדש בהבלעת תחומין, דאין ב' התחומין נחשבים כחד תחומא, אלא דמתי שמגיע למקום המובלע מכח

התחום של הפתח המזרחי, מתיחסים אליו כאילו הוא נמצא במקום זה מכח התחום של הפתח המערבי.

וכמו"כ כשנמצא במקום המובלע מכח התחום החדש, מתיחסים אליו כאילו נמצא שם מכח התחום הישן, וממילא יכול להמשיך וללכת לתחום הישן.

והנה משמעות דבריו דמי שיצא מהתחום לא הפסיד את תחומו הראשון, ומעיקרא כל האיסור ללכת לתחומו הישן הוא משום "אל יצא", וזה הפיתרון של הבלעת תחומין שמתי שנמצא במקום המובלע מתיחסים אליו כמי שנמצא שם מכח התחום הישן, ושפיר יכול להמשיך ללכת בתחום הישן, דשוב לא יוצא מהתחום החדש.

אבל ניתן לפרש כן גם לפי תוס' שלמד שאסור ליכנס לתחום הישן גם משום שכבר הפסיד את תחומו הראשון, דהבלעת תחומין עושה שבזמן שמגיע למקום המובלע מתיחסים אליו כאילו כבר אינו שם מכח התחום החדש, וממילא חוזר וקונה את תחומו הישן ושפיר יכול להמשיך ללכת שם.

נפ"מ בין הביאורים

יש לציין נפ"מ בין ב' המהלכים, דלפי המהלך של רש"י שהוא היתר של חד תחומא, לכאורה אין שיעור להבלעה, דאפילו אם מובלע כל שהו הרי הוא נחשב לחד

⦿ הערות והוספות ⦿

^{קפ} יש לציין דבלשון השני של רש"י פירש דרבה טובר שמותר ללכת לתחום הישן אבל לא לחזור לחדש, והיינו כשי' רב שימי לל"ק. ומ"מ אין הסברות שוות כלל וכפי שיתבאר להלן בביאור רבה לל"ב שהוא לא מדין הבלעת תחומין, ואילו לל"ק ההיתר של רב שימי מבוסס על היתר של הבלעת תחומין דחשיב כחד תחומא. ויש להוסיף שמוכרח להיות כן, דאילו סברותיהם שוות, א"כ הראיות של הגמ' [ממערה ומר"א] דלא כרבה לפי הל"ב, הן גם ראיות נגד רב שימי לל"ק, ואיך הגמ' מביאה מהם סייעתא לרב שימי. אלא ע"כ כמו שכתבנו דאין הסברות שוות כלל, וכפי שעוד יתבאר.

והיינו דדוקא במערה שבין כך יש לו אפשרות ללכת את כל הח' אלפים [ע"י שיעשה סיבוב דרך המערה], הבלעת תחומין יכולה להתיר לו לב' הכיוונים, משא"כ ביוצא לדבר מצוה דלולא הבלעת תחומין יש לו רק תחום אחד, אין ההבלעה יכולה להתיר לו שימוש בב' תחומין.

וצ"ב א"כ מעיקרא איך ההבלעת תחומין התירה לו לחזור לתחומו הראשון. וע"כ צריך לחלק דמכיון שתחומו הראשון הוא תחומו העיקרי שמחמת העדרו תיקנו לו תחום חדש, מהני הבלעת תחומין להחזיר אותו לתחומו הראשון, אבל אחרי שחזר לשם, שוב לא נשתמש בהבלעת תחומין לחזור לתחום החדש.

והנה כל זה לפי התורא"ש שההיתר של הבלעת תחומין הוא היתר שחל כל פעם שמגיע למקום המובלע, ואז אומרים שבפעם הראשונה מהני ההיתר ובפעם השניה שמגיע למקום המובלע ורוצה לחזור לתחום החדש, כבר לא מתירים לו.

אבל לפי רש"י דהבלעת תחומין אינו קשור למתי שמגיע למקום המובלע, אלא זה עושה חד תחומא, שהכל תחום אחד גדול, אכתי צ"ע מה האיסור ללכת מתחום אחד לשני.

וכן הקשה תור"פ, ותירץ דכל מה שנתנו לו חכמים תחום חדש, הוא תקנה שנתנו לו חכמים "משום שיצא חוץ לתחום העיר והפסיד דין בני העיר מחמת המצוה, בשביל זה נתנו לו חכמים אלפים אמה כדי שלא ימנע פעם אחר לילך. ואם כן כשנכנס ע"י אותה תקנה בהבלעה לתחום העיר והוי כבני העיר, אזדא לה אותה תקנה ואין לו חלק בהם כלל

תחומא. משא"כ לפי המהלך של התורא"ש צריך שיהיה מובלע באופן שיוכל לעמוד במקום המובלע, דרק כשעומד שם חל ההיתר שמתחסיים אליו כאילו הוא נמצא שם מכח התחום הישן.

אמנם ע"ע להלן [בביאור דברי הר"ן] שכתבנו לבאר בדעת הר"ן דגם לפי ההבנה של חד תחומא, צריך ג"כ להיתר של מקום המובלע, וממילא יצטרך הבלעה כזאת שיוכל לעמוד שם.

ביאור הא דאחרי שנכנס לתחום הישן אינו חוזר לתחום החדש

תורא"ש ותור"פ שואלים מ"ש במערה שע"י הבלעת תחומין מותר לו ללכת ממזרח למערב ושוב לחזור למזרח בלי הגבלה, ואילו בתחום חדש וישן, מותר ליכנס לישן אבל אסור לו לחזור לחדש.

והנה שאלה זו מתפצלת לפי ב' ההבנות הנ"ל: **תורא"ש** שואל לפי דרכו שההיתר ליכנס הוא שמחשיבים אותו במקום המובלע כאילו נמצא שם מכח התחום הישן, ה"ה כשרוצה לחזור לתחום החדש, כשמגיע למקום המובלע נחשיב אותו כאילו נמצא שם מכח התחום החדש ויוכל להמשיך ללכת שם.

ומתירן "דהא מילתא דפשיטא לי הוא שאינו יכול להלך על ידי הבלעה יותר משאם לא היו מובלעים, דגבי מערה נמי אפי' אם לא היו מובלעים היה מהלך שמונת אלפים אלא שהיה צריך לחזור ולצאת בפתח אחר, הילכך הכא ודאי אינו צריך לילך ע"י הבלעה קרוב לשמונת אלפים".

וממילא משתנה תחומו ומפסיק להיות תחום אחד גדול וחוזר להיות תחום רגילקמא.

מכאן ואילך". והיינו דאחרי שבטלה סיבת התקנה, חכמים ביטלו לו את התחום החדש,

ביאור הבלעת תחומין לפי הלשון השני של רש"י

א. ביאור רש"י דלפי רבה אין לו ב' תחומין אלא רק את תחום ביתו

רש"י מפרש שיטת רבה לפי הלשון השני "כי ממטו ליה תחומין הניתנין לו עד תוך תחומו, הוי כאילו לא יצא מביתו כלל, ולא קנה שביתה במקום אחר, ויש לו אלפים מביתו לכל רוח כבתחילה". וכ"כ עוד (ד"ה ולא שני לך) "אם מובלעות, אית ליה שביתת ביתו, ואין לו ממקום שנאמר לו אלא כדי לבא וליכנס בתחומו, ואם אינן מובלעות קנה מקומו והפסיד ביתו".

מבואר דרבה סבר דהבלעת תחומין לאו מילתא היא כלל, ולכן אילו היה מקבל תחום חדש, לא היתה אפשרות לעבור לתחום הישן. ואם בכל זאת התיר רבה לעבור לתחום הישן, ע"כ סבר שלא מקבל תחום חדש, אלא רק היתר מיוחד ללכת אלפיים אמה עד תחומו.

והיינו שנאמרו ב' תקנות ביוצא להציל, א'. אם הגיע למקום הרחוק אלפיים אמה מתחומו, מכיון שלא תהיה לו אפשרות לחזור

רש"י בלשון השני מפרש דלפי רבה מותר ליכנס לתחום הישן, אבל אסור לחזור מהישן לחדש. ואילו לפי רב שימי מותר לו גם לחזור לתחום החדש, ונשאר לו תחום של קרוב לח' אלפים אמה.

והנה שיטת רב שימי מתפרשת בפשיטות, דהרי הזכרנו לעיל שהראשונים בלשון הראשון הקשו מ"ט לפי רב שימי אינו יכול לחזור, הרי הכל חד תחומא [לסברת רש"י], או שמתו שמגיע למקום המובלע נתיחס אליו כאילו נמצא שם מכח התחום החדש [לסברת התורא"ש]. ועיי"ש מה שתירצו. ולפי הלשון השני א"ש דבאמת לרב שימי מותר לחזור לתחום החדש.

אבל בשיטת רבה צ"ב מ"ט יכול ליכנס לתחום הישן, הרי הגמ' אומרת דס"ל דהבלעת תחומין לאו מילתא היא, והתבאר לפי הלשון הראשון דהיתר לעבור מהתחום החדש לתחום הישן הוא רק מכח הבלעת תחומין. ומ"ש ללשון השני.

❦ הערות והוספות ❦

^{קכ} תירוץ התור"פ ותורא"ש דומים, אלא שלפי תור"פ שהיה כאן תחום אחד גדול, צריך לשנות את המציאות ולבטל חלק מהתחום, משא"כ לפי תורא"ש שמעולם לא היה תחום אחד גדול, צריך רק לבטל את היתר המעבר שבין התחומין שכבר לא תהיה אפשרות להשתמש בתחום הנוסף. ולכאורה תהיה נפ"מ בין התירוצים אם חזר בהיתר מהתחום הישן לחדש, אם יהיה לו אלפיים אמה (מדין חזר לתחומו), דלפי התורא"ש לא מצאנו שחכמים ביטלו לו את התחום החדש, משא"כ לפי תור"פ שביטלו לו. [אננם אינו מוכח, דיתכן גם לתורא"ש שאחרי שחכמים אמרו שאין לו היתר לעבור לתחום החדש, הרי הוא מתבטל].

אנו פוסקים להלכה כמו הל"ק, ולפי הל"ק ביארנו שההיתר של רב שימי הוא מדין הבלעת תחומין דחשיב כחד תחומא, וא"כ שפיר קיבל תחום חדש ומותר לו ללכת אלפיים אמה לכיוון הנגדי.

ובצמח צדק (שער המלואים חלק החידושים לערובין, משנה מד:) כתב "חכמים ביררו לו תחום ביתו דוקא שיהיה כאילו לא יצא, עיין רש"י בפי' השני שפי' כן לדברי רבה, ומינה שמעינן לפי' הראשון ברב שימי". ונראה בדבריו שלומדים מהפי' השני ברבה לפי הראשון ברב שימי. אמנם כבר הוכחנו לעיל (בהערות) דחייב להיות ב' סברות שונות, וממילא לפי הפי' הראשון מבואר שכן מקבל תחום חדש, ודברי הא"ר צ"ב.

עוד יש לציין לסוף דברי הא"ר "ועיין ס"ק א', וצ"ע אם גם שם כשהגיע אין רשות לילך לרוח אחרת". וצ"ב בכוננת דבריו.

ויש ב' אופנים ללמוד, הא' שמסתפק דאחרי שהגיע בחזרה לעירו יהיה אסור לו ללכת אלפיים אמה לכיוון הנגדי [לצד הרחוק מתחומו החדש]. וצ"ע מה הצד לאסור בזה.

ובעוד ענין יש ללמוד דהוא המשך למש"כ "ועיין סק"א", ששם כתב דלמרות שדין הבלעת תחומין נאמר במי שיצא להציל ואמרו לו באמצע הדרך כבר נעשה מעשה, מ"מ ה"ה ביצא להציל והגיע למקום ההצלה, שיש דין הבלעת תחומין ומותר לחזור לתחומו הראשון. ועל זה מסתפק אם מותר ללכת ממקומו החדש לכיוון הנגדי של תחומו הראשון.

והיינו דיתכן לחלק שיש כמה סוגי תקנות, יש תקנה למי שהיה בדרך להציל

לתחומו תיקנו לו תחום חדש שיכול ללכת אלפיים אמה ממקומו לכל צד. ב'. אם המקום אליו הגיע נמצא תוך אלפיים אמה מתחומו, אז לא תיקנו לו תחום חדש אלא רק היתר הליכה "כדי לבא וליכנס בתחומו", ו"הוי כאילו לא יצא מביתו כלל, ולא קנה שביתה במקום אחר".

וכ"כ המרומי שדה "דרש"י ס"ל לל"ב דרבה ס"ל כשהוא בתוך התחום לא נתנו לו כלל תחום המקום שעומד, והרי הוא כמו שהוציאוהו נכרים שאין לו תחום כלל".

וזה ההבדל בין ב' הלשונות, דלפי הלשון הראשון שהוא קנה תחום חדש, ממילא אסור לו לצאת מתחומו לתחום הישן בלי היתר של הבלעת תחומין, משא"כ ללשון השני אליבא דרבה שלא קנה תחום חדש [אלא רק היתר ללכת עד תחומו], ממילא פשוט שאין אסור ליכנס לתחומו, כי הוא לא יוצא מ"תחום".

בענין אם מותר ללכת ממקומו החדש לכיוון הנגדי המתרחק מתחומו

והנה לפי רש"י יוצא נפ"מ בין ב' הלשונות בענין אם מותר ללכת ממקומו החדש אלפיים אמה לכיוון הנגדי [הרחוק מעירו], דלפי הלשון הראשון מותר לו מכיון שקיבל תחום חדש. משא"כ לפי הלשון השני שלא קיבל תחום אלא רק היתר ללכת עד תחומו, פשוט שאין לו היתר ללכת לכיוון הנגדי.

ועי' בא"ר (תז' סק"ג) שכתב "ממקום שנאמר לו אין לו רשות לילך לרוח אחרת, אלא חוזר לביתו". דמבואר שאסור ללכת לכיוון הנגדי. אמנם דבריו צ"ע דהרי

וכפשוטו היה מקום להבין שזה דין כללי מתי שמגיע למקום המובלע, דלא מחשיבים אותו שנמצא שם מכח התחום ממנו הוא הגיע. אמנם להלן [בראית הגמ' ממערה] יתבאר שהוא דין מיוחד בהבלעה לתחומו הראשון.

ראית הגמ' ממערה

הגמ' מביאה ראייה ממערה שהדין שמותר ללכת בכל הגג כד' אלפים אמה ועוד אלפים לכל צד, מוכח כרב שימי דהבלעת תחומין מילתא היא ומה"ט מותר ללכת קרוב לח' אלפים אמה. וצ"ע מה הראייה דלא כרבה.

בשלמא לפי רש"י א"ש, דלפי רבה לא נאמר היתר לעבור מתחום אחד לשני בלי היתר של הבלעת תחומין, והא דיצא להציל חוזר לתחומו לרבה, הוא היתר מיוחד שנתנו לו היתר הליכה לחזור לתחומו ותו לא, אבל בגג מערה שיש לו ב' "תחומין", פשוט שלא יהיה היתר ללכת מאחד לשני, אפילו רק בכיוון אחד.

אבל לפי הר"ן צ"ע, דהתבאר בדבריו שרבה סבר שמותר לעבור מתחום אחד לשני כשמובלע, ד"כיון דעל על". ובשלמא ביצא לדבר מצוה אינו יכול לחזור לתחום החדש, כמש"כ תורא"ש "שאינו יכול להלך על ידי הבלעה יותר משאם לא היו מובלעים", או כמש"כ תור"פ "כשנכנס ע"י אותה תקנה בהבלעה לתחום העיר והוי כבני העיר, אזדא לה אותה תקנה ואין לו חלק בהם כלל מכאן

ואמרו לו כבר נעשה מעשה, שאם נמצא בתוך אלפיים אמה נתנו לו רק היתר הליכה ואם נמצא מחוץ לאלפיים אמה נתנו לו תחום חדש. ויש תקנה למי שיצא להציל והציל, דאפילו אם נמצא בתוך אלפיים אמה לתחומו הישן, נתנו לו חכמים תחום חדש, וממילא מותר ללכת גם לכיוון הנגדי.

ב. ביאור הר"ן דרבה היתר לעבור מתחום אחד לשני בלי דין של הבלעת תחומין

ובענין אחר פירש הר"ן, דנהי דקנה תחום חדש במקומו, מ"מ מותר לחזור לתחומו, "דלרבה דאמר הבלעת תחומין לאו מילתא היא, מאי דשרי ליה למהדר לתחומיה, לאו משום הבלעת תחומין הוא, דהא ס"ל דלאו מילתא היא כלל, אלא משום דס"ל דאפי" ככה"ג אמרי' כיון דעל על".

והיינו דלפי הלשון הראשון סברנו שא"א ליכנס לתחום הישן בלי היתר של הבלעת תחומין^{קכב}, והלשון השני סבר דלעולם דלעולם לא צריך היתר מיוחד בשביל ליכנס לתחום הישן, אלא כיון שנמצא במקום המובלע ששייך גם לתחום הישן, הרי ממילא חזר לתחומו הראשון בהיתר ומותר להמשיך ללכת [דאין כאן איסור "אל יצא" מאחר ואפשר להחשיב אותו במקום המובלע שנמצא שם מכח התחום הישן, וכמו"כ לפי תוס' כשנמצא שם חוזר וקונה את תחומו הראשון], והוה כמו הוציאוהו והחזירוהו, שחזר לתחומו הראשון.

✽ הערות והוספות ✽

^{קכב} כפי שביארנו לעיל דלמרות שנכנס למקום המובלע, מחשיבים אותו שנמצא שם מכח התחום החדש, ויש איסור לעבור מהחדש לישן משום איסור "אל יצא" מהתחום החדש, ולפי תוס' אסור ג"כ משום שהפסיד את תחומו הראשון.

ביאור קושיית רש"י והר"ן על ראית הגמ' מר"א דהבלעת תחומין מילתא היא

רש"י והר"ן מתקשים לפי הלשון השני של רש"י שגם רבה מודה שמותר ליכנס לתחומו, מה הגמ' הוכיחה מדר"א דלא כרבה, הרי שם באמת מותר רק ליכנס ולא לחזור, ובזה גם רבה מודה.

וקושייתם לא מובנת, דהרי כתב רש"י (נב:): דר"א איירי שיצא חוץ לתחום "במזיד ומדעת, שלא לשם מצוה". וצ"ע מאי עדיף זה מכל מי שיצא לדעת וחזר בהיתר שאין לו אלא ד"א.

והזכרנו לעיל שהחזו"א (קט' סק"א) מפרש "הא דמתיר ביצא אמה אחת ליכנס וחזור לתחומו הראשון, משום דהבלעת תחומין מלתא היא כדאמר מ"ד ב' וחשיב כאילו עדיין לא יצא". והיינו דמכיון שעדיין נמצא בתוך ד"א הסמוכות לתחום, נחשב ע"י הבלעת תחומין כ"חד תחומא" וכאילו לא יצא מעולם מתחומו^{קמ"ד}.

ומעתה שפיר מוכח בר"א דהבלעת תחומין מילתא היא, דבלי הבלעת תחומין לא שייך להתיר לחזור לתחומו אחרי שיצא

ואילך". אבל במערה לא שייכי הני טעמי, ועד כמה שרבה התיר ללכת לכיוון אחד, ה"ה שמותר לחזור וללכת לכיוון השני, דכיון דעל על, ומה הראיה דלא כרבה.

אלא ע"כ צריך לומר בר"ן דדין זה שמתיר רבה ליכנס לתחום הישן בלי הבלעת תחומין, הוא דין מיוחד כלפי התחום הישן, שהתחום הישן שהוא תחומו העיקרי מושך אותו אליו, וממילא שוב אין איסור להמשיך וללכת בתחום הישן, וכפי שביאר הדברי יחזקאל (סי' ט' אות כ') "כיון שעומד כבר בתחומו הראשון, ממילא בטיל התחום שני שנתנו לו חכמים בשעה שהיה עליו תורת יוצא חוץ לתחום, דכל שזכה מתורת יוצא חוץ לתחום מתבטל אחר שכבר נכנס לתחומו הראשון, וממילא מותר אח"כ להלך כל התחום הראשון, דשוב אין כאן איסור דאל יצא ממקומו של תחום שני, דהא כבר נתבטל משעה שנכנס לתחומו הראשון"^{קמ"ג}.

משא"כ במערה שאין תחום אחד יותר עיקרי מהשני, נמצא שמתי שמגיע למקום המובלע מכח הפתח המזרחי, אין התחום המערבי מושך אותו, ועדיין נמצא במקום המובלע מכח התחום המזרחי, ואסור לו לעבור לתחום המערבי אפילו בכיוון אחד.

✽- הערות והוספות -✽

^{קמ"ב} נפ"מ בזה, שיש לדון תמיד כמדברים על הבלעת תחומין שמותר ליכנס לתחום הישן ושוב אסור לו לחזור לחדש, ממתי נחשב שחזר לתחום הישן, האם מהרגע שנכנס למקום המובלע או רק אחרי שעבר לתחום הישן לגמרי. ויש מקום גדול לומר שזה רק אחרי שעבר את המקום המובלע. אמנם למבואר כאן בר"ן [בש"י רבה בלשון השני], ברגע שנכנס למקום המובלע, התחום הישן גובר ומיד מתיחס אליו ומבטל את התחום החדש, ואינו יכול לחזור לתחום החדש.

^{קמ"ד} עוד ראיתי מובא לבאר בנוסח אחר עפ"י המבואר ברמב"ן (מא: ד"ה וראיה לזה הפי') בתו"ד "אבל תחומין משום קנין שביתה הוא, והיוצאין חוץ לתחום קנו להן ד"א שם, ואינן חוזרין לשביתה הראשונה". דמבואר דהא דיצא חוץ לתחום וחזר אין לו אלא ד"א, היינו כשקנה חוץ לתחום ד"א שזה סותר לשביתתו, [וכמש"כ הרמב"ן (מג.) דישן לא קונה אלפיים אמה כשמתעורר משום שכבר קנה ד"א בזמן השינה]. ובזה סבר ר"א דהבלעת תחומין מילתא עושה שד' אמות אלו שקנה נחשבים כחלק מתחומו, וכל זמן שלא קנה ד"א מחוץ לתחומו אין זה סותר את שביתתו ולא איבד את תחומו הראשון אפילו שיצא במזיד.

ואם רבנן התירו לו ליכנס, ע"כ ס"ל הבלעת תחומין מילתא היא, דהבלעת תחומין מצרף ב' תחומין ל"חד תחומא", וזה מהני אפילו בב' תחומין ה"דבוקות" זה לזה, ולא צריך לזה דוקא "מובלעות".

וכן פירש הר"ן [לשיטתו שרבה התיר לעבור מהתחום החדש לתחום הישן בלי הבלעת תחומין] דרבה התיר דוקא כשנכנס למקום המובלע ד"כיון דעל על", אבל בדבוקות שלא נכנס למקום המובלע לא שייך להתיר בלי דין הבלעת תחומין.

ויש לציין דמהלך זה הוא רש"י לשיטתו שההיתר של הבלעת תחומין הוא חד תחומא, דאילו לפי ההבנה שאחרי שמגיע למקום המובלע מתיחסים אליו כאילו נמצא שם מכח התחום הישן, א"כ לא שייך להתיר בדבוקות, שאין מקום המובלע.

והנה יש להעיר דזה חידוש של רש"י והר"ן שר"א איירי בדבוקות. אמנם הריטב"א, תורי"ד (תנינא) ותור"פ תמהו על דבריו מכח הגמ' (נב:) שמעמידה את המשנה בכה"ג "דעקר מחדא ועייל אתרתיה", דמבואר דר"א איירי במובלעות.

במזיד. וצ"ע מה הוקשה לרש"י ולר"ן אין הוכיחו מר"א דלא כרבה.

אלא צ"ל דכוונתם להקשות אחרי שהגמ' אומרת "אמר ליה רבה בר בר חנה לאביי ומדרכי אליעזר קמותבת ליה למר, אמר ליה אין, דשמיע לי מיניה דמר עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה מודו ליה". מבואר שראית הגמ' אינה מדברי ר"א ביצא במזיד, אלא מדברי רבנן ביצא לדבר מצוה. וא"ש שהוקשה להם דעד כמה שיצא לדבר מצוה, הרי מודה רבה שיש לו היתר לחזור לתחומין^{קמ"ב}, ומה הראיה דלא כרבה.

ישוב ראית הגמ' מר"א

א. רש"י מיישב "דכיון דהא לא הוו מובלעות אלא דבוקות, ואפילו הכי שרי, שמע מינה הבלעה דבר גדול הוא, והיכא דמיבלען חד תחומא הוי".

ולכאורה כוונתו דנהי דיש לו היתר ללכת עד גבול תחומו, מ"מ מכיון שע"י הליכה זו לא מצליח ליכנס לתוך התחום אלא סמוך לו, לא שייך להתיר לו ליכנס לתחום^{קמ"ג}.

✽ הערות והוספות ✽

^{קמ"ב} יש לפרש ש"מ פשיטא להו שלפי רבה מותר ליכנס מד' אמותיו לתוך תחומו. ובשלמא לפי הר"ן דכל שמובלע תחומו הראשון מושך אותו אליו, א"ש. אבל לפי רש"י שההיתר הוא שלא קיבל תחום חדש אלא רק היתר הליכה, א"כ כאן שקיבל ד"א מודה רבה שאין היתר לעבור מתחום לתחום, ומה הוקשה לרש"י דאין ראיה מר"א דלא כרבה. וע"כ צ"ל שלמד דר"א לאו תחום הוא, וממילא אין הד"א מונעות ממנו לחזור לתחומו, דדוקא בב' תחומי אלפיים קסבר שתחום אחד מונע ממנו לחזור לתחומו הראשון.

^{קמ"ג} ביצא לדבר מצוה איירי כשהוא רחוק מהתחום אלפיים אמה דבוקות, או ביצא באונס והוא רחוק ב' אמות דבוקות [עפ"י המדויק ברש"י נב: דמודו רבנן גם בשוגג, וכ"כ להדיא הר"ן (מג:)]. והא דאסור ליכנס בד"א דבוקות [למרות שד"א לאו תחום הן, כפי שכתבנו לעיל בדעת רש"י], הוא משום דמ"מ יש איסור "אל יצא" שלא לצאת מד' אמותיו [אפילו למקום המותר לו, וכמו האיסור של "אל יצא" מהתחום], ולכן דוקא במובלעות שכבר נמצא בתוך תחומו מותר ללכת. אמנם להלן נביא צד [בביאור דברי הר"ן] שאין איסור "אל יצא" בד"א, ולפי"ז צ"ל הא דאסור ליכנס בדבוקות עפ"י מש"כ ראמ"ה "דכיון דשרינן דבוקות, ע"כ בעת שעוקר רגליו מתחומא תנינא לתחומא קמא יהיבין ליה תרי תחומי בהדדי, משא"כ במובלעות דאפשר דכדאתי בתחומא קמא מבטל ליה לתנינא דלא יהיבין תרי בהדדי", והיינו דבשביל להתיר דבוקות צריך לתת לו ב' התחומים בבת אחת, ולא שייך לתת לאדם גם אלפיים וגם ד"א בהדדי, לכן גם לפי הצד שאין בד"א איסור אל יצא, מ"מ אסור ליכנס בדבוקות מהד"א לאלפיים.

הבלעת תחומין דחשיב כ"חד תחומא" וכאילו לא יצא מעולם מתחומו.

ביאור הא דלפי רבנן אפילו יצא אמה אחת אסור לחזור לתחומו

יל"ע לפי מה שפירשו רש"י והר"ן דראית הגמ' מר"א דלא כרבה היא משום דאיירי ב"דבוקות" [וכן לפי הרשב"א דאיירי במובלעות משהו], אבל במובלעות "כשיעור כניסה" גם לפי רבה מותר ליכנס. א"כ מ"ט אמרו רבנן שמי שיצא חוץ לתחום "אפילו אמה אחת לא יכנס", הרי אמה אחת הוא "מובלעות כשיעור כניסה" וכולם מודו שמותר ליכנס.

אמנם יש ליישב בפשטות לפי מה שהתבאר לעיל דרש"י (נב): פירש את המשנה ביצא במזיד, וא"ש דמה"ט אמרו רבנן דאפילו יצא רק אמה אחת לא יכנס, משום שיצא לדעת, וכל שיצא לדעת אפילו חזר בהיתר אין לו אלא ד"א.

וכ"כ החזו"א (קט' סק"א) "לרבנן דאמרי הבלעת תחומין לאו מלתא היא היינו דחשיב כיצא ואח"כ נתחדש לו היתר להכנס וכמו הוצרך לנקביו, והלכך ביצא לדעת לא מהני הבלעת תחומין, אבל יצא בשוגג כיון שחזר לתחומו בהיתר שב לתחומו הראשון". וא"ש כמבואר בר"ן (מג): דכמו שביצא לדבר מצוה מודו רבנן, ה"ה ביצא שלא לדעת, וכמדויק בדברי רש"י (נב):.

ולפי"ז יתיישב ג"כ קושית תוס' (ד"ה ומדר"א קמותבת ליה למר) ששאלו "משמע דרבה אמר אנא דאמר כרבנן, וזה קשה ללשון שני דרש"י דרבה אית ליה

ב. וכתב הרשב"א (מה.) "כיון דאוקימנא טעמא דר' אליעזר משום הבלעת תחומין האי שתיים יכנס דקאמר לאו שתיים גמורות קאמר, דהא כיון דס"ל הוא באמצען אם כן אין כאן הבלעה אלא נשיקת תחומין, ושתיים פחות משהו קאמר". וכך פירש את הגמ' נב: דעקר מחדא ועייל ב"סוף" התרתי [דהגמ' שם באה רק לאפוקי מהאוקימתא דעקר תרתי וקאי בתלת].

וזה מתפרש ג"כ על דרך הנ"ל, וכפי שמבאר הדברי יחזקאל (סי' ט' אות כ') דכל מה שהתיר רבה היינו היכא שהיו "מובלעות כשיעור כניסה", דאז לא צריך כלל לדינא דהבלעת תחומין להתירו לכנס, משא"כ כאן שמובלעות רק "משהו", שאין לו מקום לעמוד במקום המובלע, ממילא לא שייך להתיר לו ליכנס בלי הבלעת תחומין, ושפיר הוכיחה הגמ' מר"א דהבלעת תחומין מילתא היא.

אמנם הראשונים שהקשו מכח הגמ' נב: נראה שלמדו "עייל אתרתי" כפשוטו שיש הבלעה של אמה, ולשיטתם צ"ע איך ליישב את הלשון השני של רש"י.

ג. ויש ליישב עפ"י הריטב"א שביאר מה שאמר אביי דמודו רבנן לדבר מצוה "דשמיע לי מיניה דרבה גופיה דמודו רבנן בדבר מצוה, כלומר שמי שיצא מתחומו והוא רחוק שני אמות שיכול "ליכנס" לתחומו לדבר מצוה". והיינו דלא איירי ביצא לדבר מצוה אלא ב"נכנס" לתחומו לדבר מצוה, למרות שיצא מדעת, וצ"ע כנ"ל דמאי אולמי' האי מכל יצא לדעת וחזר בהיתר שאין לו אלא ד"א. וע"כ דגם לרבנן ההיתר הוא מכח

דאין משמעות לעזיבתו מאחר וכולו חד תחומא והוא עדיין בתוך התחום הזה^{קמז}.

ב. ותירץ הר"ן דשאני בר"א דאיירי בדבוקות, לכן אין היתר לחזור, ודוקא אם מובלעות מותר לחזור. וצ"ע מה החילוק, הרי עד כמה דמהני הבלעת תחומין גם בדבוקות משום דחשיב חד תחומא, מ"ש שלא יוכל לחזור לד' אמותיו.

ויתכן לדחוק דגם מתי שמתירים מכח "חד תחומא", מ"מ יש גם משמעות לכל תחום בנפרד, וממילא אכתי יש את האיסור "אל יצא" מתחום אחד לשני. ולכן צריך דוקא מובלעות כדי להתיר את המעבר מתחום אחד לשני, שמתו שנמצא במקום המובלע הרי מתיחסים אליו כאילו הוא נמצא שם מכח התחום השני.

ומה"ט לא התירו ללכת על גג המערה שהיא ד' אלפים, מאחר וזה רק דבוקות, ואפילו לרב שימי לא מהני, דסוף סוף הוא יוצא מתחום אחד לשני, ועובר משום "אל יצא" איש ממקומו. ודוקא בפחות מד' אלפים שיש הבלעה, שייך לומר שמתחסיים אליו במקום המובלע כאילו נמצא שם מכח התחום השני, וממילא אין איסור של "אל יצא"^{קמח}.

ומה שהתיר ר"א בדבוקות מדין "חד תחומא", היינו דוקא שם שאין לו "תחום" אלא רק ד"א, ובד"א לא נאמר איסור יציאה, אלא רק "שבו איש תחתיו", ועד כמה

הבלעת תחומין מילתא היא לענין ליכנס, ולרבנן לית להן הבלעה כלל".

והיינו שתוס' שואלים איך רבה יכל לענות על הראיה מר"א "אנא דאמר כרבנן", הרי רבנן אוסרים ליכנס בכלל, ואילו רבה מתיר ליכנס.

ולפי הנ"ל לק"מ, דרבה התיר לחזור לתחומו בלי דין הבלעת תחומין ביצא לדבר מצוה. משא"כ רבנן דאיירי ביצא במזיד ולדעת, מה"ט לא יכלו להתיר לחזור לתחומו בלי דין הבלעת תחומין.

ביאור הא דבר"א אסור לחזור לד' אמותיו שמחוץ לתחום אפילו לפי רב שימי

יל"ע לפי רב שימי דס"ל הבלעת תחומין גם לענין לחזור לתחום החדש, מ"ט בר"א אחרי שחזור לתחומו אינו יכול לחזור לד"א שמחוץ לתחומו.

א. והנה כשפוטו כל המציאות של ד"א שמחוץ לתחום הוא בזמן שנמצא שם, וברגע שעזב אותם שוב אין לו את הד"א האלו, ולא שייך לחזור לשם.

אמנם יש לחלק דזה דוקא לפי ההבנה של התורא"ש דהבלעת תחומין אינו היתר של חד תחומא. אבל לפי ההבנה שהוא היתר של חד תחומא, לכאורה עד כמה שנקבע לו תחום גדול של אלפיים וארבע אמות, הרי הוא נשאר כך גם אחרי שעזב את הד"א, משום

✽ הערות והוספות ✽

^{קמז} וכן הוא מבואר בתור"פ שביאר [לפי הלשון הראשון] הא דאינו יכול לחזור לד"א, משום שאחרי שנכנס לתחום חכמים עקרו לו את הד"א. חזו"ש ד"א אינו תחום שמתבטל מאליו, אלא צריך שחכמים יבטלו אותו. ומעתה לפי הלשון השני דחכמים לא ביטלו תחום חדש אחרי שנכנס לתחום הישן, דהכל חד תחומא, מהיכ"ת שכן ביטלו תחום ד"א.

^{קמח} ולפי"ז בעינן דוקא שיהיה פחות מד' אלפים כשיעור כניסה, ולא סגי בהבלעת משהו.

יצא", ולעיל פירשנו שהאיסור לולא הבלעת תחומין הוא משום איסור "אל יצא".

וצ"ל כמש"כ לעיל דיש עוד סיבה לאסור ליכנס והוא דאין אדם יכול להשתמש בב' מקומות כאחד, וכל עוד הוא משתמש בד"א, הרי הוא מוגבל לתחום זה, ואינו יכול לעבור לתחומו, וכפי שביארנו לעיל עפ"י **ראמ"ה** "דכיון דשרינן דבוקות, ע"כ בעת שעוקר רגליו מתחומא תנינא לתחומא קמא יהבינן ליה תרי תחומי בהדדי", וזה א"א לתת לו בבת אחת ד"א ואלפיים אמה אלא ע"י היתר של "חד תחומא".

שנמצא סמוך לתחומו, מהני הבלעת תחומין לעשות את כולו כחד תחומא ויכול ליכנס לתוך תחומו.

אבל אחרי שנכנס ורוצה לחזור לד"א שמחוץ לתחום, שוב יש איסור של "אל יצא", ולזה לא מהני ה"חד תחומא", אלא צריך דוקא הבלעה כדי להחשיבו שנמצא במקום המובלע מכח הד"א ולא מכח התחום.

אמנם יש להעיר לפי ביאור זה, מדוע צריך בר"א להיתר של הבלעת תחומין אפילו בדבוקות, הרי גם בלי זה אין סיבה לאסור מכיון שבד"א אין איסור של "אל

סימן טז'

בסוגיא די שב בדרך ועמד וראה והנה הוא סמוך לעיר

מהלך בדרך וחשכה לו ולן חוץ לעיר, לשחרית מצאוהו רועי בקר אמרו לו רבי הרי העיר לפניך הכנס, נכנס וישב בבית המדרש ודרש כל היום כולו. אמר לי' ר' עקיבא משם ראייה, שמא בלבו היתה, או בית המדרש מובלע בתוך תחומו היה".

משנה דף מה. "מי שישב בדרך ועמד וראה הרי הוא סמוך לעיר, הואיל ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר יכנס. אמר רבי יהודה מעשה היה ונכנס רבי טרפון בלא מתכוין". **שם** "תניא אמר רבי יהודה מעשה ברבי טרפון שהיה

ביאור שיטת ר"י דיכנס

שכן כל מה שנתכוון לשבות כאן אינו אלא טעות וכוונת לבו היתה שיקנה שביתה עם בני העיר כל מה שאפשר ואחר כוונת לבו הולכין".

וכן במאירי "ר' יהודה אומר יכנס ששביתתו בטעות היתה, וכל שאילו היה יודע שהוא בתחום העיר היה מתכוין לקנות שביתה עם בני העיר, אף בשאינו יודע אנו דנין אותו כאלו ידע וכיון".

ונראה בדבריהם דלא סגי במה ששביתתו היתה בטעות, אלא צריך עוד סברה ש"כוונת לבו" היתה לקנות עם בני העיר.

וקצת משמע בדבריהם דמה שקונה בעיר הוא מכח כוונת לבו, דהוה כמו שאמר שביתתי במקום פלוניקמט.

ביאור דקונה שביתה בעיר מכח כוונת לבו

בביאור שיטת ר' יהודה דיכנס, ביאר הרשב"א "כיון שהוא רוצה ללכת אל העיר, ואלו היה יודע שהיה בתוך התחום היה נכנס, מסתמא דעתו לקנות שביתה עם אנשי העיר כל זמן שהוא בתוך תחומם ודעתו להיות נגרר אחר אנשי העיר, והילכך אף על פי שלא ידע והיה בדעתו לשבות כאן מחמת שהיה סבור שהוא רחוק מן העיר, אפ"ה הולכין אחר כוונתו ויכנס".

ועד"ז כתב הריטב"א "כי אף על פי שישב זה כאן ודעתו לקנות שביתתו כאן אנן סהדי דכיון שדעתו ללכת אל העיר כי רצונו להיות כבני העיר כל מה שאפשר לו ואילו היה יודע שהוא בתוך התחום היה נכנס, וכיון

✽ הערות והוספות ✽

^{קמט} אמנם אין זה מוכח, ד"ל גם בשיטתם כמו מההלך דבתר קרתא גריר, אלא שיש דין שהעיר גוררת רק מי שלא מתנגד, וכאן שרצה לשבות במקומו ולא בעיר אין העיר גוררת אותו, ולכן הוסיפו לבאר דכיון דכוונת לבו כן לקנות בעיר אזלי' בתר כוונת לבו

שלא צריך שום דעת לקנות בעיר, אלא רק שלא יהיה דעתו להדיא שלא לקנות בעיר.

וזה על דרך המבואר בריטב"א (מז:): בשם הר"ם ב"ר שניאור "כי מה שפרש"י ז"ל דבתר קרתא גריר, אינו משום דדעת בני העיר עליהם אלא מפני שכל דבר שהוא בר שביתה והוא בתוך תחום העיר העיר מושכתו לשביתה", ובהכי מפרש משנתנו "מי שישב בדרך אליבא דר' יהודה, דכיון דבר שביתה הוא העיר מושכתו".

וכן פירש הרמב"ן (מג., מובא לעיל סי' יג') בתירוצו הראשון "שכל מה שבתוך תחום העיר בתר קרתא גריר"^{קב} ומפרש "דהוה כמי שישב בדרך ועמד והרי הוא סמוך לעיר דקונה שביתה כר' יהודה דאמר יכנס והרי הוא כבני העיר".

בענין אם צריך שיוכל להגיע לעיר לפני ביה"ש

ויש לדון כאן אם גם צריך שתהיה לו אפשרות לרוץ וליכנס לעיר לפני בין השמשות.

ויש לציין דלביאור זה מוכח דכדי לקנות שביתה במקום רחוק לא צריך אמירה, ודלא כשי' הראב"ד (המובא בראשונים נב.). דצריך אמירה בפה דוקא. וע"כ הראב"ד ילמד כמו המהלך דלהלן.

ביאור דהעיר מושכתו לשביתה

ר' יהונתן מפרש "דשביתתו בטעות היתה, והרי הוא כבני עירו לגמרי". משמע דמספיק בסברה ששביתתו היתה בטעות, וממילא נגרר אחרי עירו, ולא צריך כוונה לקנות בעיר.

וכ"כ האו"ז (סי' קנ') "ר"י אומר יכנס ויש לו אלפים לכל צד, דע"כ בתוך התחום הוא עד שיוציא בפה ויאמר שאין דעתו לשבות בעיר שביתתו ובתחומיה". דמבואר

מבואר בגמ' דף נא. דהא דיכול לקנות שביתה תחת האילן או במקום רחוק, יש בזה תנאי "והוא דכי רהיט לעיקרו מטי".

✽ הערות והוספות ✽

והעיר גוררת אותו.

והנה לעיל (סי' יג') הזכרנו דהריטב"א (מג: בתוה"ד) כותב "הילכך מי שבא בספינה בשבת ולא יצא משם ליבשה מבין השמשות ועד עכשיו, הרי הוא מותר לצאת ליבשה ודינו כבני העיר אם הנמל תוך תחום העיר, ואם לאו יש לו ביבשה אלפים אמה", דמבואר דאם כשירד נמצא בתוך תחום העיר, דינו כבני העיר. והרשב"א (מג: ד"ה מסתכל, ובעבוה"ק ש"ד פ"ח) חולק שקונה אלפיים ממקומו. וביארנו דהוא רשב"א לשיטתו דס"ל דשביתה באמצע שבת לא פועלת עם דעת, ולכן למרות ש"מסתמא דעתו לקנות שביתה עם אנשי העיר", לא קנה, וריטב"א לשיטתו ששביתה באמצע שבת פועלת עם דעת, שפיר מהני דעתו לקנות שביתה עם בני העיר.

ומעתה אם נימא דגם הריטב"א והרשב"א מודו דבתר קרתא גריר, אז בשלמא בריטב"א א"ש שקונה עם בני העיר, אבל לפי הרשב"א יקשה מדוע לא קונה עם בני העיר, הרי כשבא לשבות בשבת העיר מושכתו. ולכאורה יש להוכיח ברשב"א דלא ס"ל למהלך של קרתא גריר, והא דקונה כאן הוא רק משום דעתו, וא"ש לשיטתו דבאמצע שבת לא מהני דעת.

^{קב} וודאי שאין כוונת הרמב"ן שם מדין "דעת", כדמוכח מהא דלא הקשה מ"רהיט" בתירוץ הראשון אלא רק בתירוץ השני (כמבואר בסו"י יג' ולהלן).

לראות אותו כאילו הוא נמצא בעיר צריך שיוכל להגיע לשם לפני ביה"ש.

אבל לפי המהלך ששביתתי במקום פלוני קונה מדין "קנין שביתה" ולא מדין קנין דממילא, י"ל דמה שצריך רהיט הוא כדי שיתיחס לאותו מקום. ובוזה יש לחלק דבעיר לא צריך לזה, וכדלהלן.

החזו"א (ק"י סק"ו ד"ה נא' א') כותב "יש לעי' הא דתנן מ"א ב' פ"א לא נכנסו לנמל עד שחשיכה כו' א"ל מותרים אתם כו' והיינו בתוך התחום כו' והיינו שרצונם לקנות שביתה בעירם כמש"כ תו' מ"ג ב' ד"ה מותרים, ואכתי הא כי רהיט לא מטי, וע"כ עיר שאני"קנא.

אמנם כותב להסתפק מה הטעם דעיר שאני "אי משום חשיבות עיר שיש לה עיבור ויש לה תחום לכמה דברים אבל בית יחידי לא, או כיון דדעתו לקבוע שם פתא ולינה א"צ שיהא רהיט ומטי".

ולכאורה הוא תלוי בטעמים הנ"ל, דלפי הטעם של בתר קרתא גריר, אין דין של רהיט, וכמבואר ברמב"ן (מג.) שמתקשה לפי התירוץ השני [שפירש שקונה מכח "דעתו"] איך יקנה ביבשה מאחר ואילו רהיט לא מטי בביה"ש, ותירץ דיכול להגיע ברוח שאינה מצויה. ואילו בתירוץ הראשון כלל לא התקשה בזה. ומוכח דבתירוץ הראשון שזה דין של גרירה, לא צריך רהיט.

אבל לפי הטעם שקונה מכח דעתו וכוונת לבו, היה נראה שצריך רהיט כמו כל מי שקונה שביתה תחת האילן.

אמנם לכאורה הוא תלוי בטעם שצריך "רהיט". דלפי המבואר באו"ש (פ"ז ערובין) דגם שביתה שאדם קונה במקום רחוק הוא קנין דממילא כמו שקונה במקומו, דחכמים הקילו לראות אותו כאילו הוא נמצא שם, ומה"ט צריך שיוכל להגיע לשם לפני בביה"ש דרק בכה"ג נוכל לראות אותו כאילו הוא נמצא שם, א"כ ה"ה בענינו דכדי שנוכל

אם צריך שיהיה דעתו לאותה העיר

וכ"כ הרמב"ם (פכ"ז ה"י) "היה בא למדינה וישן בדרך ולא נעור אלא בשבת וכשנעור מצא עצמו בתוך התחום, הרי זה יכנס לה ויהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח, מפני שדעתו היתה להלך למדינה זו, ולפיכך קנה שביתה עם בני המדינה כמותן שהרי נכנס עמהן בתחום".

שיטת ר"ח והרמב"ם

ר"ח מפרש את משנתנו "כיון שהיה בדעתו מתחלה לילך בזו העיר, אע"פ שעכשיו לא הזכיר כלום, אמר ר"י דינו כדין שיצא לילך בעיר שמערבין בו שמותר לו לילך עד אותה העיר". וכן הביא הרי"ף בשם יש מי שפירש.

✽ הערות והוספות ✽

^{קנא} יש לציין דמה שהרמב"ן (מג.) שאל איך קונים שביתה הרי כי רהיט לא מטי, כבר ביארנו (לעיל סי' יג') דלא איירי בעיר אלא בדעתו ליבשה. ולכן אין משם ראייה שמצריך רהיט גם בעיר.

שיטת הראשונים

אמנם שאר הראשונים סתמו בלשונם, ז"ל הריטב"א "אנן סהדי דכיון שדעתו ללכת אל העיר כי רצונו להיות כבני העיר כל מה שאפשר לו", וז"ל הרשב"א "כיון שהוא רוצה ללכת אל העיר". ויש מקום לדרון אם כוונתם שהיעד שלו ליכנס לעיר הזו, או"ד כוונתם שמי שבא בדרך כוונתו ליכנס לכל עיר שתזדמן לו לשבות שם.

והיה מקום לתלות דין זה בטעם ההיתר של ר"י, דאם הטעם דיכנס לר"י משום דאנ"ס דדעתו לשבות עם אנשי העיר, יש מקום להסתפק כנ"ל אם אמרי' אנ"ס דוקא לעיר ששם תכנן לבא בשבת שזה אומדנא יותר חזקה, או לכל עיר מזדמנת דיש אנ"ס דניחא ליה בהכי.

אמנם לפי הטעם דבתר קרתא גריר, נהי דמי שלא רוצה לשבות בעיר פשוט שאין העיר גוררת אותו, אבל מי שבא בדרך, נהי דלא היה דעתו ליכנס לעיר זו, מ"מ מכיון דודאי ניחא ליה לקנות שביתה בעיר, נראה שהעיר תגרור אותו²¹.

שיטת האו"ז

וכ"כ להדיא האו"ז (סי' קנ') בביאור מה שהגמ' אמרה על ר"ט דלמא בלבו

היתה, "שהיה דעתו ליכנס לאותה העיר הלכך קנה שביתה אפי' בסתמא" [לא הצריך שיהיה דעתו לקנות שביתה בעיר, אלא רק שיהיה דעתו ליכנס לעיר]. ומפרש ד"היכא שהיה דעתו לאותה העיר, אף ע"פ שלא היה יודע שהוא בתחומה של אותו העיר ה"ז יכנס לעיר להיות כאנשי [העיר] לכ"ע".

והיינו שבכה"ג שהיה דעתו ליכנס לאותה העיר, גם ר"מ מודה שיכנס, וכל מחלוקתם היא בכה"ג שבכלל לא היה דעתו ליכנס לעיר זו, דבזה ס"ל לר"י דיכנס משום "דע"כ בתוך התחום הוא עד שיוציא בפה ויאמר שאין דעתו לשבות בעיר".

וכך י"ל בפשיטות בריטב"א (מז:): שהקשה לר"ם ב"ר שניאור, מ"ט כלים ואוצרות של הפקר הנמצאים בתוך תחום העיר קונים שביתה במקומם ולא בעיר. ותירץ "שאינן העיר מושכת אלא באדם שדעתו מן הסתם ליכנס לעיר אי נמי במה שראוי לכל בני העיר דומיא דגשמים". דיש לפרש כוונתו דאדם ההולך בדרך, מן הסתם כוונתו ליכנס לעיר.

וביותר נראה כן ברמב"ן (מג.). שחולק על הריטב"א ולומד דכלים ואוצרות של הפקר ששבתו בתחום העיר קונים שביתה בעיר ולא במקומם, ולדבריו מבואר עוד יותר שלא צריך להשתייך באופן חיובי לעיר²².

✽ הערות והוספות ✽

²¹ והא דר"ח ור"ף הצריכו שיהיה דעתו ליכנס לעיר הזו, א"ש, דהם דיברו על מקרה שהוא רחוק יותר מאלפיים אמה, ושם אין הטעם משום דקרתא גריר [דהעיר גוררת רק עד אלפיים אמה], אלא משום דאנ"ס שהיה רוצה לשבות בסוף תחומו כדי שיוכל ליכנס לעיר, ובזה שהוא רק מדין אנ"ס סברו דאמרי' כן דוקא אם היה דעתו לעיר הזו. אמנם יש לציין דהרמב"ם הצריך שיהיה דעתו לעיר "זו" אפילו והוא איירי בתוך אלפיים לעיר.

²² נראה סברת הרמב"ן דכלי הפקר הנמצאים בתוך תחום העיר, הרי הם ממילא ישמשו את בני העיר ולכן העיר גוררת אותם. אמנם מ"מ מבואר דסגי בניחותא כל שהיא ואפילו שלא ידעו בני העיר מזה, וכך י"ל גם באדם שלא היה יעודו ליכנס לעיר אלא דמ"מ ודאי ניחא ליה בזה, והעיר גוררת אותו.

ושור"ר שכ"כ בשו"ת בני ציון (ת' סק"א) דהראשונים לא התכוונו שהיה דעתו ליכנס לעיר הזו אלא רק שהיה דעתו ליכנס

לכל עיר שתזדמן לו בדרך, ועיי"ש שדייק כן בלשונותם. ומ"מ הרמב"ם פסק שצריך דוקא שיהיה דעתו לעיר זו, וכ"פ השו"ע (ת' ס"א).

בענין אם יכול להחליט בשבת שאינו רוצה בשביתת העיר אלא בשביתת מקומו

יש לציין את דברי הקרית ספר (שבת פכ"ז) ד"קולי דאלפים אמה לענין בא בדרך היינו דוקא באלפים אמה דרבנן, אבל לענין שנים עשר דאוריתא אין לו רשות ללכת יותר משנים עשר מיל אפי' הוא תוך השנים עשר מיל ממדינתו, דקנית שביתה בשנים עשר מיל דאוריתא לאו בדעתיה תליא מילתא אלא ממילא יש לו שנים עשר מיל במקום שביתתו".

מבואר בדבריו דדין זה שקונה שביתה עם בני העיר אינו מעיקר הדין.

דברי המ"ב

וכן משמע במ"ב (ת' סק"ב) שכתב "ונראה פשוט דכ"ז כשרוצה עכשיו לילך לעיר ולטובתו הקילו עליו, אבל אם רוצה לישאר במקומו שקנה שביתה הרשות בידו". מבואר דמהני לגלות דעת בשבת עצמו שאינו רוצה לקנות שביתה. והיינו כנ"ל דהוא קולא דרבנן שהקילו לטובתו, ויכול לומר אי אפשר בתקנת חכמים. דאילו זו שביתה אמיתית, איך יתכן שיגלה דעתו בשבת שלא רצה את שביתתו, אחרי שכבר קנה שביתה עם בני העיר.

אמנם יש מקום לידחק ולפרש על דרך הריטב"א והרשב"א שהשביתה בנויה על אומדנא שדעתו לשבות עם בני העיר, וי"ל

דחלק מהאומדנא הוא שכשישאלו אותו ירצה לשבות בעיר, ולכן כשגילה דעתו שאינו רוצה מתברר שלא היתה אומדנא וקנה שביתה במקומו.

אמנם לפי"ז תהיה נפ"מ דאם התחדשה לו סיבה אחרי ביה"ש שמחמתה אינו רוצה בשביתת העיר, לא יועיל לברר למפרע וקנה עם בני העיר. ופשטות לשון המ"ב נראה שלא מחלק בזה, אלא זו תקנה לטובתו ותמיד יכול להחליט שאינו רוצה. והיינו כנ"ל על דרך הקרי"ס.

ובגוף הדין של המ"ב שכתב "ונראה פשוט", יל"ע מדוע הוא כזה פשוט.

ושמעתי לבאר דהרי לו יצויר שהאדם הזה שחשכה עליו בדרך לא ידע שהוא בתוך תחום העיר, וחשב שקנה במקומו, ומכח זה הלך לאחוריו עד שיצא מתחום העיר, ואז הודיעו לו שבביה"ש הוא היה בתוך תחום העיר וממילא היתה שביתתו עם בני העיר, וכי נימא דעכשיו אסור לו לזוז מד' אמותיו כדין יצא חוץ לתחום, הרי לא יתכן שיתקנו כזה דין שקונה בעיר ללא ידיעתו ומכח זה יגרם לו שלא יוכל לזוז.

ולכאורה זה מקור לדברי המ"ב דנראה פשוט שיכול להחליט בשבת שאינו רוצה בשביתת העיר, ואפילו שזה סיבה

שהתחדשה בשבת [שרוצה לזוז מד' אמותיו, דאילו היה נודע לו שהוא בתחום העיר לפני

שיצא מתחום העיר, ודאי היה מעדיף לקנות שביתת העיר].

אמר בפה או שחשב להדיא "שביתתי במקומי"

שיטת רבנו יהונתן

ריו"נ מפרש את משנתנו דישיב בדרך "ואמר שביתתי במקומי", דלמרות שאמר בפה שביתתי במקומי ס"ל לר"י דיכנס.

וביאר הא"ר (ת' סק"ב) "דכיון שלא ידע אמירתו בטעות היתה". ואין בזה חיסרון של דברים שבלב מכיון שהוא בלבו ובלב כל אדם.

והנה היה מקום לפרש דדוקא משום שאמר בפה ס"ל לר"מ דלא יכנס, אבל אם לא אמר בפה מודה ר"מ דיכנס.

אמנם יש להוכיח לא כן, מהא דר"י מביא ראיה לדבריו ממעשה דר"ט, ולכאורה יש מקום לומר דר"ט לא אמר בפה שביתתי במקומי, ובזה גם ר"מ מודה. אלא ע"כ דר"מ חולק בכל גוונא.

שיטת הראב"ד

בריטב"א וברשב"א מבואר דלמרות שהיתה דעתו להדיא לקנות שביתה במקומו, מ"מ לר"י יכנס, דשביתתו במקומו היא בטעות והולכים אחר כוונת לבו.

ורק באופן שאמר בפה "שביתתי במקומי", בזה ס"ל כשיטת הראב"ד דמודה ר"י דלא יכנס.

ביאור הדברי יחזקאל בדעת הראב"ד

וכתב הדברי יחזקאל (סי' ח' אות ד') דאין הטעם משום דבמקום דיבור הוה כוונתו דברים שבלב ולא הוה דברים [במקום שסותרים את דיבורו]. דמכיון דידיע' דדעתו לכך, הוה בלבו ובלב כל אדם וכן הוה דברים.

אלא הוא דין מדיני העירוב דלא הולכים אחר דעתו כיון דעקר בשפתיו שביתת העיר. וא"ש דדוקא כשאמר כן בפה, אבל כשהיה רק דעתו לשבות במקומו, שפיר אזלי' בתר דעתו שרצה לשבות בעיר.

ובריטב"א הוסיף "שאלו הוציא בשפתיו הוה נחית לספיקא ועקר שביתתו בפיו מן העיר וקונה שם שביתה".

והיינו לפי המבואר בדבריו^{קיד} דאפשר לקנות שביתה גם מספק, דמ"מ אפילו אם היה לו צד שהוא בתוך תחום העיר וחשב גם על האפשרות הזאת, ע"י הדיבור נחית לספיקא ועקר שביתתו מן העיר לגמרי.

✽- הערות והוספות -✽

^{קיד} הריטב"א מפרש מ"ט במעשה של ר"ג ירדו מהספיה ונכנסו לעיר, הרי לר"מ לא אמרי' אגן סהדי. ותירץ "דהתם כיון שהספינה מהלכת ודעתם להתקרב לעיר בכל כוחם, מסתמא דעתם על העיר כל זמן שהם בתוך התחום", דמבואר דלמרות שלא ידעו בביה"ש שהם בתוך התחום מהני קניית שביתה מספק.

לעשות "קנין" שביתה ע"י דיבורו, לכן לא מהני אנ"ס במקום קנין, אבל כאן שקונה ממילא ולא צריך לעשות קנין בפה, מנ"ל שגם בזה יש תוקף לאמירתו בפה דלא מהני אנ"ס.

וע"כ דסבר הראב"ד שמתני שאמר בפה שביתתי במקומי, הרי הוא השתמש במסלול של קנין שביתה, והרי זה דומה לאומר שביתתי תחת האילן, וזה הסיבה דלא מהני אנ"ס.

ובדעת הרשב"א, הריטב"א והמאירי (שם) שחולקים על הראב"ד וס"ל דגם לענין שביתתי במקום פלוני סגי במחשבה, ומאידיך הסכימו לראב"ד דבאמר בפה שביתתי במקומי לא יכנס, י"ל דמודו לראב"ד בעיקר היסוד שיש ב' מסלולים, יש מסלול של מחשבה שהוא קנין דממילא ויש מסלול של דיבור שהוא קנין שביתה, ולכן כשאמר בפה לא אמרי' אנ"ס מול קנין, וחלקו רק בזה דלקנות שביתה במקום פלוני לא צריך דוקא את המסלול של קנין, אלא אפשר לקנות גם בקנין דממילא, וכפי שביאר האו"ש (פ"ז ערובין) דחכמים הקילו להחשיב את האדם כאילו הוא נמצא שם, וקונה ממילא כאילו היה באמת מתחת האילן ומוסיף דמשום כך צריך "רהיט" שנוכל לראות אותו כאילו הוא נמצא שם].

שיטת הב"ח והפרישה

בראשונים מבואר דלמרות שחשב לקנות שביתה במקומו להדיא, מ"מ כל זמן שלא הוציא "בפה" יכנס לר"י.

אמנם הב"ח (סי' ת') והפרישה (שם) לומדים שאפילו חשב בדעתו לקנות שביתה

ביאור נוסף בראב"ד

ושמעתי לפרש את דברי הראב"ד בעוד ענין, דהוא ראב"ד לשיטתו, כדלהלן.

דעת הראב"ד (מובא בראשונים נב.) דלקנות שביתה במקום פלוני צריך דוקא "אמירה". וביאור החילוק הוא דמתני שבא לקנות שביתה במקומו, הרי הוא קנין דממילא, משא"כ כשבא לקנות במקום פלוני שצריך "קנין" שביתה ולזה צריך דוקא אמירה, וכמו שמצאנו בעירוב של פת שצריך דוקא אמירה משום שזה "קנין", [ומ"מ מבואר דמתני שבא לקנות בעיר לא צריך אמירה (כדמוכח מר"י שיכנס למרות שלא אמר, ולכאורה הביאור הוא משום דקרתא גריר)].

והיינו שיש ב' מסלולים של שביתה, יש מסלול שקונה "ממילא", ויש מסלול שהוא עושה "קנין". ומעתה מי שעומד בדרך ולא אמר שביתתי במקומי, הרי הקנין שקונה הוא קנין דממילא, ובזה שייך לומר אנ"ס דדעתו לקנות בעיר ונגרר אחרי העיר. אבל אם אמר בפה שביתתי במקומי, הרי הוא קנה במקומו ע"י "קנין" שביתה, ובזה לא שייך לומר אנ"ס שרוצה לקנות בעיר מאחר ופעל "קנין" במקומו.

ונראה להוכיח כהביאור הזה, דהנה הראב"ד הוכיח את שיטתו מדברי רב (מט:): דהאומר שביתתי תחת האילן [ולא סיים מקום] לא יזוז ממקומו, ולא אמרי' אנ"ס דרוצה בשביתת מקומו, משום דאמר "בפה" שביתתי תחת האילן. ולביאור של הדבר"י צ"ע מה הראיה משם לדידן, הרי יש לחלק דדוקא שם שרוצה לקנות במקום רחוק וצריך

דסבר להפך, וכמו שהגיה עליו הראב"ד דהוא הדין ישב, וכמו שכתבו האחרונים. [וע"ע להלן בענין זה].

שיטת תוס' והרא"ש (מט:)

התוס' (מט: ד"ה ואמר) והרא"ש (סי' יג') מוכיחים שמי שבא בדרך ורוצה לקנות שביתה במקומו, לא צריך לומר בפה שביתתי במקומי, ודוקא ברוצה לקנות שביתה במקום פלוני צריך אמירה.

ועי' בביה"ל (תי' ס"ב ד"ה כיון) שמסתפק בכוונת תוס' אם "מחשבה כדי לקנות ג"כ כאמירה דמיא, ולאפוקי באומר שביתתי במקומי דשם א"צ אפילו הכונה כדי לקנות שביתה" קנייה.

וכן מדויק ברא"ש ובתורא"ש דמחשבה חיובית הרי היא כאמירה [שכתב דמה שהמשנה נקטה "ואמר" הוא משום סיפא דעשיר לא קונה שביתה ברגליו אפילו אם "אמר" שביתתי במקומי, דעשיר העומד בעירו והחשיך על התחום אינו קונה משם אלפים אמה לכל רוח אלא אם כן "נתכוון" לקנות משם שביתה] קניי.

והנה תוס' והרא"ש מוכיחים כדבריהם ממשנתנו דישיב בדרך דמבואר דלר"מ קנה שביתה במקומו למרות שלא אמר. וצ"ע מנ"ל דלא אמר. וכתב המרו"ש (ס.) דס"ל כשיטת הראב"ד דאילו אמר בפה שביתתי במקומי, גם ר"י מודה דלא יכנס.

במקומו, מודה ר"י דלא יכנס, ור"י איירי דוקא בסתמא שלא היתה לו שום כוונה לשביתה.

הב"ח מוכיח את דבריו מפרש"י במשנה שכתב "מי שישיב בדרך לנוח, שהיה עייף", ולמד דכוונת רש"י לפרש שלא נתכוין לקנות שביתה במקום שישיב בדרך, אלא איירי שהיה זמן מה לפני שבת וחשב שנמצא רחוק קצת יותר מאלפיים אמה מהעיר, ומתוך עייפותו ישיב לנוח לקצת זמן בתכנון להמשיך אח"כ ולהגיע לעיר עוד לפני שבת. אמנם מנחתו התארכה עד שחשיכה ללא ששם לב. ממילא נמצא שלא היתה לו שום כוונה לשבות במקומו, דאדרבה רצה ללכת משם וליכנס לעיר לפני שבת.

וכבר הקשה עליו **השעה"צ** (ת' סק"א) "פלא על הב"ח שהוציא כן מדברי רש"י, וברש"י מבואר להפך (בד"ה בלא מתכוון)", וכוונתו לדברי רש"י שכתב "ולא נתכוין להיות שביתתו בעיר אלא במקומו", מבואר שכן נתכוין להיות שביתתו במקומו. [ובביאור הלשון "ישב" ודברי רש"י, עיין להלן].

והפרישה מדייק את דבריו בדעת הרמב"ם שגרס מי ש"ישן" בדרך, "דוקא בישן קאמר שאין לו דעת כלל וכו', משמע הא היתה דעתו לשבות כאן אין דינו כבני העיר".

וכבר הקשה עליו **השעה"צ** (ת' סק"א) "ואפילו הרמב"ם שהעתיק הדין בישן וכגרסת השאלות במשנה, גם כן אינו מוכח

❦ הערות והוספות ❦

^{ק"ה} ועיי"ש דאם נימא כן בכוונת תוס', יוצא שתוס' לא חולקים על הרמב"ם שאמר שלא צריך אמירה לקנות שביתה במקום פלוני, דתרווייהו סברי דסגי בכוונה ומחשבה חיובית.

^{ק"ו} אמנם הק"נ (אות ק') פירש את דברי הרא"ש שכתב א"כ נתכוון "היינו באמירה".

דאין הבדל בין אמירה בפה למחשבה, דאילו חשב להדיא לקנות במקומו גם ר' יהודה מודה דלא יכנס, כמו שלמדו הב"ח והפרישה.

אמנם לפי הנ"ל אכתי צ"ע דנהי דמוכח דלא "אמר" שביתתי במקומי, מ"מ דלמא "חשב" להדיא לקנות במקומו ומשום כך קנה במקומו. ולכאורה מוכח מזה שלמדו

אופנים דלא אמרינן אנן סהדי לכו"ע

ולא קנה בעירובו אמרי' אנ"ס שרוצה לקנות בביתו.

וכן מוסיפים לשאול עוד ממשנה (לה). דנתגלגל חוץ לתחום ספק מבעוד יום ספק משחשיכה, הרי זה חמר גמל, ולא קתני לא יזוז ממקומו.

ותירץ רש"י (ס. ד"ה ואסור) דהא דבאומר שביתתי תחת האילן לא יזוז ממקומו, "הני מילי בבא בדרך, דכיון דבמקום פלוני לא יכול לקנות דרחוק מאלפים הוה, ובמקום רגליו לא הוה ניחא ליה דליקני ליה אין לו שביתה כלל, לפיכך לא יזוז ממקומו, אבל בעומד בביתו ועירב במקום שאינו עירוב יש לו שביתה בביתו, דמסתמא בביתו ניחא ליה למיקני בשאין עירובו עירוב".

ועד"ז תירצו תוס' (מט: ד"ה ואפילו) "דהתם (לה). בעומד בעירו לא עקר דעתיה מעירו, ודעתו שאם לא יקנה שם שביתה שיהיה לו תחום ביתו".

במשנתנו מבואר דר"י אמר יכנס, וביארו הראשונים דאנן סהדי שרוצה לקנות שביתה עם בני העיר.

וכבר הביאו הראשונים (כאן) את הסוגיא דף מט: "מי שבא בדרך וחשכה לו והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום. אמר רב לא אמר כלום כל עיקר דאפילו לתחתיו של אילן לא מצי אזיל" [דס"ל דלא קונה שביתה בלי סיום מקום], והקשו אמאי "לא אמרינן כיון דאלו היה יודע זה שלא קנה שביתה תחת האילן בענין זה, לא היה עוקר שביתתו ממקום רגליו"^{קכ}.

ונקדים עוד סתירה ששאלו הראשונים מ"ש שביתתי תחת האילן דמבואר (ג): אליבא דשמואל שלא צריך לסיים מקום, דמ"מ אם נוף האילן נוטה גם מחוץ לתחום לא קנה, ולא יזוז ממקומו^{קכב}, למשנה דף ס. "מי שהיה במזרח ואמר לבנו ערב לי במערב, במערב ואמר לבנו ערב לי במזרח, אם יש הימנו ולביתו אלפים אמה ולעירובו יותר מכאן מותר לביתו ואסור לעירובו", דמאחר

✻ הערות והוספות ✻

^{קכ} ועי' בקרן אורה שכתב לדחות דקושיא מעיקרא ליתא "דדווקא התם דבכוונה עקר דעתו מביתו, אלא דלא בירר שביתתו תחת האילן אין זה חשיב טעות כל כך, אבל הכא הוא מפני שלא ידע שהוא סמוך לעיר, ואילו ידע ודאי דעתו לשבות בעיר, הוי טעות גמור".

^{קכב} ועי' במרו"ש (ס. שדייק מה דהקשו סתירה מרף נ: (משמואל שהנוף היה חוץ לתחום) ולא הקשו מרף מט: (מרב שלא סיים מקום), דמה שתירץ רש"י לחלק בין ביתו לדרך היינו דוקא במקרה של שמואל שעירב מחוץ לאלפיים אמה, אבל במקרה של רב גרע טפי והפסיד שביתתו כיון דהעירוב הוי בתוך התחום אלא שלא סיים שביתתו".

שביתתי במקומי, ס"ל לר"י דיכנס לעיר, ולדבריו צ"ע מה יענה על הסתירה משביתתי תחת האילן דלא אמרי' אנ"ס.

וכתב המרו"ש (ס.) דמשו"ה ריו"נ (שם) מתרץ תירוץ אחר על הסתירה מדף מט: לדף ס., דהתם "אין לו שביתה כלל שהרי הוא פשע בעצמו שהיה לו לפרש דבריו ולומר אם אני רחוק מאותו מקום יותר מאלפים תהא שביתתי במקומי וכיון שלא אמר פושע הוא. אבל האי ששלח ע"י שליח היה לו לשליח לדקדק בשליחותו שיכוין שכשיקדש היום לא יהא אביו חוץ לתחום, וכיון שלא דקדק יכול לומר האב לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וקנה שביתה בביתו והרי הוא כאילו לא עירבו עליו כלל". [וכ"כ המאירי ס.].

וכן מתרץ ג"כ הא דנתגלגל חוץ לתחום (לה.), "דכשאינו פושע בדבר יש לו שביתה בביתו".

וכתב המרו"ש דלפי"ז א"ש ג"כ משנתנו ד"כבא בדרך וכסבור שהעיר רחוקה היא שוגג ודאי".

ולפי תירוץ זה היה מקום ליישב גם את השאלה ממשנתנו, דמכיון שנמצא בתוך תחום עירו זה נחשב כמו "ביתו" דאמרי' אנ"ס שרוצה בשביתה ביתו.

אמנם עי' בגאו"י (ס.) שהקשה על רש"י מאי קאמר דבמקום רגליו לא הוה ניחא ליה דליקני ליה, הרי ברור שעד כמה שלא קונה תחת האילן שרוצה לקנות בדרך, כדי שיוכל לצאת מד' אמותיו. וכתב לפרש דכוונת רש"י ד"ביתו אלים קניני' ולא פקע עד דקני במקום עירוביה"^{קט}, והיינו מעין חזקת ביתו.

ולפי"ז אכתי תקשי הקושיא מ"ש ממשנתנו שכן אמרי' אנ"ס למרות שבא בדרך ואין לו חזקת ביתו.

והביאו את הראב"ד שהוכיח מזה דשאני דיבור ממחשבה, דבמשנתנו איירי שלא אמר בפה שביתתי במקומי, ולכן אמרי' אנ"ס שקונה בעיר, אבל באומר שביתתי תחת האילן, מכיון שהוציא בפיו לא אמרי' אנ"ס שיקנה במקומו נגד דיבורו.

אמנם ר' יהונתן חולק על הראב"ד וכותב להדיא דאפילו אם אמר בפירוש

ישב בדרך בתוך ד' אלפים אמה מהעיר

ד' אלפים אמה, שנמצא כאילו עירב ברגליו. וכך נכנס רבי טרפון בלא מתכוין ב' תחומי שבת כאילו עירב ברגליו". וכן מביא הרי"ף בשם יש מי שפירש.

שיטת ר"ח

ר"ח מפרש את משנתנו "אמר רבי יהודה דינו כדין שיצא לילך בעיר שמערבין בו שמותר לו לילך עד אותה העיר אם היה בתוך

✽ הערות והוספות ✽

^{קט} וכ"כ תור"פ (מט: ד"ה לא אמר) "דשביתה ביתו לא מאבד בקל ומשו"ה הוי כבני העיר, אבל הכא שביתה רגליו אינה חשובה ומשו"ה מאבדה יותר בקל".

פלוני צריך "אמירה בפה" דוקא, וכאן שלא אמר בפה לא שייך להקנות לו שביתה שם ע"י אנן סהדי, כי צריך דוקא דיבור^{קס}.

אמנם הראשונים (ריטב"א, רשב"א ומאירי) חולקים עליו וס"ל דגם בשביתתי במקום פלוני לא צריך אמירה וסגי במחשבה, ולשיטתם צ"ע מדוע לא אמרי' אנ"ס דרצונו לשבות בסוף תחומו כדי שיוכל ליכנס לעיר.

ותירצו "שלא אמר ר' יוסי בר' יהודה דנימא דאנן סהדי שרצה לקנות שביתה ואינו צריך אמירה אלא לזה דוקא שיצא מעירו והיה מכיר אילן וגדר מסויים באמצע ראוי לקנות שביתה, אבל במי שאינו מכיר באמצע שום מקום מסויים לקנות שביתה ולא היה דעתו מעולם על מקום מסויים לקנות שביתה היאך יקנה לו שביתה".

וריו"נ (מט:): תירץ "דלא דמי מי שהוא סמוך לעיר למי שהוא רחוק מן העיר קרוב לד' אלפים אמה, אע"פ שאם היה יודע האילן או הגדר [שמא] לא היה אומר תהא שביתתי במקומי, אבל מי שסמוך לעיר ולא ידע ניכר לכל ומפורסם ששביתתו בטעות היתה".

והיינו דאיירי שהיה רחוק פחות מד' אלפים אמה מהעיר, דאנ"ס שהיה רוצה לשבות בסוף תחומו כדי שיוכל ליכנס לעיר בשבת.

שיטת הראשונים

אמנם הראשונים חולקים עליו דדוקא שהיה תוך אלפיים אמה לעיר, אבל אם היה רחוק יותר מאלפיים אמה מהעיר לא קנה. [ועי' במאירי שכתב על פי' ר"ח שהם "דברים זרים"].

והנה לפי הביאור לעיל דהא דיכנס לר"י הוא משום דעד כמה שהיתה שביתתו בטעות, הרי לא קונה במקומו וממילא נגרר אחרי העיר. פשיטא שזה דוקא כשנמצא בתוך תחום העיר, דאין העיר גוררת יותר מאלפיים אמה.

אבל לפי הביאור דאמרי' אנ"ס, צ"ע מדוע בציוור של ר"ח לא אמרי' אנ"ס^{קפ}.

ביאור החילוק בין ישב בתוך אלפיים אמה לעיר לבין ישב בתוך ד' אלפים אמה

וכתב הראב"ד (מובא בראשונים נב.) דמוכח מכאן דהרוצה לקנות שביתה במקום

✽ הערות והוספות ✽

^{קפ} ונראה דזה קשה גם לפי המהלך של בתר קרתא גריר, דלא אמרו דלא סגי באנ"ס כדי לקנות את העיר, אלא דלא צריך לזה מכיון שהעיר מושכתו. אמנם כאן שאין עיר, שפיר תקשי דמ"מ יקנה בסוף תחומו מדין אנ"ס. [וע"ע לעיל בהערות שהבאנו להוכיח ברשב"א דהקנין מכח האנ"ס ולא מכח קרתא גריר].

^{קס} והא דבסמוך לעיר לר"י יכנס, אפילו שלא אמר בפה, צ"ל דס"ל לראב"ד את הסברה של בתר קרתא גריר, ולא צריך להיתר של שביתתי במקום פלוני.

בביאור שי' ר"מ

יש לעיין במה נחלק ר"מ על ר"י.

לפי הביאור דטעם ר"י משום אנן סהדי, ר"מ חלק דלא אמרי' אנן סהדי.

ולפי הביאור דבתר קרתא גריר, י"ל דר"י חלק על המושג הזה. וכן נראה ברמב"ן (מג.) שכתב בתירוץ הראשון דמותר להם לירד משום דבתר קרתא גריר, כמו ישב בדרך דאמר ר"י יכנס. משמע דלר"מ אין דין שהעיר מושכתו.

אמנם יש לדחות דהרמב"ן שם הזכיר ר"י משום דבדבריו מפורש דין זה, אמנם גם ר"מ מודה דבתר קרתא גריר, ומה שחלק כאן דלא אמרי' בתר קרתא גריר, היינו משום שרצה לקנות במקומו ולא בעיר, ופשוט שמי שלא רוצה לקנות בעיר אין העיר מושכתו,

אלא דר"י סבר דאמרי' אנ"ס שרצה לקנות בעיר וממילא לא נחשב שהתנגד לקנין בעיר, ור"מ ס"ל דלא אמרינן אנ"ס.

ואל תיקשי לר"מ דלא אמרי' אנ"ס, מ"ט במשנה (ס.) אמרי' דקנה שביתת ביתו, וכן (לה.) בנתגלגל מחוץ לתחום. דכבר הזכרנו את החילוק שכתבו תור"פ והגאון"י דשאני חזקת ביתו. א"נ דבכה"ג שיהיה דינו שלא יזוז מד' אמותיו, מודה ר"מ דיש אנ"ס.

עוד יש לפרש שנחלקו אם צריך מחשבה לקנות שביתה או שקונים ממילא, כמו שנחלקו ריב"ג ורבנן בישן.

ויש להוסיף, לפי הקרי"ס דדין זה דיכנס הוא קולא דרבנן, א"ש דר"מ לשיטתו (לה:) דתחומין דאורייתא לא יכנס.

ביאור לפי ר"מ מדוע במעשה דר"ג נכנסו לעיר

עוד תירצו (ריטב"א ורשב"א) "דהתם כיון שהספינה מהלכת ודעתם להתקרב לעיר בכל כוחם, מסתמא דעתם על העיר כל זמן שהם בתוך התחום, מה שאין כן בזה דכיון שישב מסתמא דעתו לקנות כאן שביתה, כיון שהיה סבור שהוא חוץ לתחום".

ומבואר בדבריהם דאפילו לר"מ דלא מהני אומדנא לקנות שביתה, מ"מ כאן שהתכוונו להדיא לשבות בעיר, אפילו שלא ידעו בודאי שהם בתוך תחום העיר והוי שביתה על צד הספק, מ"מ מהני.

לפי ר"מ דלא יכנס, צ"ע מ"ש מהמבואר במשנה (מא:) "פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה, אמרו לו לרבן גמליאל מה אנו לירד, אמר להם מותרים אתם שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה".

ופירשו תוס' (מג: ד"ה מותרין) "אפילו לרבי מאיר דאמר לקמן מי שישב בדרך ועמד והרי הוא סמוך לעיר אם לא היתה כוונתו לכך לא יכנס, הכא מתכוונים היו לשבות בעיר והיו סומכין על שפופרת של ר"ג". וכן תירצו הריטב"א (מה.) והרשב"א (שם).

ונראה דלא הוה ניחא ליה לפרש כמו תוס' ודעימי', דקסבר דשביתה על צד הספק לא הוי שביתה, וקנו שביתה במקומם.

וכ"כ השפ"א לדייק בדעת רש"י שפירש "בלבו היתה, כשישב שם היה יודע שהוא בתוך אלפים למקום שביתתו". ואילו לפי תוס' לא צריך דוקא ש'היה יודע" שהוא בתוך התחום, דאפילו מספק יכול לקנות [וכפי שפירש המאירי].

אמנם ר' יהונתן (מג:): מפרש "כיון שהיה בדעתם שיקנו שביתה במקומן והעיר רבן גמליאל שתוך תחום העיר היו עד שחשכה, והלכך היו מותרין ליכנס לעיר, אבל לא ללכת חוץ לעיר אלפים אמה לכל רוח שהרי לא היתה כונתם לשבות בעיר וכו' לר"מ דס"ל לקמן הואיל ולא היתה כונתם לכך לא יכנס, ולדעת ר' יהודה יש להם ליכנס בעיר ולמדוד חוצה לה אלפים אמה לכל רוח, שאם היו יודעים לא היו קונים שביתה במקומם אלא בעיר".

ביאור הלשון "ישב" בדרך

עמידתו קדש עליו היום לשם וקנה לו שביתה אחר שעמד, שאילו היה מהלך לא היה קונה שביתה, אלא שעמד והוא סבור שאינו בתחום העיר והרי הוא סמוך באלפים אמה לעיר".

מבואר בדבריו ד"ישב" בא לאפוקי ממהלך, דמהלך לא קונה שביתה.

והריטב"א פירש הא דהתנא נקט לשון "ישב" כדי לבאר מדוע לא שם לב שנמצא בתוך תחום העיר, "כי מפני שהיה יושב לא הכיר שהיה קרוב לעיר וכשעמד על עמדו אחרי שחשכה ראה שהיה בתוך תחום העיר בין השמשות".

ועוד כותב בתירוץ מ"ש מהא דר"ג שאמר להם מותרים אתם לירד, "דהתם כיון שהספינה מהלכת ודעתם להתקרב לעיר בכל כוחם מסתמא דעתם על העיר כל זמן שהם בתוך התחום, מה שאין כן בזה ד"כיון שישב" מסתמא דעתו לקנות כאן שביתה כיון שהיה סבור שהוא חוץ לתחום". והיינו שה"ישב"

רש"י מפרש "מי שישב בדרך לנוח, שהיה עייף". וכבר הזכרנו שהב"ח (סי' ת') למד דכוונת רש"י לפרש שלא נתכוין לקנות שביתה במקום שישב בדרך, אלא איירי שהיה זמן מה לפני שבת וחשב שנמצא רחוק קצת יותר מאלפיים אמה מהעיר, ומתוך עייפותו ישב לנוח לקצת זמן בתכנון להמשיך אח"כ ולהגיע לעיר עוד לפני שבת. אמנם מנוחתו התארכה עד שחשיכה ללא ששם לב. ממילא נמצא שלא היתה לו שום כוונה לשבות במקומו, דאדרבה רצה ללכת משם וליכנס לעיר לפני שבת.

והקשה עליו **השעה"צ** (סק"א) "פלא על הב"ח שהוציא כן מדברי רש"י, וברש"י מבואר להפך (בד"ה בלא מתכוון)", וכוונתו לדברי רש"י שכתב "ולא נתכוין להיות שביתתו בעיר אלא במקומו", מבואר שכן נתכוין להיות שביתתו במקומו.

המאירי מפרש "שהיה מהלך בערב שבת והיה עיף ועמד לו שם, ומתוך

מוכיח שלא היה בדעתו להגיע לעיר, וממילא

לא חשב לקנות שביתה עם בני העיר.

ביאור גירסת מי ש"ישן" בדרך

למיעל והוי כבני מתא דתנן מי ש"ישן" בדרך וכו'. דמבואר להדיא דלמרות שגרס "ישן", אין זה סותר שדעתו לשבות במקומו.

ואפשר לפרש בב' אופנים, או דס"ל שהיה דעתו לפני שהלך לישון לקנות שביתה במקומו. או דבכלל לא איירי שישן בביה"ש, אלא שבביה"ש לא ידע שהוא בתוך תחום העיר בגלל החושך והתכוון לשבות במקומו, וישן שם, ולמחר כשהאיר ראה שהוא סמוך לעיר.

ביאור אם זה תלוי במח' ריב"נ ורבנן

לפי מה שביארנו בשאלתות ובבה"ג דבכלל לא איירי דישן בביה"ש, א"כ פשוט דמשנה זו לא תלויה במח' של "ישן" דריב"נ.

אמנם לפי הפשטות דאיירי שישן בביה"ש, היה נראה דבין רבנן ובין ר"י סברי דישן קונה שביתה, כשיטת ריב"נ, ופליגי רק באנ"ס אם קונה שביתה בעיר או במקומו.

ושמעתי להקשות על זה, דבמשנה דלהלן ביאר ר"י איך מודדים את הד' אמות של הישן שלא קנה שביתה, נראה דס"ל כמו רבנן דישן לא קונה שביתה^{קסב}.

וביותר, דהגמ' (מו.) מגדירה את שי' ריב"נ כ"יחיד במקום רבים". ואם גם ר"מ ור"י אזלי בשי' ריב"נ, שוב לא הוי "יחיד".

ר"ח גורס "מי שישן בדרך ועמד והרי הוא קרוב לעיר". וכ"ג הרמב"ם, והוא גירסת השאלתות (בשלח שאילתא מח') "מאן דהוה קאים באורחא וחשיכה ליה בתוך תחומה דמתא, והוא לא ידע דסמיך למתא היא ו"גנא" אדוכתי".

כבר הזכרנו שהפרישה (סי' ת') דייק ברמב"ם ד"דוקא בישן קאמר שאין לו דעת כלל וכו', משמע הא היתה דעתו לשבות כאן אין דינו כבני העיר".

והקשה עליו השעה"צ (סק"א) "ואפילו הרמב"ם שהעתיק הדין בישן וכגרסת השאלתות במשנה, גם כן אינו מוכח דסבר להפך, וכמו שהגיה עליו הראב"ד דהוא הדין ישב, וכמו שכתבו האחרונים".

וכ"כ האו"ז (סי' קנא') ד"כל שכן יושב וניעור שקנה עם בני העיר", והיינו דהרמב"ם בא לחדש שישן ג"כ קונה בעיר, אבל ניעור פשיטא.

ויעוי' בדברי השאלתות שכותב "וגנא אדוכתי' ודעתי' למיקנא שביתה התם, ולמחר קא חזי דסמיך למתא הוא". מפורש בדבריו שדעתו לקנות שביתה במקומו.

וכ"כ בבה"ג (סי' י') "היכא דשבת באורחא ולא ידע דמקרבא מתא ודעתי' על היכא דשבת, ולמחר חזא דמקרבא מתא, שרי ליה

✽ הערות והוספות ✽

^{קסב} ויש לדחות ד"לדבריו" קאמר, דמפרש בעלמא איך מודדים ד"א, אמנם לא ס"ל כן בישן.

עוד יש לחלק בענין אחר, דר"י סבר דהולכים אחר דעתו והוה כאילו נתכוון לשבות בעיר, וישן בעיר כולם מודו שקונה שביתה^{קסד}. שביתה^{קסד}. ורבנן פליגי דלא אמרי' אנ"ס והוה כמו ישן בדרך דלא קונה שביתה.

ועי' בקר"א שמפרש דר"מ ס"ל כרבנן, ומיישב לפי"ז לשון ר"מ "לא יכנס", דלכאורה אינו מדויק דמאחר והוא נמצא בתוך תחום העיר, מותר לו ליכנס עד היכן שכלתה מדתו. אמנם לפי גי' "ישן" א"ש, דישן לא קונה שביתה ולכן לא יזוז ממקומו ולא יכנס לעיר כלל.

וי"ל דלעולם ר"מ ור"י סברי כרבנן דישן לא קונה שביתה, והא דכאן קונה, יש לחלק כפי שכתב **השאלות** דמפרש במשנתנו ד"גנא אדוכתי' ודעתי' למיקנא שביתה התם". ובמשנה של ריב"נ מפרש "מאן דאזיל באורחא ויתיב ולא דעתיה למיקנא שביתה התם אלא לסגויי קמיה, וגנא וניס ומשכתייה שינתא וקדיש ליה יומא".

והיינו שיש חילוק יסודי, דמח' ריב"נ ורבנן היא בכה"ג ד"משכיה שינתא", משא"כ משנתנו דאיירי ד"דעתי' למיקנא שביתה התם" [כפי שביארנו לעיל שחשב לפני השינה], דבזה גם רבנן מודו דקונה^{קסג}.

✽ הערות והוספות ✽

^{קסג} להלן סי' יד' יתבאר היכי מהני לומר או לחשוב לפני השינה שישבות במקומו.

^{קסד} אמנם זה תלוי בטעם שישן בעיר קונה שביתה, עי' להלן סי' יד' בענין זה.

סימן יז'

דין ישן וחפצי הפקר

לו אלא ארבע אמות". ויל"ד מה החיסרון של ישן שלא קונה שביתה לפי רבנן, ובמאי פליג ריב"נ עלייהו דרבנן.

מתני' דף מה' ע"א "מי שישן בדרך ולא ידע שחשיכה, יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי רבי יוחנן בן נורי, וחכמים אומרים אין

ביאור מח' ריב"נ ורבנן

קושיות על המהלך הזה

אמנם מהלך זה צ"ע:

א. הראשונים (מאירי כאן, ריטב"א ורשב"א מז:): נקטו דהא דישן לא קונה היינו דוקא בדרך, אבל ישן בעיר שפיר קונה שביתה. וצ"ע דסו"ס בביה"ש לא היה לו דעת ולא קנה שביתה.

ב. עוד יל"ע ממשמעות סוגיא דף לח': לגבי המערב ברגליו מיו"ט לשבת "הא קא מכין מיום טוב לשבת. אמר ליה מי סברת דאזיל ואמר מידי, דאזיל ושתיק ויטיב. כמאן כרבי יוחנן בן נורי דאמר חפצי הפקר קונין שביתה. אפילו תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן בן נורי אלא בישן דלא מצי אמר, אבל בניעור דאי בעי למימר מצי אמר אף על גב דלא אמר כמאן דאמר דמי".

ושואל החזו"א (ק"י סק"ו ד"ה הא דאמר) "יש לעיין לפי"ז הא דפריך ל"ח ב' כמאן כריב"נ כו' והא כונת הלב ודאי מהני, דלא גרע שביתתי במקומי משביתתי במקום

ביאור א' דרבנן סברי שהגברא צריך לכוון לקנות שביתה

רש"י מפרש את שיטת רבנן שלא קנה שביתה "הואיל וישן היה לא נתכוון לקנות שביתה".

וכן מפרש השאלתות (סי' מח') מחלוקת ריב"נ ורבנן "מי אמרינן גברא הוא דקני שביתה לנפשיה והכא לא איכוון למיקנ' שביתה התם, או דילמא שבת קנייא ליה ואף על גב דלא איכוון".

וכן פירש בחי' רא"ל (סי' פח') דפליגי אם האדם צריך לקנות שביתה, או שהשביתה חלה ממילא.

ונראה דאליבא דרבנן אדם צריך לחשוב להדיא לקנות שביתה בכניסת שבת. ואפילו היה צד בראשונים שצריך דוקא אמירה לקנות שביתה [כמו בעירוב פת שצריך אמירה], אלא דהוכיחו תוס' מט: דלא צריך אמירה בפה.

איזו דעת קלושה לשביתה, למרות שלא צריך שיחשוב בפועל, ומשו"ה חפצי הפקר דלאו בני דעת, לא קונים שביתה, והוסיפו לחדש דאפילו ישן שהוא גברא בר דעת, מ"מ מכיון שבזמן השינה אין לו דעת, לכן לא קונה.

ור"ב"נ חלק דהקנין חל ממילא על כל דבר, גם על חפצי הפקר שאין להם שום דעת.

עוד שמעתי לפרש בנוסח אחר, דרבנן הצריכו שהשובת יתייחס למקומו, כדי שיחול דין אל יצא איש "ממקומו", ומי שהוא לא בר דעת, כגון חפצי הפקר, לא מתייחסים למקומם, דאין משמעות למיקומם מאחר וכל אחד יכול לבא ולהזיז אותם ממקומם. וכמו"כ הוסיפו לחדש דישן למרות שהוא גברא בר דעת, מ"מ בזמן השינה אינו מתייחס למקומו [וכמש"כ המאירי "שהישן אינו משמר עצמו והרי הוא כנכסי הפקר", והוא כנ"ל שאדם יכול להזיזו תוך כדי שינה, לכן לא מתייחס למקומו], ולכן לא קונה שביתה.

ור"ב"נ חלק שלא צריך להתייחס למקומו כלל, אלא כל דבר קונה שביתה היכן שהוא נמצא.

אמנם נראה יותר לפרש כמו הנוסח הראשון, דלפי הנוסח הראשון א"ש סוגיא דדף לח' ע"ב, דלעולם גם רבנן מודו שלא צריך כוונה לקנות שביתה, אלא דהגמ' סברה דאם אין לו שום דעת שביתה לא מהני לפי רבנן, ואם מכוון הרי זה מכין. והגמ' דחתה שבשביל "דעת שביתה" לא צריך שיחשוב בפועל, אלא סגי בהא דהוא ניעור והוא בר דעת, דכל בר דעת יש לו דעת שרוצה לשבות, אפילו שלא חשב על זה כלל.

פלוני, וע"כ דכיון דבעי כונת הלב מקרי הכנה, ולא הותר אלא אם א"צ גם כונה וסגי בסתמא".

והיינו דהוקשה לו מה הגמ' דימתה האי דאזיל ושתיק לישן, הרי שאני ישן שאין לו דעת כלל, משא"כ ניעור שכוונתו לקנות שביתה, ומהני אפילו לרבנן.

ותירץ דאילו איירי אליבא דרבנן שצריך לקנות שביתה, אם כן גם אם סגי במחשבה היה בזה משום מכין, לכן הגמרא אמרה כמאן כריוחנן בן נורי, שלא צריך בכלל מחשבה, ואין חילוק אם חשב או לא חשב.

ועל זה הגמ' דוחה לעולם כרבנן, ומודו ב"ניעור דאי בעי למימר מצי אמר, אף על גב דלא אמר כמאן דאמר דמי". וע"כ היינו שלא צריך לחשוב לקנות שביתה בכלל, דאילו צריך לחשוב לקנות שביתה, שוב יש בזה משום מכין.

ולפי המהלך הנ"ל צ"ע איך יתכן לרבנן שקונה שביתה בלי מחשבה, הרי יש דין שהגברא צריך לקנות שביתה, דלא קונה שביתה ממילא.

ביאור ב' דמודו רבנן שקנין שביתה חל ממילא

ולכאורה נראה מוכח מהנ"ל דגם לפי רבנן השביתה יכולה לחול ממילא, ואין הגברא צריך להחיל קנין שביתה.

ובביאור הא דישן לא קונה, צ"ל דרבנן סברו דשביתה חלה רק על מי שהוא בר דעת וולכאורה הטעם בזה דבר דעת יש לו

יקנו שביתה מאשר חפצי הפקר, ומה הגמ' אמרה ק"ו הפוך.

ביאור הסברה והואיל וניעור קנה ישן נמי קנה

הגמ' מו. מסיקה דהלכה כריב"נ לקולא ולא לחומרא, דהיינו בישן ולא בחפצי הפקר.

ופירש רש"י "באדם הוא דהלכתא כוותיה, דכיון דניעור קנה ישן נמי קנה, אבל בכלים לית הלכתא כוותיה".

והקשה הרמב"ן "זה אינו נכון בעיני, שאם כן הרי ריב"ל הכרעה שלישיית, דר' יוחנן בן נורי משום [דס"ל] חפצי הפקר קונין שביתה מיכל באדם ומחמיר בכלים, ורבנן משום דאין קונין שביתה מחמירין באדם ומקילין בכלים, ותרוייהו ס"ל דלא אמרינן הואיל, ורבי יהושע בן לוי סבר חפצי הפקר אין קונין שביתה כרבנן ואדם מותר משום הואיל, וליכא בתנאי מאן דסבר כותיה"ק^{קס"ה}.

והנה לפי המהלך הראשון דרבנן ס"ל דהגברא פועל את הקנין שביתה, צ"ע מה הסברה של הואיל וניעור קונה מהני לישן, הרי לפי ההלכה דקיי"ל דחפצי הפקר לא קונים שביתה, היינו משום דס"ל שהאדם צריך לפעול קנין שביתה, ומה מהני האי סברה דהואיל וניעור קונה.

משא"כ לפי הנוסח השני, נהי דא"ש לרבנן, שלא צריך אמירה וגם לא מחשבה, אלא עצם זה שניעור הרי הוא ממקום במקומו, ושייך אל יצא איש ממקומו. מ"מ אכתי תיקשי מאי הו"א לגמ' שיש בזה משום מכין, הרי גם אם אמר להדיא שרצונו להיות במקום זה, אין בזה הכנה לשביתה, דמה שהוא ממוקם במקומו הוא ענין מציאותי, ורק מחשבה של שביתה הוי מכין. [ודוחק לומר דרק למסקנה התחדש ברבנן שהוא סברה של מיקום].

וכמו"כ יש להוסיף להקשות דהגמ' דף מז' ע"ב אומרת סברה דלפי רבנן שחפצי הפקר לא קונים שביתה, ק"ו שחפצי נכרי לא קונים שביתה. ובשלמא לפי המהלך שצריך דעת שביתה, א"ש הק"ו דאם חפצי הפקר שלא היה שום דעת לא קונה, ק"ו בחפצי נכרי שיש "דעה הופכית" כמו שפירש רש"י דחפצי נכרי "הרי הן כמותן, ובעליהן לית להו שביתה, דלאו בני שביתה נינהו", דודאי לא יקנו.

אבל לפי המהלך השני שזה ענין להתיחס למקום, הרי זה סברה בחפצים שאין להם בעלים, דלא מתיחסים למקומם, שכל אדם יכול להזיזם, אבל חפצים שיש להם בעלים, הרי הם מתיחסים למקומם מכח הבעלים, ומעתה יש יותר סברה שחפצי נכרי

✽ הערות והוספות ✽

^{קס"ה} ועיי"ש שכתב לפרש "י"ל דודאי טעמא דרבי יוחנן בן נורי משום חפצי הפקר כדאוקימנא, ורבי יהושע בן לוי משום דמקילין בעירוב כקולי דמר וכקולי דמר, ומיהו כיון דאיכא למיתלא בטעמא דהואיל לא הוה כתרתי דסטרן אהדדי", והיינו דמה שפוסקים להלכה לחלק בין ישן לחפצי הפקר, אין זה משום שפוסקים את הסברה של "הואיל וניעור קנה", ד"ליכא בתנאי מאן דסבר כוותיה", אלא שיש דין לפסוק הלכה כדברי המיקל בעירוב, ורק כדי שלא יהיה תרתי דסטרתי משתמשים בהאי סברה של "הואיל וניעור קנה". אמנם ברש"י נראה דלהלכה פוסקים את הסברה זו.

אלא רחמנא הוא דזכי ליה. והא דחפצי הפקר לא קונים שביתה, היינו משום דהא דזכי רחמנא שביתה הוא רק למי שהוא בר שביתה, ולכן ישן קני הואיל וכשהוא נייעור קני הוא בר שביתה, משא"כ חפצי הפקר דלאו ברי שביתה כלל.

ולפי המהלך הנ"ל, י"ל דלעולם פוסקים כרבנן דחפצי הפקר לא קונים שביתה, דטעמייהו אינו משום שהגברא צריך לפעול את הקנין שביתה, אלא רק בעי' שיהיה בר דעת, ולכן ישן היה מקום גדול לומר דנחשב בר דעת [וזה הסברה דהואיל ונייעור קנה, דישן חשיב בר דעת], אלא דחכמים חידשו דגם ישן נחשב שאין לו דעת, ולהלכה עושים פשרה דלענין זה ישן כן נחשב בר דעת שיש לו דעת שביתה, ולעולם אין זו הכרעה שלישית¹⁰¹.

ויעורי' בבי"מ (סי' תא') שכתב לפרש "מתוך שנייעור קנה מחמת מחשבתן, אף ישן קנה כאילו חישוב, כי אנן סהדי אילו היה נייעור היה חושב ליקנות שביתה".

ונראה בכוונתו דלמרות שרבנן מצריכים שהגברא יקנה שביתה, גם בישן שפיר קונה ע"י אנן סהדי. והוא מחודש.

והדברי יחזקאל (סי' ח' אות ג') כתב לפרש דלעולם סוברים שהקנין נעשה ממילא [כמו ריב"נ], ו"טעמא דריב"נ הואיל ונייעור קונה ישן נמי קונה, אין הטעם משום דהשביתה מכח האדם, אלא דלחלק בין ישן לחפצי הפקר קאמר בגמ' דישן כיון שהוא בר קנין זכה ליה רחמנא, אבל חפצי הפקר אין להם קנין כלל משום דלאו בני קנין נינהו".

והיינו דלעולם פוסקים כריב"נ ומה"ט ישן קונה, כי אין השביתה מכח האדם

דין הישן בעיר או בתחום העיר

שקונה שביתה עם שאר בני העיר, שדעת כל בני העיר לכך עד שיסלקו דעתם מעירם".

וא"ש לפי מה שנתבאר לעיל שלא צריך דעת להחיל קנין בפועל בביה"ש, אלא רק שיהיה בר דעת [וכמו שביארנו לעיל דבבר דעת יש איזו דעת קלושה לשביתה], ולכן כאן שיש לו דעת שביתה, דכל בן עיר בדעתו לשובות בעיר, נמצא שיש איזו דעת שביתה גם כשהוא יושן, כי זה דעת דממילא.

ישן בעיר

הראשונים הסכימו כדבר פשוט דמודו רבנן בישן בעיר שקונה שביתה [וכמש"כ הגאון"י ד"לא אצרכוה רבנן לכל אחד דליהוי ער בין השמשות"].

ופירשו תוס' (לח: ד"ה כמאן) "דסתמא דעתו להיות כאנשי העיר", ועד"ז כתב המאירי "אלו היה בעיר, דבר ברור הוא

✽- הערות והוספות -✽

¹⁰¹ וכמו"כ לפי הנוסח השני שזה ענין להתיחס למקומו, הרי היה מקום גדול להבין דגם לפי רבנן ישן מתיחס למקומו, כי מהותו של אדם שמתתיחס למקומו, אלא דחכמים חידשו דכיון שבזמן השינה אין לו דעת, דינו כחפצי הפקר שלא מתיחסים למקומם. ובזה שפיר פוסקים להלכה כפשרה את הסברה שכיון שנייעור קנה ישן נמי קנה, דסו"ס הוא לא כמו חפץ ושפיר מתיחס למקומו.

לתחום העיר וישן שם, אם דינו כישן בעיר שקונה שביתה אפילו לרבנן, או שלא קונה. וגם זה לכאורה דוקא בכה"ג שהגיע לתחום של עירו או לתחום של העיר ששם היה היעד שלו, ולא סתם תחום של עיר בדרך.

והנה הרשב"א והריטב"א (מז:) כותבים דחפצים שיש להם בעלים, והבעלים נמצאים במקום רחוק [מחוץ לאלפיים], הדין הוא שאם החפצים נמצאים בתוך תחום העיר, קונים שביתה "דדעת הבעלים מן הסתם שיקנו כליו שביתה עם אנשי אותה העיר", משא"כ אם נמצאים מחוץ לתחום של עיר, לא קונים שביתה דאין דעת בעלים עליהם.

ומביאים להוכיח את הדברים "וכדסברי רבנן דר' יוחנן בן נורי בישן בעיר, ואף על גב דסבירא להו דבישן בדרך לא יזוז ממקומו".

וכפשוטו היה מקום לדייק דמודו רבנן גם בישן בתחום העיר, דמדמה את זה לחפצים שבתוך תחום העיר.

אמנם אין בזה ראייה, דעיקר כוונת תוס' להוכיח שיש כזה מושג שאומרים שסתם דעתו להיות כבני העיר, אמנם חפצים יש את הסברה גם בתחום העיר שיוכלו לשמור עליהם ולטלטלם משם, ואילו אדם שהוא עצמאי אין סברה שירצה להשתתף לעיר בסתם.

אמנם יש מקום להגביל את ההיתר דוקא לעירו, אבל בעיר אחרת לא קנה שביתה לרבנן, דהדעת שביתה שיש לבן עיר היינו בכה"ג שזה עירו וכאן היא דירתו, אבל באופן שהוא מהלך בדרכים ונקלע לעיר באמצע דרכו וישן שם, אין את הסברה הזאת, דדלמא רצונו לצאת מהעיר וללכת לשבות בעיר אחרת.

וכ"כ הגאון דכל ההיתר דוקא בעירו ולא בעיר אחרת, אמנם ביאר שם טעם אחר, דהא דקונה שביתה אל' דרבנן משום ש"לא יצא מחזקת ביתיה"¹⁰¹.

וכן משמע **בשפ"א (מו:)** שכתב ד"אם ישן ממש בביתו דודאי יש לו תחומו וכו', דהא כל פיתו ודירתו שם הוא", דנראה דהוא סברה דוקא בעירו ולא בעיר אחרת. אמנם גם בדבריו נראה סברה אחרת, דאין זה משום שיש כאן "דעת שביתה", אלא דלא גרע מעירוב של פת, דקונה במקום פתו.

ישן בתוך תחום העיר

השפ"א כותב להסתפק במי שהיה בעירו ויצא לשדה מחוץ לעיר בתוך תחום העיר וישן שם, אם גם בזה אמרי' שקונה שביתה בעיר או לא.

והגאון (ד"ה אמר הרמב"ם) מוסיף להסתפק במי שמהלך בדרך והגיע

✽ הערות והוספות ✽

¹⁰¹ וכ"כ עוד על דברי רש"י (ס. ד"ה ואסור) דהא דבאומר שביתתי תחת האילן לא יזוז ממקומו, "הני מילי בבא בדרך, דכיון דבמקום פלוני לא יכול לקנות דרחוק מאלפים הוה, ובמקום רגליו לא הוה ניחא ליה דליקני ליה אין לו שביתה כלל, לפיכך לא יזוז ממקומו, אבל בעומד בביתו ועירב במקום שאינו עירוב יש לו שביתה בביתו, דמסתמא בביתו ניחא ליה למיקני בשאין עירובו עירוב". והקשה הגאון (שם) מאי קאמר דבמקום רגליו לא הוה ניחא ליה דליקני ליה, הרי ברור שעד כמה שלא קונה תחת האילן שרוצה לקנות בדרך, כדי שיוכל לצאת מד' אמותיו. וכתב לפרש דכוונת רש"י ד"ביתו אלים קניני' ולא פקע עד דקני במקום עירוביה", והיינו מעין חזקת ביתו.

אמנם יש לדייק שהריטב"א ממשיך "וכן מי שישב בדרך אליבא דר' יהודה דכיון דבר שביתה הוא העיר מושכתו, וכן נמי בנכסי הפקר אליבא דרבי יוחנן בן נורי דסבר דבני שביתה ניהו, אבל לרבנן דסברי דלאו בני שביתה ניהו אין העיר מושכתן לשביתה כל היכא דלא תימא דעת בני העיר עליהם". דרק בנכסי הפקר הדגיש דהוא אלי' דריב"נ, משמע דריש דבריו איירי גם לפי רבנן, דישן בתוך תחום העיר קונה שביתה.

ושיטת המאירי (בית הבחירה) דלרבנן ישן בתוך תחום העיר לא קונה שביתה, דכתב דהלכה ריב"נ דישן קונה "ואחר שכן, אם ישן בתוך התחום הרי הוא כבני העיר".

ואכתי זה יהיה תלוי איך נלמד את דברי הריטב"א (שם) בשם הר"ם ב"ר שניאור, שכותב "מה שפרש"י ז"ל דבתר קרתא גריר אינו משום דדעת בני העיר עליהם אלא מפני שכל דבר שהוא בר שביתה והוא בתוך תחום העיר מושכתו לשביתה, וכדאשכחן גבי הישן בתוך התחום שדינו כבני העיר ואף על פי שאין כן כשהוא חוץ לתחום".

וכפשוטו נראה מבואר להדיא בדבריו דגם ישן בתום תחום העיר קונה שביתה. אמנם יש מקום להסתפק דאיירי דוקא אליבא דריב"נ [והחידוש שקונה שביתה מהעיר ולא ממקומו].

ביאור ריו"נ והמאירי שרבנן קנסו את הישן

לא קונים שביתה אלי' דרבנן, הרי לא שייך לקנוס כלים.

ואכן הקרן אורה דן בענין של שביתה באמצע שבת, ומביא "ובאמת ר' יהונתן ז"ל כתב הטעם בישן בדרך דהוא משום קנסא שלא נתן דעתו לקנות שביתה בין השמשות". מבואר שלמד דריו"נ בא לישב מ"ט ישן לא קונה שביתה כשמתעורר, ועל זה מתרץ דלא קונה שביתה באמצע שבת משום קנס, ועל זה סיים ריו"נ "כלים של הפקר שאינן בני דעה אין לנו לקנסן והם כרגלי המוצאן", דשפיר קונים שביתה בשבת.

אמנם ביאור זה א"ש בריו"נ, אבל במאירי לא משמע כן, דלעיל הקשה מ"ש יורד למטה מי' שקונה שביתה באמצע שבת מישן שלא קונה שביתה באמצע שבת, ולא

ריו"נ מפרש הא דלרבנן ישן לא קונה שביתה ואין לו אלא ד' אמות, "דהואיל וישן בדרך ולא נתן אל לבו שמא תחשך בעוד שישן, ולא אמר שביתתי במקומי, והרי הוא כמי שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ד"א, וכלים של הפקר שאינן בני דעה אין לנו לקנסן והם כרגלי המוצאן", וכ"כ עוד (על מתני' מט:): "הואיל ולא פירש באיזה מקום רוצה שיהיו לו ד' אמותיו, והרי הוא כמו שישן בדרך וחשכה לו דאמרי רבנן שאין לו אלא ד"א, כיון שהיה לו לתת אל לבו שמא יחשיך לו, ה"נ כיון שהיה לו לברר ד"א שרוצה לשבות בהם ולא בריר אותה, אין לו אלא ד' אמות". וכע"ז כתב המאירי.

כפשוטו היה משמע בדבריהם הטעם לרבנן שלא קונה שביתה הוא משום קנס. אמנם א"א לפרש כן, דא"כ מ"ט חפצי הפקר

אסור לו לזוז מד' אמותיו, הרי כלים שלא קונים שביתה דינם שמותר לטלטלם בלי הגבלה [עד שיזכה בהם מישהו, וכפי שיתבאר להלן סי' יט']. ועל זה קאמר דיין קונה ד"א משום קנס.

תירץ משום קנס [אלא כמו הראשונים דמי שהיה במקום הראוי ביה"ש ולא קנה שוב לא קונה].

אלא יש לבאר בעוד ענין, דריו"נ והמאירי באים לישוב מ"ט ישן שלא קונה שביתה

ביאור הירושלמי דלריב"נ ישן קונה כשניעור

אמנם הבבלי שדימה דין ישן לדין חפצי הפקר, ע"כ ס"ל דלריב"נ ישן קונה בזמן השינה, כמו שחפצי הפקר קונים שביתה בזמן שהם הפקר.

ונפ"מ בזה כשהזיזו אותו ממקומו בזמן השינה. דלפי הבבלי קנה אלפיים אמה ממקומו ולפי הירושלמי קנה אלפיים אמה ממקום שניעור שם.

יש להוסיף ולציין הא דמדדייקים (עי' קר"א) בשיטת הירושלמי (פ"ד ה"ה) מהא דדימה גר שטבל אחר שהאיר המזרח לדין ישן, דאליבא דריב"נ קונה שביתה. מבואר שלמד דגם לריב"נ ישן לא קונה, והא דיש לו אלפיים אמה הוא משום שקונה שביתה כשמתעורר. וכן הוא מבואר ברמב"ן (מג.) בדעת הירושלמי [כפי שהבאנו לעיל סי' יג' בהערות].

אמירה וגילוי דעת לפני השינה

זה, כמו הישן בעיר דאמרי' שיש דעת לשבות עם אנשי העיר.

שיטת המאירי

אמנם במאירי משמע דלא סגי בגילוי דעת בעלמא, אלא צריך שיאמר בפה לפני השינה שביתתי במקומי, וז"ל "מאחר שהיה לו לתת את לבו שוא תחשך ושנתו עליו, היה לו לומר שביתתי במקומי, ואע"פ שבניעור אין צריך אמירה כמו שהתבאר בפרק שלישי, בישן מיהא צריך".

וצ"ע דעד כמה דלא מהני גילוי דעת מראש, מאי מהני אמירה, במה גדול כחה ממחשבה.

שיטת הגאון

הגאון כותב דאם גילה דעתו לפני שישן דלא אזיל מהכא עד שחשיכה, מודו רבנן שקונה "דסתמא קני אדעת' דמקמי הכי, ואע"ג דלא נתכוון בין השמשות".

ויל"ע איך מהני האי גילוי דעת, הרי לא היה לו דעת ביה"ש. ויש לפרש דבכה"ג חוזר להיות דינו כמו ישן בעיר, שלא צריך דעת ביה"ש. והיינו דכל החיסרון שישן בדרך לא קונה שביתה הוא משום דבזמן ביה"ש אין לו דעת, ומעיקרא לא חשב שיישן עד ביה"ש וזה יהיה מקומו ביה"ש, אבל עד כמה שגילה דעתו מראש שדעתו לישון במקומו עד שחשיכה, הרי ממילא יש דעת לשבות במקום

ביאור המח' הוא דהראב"ד סבר שהוא "קנין" ולכן צריך אמירה נכמו עירוב של פת שצריך אמירה], והחולקים סברו שגם הקונה במקום רחוק הוא קנין דממילא כמו הקונה במקומו, וכפי שביאר האו"ש (פ"ז ערובין) דהקילו חכמים להחשיבו כאילו הוא נמצא שם (ומה"ט צריך רהיט).

והמאירי עצמו (נב.) ג"כ חולק על הראב"ד ואומר שלא צריך אמירה קס"ח, והיה נראה כביאור האור שמה שאין ב' מסלולי קנין, ושוב קשה מאי מהני מה שאמר לפני השינה שישבות במקומו, הרי סו"ס צריך להחשיבו כאילו נמצא שם, וישן לא מתיחס למקומו.

ולכאורה צ"ל דלעולם קסבר המאירי שיש ב' מסלולי שביתה, ומ"מ ס"ל דאפילו "קנין" שביתה שייך לקנות במחשבה. [וכן הוא מבואר בחזו"א (קי' סק"ו) אלא שנשאר בצ"ע מקנין פת, עיי"ש]. וא"ש דע"י מחשבתו לפני השינה קונה כדין שביתתי במקום פלוני, ש"קונה" קנין שביתה אפילו שאינו נמצא שם ולא מתיחס לאותו מקום.

אמנם נמצא דגם לפי מהלך זה לא הרוחנו לפרש את דברי המאירי ב"אמירה" דוקא, מאחר וס"ל דגם בשביתתי במקום פלוני לא צריך אמירה בפה.

ויש מקום לידחק דאנה"נ אין כוונת המאירי שצריך אמירה בפה, אלא שצריך מחשבה חיובית, משא"כ ניעור שבכלל לא צריך לחשוב על שביתה בביה"ש, [על דרך מה שהובא לעיל (סי' טז') לפרש בתוס' והרא"ש (מט:): שדנים אם צריך "אמירה" שביתתי במקומי, דכוונתם למחשבה חיובית ולא לאמירה בפה].

ביאור נוסף במאירי

עוד שמעתי לפרש לפי הנוסח שהזכרנו לעיל דהא דישן וחפצי הפקר לא קונה לפי רבנן אינו חיסרון דעת, אלא חיסרון שלא מתיחס למקומו, וכלשון המאירי "שהישן אינו משמר עצמו והרי הוא כנכסי הפקר" [והיינו שאדם יכול להזיזו תוך כדי שינה, ולכן לא מתיחס למקומו], י"ל דהא דמהני לומר מראש הוא משום שיש ב' מסלולים של שביתה, יש שביתה שקונה במקומו ממילא ויש שביתה שקונה קנין שביתה במקום רחוק אפילו שלא נמצא שם. ומי שאמר לפני שישן שישבות כאן, הרי זה כמי שאמר שביתתי במקום פלוני ש"קונה" אפילו שלא היה שם בביה"ש.

אמנם בגוף הענין אם יש ב' מסלולי קנין, יש להקדים מח' הראב"ד והראשונים (נב.) אם האומר שביתתי במקום פלוני צריך דוקא אמירה או סגי במחשבה. ולכאורה

✽ הערות והוספות ✽

^{קס"ח} ולכאורה הוא מוכח בחשבון, דאילו המאירי סבר כמו הראב"ד (נב.) דכדי לקנות שביתה במקום פלוני צריך דוקא אמירה, צ"ע מ"ש ישב בתוך תחום העיר דאמר ר"י יכנס אפילו שלא היתה אמירה. וא"ת שאני תחום העיר דבטר קרתא גריר, א"כ צ"ע מ"ט ס"ל למאירי דישן בתוך תחום העיר לא קונה שביתה לרבנן, נימא בטר קרתא גריר. אלא נראה דלא ס"ל לסברה דבטר קרתא גריר, והא דלר"י יכנס הוא משום דלשביתה במקום פלוני סגי ב"מחשבה" חיובית, ואנ"ס הרי הוא כאילו חשב לשבות בעיר [וע"ע לעיל סי' טז' מש"כ בזה].

סימן יח'

שביתת כלים כרגלי הממלא וכרגלי כל אדם

נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם".

שם "בור וכו' של עולי בבל כרגלי הממלא, ותניא בור של שבטים יש להן אלפים אמה לכל רוח, קשיין אהרדי. אלא לאו שמע מינה הא רבי יוחנן בן גורי הא רבנן".

גמ' דף מה:-מו. "גשמים שירדו וכו' ביום טוב הרי הן כרגלי כל אדם". "ואמאי ליקני שביתה באוקיינוס וכו' וליקני שביתה בעבים וכו'. אלא מיא בעבים מינד נידי. השתא דאתית להכי אוקיינוס נמי לא ליקשו לך, מיא באוקיינוס נמי מינד נידי, ותניא

פתיחה בגדר שביתת כלים

אמנם יש להוכיח דגם רבנן מודו שיש לכלים שביתה עצמית, דמבואר ברש"י (מו.) דנהרות המושכין "אפילו הן של יחיד" לא קונים שביתה משום דניידי, וצ"ע מה אכפ"ל דניידי, הרי הם נגזרים אחרי הבעלים. אלא ע"כ שיש להם שביתה עצמית, ולכן לא קונים שביתה בניידיקסט.

וכן מבואר בתוס', רשב"א וריטב"א (מז:): דחפצים הנמצאים רחוק מהבעלים, הרי הם קונים שביתה, ומפורש בתורא"ש דהדין כן אפילו לפי רבנן. וצ"ע איך קונים, הרי אינם יכולים ליגרר אחרי בעליהם, שלא נמצאים שם. וע"כ שיש להם שביתה עצמית.

וכן לשיטת רש"י דבור של אותה העיר הרי הם כרגלי אותה העיר, פי' "אלפים לכל רוח, ואם עירב זה למערב או למזרח אין יכול

יש להקדים ולדון בגדר שביתת כלים, האם כלים קונים שבית עצמית או שאין לכלים שביתה עצמית אלא נגזרים אחרי בעליהם.

שביתת כלים לפי ריב"נ

והנה לשיטת ריב"נ דחפצי הפקר קונים שביתה, לא תבעי לך, דפשיטא שיש להם שביתה עצמית.

שביתת כלים לפי רבנן

אמנם לפי רבנן דכלי הפקר לא קונים שביתה, היה מקום לומר דאין לכלים שביתה עצמית, והא דכלים שיש להם בעלים קונים שביתה, הוא מכח שביתת הבעלים, דכליו נגזרים אחריו.

✽ הערות והוספות ✽

^{קסט} ולהלן יתבאר שיטת הראשונים בדין המים, דיתכן שדוקא את השביתה העצמית לא קנה, אבל אנה"נ עדיין שייך בהם שביתה של גרירה.

וכתב הדברי יחזקאל (סי' ח') לפרש "טעמא דריב"נ הואיל וניעור קונה ישן נמי קונה, אין הטעם משום דהשביטה מכח האדם, אלא דלחלק בין ישן לחפצי הפקר קאמר בגמ' דישי' כיון שהוא בר קנין זכה ליה רחמנא, אבל חפצי הפקר אין להם קנין כלל משום דלאו בני קנין נינהו".

ולפי"ז מבואר שאין לכלים שביטה עצמית, וכל הדין דחפצים שיש להם בעלים קונים שביטה, הוא דין גרירה וטפילות לשביטת הבעלים.

אמנם כפשוטו סברת הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה הוא סברה ב"דעת" [כפי שהתבאר לעיל סי' יז'], ולעולם יש לכלים שביטה עצמית.

ומ"מ אכתי יש מקרים בהם יש לדון שלא יהיה לכלים שביטה עצמית אלא "גרירה" וטפילות אחרי הבעלים. והוא בגוונא שלא קנה שביטה ביה"ש ולא יכול לקנות שביטה באמצע שבת, די"ל דנהי דלא יכולים לקנות שביטה עצמית בשבת, אבל שפיר יכולים ליגרר אחרי אחרים. וכפי שיתבאר להלן בדברי הראשונים.

שיטת רש"י

דהפקירא מאן דמגבה ליה קני, ואפילו נתן לאחרים לאחר שמילאן לצורכו הרי הן כרגליו".

זה להוציאן חוץ לאלפים" [וברייתא זו העמידו כרבנן]. דמבואר שהבור קונה שביטה לפי תחום העיר, אפילו אם כל בני העיר עירבו למזרח או למערב, ולמרות שקונה שביטה מכח בני העיר שדעתם עליו, מ"מ השביטה היא שביטה עצמית ולכן דינו אלפיים אמה לכל רוח.

אלא מבואר דלעולם יש לכלים שביטה עצמית, וכל המח' ריב"נ ורבנן היא רק אם צריך "דעת" לקנות שביטה או לא [וכפי שהתבאר לעיל סי' יז']. אבל עד כמה שיש לכלים דעת [ע"י דעת הבעלים], שפיר קונים שביטה^{ק"י}.

שביטת כלים לרבנן לפי סברת הגמ' דחולקים דוקא בישן

אמנם יש מקום לומר דכל זה לפי מה שהגמ' נקטה דאין חילוק בין ישן לכלי הפקר, והיינו דלתרווייהו יש שביטה עצמית רק שאין להם דעת. אבל לפי הצד דרבנן וריב"נ פליגי דוקא בישן, דס"ל לריב"נ הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה, אבל כלי הפקר לכו"ע לא קונים שביטה [וכן נקטו רש"י ועוד ראשונים שכך פוסקים להלכה], יש מקום לדון מה הסברה בזה דכלים גריעי מאדם.

שיטת רש"י כאן

בור של הפקר אליבא דרבנן, דינו כרגלי הממלא. ופירש רש"י "דכל מילי

✽ הערות והוספות ✽

^{ק"י} והא דקונים שביטה במקום הבעלים ולא במקומם, היינו משום דהגדרת המקום של החפץ הוא אצל בעליו, דלמרות ששביטתו היא שביטה עצמית, אמנם אין זה סותר שמקומו ותחומו הוא כהבעלים.

תתבאר על דרך הראשונים דס"ל כן, כמובא
להלן.

וע"ע בתוס' (מו. ד"ה נהרות המושכין)
שהביא פירוש רש"י שכתב "אפי" הן
של יחיד", ומפרש "נראה שדקדק דאי הוה
של רבים דווקא מאי איריא נהרות אפי" מים
מכונסים נמי אמרי' לעיל כרגלי הממלא והיינו
כרגלי כל אדם דהכא".

מבואר שלמד בפשטות בדברי רש"י כאן
דכרגלי כל אדם היינו כרגלי הממלא,
דמה"ט פירש אפילו הן של יחיד, דאילו בשל
רבים אין נפ"מ בין נייד למכונסין. ורק בסו"ד
כתב "ומיהו שם (ביצה לט.) לא פירש רש"י
כרגלי הממלא וכרגלי כל אדם בענין אחד".

שיטת רש"י בביצה

רש"י ביצה (לט.) מפרש כרגלי כל אדם "אין
להם שום שביתה לא במקומן ולא
כרגלי הבעלים ולא כרגלי הממלא, אלא כל
אדם מוליכן ברגליו". מבואר להדיא שלא
קונים כרגלי הממלא אלא כרגלי כל אדם.

ואכתי יש מקום לב' הבנות בדברי רש"י:

ביאור דאין שביתה באמצע שבת

הש"מ (שם) לומד בכוונת רש"י דכרגלי כל
אדם היינו שאין להם שום שביתה,
ולכן ראובן שזכה בהם יכול לזרוק אותם
מחוץ לאלפיים שלו, וכן שמעון יכול להוליכן
מחוץ לאלפיים של ראובן^{קצ"ב}. וטעמי' דס"ל

והיינו דתחומו נקבע כרגלי הראשון שזוכה
בהם, ואפילו נתנו לאחר, תחומו נשאר
כרגלי הראשון.

ולגבי גשמים, דדינם כרגלי כל אדם, פרש"י
"שלא היתה להן שביתה בין
השמשות, ולכל צד שעירב האדם יכול
ליטלן".

והנה רש"י סתם בדבריו ולא פירש אם
כוונתו שאין שביתה בכלל, או"ד
כוונתו דדינם כרגלי הממלא, וזמש"כ דלכל
צד שעירב האדם יכול ליטלן, כל'ו' שלא קנו
שביתה במקומן אלא כרגלי האדם שנטלם,
אבל אינו יכול להעביר אותם הלאה למישהו
אחר להיות כתחום השני.

ויש לדקדק בלשון רש"י שכתב (ד"ה ותניא
אידך) בהא דאמרו בור של עולי בבל יש
להם אלפים אמה לכל רוח "אלמא קנו
שביתה, ואינן כרגלי כל אדם". וצ"ע דהיה לו
לומר "ואינן כרגלי הממלא", שזה הדין לפי
רבנן שלא קונים שביתה.

וכן ברש"י (מז: ד"ה ה"ג) "ר' יוסי בר
חנינא סבירא ליה כרבנן לקולא, דאמרי
אין קונין שביתה והרי הן כרגלי כל אדם".
וגם בזה היה לו לנקוט "והרי הן כרגלי
הממלא".

ונראה מדויק דרש"י סבר ד"כרגלי כל אדם"
היינו כרגלי הממלא^{קצ"א}. ושיטתו

✽ הערות והוספות ✽

^{קצ"א} יש שכתבו לדחות דכוונת רש"י "כרגלי כל אדם" בינתיים עד שיזכה בהם מישהו, דלרבנן דדינם כרגלי הממלא, כל זמן שלא
זכה בהם אדם, מותר להוליכם בלי הגבלה [כפי שמבואר בראשונים דף צז: , ויתבאר להלן סי' יט']. אמנם סתימת דברי רש"י לא
משמע כן.

^{קצ"ב} אמנם צ"ע דעד כמה שאין שום שביתה היה צריך להיות דינו שלא יזווג ממקומו, כמו ישן שלא קנה שביתה ולא יזווג ממקומו.

יש ברירה להחמיר, ויש כאן שביתה של ביה"ש דחמירא טפי ולא משתנה.

ביאור הא דיש "ברירה" וקונה כרגלי הממלא

רש"י ביאר דדינו כרגלי הממלא מדין "ברירה". ויש להקדים מש"כ הקר"א דודאי אין זה ברירה גמור, דא"כ מ"ט לריב"נ קונים שביתה אלפים אמה לכל רוח, נימא שקונים שביתה כרגלי הממלא מדין ברירה.

ועוד הקשה הראב"ד (מובא ברשב"א סוד"ה ושל עולי בכל) "דלא שייך ברירה במה שאדם זוכה בו מן ההפקר אלא בחלוקת השותפין וכיוצא בזה".

ונראה לבאר דנהי דבדיני ממונות לא שייך ברירה במה שזוכה מן ההפקר, דזה דין שנאמר דוקא בבעלות, אבל לדין שביתה לא בעי' בעלות כמבואר בגמ' דמהני דעת אנשי העיר כדי לקנות שביתה לחפצי הפקר, אפילו דאינם בעלים. וכן מבואר עוד (ביצה לח. - מ.) בשור של פטם או מי שרוצה להשאיל חלוקו לחבירו, דמבואר דלמרות דלאו בעלים, מ"מ כיון שעומד לשימושם קונה שביתה כרגליהם, וה"ה לעניננו נהי דלא שייך ברירה במה שזוכה מן ההפקר, אבל כאן הנושא הוא לא "ברירה" של ממונות, אלא עצם הדבר שעומד לשימושו סגי לקנות שביתה כרגליו.

וא"ש דזה דוקא לרבנן שכלי הפקר לא קונים שביתה, אז מהני האי ברירה שיקנו

דאין שביתה באמצע שבת, ולכן לא קנו שביתה כלל. וכן נראה סתימת לשון רש"י.

ולפי"ז הא דפר"ך רש"י (שם) בכור של הפקר "וכי תימא אם כן הוה ליה למימר הרי הן כרגלי כל אדם, ואמאי קתני כרגלי הממלא", כוונתו להקשות דעד כמה דלא ס"ל כריב"נ וחפצי הפקר לא קונים שביתה, א"כ איך קונה שביתה בשבת להיות כרגלי הממלא. ומת"ך דבאמת אין זה מכח שביתה של אמצע שבת, אלא "קסבר יש ברירה להחמיר, ואמרינן הוברר דמאתמול נמי הוברר דלהאי גברא חזו, וברשותיה קיימי".

ביאור דיש שביתה באמצע שבת

אמנם בקר"א (כאן) מבואר הבנה אחרת, ד"הם כרגלי כל אדם שהם ברשותו, ואם נתנן לאחר הרי הם ברשות האחר". והיינו דלעולם יש שביתה באמצע שבת, וכרגלי כל אדם, היינו כרגלי אותו אדם שזכה בהם באותו זמן, ואסור לראובן לזרוק את המים מחוץ לאלפיים אמה שלו, וכן אסור לשמעון להוליכן מחוץ לאלפיים של ראובן, אם לא שראובן נתנם במתנה לשמעון, ואז נהיה דינם כרגלי שמעון. [והא דשביתה משתנה באמצע שבת, יתבאר להלן בדעת הראב"ד].

ולפי"ז קושית רש"י "וכי תימא אם כן הוה ליה למימר הרי הן כרגלי כל אדם, ואמאי קתני כרגלי הממלא", היינו מ"ט שביתתו רק כרגלי הממלא, הרי שביתה באמצע שבת יכולה להשתנות מאחד לשני [ע"י שיתן לו במתנה]. ועל זה תירץ דקסבר

ומיהו, וריטב"א שם) דאם מילא אדם שלא נתכוון לזכות במים, מותר להוליך את המים בלי הגבלה. וצ"ע דעד כמה שכשיזכה אדם במים יתברר למפרע שקנו שביתה כרגליו, א"כ איך מותר להוליכם בינתיים לכל רוח.

אמנם לפי הנ"ל דאין זו ברירה אמיתית, יש להוסיף ולומר דברירה זו מהני רק לענין הזמן שיזכו בהם, אבל בינתיים אין להם שביתה קצת.

שביתה. אבל לריב"ג שיש לכלים שביתה גמורה במקומם, ודאי שלא מתשנה שביתתם מחמת ברירה זו.

מילא אדם שלא נתכוון לזכות בהם

והנה התבאר שיטת רש"י ד"כרגלי הממלא" נקבע לפי הזוכה הראשון, וביאר דבריו משום ברירה, דהתברר שעמדו לשמש את אותו אדם וקנה שביתה כרגליו. ומבואר בתוס' (צז: ד"ה הכא) ודעימי' (רשב"א כאן ד"ה

שיטת תוס'

היה להם שביתה והיה להם אלפים אמה לכל רוח", דמבואר שיטתו דיש שביתה באמצע שבת [וכ"כ הרמב"ן (מג.) בשיטתם קצת].

ולכן גם בור של הפקר וגשמים שלא קנו שביתה ביה"ש, קונים שביתה באמצע שבת, ומשום כך דינם כרגלי הממלא קצת.

ביאור שאין שביתה באמצע שבת

אמנם יש לציין הבנת המהרש"א בדעת תוס' דאין שביתה באמצע שבת קצת, ולדבריו צ"ע מ"ט דינם כרגלי הממלא.

שיטת תוס' דאין חילוק בין "כרגלי הממלא" ל"כרגלי כל אדם", דהכל אחד. וז"ל בד"ה ביום טוב הרי הן כרגלי כל אדם "פ"י כאותו שיזכה בהן ראשון, ואם נתנן לאחר הרי הן כרגלי הראשון".

ביאור דיש שביתה באמצע שבת

ולכאורה ההבנה בדבריו היא כמבואר בתוס' (ד"ה ליקנו) "שגם בין השמשות בשעת קניית שביתה היו למעלה מ' ולא קנו שביתה בשום מקום, ולכך כשבאו בתוך י'

✽ הערות והוספות ✽

^{קצ} כדוגמת קנין מכאן ולאחר ל' יום.

^{קכ} הרמב"ן הוכיח את שיטתו דיש שביתה באמצע שבת, מהא דבור של הפקר לרבנן דינו כרגלי הממלא.

^{קכ} והנה בשלמא בור של הפקר אלי' דרבנן, לא קונה שביתה [דחפצי הפקר לא קונים שביתה] עד שיזכה בהם הממלא ונגרר אחריהם, אבל גשמים שירדו ביו"ט תיקשי לריב"ג מדוע לא קונים שביתה מיד כשיורדים למטה. וכתב הרמב"ן (מג.) "כיון שאין קנין שביתה להם אלא באמצע היום, ברשות הזוכה בהם הן קונין אותה, ואין שעת נפילתן אוסרתן על הזוכה בהם, אבל מ"מ שביתה יש להם ברשות הממלא". וכבר תמה הגרא"ז דאינו מובן, דהא נפלו קודם שיזכה בהם הממלא, ומ"ט אין שעת נפילתם אוסרתם. וכתב לפרש בכונת הרמב"ן "דביה"ש כיון ששבתו ביחד עם הזוכים בהם, קנו לעצמם, דהא יכלו הזוכים לערב להם, אבל באמצע היום כיון דהזוכים כבר קנו שביתה אינו בדין שיהיו נאסרין על הזוכים". ועד"ז כתב המהרש"ל (כאן) "מאחר שלא קנה הגשמים הצריכין לאדם שביתה ביה"ש, א"כ כל אדם שקנה שביתה ביה"ש קודם להן והוליקן עמו למקום עירובו, שהוא קולא להן ועדיף מקניית שביתה".

^{קכ} והא דכשבאו בתוך י' מהלכים אלפיים אמה, פירש "ראו את העיר מרחוק על הים, והיה דעתם לקנות שביתה בעיר כמ"ש התוס'

דלא יכולים לקנות שביתה עצמית בשבת, מ"מ יכולים לקנות שביתה בצורה של "גרירה", ולכן גם באמצע שבת קונים שביתה כרגלי הממלא.

ולביאור זה, "גרירה" אינו סתם דין שנגררים, אלא הוא "קנין שביתה", ומה"ט גם אחרי שנתנם במתנה לאחר לא משתנה דינם, דאחרי שנקבע שביתתם שוב לא משתנה.

וא"א לפרש כמו רש"י בביצה דהוא מדין ברירה, דבשלמא בבור של הפקר שייך ברירה, אבל בגשמים שירדו ביו"ט ונהרות המושכין לא שייך ברירה לקנות בביה"ש, שלא היו ראויין לשביתה באותו זמן^{קע}.

ונראה לחלק דמש"כ המהרש"א בדעת תוס' דאין שביתה באמצע שבת, היינו דוקא "שביתה עצמית", דאדם קונה שביתה רק ע"י שביתה עצמית. אבל ביחס לכלים, נהי

שיטת הרשב"א

והקשו הקר"א והגאו"י דדבריו צ"ע, דהרי ס"ל דגם גשמים ונהרות המושכים דינם כרגלי הממלא, אפילו שלא שייך בהם ברירה [דלא היו ראויים לקנות בביה"ש], וא"כ מ"ט ביאר בבור של הפקר דקנו כרגלי הממלא מטעם ברירה, הרי גם בלי ברירה דינם כן.

מהלך א'

יש שכתבו לפרש לפי מה שהתבאר לעיל [בש"י רש"י] ד"ברירה" כאן אינו ברירה גמורה של ממונות, אלא זה סברה שעומד לשימוש האדם, ועוד הוספנו לפרש שזה לא חל למפרע מביה"ש, אלא חל בביה"ש קנין לאחר זמן. דיתכן לפרש דברירה זו שייכת גם בגשמים ונהרות המושכין, שחלה שביתה בביה"ש רק שעדיין אינה מסוימת עד אמצע

הרשב"א מפרש כמו תוס' דהכל דין אחד "כרגלי הממלא", אמנם לא מטעמייהו, אלא מבאר הא דבור של הפקר דינו כרגלי הממלא "פי' כרגלי הממלא לצורך עצמו, ואפילו נתנן לאחר מיכן הרי הן כרגלי הראשון שמילא לעצמו, דכיון שהן לא קנו שביתה ואינן לדעת עצמן וכמו שכתבתי למעלה הרי זה שמילא מהן ראשונה כבעלים, דיש ברירה והוברר הדבר דלדידיה נינהו והרי הן כרגליו".

ומוסיף לפרש עוד "והא דקתני נמי ירדו ביום טוב הרי הן כרגלי כל אדם, ונתיא נהרות המושכין ומעינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם, כרגלי כל אדם הממלא מהן קאמר".

✧ הערות והוספות ✧

לעיל (מג: ד"ה מותרין), וא"כ אי אין תחומין למעלה מ"י, הרי העיר לא היה חוץ מתחומן ושפיר קנו לכל רוח, דומה ממש לעיר ולאילן ששנינו דכשבא לשם קונה שם שביתה, שקונים לו כבר בין השמשות", [וכישוב זה כתב הרמב"ן (מג.) בתירוץ שני].

^{קע} וע"ע מש"כ בביאור שיטת הרשב"א (במהלך א') שיש כן צד לפרש דמהני "ברירה" גם בגשמים ונהרות המושכין. אמנם הוא מחדש.

וא"ש דמה"ט גשמים ונהרות המושכין דינם כרגלי הממלא, משום דשפיר יכולים לקנות שביתה באמצע שבת. משא"כ בור של הפקר שהיה במקום הראוי לקנות בביה"ש^פ, א"כ דינו שלא יכול לקנות שביתה בשבת, ולכן הוצרך לפרש דהא דדינו כרגלי הממלא היינו מדין ברירה, דקנה שביתה ביה"ש.

ואם תקשי איך יתכן שגשמים ונהרות המושכין קונים שביתה באמצע שבת, הרי הרשב"א כתב (ד"ה ביו"ט) "דשאני אדם שהוא לדעת עצמו וכו' משא"כ במים דכיון שאינן לדעתן", והיינו דדוקא אדם שיש לו דעת ביה"ש יכול לקנות שביתה באמצע שבת.

התשובה היא ששם הרשב"א הקשה מ"ט גשמים לא קונים שביתה עצמית "בירידתם לקרקע", ובזה חילק דאין להם דעת. אבל עדיין שייך בהם קנין "כרגלי הממלא", דבזה איכא "דעת" הממלא דמהני ליה לקנות באמצע שבת^{פא}.

שבת. אמנם הוא מחודש לומר שחל קנין בביה"ש כשלא היו ראויים בכלל לקנות באותו הזמן.

מהלך ב'

וביותר נראה לבאר דהוא רשב"א לשיטתו, שהקשה (ד"ה ביו"ט) מ"ט דין גשמים כרגלי כל אדם [פי' כרגלי הממלא], הרי היה צריך להיות דינם שלא יזונו ממקומן כמו ישן. ותירץ "דשאני התם דכיון שהוא במקום הראוי לקנות שביתה והוא אינו ראוי לקנות שביתה שוב אינו קונה וכו' אבל במים כיון שאינן בין השמשות במקום הראוי לקנות שם שביתה וכו'".

והיינו דחילק דמי שהיה במקום הראוי לקנות ולא קנה, שוב אינו יכול לקנות שביתה באמצע שבת^{פב}, ומבואר בדבריו דגשמים ונהרות המושכין נחשבים שלא היו במקום הראוי לקנות שביתה ביה"ש^{פט}, ולכן יכולים לקנות באמצע שבת.

✽ הערות והוספות ✽

^{קע} וכ"כ בעבוה"ק (ש"ה ס"ג) "אימתי אדם קונה שביתה בכניסת בין השמשות ואין אדם קונה שביתה לאחר בין השמשות. במה דברים אמורים בשהיה במקום הראוי לקנות שביתה, אבל אם היה כל בין השמשות במקום שאינו ראוי לקנות שם שביתה, הרי זה קונה שביתה אפילו לאחר שחשכה אם יגיע למקום הראוי לקנות שביתה".

^{קט} לטעם שגשמים לא קונים שביתה משום שהיו למעלה מ', פשיטא דנחשב שלא היו במקום הראוי. אמנם יש עוד טעם דלא קונים שביתה, והוא משום דניידא (נהרות המושכין), וע"כ ס"ל לרשב"א דגם לטעם זה נחשבים שלא היו במקום הראוי לקנות שביתה, והיינו דס"ל שזה חיסרון במהותם ולא רק חיסרון היכ"ת. ופליגי בזה, דהגמ' אומרת במעשה דר"ג דאם יש תחומין למעלה מ' והיו ביה"ש חוץ לתחום, אסור להם לירד מהספינה בשבת, ושואלים הראשונים (מג). דמאחר והספינה נוסעת בביה"ש וניידי לא קונה שביתה [כמו נהרות המושכין]. שפיר יכולים לירד ביבשה בשבת. ומתריך הר"ן ד"אי אמרי' יש תחומין (למעלה מ'), כיון שהיו במקום הראוי לקנות שם שביתה אע"פ שלא קנו אותה לא יזונו ממקומן", והיינו דניידי נחשב מקום הראוי לקנות שביתה, ולכן שוב לא יכולים לקנות שביתה בשבת ולא יזונו ממקומן. **והרשב"א** מתריך דלעולם הספינה עמדה כל הביה"ש, דאילו ניידא שפיר היו יכולים לקנות שביתה בירידתם באמצע שבת, וזה לשיטתו דניידא נחשב שהיו במקום שאינו ראוי לקנות שביתה.

^{קפ} הטעם דנחשב שהיה במקום הראוי לקנות שביתה, הוא עפ"י המבואר לעיל דגם לפי רבנן יש לכלים שביתה עצמית אלא שחסר להם דעת, ולכן נחשב שהיו במקום הראוי. [משא"כ לפי הצד דלפי רבנן אין לכלים שביתה עצמית, אז ברור דנחשב דלא היו במקום הראוי לקנות שביתה].

^{קפא} בביאור הגדרת ה"דעת" הנצרכת לפי הרשב"א, עיין לעיל סי' יג'.

שיטת הר"ן

במקום הראוי לקנות וממילא לא יוכלו לקנות בשבת.

וע"כ טעמו [כמש"כ לעיל בביאור דעת תוס' עפ"י המהרש"א] דהא דאין שביתה באמצע שבת היינו דוקא ביחס לשביתה עצמית, אבל עדיין שייך שביתה של "גרירה", ומה"ט בור של הפקר וגשמים קונים שביתה כרגלי הממלא באמצע שבת.

הר"ן מפרש ג"כ כמו תוס' והרשב"א דהכל דין אחד, אמנם לא יכל לפרש כטעמייהו: דהנה כתוס' לא יכל לפרש, משום דסבירא ליה דמי שהיה במקום הראוי לקנות שביתה ולא קנה, שוב לא קונה שביתה באמצע שבת. וכהרשב"א נמי לא יכל לפרש משום דסבירא ליה (דף מג. הובא בהערה) דנהרות המושכין נחשב שהיו

שיטת הראב"ד

בו מן ההפקר אלא בחלוקת השותפין וכיוצא בזה".

אלא מפרש הראב"ד ד"עכשיו שיש להם בעלים הכניסום בכלל נכסיו, וכשנתנן לאחר הרי הם ג"כ בכלל נכסיו של שני". וצ"ב כוונת דבריו.

ביאור איך יתכן ששביתה משתנה באמצע שבת

ובביאור דבריו נאמרו ב' מהלכים:

ר' אריה ליב (סי פח') מפרש עפ"י מה שהתבאר בהקדמה דלעולם גם לפי רבנן יש לכלים שביתה עצמית [דהבעלים מפעילים את הדעת ואז הכלים קונים מצד עצמם]. ולכן כלים שיש להם בעלים ביה"ש, קונים שביתה עצמית ושוב לא משתנה באמצע שבת. אבל כלים שלא היו להם בעלים ביה"ש, כשבאים לקנות שביתה באמצע שבת, אין שביתה באמצע שבת לקנות שביתה עצמית. אבל יש שביתה באמצע שבת "ליגרר" אחרי בעלים.

שיטת הראב"ד ב"כרגלי הממלא"

הראב"ד (מובא ברשב"א ועוד) מפרש בור של הפקר כרגלי הממלא "כרגלי הממלא דקתני היינו דוקא בעודן שלו ולא נתנן לאחר, הא נתנן לאחר הרי הן כרגלי האחר".

וכבר הקשו הראשונים דממ"נ, אם אין שביתה באמצע שבת אז לא קנו שביתה בכלל, ומותר לטלטלן מחוץ לרגלי הממלא אפילו אם לא נתנן במתנה [כמו גשמים לשיטתו, כדלהלן]. ואם יש שביתה באמצע שבת ו"קנו שביתה כלל ביד הממלא, היאך נתבטלה אותה שביתה באמצע יום טוב וקנו שביתה אחרת, הא לא אפשר".

והנה זה ודאי יקשה אם נימא דקונה שביתה משום "ברירה", דיקבע דינו כרגלי הממלא ולא יוכל להשתנות, כמו כל שביתה בביה"ש שלא משתנה. אכן כבר כתב הראב"ד (מובא ברשב"א בסו"ד) דלא שייך כאן דין ברירה, "דלא שייך ברירה במה שאדם זוכה

ביאור החילוק בין בור של הפקר לבין גשמים ונהרות המושכין

יל"ע מ"ש בור של הפקר שקונה שבתה כרגלי הממלא, מגשמים ונהרות המושכין שלא קונים שבתה בכלל.

רש"י בביצה (לט.) פירש טעם החילוק, דבבור של הפקר יש ברירה. אמנם כבר התבאר דהראב"ד חולק על טעם זה, ולשיטתו צ"ע מה החילוק.

ופירש הראב"ד "טעמא דמילתא דגשמים שירדו ביום טוב ונהרות המושכין שלא היו נוחין בין השמשות אינן ראויין לקנות שבתה כלל, ואפילו יש להם בעלים, דלא עדיפי מימיו של אדם מגופו והרי גופו אלו היה מהלך בין השמשות לא קנה שבתה כלל, וכיון שכן אף נכסיו כן. אבל בור של הפקר שהיו ראויין לקנות שבתה שהרי נוחין הן אלא שאין להם עכשיו בעלים, כיון דמילא מהן זה הרי הן כנכסיו".

ביאור סברת הראב"ד דמי שהיה ראוי לקנות בביה"ש קונה באמצע שבת

והנה סברת הראב"ד היא ממש היפך סברת הראשונים שחילקו דאם היה במקום הראוי לקנות שבתה בביה"ש ולא קנה, שוב לא יקנה באמצע שבת, דהיא סברה של הפקעה. והיינו דהראשונים סברו דשפיר קונים שבתה באמצע שבת, אלא דאם הפקיע את עצמו משבתה שוב לא קונה.

ומאחר והשביתה כאן היא שבתה של "גרירה", פשוט שמתי שנתנן לאחר הרי עובר להיות דינן כרגלי השניקפב.

וברמב"ן (מג.) מבואר מהלך אחר, דמפרש [עפ"י גירסת הגרא"ז] "דשביתה דאמצע היום לא אלימא, ושבתה שביד השני מבטלת שבתה הקודמת כיון שלא היתה כאן שבתה דתחלת היום"^{קפב}.

והיינו דלעולם קונה שבתה באמצע שבת, אלא דהיא שבתה חלשה יותר, ולכן משתנה. ואפשר לפרש עפ"י מש"כ האבן העזר (כאן) דשביתה שחלה בביה"ש לא משתנה כמו מגו דאתקצאי, משא"כ שבתה שחלה באמצע שבת משתנה "דומה למה שאמרו אין מוקצה לחצי שבת".

שיטת הראב"ד ברגלי כל אדם

עוד כתב "גבי גשמים שירדו ביום טוב ומעינות הנובעין דקתני הרי הן כרגלי כל אדם, היינו כרגלי כל אדם ממש שאפילו מילא מהן ראובן הרי שמעון יכול להוליכם כרגליו ואפי' הן ברשותו של ראובן".

ומבואר בדעת הראב"ד דגשמים ונהרות המושכין לא קונים שבתה כלל, ומה"ט אין להם שום דין ושום הגבלה [והא דאין להם דין ד"א, יתבאר להלן סי' יט']. משא"כ בור של הפקר שכן קונה שבתה לכן דינו כרגלי הממלא, ורק אם נתנן במתנה לאחר עובר להיות דינו כרגלי השני.

✽ הערות והוספות ✽

^{קפב} ואין זה סתם דין שנגרר אחרי כל אדם, אלא זה דין "שביתה" שחלה באמצע שבת, ושביתה זו היא שבתה אצל "בעלים", ולכן רק אם נתנן במתנה לאחר נגררים אחרי בעלים אחרים.

^{קפב} ואין כוונתו כמו רא"ל, דהרמב"ן שם איירי בשיטת תוס', ולמד בשיטתם שיש שבתה גמורה באמצע שבת.

יכולה להשתנות, משא"כ כאן שלא קנו שביתה ביה"ש במקום מסוים, דהחלות תחול באמצע שבת, אז החלות יכולה להשתנות לפי המצב ולעבור ממקום למקום.

אבל לפי הביאור של רא"ל ששביתה של גרירה חלה באמצע שבת, א"כ מה זה שייך לאם היה ראוי בביה"ש. וצ"ע.

קושיא על הראב"ד ממעשה שבאו מפלנדרסין

אמנם בגוף דברי הראב"ד צ"ע, דבשלמא נהרות המושכין וכן גשמים לפי הטעם של "ניידא", י"ל דלא קונה שביתה בשבת, אבל גשמים לפי הטעם שאין תחומין למעלה מי', צ"ע איך יתכן לומר שמי שהיה למעלה מי' הוא מופקע משביתה ולא קונה בשבת, הרי הגמ' (מג. לגבי מעשה שבאו מפלנדרסין) אומרת דאם אין תחומין למעלה מי', כי לא היו בתוך התחום נמי מותרים הם לירד, ולמדו הראשונים שמותרים לילך וללכת אלפיים אמה, ואילו לראב"ד שמי שנמצא למעלה מי' ביה"ש לא יכול לקנות שביתה בשבת, איך מותרים לילך.

וצ"ל או דס"ל כמו התירוצים הראשונים של הרמב"ן (שם) שנגררים אחרי העיר או דדעתם ליבשה, וקנו שביתה ביה"ש. או דס"ל כמו תור"פ (שם) דבאמת לא קונים שביתה

משא"כ הראב"ד סבר דלא קונים שביתה באמצע שבת, אלא דאם היה ראוי לקנות שביתה בביה"ש, הרי זה נחשב כאילו כבר התחיל לקנות מתחילת שבת.

וכן נראה ברמב"ן (מג.) שפירש [אחרי שהביא את שיטת הראב"ד^{קפ"ד}] ד"ממקום שהגיע בו למטה מעשרה, משם מודדין לו אלפים אמה שזכה בהן מע"ש, ואין למעלה מי' שהיה שם ביה"ש מפסיד ממנו שביתה שהיא ראויה לו ועתידה לבא אצלו בשבת".

והיינו דודאי "קנין" שביתה הוא רק בביה"ש, אלא ד"חלות" הקנין שביתה שחל בביה"ש יחול במקום שיגיע באמצע שבת, ו"משם מודדין לו אלפים אמה שזכה בהן מע"ש".

וא"ש דזה שייך דוקא במי שהיה ראוי לקנות שביתה ביה"ש, ובור של הפקר נחשב שהיה ראוי לקנות שביתה (כמבו' בהקדמה דיש להם שביתה עצמית ורק חסר דעת בעלים)^{קפ"ה}. משא"כ גשמים ונהרות המושכין שלא היו ראויים לקנות שביתה בביה"ש^{קפ"ו}, לא חל קנין ושוב לא קונים באמצע שבת.

אמנם יש לציין דביאור זה מובן לפי מה שלמד הרמב"ן בראב"ד דשביתה כרגלי הממלא משתנה בשבת משום שהיא שביתה חלשה, דיש לפרש דדוקא שביתת ביה"ש שהיא שביתה גמורה במקומו לא

✧ הערות והוספות ✧

^{קפ"ב} משמעות דברי הרמב"ן שם דביאור זה הוא המשך למה שהביא את דעת הראב"ד, דדברי הראב"ד מתפרשים לפי זה, וכן הוא מבואר בדברי הגרא"ז שם.

^{קפ"ה} ואל תקשי דא"כ גם ישן יקנה שביתה דגם הוא היה ראוי ורק חסר לו את ה"דעת", דיש לחלק דישן גרע שאין לו דעת כלל, משא"כ כלי הפקר שיש את דעת בעלים בעולם רק שעדיין לא זכו בהם. ואכתי צ"ב.

^{קפ"ו} וכפי שהזכרנו לעיל בדעת הרשב"א דניידא נחשב שלא היה במקום הראוי לשביתה, שזה חיסרון בעצם [והר"ן חולק].

בשבת, ומה"ט מותרים לירד מהספינה וללכת

בלי הגבלה קפ"ז.

✽- הערות והוספות -✽

קפ"ז ועי' לעיל סי' יג' שהבאנו דהתור"פ שואל לפי דבריו מ"ש ישן שאסור לזוז מד' אמותיו, הרי מי שלא קונה שביתה מותר לילך בלי הגבלה. ומתוך שאני ישן שהיה במקום הראוי לקנות שביתה בבית"ש. וכתבנו לבאר בכוונת דבריו דמי שהיה במקום הראוי לשביתה בכניסת שבת, הרי הוא נכנס לפרשת תחומין, והרי הוא צריך לקנות שביתה, ועד כמה שלא מצליח לקנות אלפיים אמה הרי הוא קונה ד"א, משא"כ מי שהיה במקום שאינו ראוי בכניסת שבת, הרי הוא מופקע מתחומין ומותר לילך בלי הגבלה. ועוד יש ליישב [בראב"ד לפי הצד דס"ל כמו תור"פ] דס"ל כמו ריו"נ (לפי ביאור אחד שהובא לעיל סי' יז') דהא דישן אסור לצאת מד' אמותיו הוא קנס שהיה לו לפרש שביתתו לפני שהלך לישון, וקנס זה לא שייך בבא בספינה. וע"ע להלן (סי' יט') בביאור שי' הראב"ד [מדוע אין לכלים דין ד"א], דיהיה נפ"מ בין ב' ההבנות האלו.

סימן יט'

דין ד' אמות בכלים שלא קנו שביתה

ביאור הא דבבור של הפקר לפי רבנן לא חל דין ד' אמות

את המים בלי לזכות בהם לטלטלם מחוץ לד"א], והא דדינן באלפיים אחרי שזוכה בהם, היינו משום דדין ד"א נקבע רק לזמן שאין לו אלפיים אמה, וברגע שזוכה בו בעלים ומקבל שביתה אלפיים מתבטל הדין ד"א^{קפח}.

שיטת הראשונים שלפני שזכה במים מותר לטלטלם בלי הגבלה

אמנם אכתי יקשה מהמבואר בתוס' צו: ודעימי' (רשב"א כאן ד"ה ומיהו, וריטב"א שם) דכל זמן שלא נתכוין לזכות בהם בהגבהתו, מותר לטלטלן אפילו מחוץ לאלפיים אמה. מבואר דלא חל על המים דין ד"א בכלל, וצ"ע בטעם הדבר.

הצעה לתלות דין זה במח' ריב"נ ורבנן

והיה מקום לחלק דבאמת דין זה תלוי במח' ריב"נ ורבנן, דלפי ריב"נ דכלי הפקר קונים שביתה, ה"ה דקונים ד"א ואסור להזיזם ממקומם, אבל לפי רבנן נהי דשייך דין ד"א בכלים, מ"מ הוא דוקא כשיש להם דעת, כגון כשזכו בהם בעלים, אבל כל זמן שהם מוגדרים חפצי הפקר, כמו שלא קונים אלפיים אמה כך לא קונים ד"א.

בור של הפקר לפי רבנן דינו כרגלי הממלא

הגמ' דף מה: מביאה מח' ריב"נ ורבנן אם חפצי הפקר קונים שביתה, ולפי רבנן שלא קונים שביתה, לכן בור של הפקר דינו כרגלי הממלא.

ויל"ע מאחר ובביה"ש לא קנו שביתה [משום שהיו של הפקר] כבר נקבע דין ד"א על המים, ואיך חוזר להיות דינם כרגלי הממלא.

ואין לדחות ולומר דפרשת "שבו איש תחתיו" של ד"א לא נאמרה בכלים אלא רק ב"איש", ובאמת לא נקבע דין ד"א על המים. דהרי סוגיא ערוכה היא בדף מא: בפירות שיצאו חוץ לתחום דיש להם דין ד"א.

וא"ת שיש לחלק בין ד"א של יוצא חוץ לתחום לבין ד"א של שביתה. אכתי יש להוכיח דהרשב"א והר"ן הקשו מ"ט אין הדין בגשמים שלא יזוזו ממקומם, דחזי' דהוה פשיטא להו ששייך דין ד"א בכלים.

ולכאורה היה מקום ליישב, דאנה"נ נקבע למים דין ד"א [ואסור למי שמילא

✽ הערות והוספות ✽

^{קפח} ולכאורה הוא דלא כהרמב"ן שכתב בישן שלא קונה אלפיים משום שכבר קנה ד"א, דחזי' דד"א ואלפיים סתרי אהדדי.

ומה שהראשונים שאלו דגם בגשמים יהיה דין שלא יזונו ממקומם, צ"ל שהקשו כן אליבא דריב"נ, אבל לפי רבנן לא קשה, דאין לכלים דין ד"א.

אמנם אין זה נראה, דהרי הגמרא דימתה כלי הפקר לישן, ומשמע דדומים לגמרי, דאילו היה מקום לחלק כנ"ל דחפצי הפקר גריעי לא היתה הגמרא מדמה אותם מעיקרא.

אלא נראה דהרשב"א עצמו מתייחס לשאלה הזאת ומיישב את הדברים, כדלהלן.

ולמרות שישן כן קונה ד"א לפי רבנן [כמבואר ברמב"ן (מג.) שקונה את הד"א בזמן השינה, למרות שבזמן השינה הרי הוא דומה לכלי הפקר], היה מקום לחלק דשאני ישן שהוא בר שבייתה משא"כ כלים דלאו ברי שבייתה כלל קפ"ט.

וממילא א"ש סוגיא דדף צז: שאמרו דר"י כרבנן ולכן מותר להוליך החבית בכל מקום, דאין לכלים דין ד"א אלי' דרבנן, ואחרי שזוכה בהם בעלים, שפיר נגררים אחרי הבעלים ומקבלים דין אלפיים אמה, דלא היה כאן דין ד"א במים.

ביאור דברי הרשב"א בענין גשמים שאין להם דין ד' אמות

אבל הרשב"א בתירוצו מוסיף עוד סברה, וז"ל "דשאני התם (ישן) דכיון שהוא במקום הראוי לקנות שבייתה והוא אינו ראוי לקנות שבייתה שוב אינו קונה וכיון שאינו קונה אף הוא אינו נגרר אחר אחרים שהוא לדעתו הוא עומד, אבל במים כיון שאינן בין השמשות במקום הראוי לקנות שם שבייתה ולא קנה בין השמשות, הרי הם נגררים ביום טוב אחר אחרים והרי הן כרגלי כל אדם".

ודבריו צ"ב, מדוע הזכיר ב' סברות, דישן היה במקום הראוי בביה"ש, וגם שישן עומד לדעת עצמו ולא נגרר.

קושית הראשונים מ"ט לא אמרי' בגשמים שלא יזונו ממקומם, כמו ישן

הרשב"א (ד"ה ביו"ט) והר"ן שואלים מ"ט גשמים שירדו ביו"ט לא אמרי' שיהיה דינם שלא יזונו ממקומם, כמו ישן.

תירוץ הר"ן והרשב"א

וכתב הר"ן ליישב דדוקא ישן דינו ד"א משום שלא יכול ליגרר, משא"כ גשמים שנגררים אחרי אחרים, לכן דינם כרגלי הממלא. ולפי הר"ן אכתי יקשה מדוע בינתיים לא נקבע דין ד"א על המים.

✪ הערות והוספות ✪

קפ"ט לעיל (סי' יד' ויח') הזכרנו דלפי ההלכה דקיי"ל כרבנן בחפצי הפקר וכריב"נ בישן, ופירשו רש"י ודעימי' טעמא משום הואיל וניעור קנה, לפי ביאור הדבר"י הרי מתבאר שזהו החילוק ביניהם, דישן הוא בר שבייתה משא"כ כלים. וכך יש לחלק דמה"ט אין לכלים דין ד"א. אמנם כבר הזכרנו דהפשטות אינה כן, אלא שזה חילוק ב"דעת". וביותר לרמב"ן שלמד גם להלכה דאין סברה של "הואיל וניעור קנה". אלא דמ"מ יש לחלק כן, דנהי דביסוד הדברים חפצי הפקר וישן שוים שאין להם דעת, מ"מ יש חילוק דאדם שייך לפרשת תחומין ורק קרה מקרה שישן, לכן דינו בד"א, משא"כ כלים שמצד עצמם לא שייכים לפרשת תחומין [אלא רק ע"י דעת אחרים], נמצא שהחוסר דעת שלהם הוא סיבה להפקיע אותם מפרשת תחומין ולכן אין בהם דין ד"א.

עצמו ואינו נגרר, אז לא הולך לקנות שביתה ולכן מקבל דין ד"א, משא"כ גשמים שעומדים ליגרר אחרי הזוכה בהם [ואז יהיה להם דין שביתה כרגלי הממלא], משום כך גם בינתיים לא נקבע להם דין ד"א, אלא מותר להוליכם בלא הגבלה.

ועוד צ"ע, דהרי התבאר לעיל (סי' יח') דהרשב"א נזקק בבור של הפקר לטעם של "ברירה", והיינו דדין כרגלי הממלא אינו דין "גרירה" אלא שביתה גמורה. וא"כ מדוע נקט כאן טעם שגשמים כרגלי הממלא משום "גרירה"קכ.

ישוב קושיין לפי הרשב"א

וזה גם הביאור לפי רבנן בבור של הפקר שאין להם דין ד"א בינתיים, משום שעומדים ליגרר אחרי הזוכה בהם ולקנות שביתה אלפיים, לכן לא חל בהם דין ד"א.

וביותר שמעתי לדייק דהרשב"א מתיחס להדיא לשאלה הזאת, דהנה הרשב"א

(ד"ה ושל עולי בבל) כותב דבור של הפקר כרגלי הממלא "דכיון שהן לא קנו שביתה ואינן לדעת עצמן וכמו שכתבתי למעלה", והיינו מש"כ למעלה דאין להם דין ד"א משום שאינן לדעת עצמןקכ. וצ"ע דתיפול שאין להן דין ד"א משום "ברירה" [דהרי הרשב"א מפרש שם דבור של הפקר כרגלי הממלא משום ברירה].

אלא י"ל דכוונתו לשאלה מדוע לא נקבע להם דין ד"א לפני שזכה בהם הממלא, ועל זה אמר דכיון שאינן לדעת עצמן אלא

ביאור דברי הרשב"א

ויש לבאר דהוקשה לרשב"א ב' קושיות, א. שיהיה לגשמים דין ד"א, ולא כרגלי הממלא. ב. גם לפני שזכה בו הממלא יהיה דינו בד"א [רשב"א לשיטתו (בד"ה ומיהו) דס"ל דלפני שזכה בהם מותר לטלטלם בלי הגבלה].

ותירץ על השאלה הראשונה הטעם שגשמים קונים שביתה כרגלי הממלא משום שלא היו במקום הראוי ביה"ש, ולכן קונים שביתה בשבת, משא"כ ישן שלא יכול לקנות שביתה בשבתקכא.

ועל השאלה השניה שמ"מ בינתיים יהיה דינם בד"א. על זה תורף תירוצו הוא דדין שבו איש תחתיו נאמר על מי שיצא מחוץ לתחום ואין לו אפשרות לקנות תחום אלפיים, אבל מי שעומד לקנות תחום אלפיים, אין בו דין ד"א בינתיים. וזמש"כ דאדם שעומד לדעת

❦ הערות והוספות ❦

קכ אבל בר"ן לשיטתו א"ש, כפי שהתבאר לעיל (סי' יח') שלמד דדין כרגלי הממלא הוא דין גרירה.

קכא הא דישן לא קונה שביתה בשבת, היינו משום שהיה במקום הראוי לקנות שביתה בביה"ש. אמנם ברשב"א (בתחילת דבריו) מוזכרת עוד סברה דמי שאין לו דעת בביה"ש לא יכול לקנות שביתה בשבת, ולכאוי זה סברה גם שישן לא יקנה שביתה. ועי' מש"כ בזה לעיל סי' יג' (בהערות) מדוע הרשב"א נקט ב' טעמים.

קכב ואין לפרש דכוונתו למש"כ בריש דבריו (ד"ה ביו"ט) לחלק בין ספינה שקונה שביתה בירידתו מגשמים שלא קונים שביתה בירידתם "דשאני אדם שהוא לדעת עצמו ודעתו עכשיו לקנות שביתה במקום שיגיע שם אפילו לאחר בין השמשות, מה שאין כן במים דכיון שאינן לדעתן ואינן במקום הראוי לקנות שביתה בין השמשות שוב אינן קונים שביתה". כלומר דהטעם שלא קונים שביתה משום דגשמים אין להם "דעת" בביה"ש. דזה אינו, דכאן מבור' בגמ' הטעם של בור של הפקר אלי' דרבנן דלא קונה משום דחפצי הפקר לא קונים שביתה כמו ישן, ולא היה צריך לפרש משום שאין להם דעת בביה"ש.

עומדים ליגרר ולקנות שביתה, משום כך לא

נקבע בהם דין ד"א בינתיים.

שיטת רש"י והראב"ד דגשמים נהרות המושכין אין להם דין ד' אמות

שיטת רש"י והראב"ד בגשמים ונהרות המושכין שכל אחד יכול להוליכן כרגליו וכמו"כ יש להקשות לפי פשוט דברי רש"י דגשמים לא קונים שביתה ולכן אין להם שום דין, וכן הוא להדיא בראב"ד "אפילו מילא מהן ראובן הרי שמעון יכול להוליכם כרגליו ואפי' הן ברשותו של ראובן" (הובאו דבריהם לעיל סי' יח') דמבואר דלא נקבע להם דין ד"א. ולא שייך כאן החילוק בין רבנן לריב"נ, דהגמ' מעמידה ברייתא זו כריב"נ. וכמו"כ לא שייך התירוץ עפ"י הרשב"א, דכאן המים לא הולכים ליגרר ולקנות שביתה, דס"ל דאין להם שביתה בשבת. וצ"ע מדוע שלא יהיה דין ד"א.

שיטת תור"פ ור' יהונתן בענין ד' אמות למי שלא קנה שביתה

שיטת תור"פ (מג.) דמי שלא קנה שביתה באמת מותר לילך ללא הגבלה, ואין דין ד"א.

וכן שיטת ריו"נ שפירש דדין ד"א של ישן הוא קנס²³⁷, אבל מעיקר הדין מי שאין לו שביתה אין לו הגבלת מקום, ומשום כך בחפצי הפקר שלא שייך קנס אין דין ד"א.

ואם נימא ברש"י ובראב"ד כשיטתם, א"ש שלא נקבע דין ד"א על המים, דאין

הזכרנו את השאלה מ"ט בור של הפקר אלי' דרבנן לא קונה שביתה. והצענו לחלק בין ריב"נ לרבנן, ובסוף כתבנו ליישב עפ"י הרשב"א דהעומד לזכות בתחום אין לו דין ד"א.

דברי הרמב"ן

אמנם אכתי יש להקשות על דברי הרמב"ן (מג.) שמוכיח דיש שביתה באמצע שבת, מהא דדינם כרגלי הממלא "ולא אמרינן אין להם שביתה לאלו אבל כל אחד ואחד יוליך אותן כרגליו", דחזי' להדיא דאילו אין שביתה באמצע שבת, היה הדין שכל אחד יכול להוליכם כרגליו, ולא היה מוגבל רק לרגלי הממלא. וצ"ע מדוע לא יקבע להם דין ד"א.

וכאן לא שייך לחלק בין ריב"נ לרבנן [ולחלק בין ישן לכלים דלאו בני דעת], כי זה שייך דוקא בכלים בזמן שאין להם בעלים, אבל אחרי שזכה בהם הממלא הרי יש להם דעת ומדוע אין להם דין ד"א.

ואת התירוץ עפ"י הרשב"א ג"כ לא שייך, דהרשב"א איירי דוקא בעומד ליגרר ולקנות תחום, אבל הרמב"ן איירי לצד דאין שביתה באמצע שבת ולא יקנו שביתה בשבת, ותיקשי מדוע אין להם דין ד"א.

✽ הערות והוספות ✽

²³⁷ כן הוא לפי הביאור שכתבנו לעיל (סי' יז) דדברי ריו"נ קאי על ענין ד' אמות.

כזאת הלכה שמי שלא קונה שביתה מקבל דין ד"א.

אלא דיש לעיין מדוע לישן יש דין ד"א. ויש בזה ב' מהלכים. ריו"נ מפרש שהוא קנס שקנסו ישן שהיה לו לתת אל לבו שמא ישן בביה"ש. ותור"פ מפרש שאני ישן שהיה במקום הראוי לקנות שביתה בביה"ש. וכתבנו לבאר (סי' יג') בכוונת דבריו דמי שהיה במקום הראוי לשביתה בכניסת שבת, הרי הוא נכנס לפרשת תחומין, והרי הוא צריך לקנות שביתה, ועד כמה שלא מצליח לקנות אלפיים אמה הרי הוא קונה ד"א, משא"כ מי שהיה במקום שאינו ראוי בכניסת שבת, הרי הוא מופקע מתחומין ומותר לילך בלי הגבלה.

ובשלמא אם נפרש כמו ריו"נ, א"ש גם בור של הפקר אלי' דרבנן דלא נקבע דין ד"א, דלא שייך קנס על מים. אבל לפי תור"פ אכתי יקשה דבור של הפקר היה במקום הראוי לקנות שביתה בביה"ש, ועד כמה שלא מצליח לקנות אלפיים אמה הרי הוא קונה ד"א, ושוב צ"ע מהראשונים שכתבו דכל זמן שלא זכו במים מותר להוליכם ללא הגבלה [ונצטרך לישב כמו התירוצים הנ"ל].

אמנם בעיקר הדבר, הפשטות היא דלא כדבריהם אלא כל מי שאין לו אלפיים הרי הוא בפרשת "שבו איש תחתיו", ואכתי צ"ע שי' רש"י וראב"ד.

ביאור חדש בדין "כרגלי" כל אדם

ושמעתי ליישב בענין אחר, דמה שפירשו רש"י והראב"ד דכרגלי כל אדם הכוונה שכל אדם יכול להוליכן, אין זה משום שלא קנה שביתה וממילא מותר להליכם ללא

הגבלה [דתיקשי כנ"ל שיקבע להם דין ד"א], אלא משום שיש דין שכל כלי נגרר אחרי המוליכו, אפילו אם אינו בעלים של הדבר. ומדויק בזה הלשון "כרגלי" כל אדם, דאין זה דין שאין לכלי שום שביתה, אלא דין שנגרר אחרי רגלי המוליכן.

ונפ"מ רבתי בזה שיהיה אסור למוליך לזרוק את המים מחוץ לאלפיים שלו, דבזמן שמוליכן נקבע דינם כתחומין.

ולפי"ז מיושבת קושיין איך מותר להוליך גשמים ונהרות המושכין ללא הגבלה, ואין דין ד"א. דתמיד כלי נגרר אחרי המוליכן.

נמצא בראב"ד שיש כמה דרגות, יש שביתה גמורה של ביה"ש שלא משתנה. יש שביתה של אמצע שבת שמשתנה לפי הבעלים [ולפי רא"ל (הובא לעיל סי' יח') הוא שביתה של גרירה, דנגרר אחרי ה"בעלים"]. ויש דין שלישי והוא דנגרר אחרי המוליכן, ללא קשר לבעלים.

ושמעתי לדייק כן ברשב"א, כדלהלן.

ביאור נוסף ברשב"א

כתבנו לעיל לבאר בדעת הרשב"א שהתירוצ דישן עומד לדעת עצמו, הוא תשובה לשאלה מדוע לא נקבע למים אלו דין ד"א עוד לפני שזכה בו הממלא, כמו ישן. והתשובה היא דלא נאמר דין שבו איש תחתיו במי שהולך לזכות בתחום אלפיים. ועל זה קאמר דישן כיון דעומד לדעת עצמו, לא הולך ליגרר ולא לזכות באלפיים, לכן דינו בד"א.

ויל"ע דהרי הדין לפי הרשב"א דלא קונים תחום אלפיים ע"י גרירה [וכפי

ומדויק דהרשב"א לא כתב שאין לאדם אחרי מי ליגרר כי אין לו בעלים, אלא כתב שעומד לדעת עצמו. והיינו דבעיקרון גם באדם שייך גרירה מכיון של"צ גרירה של בעלים, והו"א שאדם יגרר אחרי בני ביתו או אחרי בני עירו וכדו' והיה דינו שמותר ללכת כרגליהם. ועל זה קאמר דמהות של אדם שעומד לדעת עצמו ולא נגרר. והיינו כמו היסוד הנ"ל דיש דין גרירה שנאמר בכל הכלים שאין להם שביתה שמותר להוליכם כרגלי המוליכם.

שיטת הפוסקים

אמנם, יש לציין דהפמ"ג (תג' א"א סק"ב) והמ"ב (שם סק"ז) כתבו דמותר לזרוק חפצי הפקר מחוץ לאלפיים, ודלא כהיסוד הנ"ל.

שהתבאר בסי' יח' דהרשב"א למד דדין כרגלי הממלא הוא מדין שביתה, וצ"ע מדוע נקט הרשב"א טעם שעומד לדעת עצמו ולא עומד ליגרר, הרי עיקר הטעם הוא משום שישן לא יכול לקנות שביתה בשבת (משום שהיה במקום הראוי ביה"ש) וממילא לא עומד לזכות בתחום אלפיים.

וכתבו לבאר דאנה"נ כוונת הרשב"א לתרץ את השאלה מ"ט לא נקבע לגשמים דין ד"א לפני שזכה בו הממלא. אמנם תשובת הרשב"א היא דלא שייך דין ד"א בכלים, כי דין כלי שנגרר אחרי המוליכו אפילו אם אינו בעליו, ולכן מותר להוליכו לכל מקום עד שיזכה בו אדם ויקבע תחומו כרגלי הממלא. משא"כ ישן מכיון שעומד לדעת עצמו, לכן לא יכול ליגרר, ונקבע לו דין ד"א.

לעלוי נשמת

סבי ר' משה ב"ר משולם ז"ל
נלב"ע כח' אייר תשל"ט

וסבתי מרת רוזא ב"ר הירש ע"ה
נלב"ע כה' שבט תשע"ה

סבי ר' ברוך בן ר' יוסף ז"ל
נלב"ע ב' אלול תשל"ח

וסבתי מרת רחל בת ר' ידידיה ע"ה
נלב"ע ו' תשרי תשע"ו

הסבא ר' חיים נחום ב"ר יצחק דב ז"ל
נלב"ע ה' מרחשון

הסבא ר' מרדכי חי ב"ר משה ז"ל

דודתי מלכה אסתר ב"ר ברוך ע"ה
נלב"ע ט' באב תשס"ב

דודי שמואל ב"ר יהודה ז"ל
נלב"ע ד' ניסן תשע"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

